

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КРОТЮК КАТЕРИНА АНДРІЇВНА

УДК 159.947.5:316.752+355.01-057.36

ДИСЕРТАЦІЯ
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЦІННІСНО-
СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

053 Психологія
05 Соціальні та поведінкові науки

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

 К.А. Кротюк

Науковий керівник: **Кириченко Віктор Васильович**, доктор психологічних наук, доцент

Житомир – 2024

АНОТАЦІЯ

Кротюк К. А. Психологічні особливості розвитку ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія. – Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, 2024.

Дисертацію присвячено вивченню та дослідженню особливостей розвитку ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців на різних етапах професійної діяльності.

У дослідженні розглянуто та обґрунтовано теоретико-методологічні напрацювання українських і зарубіжних дослідників, які передбачають різноплановість вивчення ціннісно-сміслової сфери особистості та її окремих структурних компонентів – цінностей і смислів. Внаслідок теоретичного пошуку визначено, що ціннісно-сміслова сфера особистості є складною, багаторівневою структурою особистості, що містить цінності та смисли, які у взаємодетермінованому зв'язку впливають на поведінку та життєдіяльність, надають вектор руху до саморозвитку і самовдосконалення.

Здійснено аналіз теоретичних та емпіричних напрацювань щодо особливостей військової діяльності, психологічних особливостей військовослужбовців, зокрема в умовах ведення бойових дій, можливих психічних та посттравматичних порушень. Визначено, що участь людей у діяльності, перебіг якої відбувається в екстремальних та небезпечних умовах, значною мірою здатна змінювати їх внутрішню картину світу, життєві смисли, реструктурувати вже сформовану систему цінностей, актуалізувати комплекс специфічних потреб.

Аналізуючи наукові дослідження впливу участі в бойових діях на психічні стани військовослужбовців, доповнено особливості розвитку поведінки військовослужбовців у полярних векторах – адаптивності та дезадаптивності. Адаптивність поведінки військовослужбовців, яка формується завдяки вчасному вибору адекватних форм реагування на екстремальні ситуативні умови, виникає

на основі вдало опрацьованого минулого досвіду, довіри до командування, особистісних характеристик та свідомої психологічної підготовки до можливих загроз і небезпек. Деадаптивність поведінки формується при психічній та частково професійній неготовності військовослужбовців до змін, виконання бойових (спеціальних) завдань у небезпечних умовах.

Враховуючи теоретико-методологічні та емпіричні напрацювання дослідників, визначено, що ціннісно-сміслова сфера є своєрідним відображенням значущих подій у свідомості особистості для подальшої саморефлексії та продуктивної структуризації цінностей і смислів. У кризових ситуаціях, зокрема в умовах ведення бойових дій, відбувається реструктуризація ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців. В умовах ведення бойових дій військовослужбовці намагаються співвіднести власні цінності з новим оточенням, віднайти смисл виконувати новий вид військової діяльності. Військовослужбовці можуть або повністю втратити значущі цінності та смисли або ж здійснити успішну внутрішню трансформацію у напрямку особистісного зростання і продуктивності.

Аналізуючи підходи різних дослідників до класифікації цінностей особистості, зокрема військовослужбовців, які беруть участь у бойових діях, виділено основні групи цінностей: загальнолюдські, професійні (військові) та особистісні (особистісно значущі). Типологія цінностей пояснюється динамічним особистісним розвитком упродовж життєвого становлення, проходженням численних етапів соціальних і психічних трансформацій, зміною соціального середовища, значення та ролі в ньому.

З метою проведення подальшого емпіричного дослідження запропоновано авторську структурну модель розвитку ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців, виділено стратегії поведінки й адаптації військовослужбовців до умов ведення бойових дій і пов'язано їх з етапами розвитку ціннісно-сміслової сфери у визначені періоди військової діяльності. Кожен етап адаптації є кризовим, оскільки тут відбуваються критичні ціннісно-сміслові зміни. Виконуючи бойові (спеціальні) завдання в умовах ведення

бойових дій, військовослужбовці зазнають впливу стрес-факторів та кризових змін, що впливає на подальший розвиток ціннісно-сислової сфери. Відбувається переосмислення значущих цінностей, ціннісно-сислова реструктуризація особистості, де військовослужбовці починають переосмислювати власне життя і, разом з тим, змінюють власне ставлення до раніше значущих цінностей. Ціннісно-сислова реструктуризація військовослужбовців є обов'язковим етапом особистісного розвитку, адже є мотиватором до подальшого самовдосконалення та визначення майбутніх перспектив.

Емпіричне дослідження ціннісно-сислової сфери та психологічних характеристик військовослужбовців проведено за допомогою психодіагностичного комплексу методик, їх кількісного, якісного та статистичного аналізу відповідно до визначених етапів роботи. Визначено особливості структури та розвитку ціннісно-сислової сфери військовослужбовців в умовах ведення бойових дій. Встановлено, що військовослужбовці надають ціннісного значення здоров'ю, щасливому сімейному життю, коханню, доброті як прояву термінальних та індивідуальних цінностей й самоконтролю, відповідальності, конформності, безпеці, універсалізму – як інструментальних та соціальних цінностей. Ціннісно-сислову реструктуризацію особистості військовослужбовців підтверджено шляхом встановлення статистичних відмінностей між кількісними показниками здоров'я, непримиримості до недоліків, розвиненої волі, традицій та добра, що свідчить про їх розвиток під час виконання бойових (спеціальних) завдань на різних етапах військової служби.

У військовослужбовців встановлено зростання нервово-психічної стійкості та адаптаційних можливостей до виконання службових завдань, поведінкової регуляції та рівня стійкості до бойового стресу. Зниження проявів девіантних форм поведінки, симптомів уникнення, гіперактивації та агравації свідчить про прагнення та мотивацію військовослужбовців до захисту держави та її народу, продуктивну стратегію поведінки.

Розроблено, обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність авторської тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців, окреслено мету, завдання, принципи роботи та визначено структуру роботи й форми проведення з урахуванням особливостей військової діяльності.

Експериментальна перевірка ефективності авторської тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців презентує зростання осмисленості значення суспільної та особистої безпеки, лідерства в ефективному виконанні службових завдань, зокрема в умовах ведення бойових дій, продуктивному професійному становленні. Проходження тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців впливає на зростання ціннісного осмислення саморозвитку, самовдосконалення, відточення вмінь та навичок військово-професійної майстерності, усвідомлення значення впливу службових обов'язків на безпекову ситуацію в країні, прояв лідерських якостей командування, зміцнення власного авторитету, пильності, відповідальності та активності.

Ключові слова: ціннісно-смилова сфера, цінності, смисли, ціннісно-смилова реструктуризація особистості, військовослужбовці, умови ведення бойових дій, етапи професійної діяльності військовослужбовців, стратегії поведінки особистості, підтримка ціннісної стійкості.

ABSTRACT

Krotiuk K. A. Psychological features of the development of the value-meaning sphere of military personnel. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophys in specialty 053 "Psychology". – Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, 2024.

The dissertation is devoted to the study and research of the peculiarities of the development of the value-sense sphere of serviceman at different stages of professional activity.

The study examines and substantiates the theoretical and methodological developments of Ukrainian and foreign researchers, which provide for the diversity of studying the value-sense sphere of the individual and its individual structural components - values and meanings. As a result of the theoretical search, it is determined that the value-sense sphere of personality is a complex, multi-level structure of personality, containing values and meanings that interdependently influence behavior and life, provide a vector for self-development and self-improvement.

The author analyzes theoretical and empirical developments regarding the peculiarities of military activity, psychological characteristics of serviceman, in particular in the context of combat operations, and possible mental and post-traumatic disorders. It is determined that the participation of people in activities that take place in extreme and dangerous conditions can significantly change their internal picture of the world, life meanings, restructure the already formed system of values, and actualize a set of specific needs.

Analyzing scientific studies of the impact of participation in combat operations on the mental states of servicemen, the features of the development of servicemen's behavior in the polar vectors of adaptability and maladaptability are supplemented. The adaptability of servicemen's behavior, which is formed by the timely choice of adequate forms of response to extreme situational conditions, arises on the basis of well-developed past experience, trust in the command, personal characteristics and conscious psychological preparation for possible threats and dangers. Maladaptive behavior is formed when servicemen are mentally and partly professionally unprepared for changes, performing combat (special) tasks in dangerous conditions.

Taking into account the theoretical, methodological and empirical developments of researchers, it is determined that the value-sense sphere is a kind of reflection of significant events in the mind of an individual for further self-reflection and productive

structuring of values and meanings. In crisis situations, in particular in the context of combat operations, the value and meaning sphere of serviceman is restructured. In the context of combat operations, servicemen try to correlate their values with the new environment and find meaning in performing a new type of military activity. Servicemen can either completely lose meaningful values and meanings or undergo a successful internal transformation towards personal growth and productivity.

Analyzing the approaches of different researchers to the classification of personal values, in particular of serviceman involved in combat operations, the main groups of values are identified: universal, professional (military) and personal (personally significant). The typology of values is explained by the dynamic personal development during the course of life formation, the passage of numerous stages of social and mental transformations, and changes in the social environment, meaning and role in it.

With a view to conducting further empirical research, the author's structural model of the development of the value-sense sphere of servicemen is proposed, strategies of behavior and adaptation of servicemen to the conditions of combat operations are identified and linked to the stages of development of the value-sense sphere in certain periods of military activity. Each stage of adaptation is a crisis one, as critical value and meaning changes occur here. While performing combat (special) tasks in the conditions of warfare, servicemen are exposed to stress factors and crisis changes, which affects the further development of the value-sense sphere. There is a rethinking of significant values, a value-semantic restructuring of the personality, where servicemen begin to rethink their own lives and, at the same time, change their attitude to previously significant values. The value-semantic restructuring of servicemen is a mandatory stage of personal development, as it is a motivator for further self-improvement and determination of future prospects.

The empirical study of the value-sense sphere and psychological characteristics of serviceman was conducted using a psychodiagnostic set of methods, their quantitative, qualitative and statistical analysis in accordance with the defined stages of work. The peculiarities of the structure and development of the value-sense sphere

of servicemen in the conditions of combat operations are determined. It is established that servicemen attach value to health, happy family life, love, kindness as a manifestation of terminal and individual values and self-control, responsibility, conformity, security, universalism as instrumental and social values. The value-semantic restructuring of servicemen's personality was confirmed by establishing statistical differences between quantitative indicators of health, intransigence to shortcomings, developed will, traditions, and kindness, which indicates their development during combat (special) missions at different stages of military service.

Servicemen have shown an increase in neuropsychological stability and adaptive capabilities to perform service tasks, behavioral regulation and the level of resistance to combat stress. Reduction of deviant behaviors, symptoms of avoidance, hyperactivation and agitation indicates the desire and motivation of servicemen to protect the state and its people, and a productive behavioral strategy.

The effectiveness of the author's training program for supporting the value stability of serviceman is developed, substantiated and experimentally tested, the purpose, tasks, principles of work are outlined, the structure of work and forms of conducting are determined, taking into account the peculiarities of military activities.

Experimental verification of the effectiveness of the author's training program for supporting the value stability of servicemen presents an increase in the understanding of the importance of public and personal security, leadership in the effective performance of service tasks, in particular in the conditions of combat operations, and productive professional development. The training program to support the value-based resilience of servicemen and women has an impact on the growth of value-based understanding of self-development, self-improvement, honing of military and professional skills, awareness of the impact of service duties on the security situation in the country, demonstration of leadership qualities of command, strengthening of personal authority, vigilance, responsibility and activity.

Key words: value-semantic sphere, values, meanings, value-semantic restructuring of personality, serviceman, conditions of warfare, stages of professional activity of serviceman, strategies of personal behavior, support of value stability.

Список публікацій здобувача за темою дисертації:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Журавльова Л. П., Кротюк К. А. Особливості ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців з різним досвідом участі в бойових діях. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки: зб. наук. праць.* 2020. № 10. С. 26–36.

2. Кротюк К. А. Рівень психологічної тривожності військовослужбовців, які перебувають в зоні ООС. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»).* 2022. № 2(7). С. 892–900.

3. Кириченко В. В., Кротюк К. А. Динаміка ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців в умовах бойових дій. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права.* 2023. № 1. С. 79–84.

4. Кротюк К. А. Структурна модель ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців-учасників бойових дій. *Психологічні студії.* 2023. № 3. С. 81–89.

5. Кротюк К. А. Розвиток ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців внаслідок участі в бойових діях: практичний аспект. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»).* 2024. № 2(36). С. 698–708.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Журавльова Л. П., Кротюк К. А. Смісловиттєві орієнтації військовослужбовців, які перебували в зоні АТО. *Особистісне зростання: теорія і практика: Збірник наукових праць за матеріалами IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Житомир, 21 квітня 2020 року) / Ред. колегія: Л. П. Журавльова, Г. В. Пирог, Т. М. Шапран. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2020. С. 163–165.*

7. Кротюк К. А. Розвиток ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців, які брали участь в бойових діях зони ООС. *Актуальні проблеми особистісного зростання: Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Житомир, 13 травня 2021 року) / Ред.*

Колегія: Л. О. Котлова, Г. В. Пирог. Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2021. С. 167–170.

8. Кротюк К. А. Деструкції ціннісно-сислової сфери військовослужбовців, які брали участь в бойових діях. *Психологічні проблеми мислення: матеріали XXI Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 27 травня 2021 року)* / за ред. В. О. Моляко. Київ : Інститут психології Г. С. Костюка НАПН України, 2021. С. 50–53.

9. Кротюк К. А. Теоретичний аналіз впливу участі в бойових діях на психічне здоров'я військовослужбовців. *Функціонування творчого мислення в умовах інформаційної невизначеності: матеріали XXII Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 24 травня 2022 року)* / за ред. В. О. Моляко. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. С. 124–129.

10. Кротюк К. А. Формування бойового стресу військовослужбовців-учасників бойових дій. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XXVI Міжнародної науково-практичної конференції (Хорватія, Загреб, 07 листопада 2022 року)* / за ред. І. В. Жукової, Є. О. Романенка. Загреб : ГО «ВАДНД», 2022. С. 406–412.

11. Кротюк К. А. Теоретичний аналіз розвитку ціннісно-сислової сфери військовослужбовців, які беруть участь в бойових діях. *Суспільство для психічного здоров'я особистості: взаємодія родини, освіти, громади: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Житомир, 24 листопада 2022 року)*. Житомир: Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2022. С. 129–133.

12. Кротюк К. А. Психологічні характеристики сучасного військовослужбовця. *Information technologies in education, technology and industry : The VII International Scientific and Practical Conference (Madrid, 2024, February 19)*. Madrid, 2024. С. 232–234.

ЗМІСТ

ВСТУП	13
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	22
1.1. Проблеми формування та розвитку ціннісно-смиислової сфери особистості	22
1.2. Психологічні особливості професійної діяльності військовослужбовців	34
1.3. Характеристика розвитку ціннісно-смиислової сфери військовослужбовців в умовах військової діяльності	56
1.4. Структурна модель розвитку ціннісно-смиислової сфери військовослужбовців в умовах ведення бойових дій	66
Висновки до першого розділу	83
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	85
2.1. Методи та організація емпіричного дослідження розвитку ціннісно-смиислової сфери військовослужбовців в умовах ведення бойових дій	85
2.2. Вивчення розвитку структурних компонентів ціннісно-смиислової сфери військовослужбовців в умовах ведення бойових дій	93
2.3. Аналіз розвитку психологічних характеристик військовослужбовців в умовах ведення бойових дій	108
Висновки до другого розділу	128
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	130
3.1. Обґрунтування теоретико-методологічних принципів побудови та структури тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців	130
3.2. Ефективність тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців	158

3.3. Рекомендації офіцеру-психологу щодо психологічної роботи з військовослужбовцями	171
Висновки до третього розділу	175
ВИСНОВКИ	178
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	182
ДОДАТКИ	207

ВСТУП

Актуальність дослідження. У контексті сучасних подій в Україні, що викликані необхідністю захисту територіальної цілісності та суверенітету нашої держави, вагомим значення набувають дослідження щодо психологічного супроводу військовослужбовців Сил безпеки та оборони. Специфіка військової діяльності пов'язана з постійним ризиком для здоров'я, застосуванням зброї, жорсткими умовами досягнення поставлених завдань командування, іноді навіть ціною власного життя.

Період суспільної нестабільності, воєнних дій на території України, щоденних загроз та небезпек зумовлює переосмислення особистістю життєвих подій, формування та визначення значущих цінностей задля конструктивного виходу із кризових ситуацій (К. Гавриловська, Л. Котлова, О. Мазяр). Вплив ціннісно-сміслової сфери на вектор та зміст соціальної активності формує бачення особистістю місця і ролі у навколишньому світі, окреслює поведінку, надає смисли діяльності та всього життя (Т. Антоненко, О. Москаленко, Т. Титаренко, А. Фурман). Значущі цінності є динамічним вектором розвитку, мотиваційним рушієм задля досягнення поставлених завдань, допоміжним чинником у процесі подолання кризових ситуацій (В. Горбунова, О. Музика, Л. Романюк, О. Савиченко, І. Тичина, М. Рокич). Осмисленість власної діяльності, пізнання сенсу життя є чи не найважливішою особистісною проблемою, що зумовлює глибокі переживання, щоденну оцінку поведінки та дій, прагнення досягнути життєвої мети (О. Нещерет, В. Франкл, А. Фурман). Постійна плінність життєвих подій, зміна виду соціальної активності зумовлюють розвиток ціннісно-сміслової сфери особистості (З. Карпенко, В. Кириченко, Г. Чайка).

Відносна системність ціннісно-сміслової сфери особистості простежується у дорослому віці, коли актуальною є професійна діяльність (Т. Коломієць, М. Савчин). Питання професійного становлення та вимог до особистісних характеристик військовослужбовців репрезентована численними загальнотеоретичними і методологічними дослідженнями. У працях дослідників

Е. Кіричевської, О. Ковальчука, В. Осьодло, І. Приходька, Д. Сохадзе розглядаються проблеми специфіки військової діяльності, особливості виконання бойових (спеціальних) завдань у районах ведення бойових дій, вимоги до знань, умінь, навичок, індивідуально-психологічних та особистісних якостей військовослужбовців.

Екстремальні особливості професійної діяльності, зокрема, несення військової служби здійснюють значний вплив на фізичні та психічні властивості військовослужбовців, випробовують їх здатність активно протидіяти кризовим, вкрай небезпечним для життя чинникам, зберігати мотивацію і рішучість (О. Блінов, О. Мірошніченко, В. Стасюк, О. Хміляр).

Бойові дії, які відбуваються на території нашої держави, характеризуються сильною напруженістю та високою інтенсивністю. Останнім часом військові психологи Н. Агаєв, Е. Афонін, О. Кокун, З. Комар звертають увагу на детальну діагностику психічного здоров'я військовослужбовців до та після участі в бойових діях, не менш важливою постає проблема підтримки психічного здоров'я та подолання гострих стресових розладів. Вкрай необхідними стають практичні знання щодо бою, психічної стійкості, переживання постійного стресу та можливий їх вплив на психічне здоров'я, адаптацію до мирного життя особового складу (О. Аврамчук, В. Афанасенко, З. Кісарчук, О. Кудренко, Я. Омельченко, А. Шиделко).

До того ж тривалий, інтенсивний досвід участі в бойових діях зумовлює зміну внутрішньої картини світу військовослужбовців, їх життєвих смислів, реструктуризацію вже сформованої системи цінностей, актуалізує комплекс специфічних потреб. Військовослужбовці, які беруть участь у бойових діях, вимушені тимчасово змінювати пріоритети, мобілізувати фізичний і психічний потенціал на суспільне благо та порядок. Виконання службових обов'язків у бойових умовах так чи інакше зумовлює ціннісно-смыслову реструктуризацію через надмірний вплив бойових стрес-факторів та бажання військовослужбовців не втратити особистісну самобутність (Е. Афонін, Д. Билина, О. Бреусенко, О. Колесніченко, П. Лісовський, О. Максим, І. Чухрій,

І. Ялом). Тому проблема вивчення ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців стає все більш актуальною в контексті повномасштабного військового вторгнення росії на територію України.

Військовослужбовці намагаються співвіднести власні цінності з новим оточенням, віднайти смисли виконувати новий вид військової діяльності та, головне, відшукати сенс власного життя. Внаслідок численних кризових ситуацій ціннісно-сміслова сфера військовослужбовців зазнає значних змін, що може мати як конструктивний, так і деструктивний розвиток (З. Кісарчук, Г. Лазос, О. Левенець, О. Лящ, Я. Мацегора, Я. Омельченко). Отже, усвідомлення розвитку ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців має бути однією із ключових складових психологічної діагностики на всіх етапах професіоналізації: від моменту підготовки до активних бойових дій до етапу відновлення боєздатності.

Водночас мало досліджуваною залишається проблема розвитку ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців в умовах ведення бойових дій. Вивчення цього аспекту проблеми виявило недостатнє дослідження особливостей динаміки осмислених цінностей особового складу, їх вплив на психічний стан, професійну діяльність, індивідуально-психологічні характеристики військовослужбовців.

Соціальна значущість і недостатня розробленість теоретичних та емпіричних аспектів реструктуризації ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців внаслідок участі у бойових діях зумовили вибір теми дисертаційної роботи **«Психологічні особливості розвитку ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно тематичного плану науково-дослідницької роботи кафедри соціальної та практичної психології соціально-психологічного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка «Психічне здоров'я особи: сім'я, спільнота, нація» (державний реєстраційний номер 0119U102340).

Тему дисертаційної роботи затверджено на засіданні вченої ради Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 9 від 25 жовтня 2019 року).

Мета дослідження: концептуалізація проблеми розвитку ціннісно-сислової сфери військовослужбовців в умовах ведення бойових дій та обґрунтування доцільності використання методології суб'єктно-ціннісного підходу для підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців.

Відповідно до поставленої мети та проблематики роботи окреслено **завдання дослідження:**

- 1) здійснити теоретико-методологічний аналіз психологічних особливостей професійної діяльності військовослужбовців у контексті розвитку ціннісно-сислової сфери;
- 2) розробити структурну модель розвитку ціннісно-сислової сфери військовослужбовців в умовах ведення бойових дій;
- 3) емпірично дослідити розвиток ціннісно-сислової сфери військовослужбовців в умовах ведення бойових дій на різних етапах професійної діяльності;
- 4) дослідити психолого-професійні особливості діяльності військовослужбовців в умовах бойових дій і визначити зміст ціннісної підтримки з урахуванням впливу травматичного досвіду на психіку особистості;
- 5) розробити, апробувати та проаналізувати ефективність тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців.

Об'єкт дослідження: ціннісно-сислова сфера особистості.

Предмет дослідження: ціннісно-сислова сфера військовослужбовців.

В основу дослідження покладено **припущення** про те, що в умовах ведення бойових дій у військовослужбовців активно реструктурується ціннісно-сислова сфера у результаті переосмислення життєвого досвіду та впливу бойових стресорів. Залежно від обраних стратегій поведінки у військовослужбовців може простежуватись продуктивний або непродуктивний

особистісний розвиток, що позначатиметься змістом ціннісно-сміслових новоутворень та їх стійкістю в умовах переживання травматичних подій.

Теоретико-методологічна основа дослідження: підходи до психічного здоров'я під час війни (О. Аврамчук, К. Гавриловська, Т. Коломієць, Л. Котлова, О. Мазяр); концепції про розвиток ціннісно-сміислової сфери особистості (З. Карпенко, О. Москаленко, О. Музика, О. Нещерет, Л. Романюк, А. Фурман, Г. Чайка); вивчення особливостей розвитку ціннісно-сміислової сфери у професійній діяльності (В. Кириченко, О. Колесніченко, О. Левенець, Я. Мацегора, Т. Титаренко); положення про особливості та вимоги професійної, зокрема військової, діяльності (В. Єщенко, Е. Кіричевська, О. Ковальчук, М. Маслова, О. Мірошніченко, Ю. Овчаренко, І. Приходько, Д. Сохадзе, О. Хміляр); підходи до вивчення психотравматизації та можливого розвитку стресових розладів військовослужбовців (Н. Агаєв, Е. Афонін, О. Блінов, З. Кісарчук, О. Кокун, З. Комар, Я. Омельченко); дослідження продуктивного розвитку та посттравматичного зростання особистості (Д. Зубовський, М. Селігман).

Методи дослідження. Для виконання низки поставлених завдань застосовано комплекс методів: теоретичні (аналіз українських і зарубіжних джерел, узагальнення, порівняння та систематизація основних положень і підходів, структурно-теоретичне моделювання проблематики дослідження); емпіричні (комплекс психодіагностичних методик: методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича; методика Ш. Шварца PVQ «Портрет цінностей»; «Методика вивчення ціннісної свідомості (МВЦС)» О. Музики; Багаторівневий особистісний опитувальник (БОО) «Адаптивність-200»; опитувальник травматичного стресу І. Котеньова (адаптація Н. Агаєва та ін.), формувальний експеримент); методи статистичної обробки даних (коефіцієнт лінійної кореляції Пірсона, t-критерій Стьюдента для незалежних змінних, критерій знаків, U-критерій Манна-Уїтні), обробка результатів відбувалася за допомогою пакету програм STATISTICA 6.0.

Дослідно-експериментальна робота проводилася впродовж 2022-2023 років. На етапі емпіричного дослідження загальну вибірку становили 69 осіб військовослужбовців-учасників бойових дій різних родів військ і служб, які дали згоду на добровільну участь у проходженні психологічного дослідження. Загальний вік досліджуваних становить від 22 до 51 року, досвід військової служби – від 6 місяців до 15 років. Військовослужбовці мають військові звання рядового, сержантського, старшинського та офіцерського складів. Військовослужбовці з перших днів повномасштабного вторгнення безпосередньо виконують бойові (спеціальні) завдання в районах ведення бойових дій.

Наукова новизна та теоретичне значення одержаних результатів полягають в тому, що:

- *вперше*: проведено емпіричне дослідження розвитку ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців на різних етапах професійної діяльності, зокрема в районах ведення бойових дій; адаптовано методологію суб'єктно-ціннісного аналізу для надання психологічної допомоги військовослужбовцям; запропоновано структурну модель розвитку ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців в умовах ведення бойових дій;

- *удосконалено* особливості розвитку ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців на різних етапах професійної діяльності, зміст понять «ціннісно-сміслова сфера особистості», «підтримка ціннісної стійкості», рекомендації щодо психологічної роботи офіцера-психолога військової частини;

- *подальшого розвитку* набуло уявлення про розвиток ціннісно-сміслової сфери особистості ранньої та середньої дорослості, особливості професійної діяльності військовослужбовців, зокрема в умовах ведення бойових дій, обґрунтування теоретико-методологічних принципів побудови та структури тренінгових програм психологічного супроводу військовослужбовців.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці оригінальної структурної моделі розвитку ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців в умовах ведення бойових дій, авторської тренінгової

програми підтримки ціннісної стійкості, які можуть бути використані викладачами закладів вищої освіти у розширенні науково-методологічного матеріалу, практичними та військовими психологами у консультативній та психокорекційній роботі для продуктивної структури ціннісно-сміслової сфери, офіцерами-психологами військових частин у психологічній роботі щодо підтримання ціннісної стійкості військовослужбовців.

Результати дослідження **впроваджено** Українським Католицьким Університетом при викладанні навчальних дисциплін «Психологічна допомога в надзвичайних ситуаціях», «Менеджмент організації психосоціальної підтримки в умовах надзвичайних ситуацій», «Психологічне консультування пар та подружжя» (протокол № 1 від 12 січня 2024 року); Державним університетом «Житомирська політехніка» у процесі викладання навчальних дисциплін «Діагностика психічних станів в надзвичайних ситуаціях», «Психологія управління», «Психологія стресу та посттравматичного стресового розладу», «Кризова психологія» (довідка № 44-01.00/345 від 08 березня 2024 року); Житомирським військовим інститутом імені С. П. Корольова в процесі викладання навчальних дисциплін «Військова педагогіка і психологія», «Лідерство у професійній діяльності», «Основи військового лідерства», «Морально-психологічне забезпечення підготовки та застосування Збройних Сил України» (протокол № 9 від 13 березня 2024 року); Інститутом психології імені Г. С. Костюка НАПН України у науково-дослідній роботі лабораторії психології творчості «Функціонування творчого мислення в умовах інформаційної невизначеності» в рамках комплексної проблеми «Інформаційно-психологічна безпека особистості та творчих процесів» (довідка № 86-01-26 від 14 березня 2024 року); військовою частиною А1262 у процесі проведення авторської тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців та рекомендацій щодо психологічної роботи офіцера-психолога (довідка № 815 від 18 березня 2024 року).

Особистий внесок здобувача. Наукові результати, використані в дисертації, одержані автором самостійно. Ідеї співавторів у дисертації не

використовувались. У наукових працях, опублікованих у співавторстві, особистим внеском здобувача у роботі «Особливості ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців з різним досвідом участі в бойових діях» (у співавторстві з Л. Журавльовою) є вивчення теоретичних підходів дослідників до проблематики наукової статті, визначення структури та особливостей проведення емпіричного дослідження військовослужбовців з різним досвідом участі в Операції Об'єднаних сил, здійснення кількісного та якісного аналізу отриманих результатів військовослужбовців за критеріями значущості цінностей, статистичного аналізу впливу хронологічного віку на розвиток ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців; у роботі «Смисложиттєві орієнтації військовослужбовців, які перебували в зоні АТО» (у співавторстві з Л. Журавльовою) – кількісний, якісний та статистичний аналіз емпіричного дослідження військовослужбовців з різним досвідом участі в АТО; у роботі «Динаміка ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців в умовах бойових дій» (у співавторстві з В. Кириченком) – теоретичний аналіз українських та зарубіжних дослідників щодо ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців, побудовано та наведено інтерпретацію структурно-логічної моделі розвитку ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців, які беруть участь в бойових діях.

Апробація результатів дисертації. Матеріали дисертаційної роботи були оприлюднені та обговорювались на науково-практичних конференціях: *міжнародних*: «Особистісне зростання: теорія і практика» (Житомир, 2020, заочно), «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку» (Загреб, Хорватія, 2022, дистанційно), «Суспільство для психічного здоров'я особистості: взаємодія родини, освіти, громади» (Житомир, 2022, заочно), «Information technologies in education, technology and industry» (Мадрид, Іспанія, 2024, дистанційно); *всеукраїнських*: «Актуальні проблеми особистісного зростання» (Житомир, 2021, заочно), «Психологічні проблеми мислення» (Київ, 2021, дистанційно), «Функціонування творчого мислення в умовах інформаційної невизначеності» (Київ, 2021, дистанційно); засіданнях кафедри

соціальної та практичної психології соціально-психологічного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка (2020-2024 рр.).

Публікації. Результати дисертаційної роботи відображено у 12 наукових працях, 9 з яких є одноосібними. Серед них: 5 статей опубліковано у наукових фахових виданнях України; 7 науково-популярних праць, з яких 3 опубліковані у збірниках тез всеукраїнських науково-практичних конференцій та 4 – у міжнародних.

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (214 найменувань, з них – 44 іноземною мовою), 23 додатки на 140 сторінках. Робота містить 10 таблиць і 4 рисунки. Загальний обсяг дисертації становить 346 сторінок, з них 169 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

1.1. Проблеми формування та розвитку ціннісно-сміслової сфери особистості

Сучасний світовий порядок характеризується високою динамічністю та невизначеністю, активним розвитком інформаційних технологій, демографічними та соціальними проблемними питаннями. З метою збереження власної ідентичності особистість має бути адаптивною та стійкою до зовнішніх впливів, комунікативною та усвідомленою в різних життєвих аспектах. Однією з базових основ психічної стійкості є ціннісно-сміслова сфера особистості, яка охоплює два основних компоненти – цінності та смисли. Тому для формулювання, конкретизації, визначення особливостей ціннісно-сміслової сфери особистості у життєвому становленні важливо розглянути основні підходи вчених до вивчення цінностей і смислів.

У психології аналіз проблеми цінностей у структурі особистісних властивостей починається з психоаналітичної школи З. Фрейда та його послідовників. Сам засновник психоаналізу суттєво не досліджував питання цінностей, а пояснював їх через одну зі складових власно розробленої концепції структури психіки. На думку З. Фрейда, «Супер-Его» – сукупність як безсвідомих, так і соціально обумовлених моральних установок, етичних цінностей і норм поведінки, які здійснюють так званий «контроль» за діяльністю особистості [151]. Проте, через зовнішні та внутрішні чинники особистість може не усвідомлювати основні потреби та мотиви, що зумовлює виникнення внутрішньо особистісного конфлікту з соціальними нормами.

Не менш важливою концепцією в системі психологічних знань є теорія А. Маслоу [199]. Центральним поняттям теорії особистості є самоактуалізація – прагнення особистості до вільного розвитку та виявлення власних можливостей,

найвищий рівень в ієрархії потреб. Цінності є частиною мотиваційно-потребової сфери особистості, проте вони розглядаються без врахування визначального впливу соціальних та історичних факторів розвитку. Кожна особистість має такі групи цінностей:

1) цінності буття – найвищі цінності, які належать особистості, що самоактуалізується (добро, унікальність, справедливість, порядок, самодостатність, життєвість);

2) дефініційні цінності – базові цінності, орієнтовані на задоволення потреб.

Пов'язувати цінності з діями починає І. Ялом [169]. Цінність виступає концепцією «бажаного», яка неабияк впливає на відбір методів, засобів та цілей діяльності. Тобто цінності складають сукупність правил та законів, відповідно до яких особистість виробляє схему дій.

У сучасній українській психології аналіз становлення цінностей особистості, їх особливостей та функцій згідно з феноменологічно-синергетичним підходом детально описується в роботах Л. Романюк [131]. Такий підхід базується на основних принципах:

1) процес становлення цінностей особистості відбувається внаслідок стійкої динамічної нерівноваги. Причинами такої нерівномірності є постійні соціальні, політичні, економічні трансформації суспільства, родинні та професійні зміни, що вимагають постійного реагування особистості й зіставлення власних цінностей до них;

2) поєднання та взаємодія зусиль особистості щодо збереження, змін умов розвитку цінностей. Відомо, що основний базис цінностей відбувається внаслідок виховання та навчання. А в процесі становлення власної ідентичності особистість надає таким цінностям власну ієрархію та значущість;

3) класифікація та прийняття цінностей особистості на етапі дорослості. Саме у дорослому віці особистість здатна чітко обирати найбільш вагомі цінності серед усіх, осмислювати і приймати їх для подальшої самореалізації та саморозвитку;

4) готовність особистості до змін цінностей. Внаслідок постійного переходу з одного соціокультурного середовища в інше, особистість має бути готова до постійної зміни цінностей відповідно до оточення;

5) формування та пояснення сенсу цінностей. Кожна особистість має чітко формувати, осмислювати та надавати значущості всім цінностям, що приймає, для подальшого її продуктивного розвитку.

На думку Т. Титаренко, основоположним для кожної особистості є формування власного життєвого світу, який функціонує окремо від соціуму та виступає джерелом її внутрішньої гармонії [25]. Життєвий світ містить у собі цінності, переконання, погляди на життя, вподобання, має властивість змінювати вектор розвитку відповідно до актуальних проблем особистості. Важливим елементом життєвого світу є самоусвідомленість, яка полягає в бажанні продуктивно чи непродуктивно розвиватись через виклики соціуму. Докладаючи максимальних зусиль особистість надає смислу власної діяльності, сенсу життю. Саме активність, прагнення до здобуття нових вершин і керує людиною, задаючи їй індивідуальне життєтворення.

О. Музика дає чітке визначення цінностей: «...це індивідуально-своєрідні смислові утворення свідомості, які відображають життєву значимість для людини як зовнішніх по відношенню до неї (предметний світ, соціальне оточення), так і внутрішніх явищ (емоції, здібності, світогляд, тощо)» [93, с. 55]. Цілісність особистості визначається структурованою системою цінностей, яка визначає вектори розвитку на минуле як ціннісне опрацювання життєвого досвіду, та майбутнє – спрямовуючи активність особистості на досягнення цілей і перспектив.

О. Музика вважає, що життєві кризи, зумовлені соціальними змінами, неабияк пов'язані з цінностями особистості [86]. Якщо у суспільстві простежується нестабільність, революції або війна, особистість втрачає попередньо набуті цінності та не може осмислити нові через відсутність гармонії між зовнішнім і внутрішнім світом. Відповідно до запропонованого дослідником суб'єктно-ціннісного підходу, існують такі види ціннісних криз:

1) локальна ціннісна криза (знецінення або нестача деяких цінностей, необхідних для саморегуляції особистості в певних життєвих обставинах):

- локальна діяльнісна ціннісна криза – нездатність попередньо набутих знань, вмінь та навичок ефективно вийти зі складної життєвої ситуації;
- локальна моральнісна ціннісна криза – відсутність кількох значущих цінностей для надання осмислення власної діяльності та саморозвитку особистості.

2) глобальна ціннісна криза (втрата цілих систем цінностей, що суттєво пригнічує особистісний саморозвиток):

- глобальна діяльнісна ціннісна криза – відсутність відповідних діяльнісних цінностей для розвитку особистості;
- глобальна моральнісна ціннісна криза – відсутність моральнісних цінностей при забезпеченні мотивації саморозвитку особистості.

При повній втраті та неприйнятті нових значущих цінностей глобальної ціннісної кризи постає життєва ціннісна криза. Її перебіг є надзвичайно важким процесом і вимагає надзвичайних внутрішніх ресурсів та зусиль для подолання. В такому випадку особистість має вибудовувати гармонійну картину світу, мати уявлення щодо власного місця в ньому, набувати й осмислювати нові діяльнісні та моральнісні цінності, надати власну особливу ціннісну ідентичність [86].

В. Горбунова зазначає, що діяльнісні та моральнісні ціннісні кризи у період середньої дорослості можуть проявлятися у таких випадках, як мала кількість діяльностей та якостей при їх низькій значущості; велика кількість діяльностей, вмінь та якостей при високій значущості кожної з них; прагнення повернути ті діяльності, вміння та якості, які були ефективними та значущими в минулому; мала кількість або повна відсутність бажаних діяльностей, вмінь та якостей [17]. До специфічних проявів діяльнісних ціннісних криз можна віднести: виділення та оцінку неактуальних діяльностей як значимих, високе оцінювання нереальних діяльностей та бажання володіти ними, низький рівень оперування важливими вміннями та діяльностями. Особливими проявами моральнісних ціннісних криз у період середньої дорослості є: визначення та

оцінка осіб, які не визначають досягнення особистості як значущі; конфліктність між вимогами референтних осіб; включення у близьке коло тих осіб, думку яких хотілося б змінити, але з певних причин це неможливо; неможливість визначити ті цінності, які є значущими для референтних осіб.

Вивчаючи моральнісні та діяльнісні цінності, І. Тичина досліджує їх з урахуванням професійного досвіду і самовизначення як суб'єкта професійної діяльності [145; 146]. На основі емпіричного дослідження дослідницею виявлено: для особистості з досвідом виконання професійної діяльності значущими є ті цінності, які можуть набувати моральнісний та діяльнісний характер, а для особистості без такого досвіду – лише моральнісні цінності. Тобто у професійній діяльності особистість осмислює та надає значущості більшій кількості цінностей, має ширший спектр їх системності та оперується ними задля досягнення особистої та професійної мети.

Водночас ціннісна регуляція професійної переорієнтації на етапі навчання залежить від визначеного рівня ціннісної регуляції (суб'єктно-ціннісний, ситуаційно-ціннісний, імпульсивно-ситуативний). На імпульсивно-ситуаційному рівні ціннісної регуляції особистості не простежуються зміни у ціннісній свідомості, що призводить до особистісних деструкцій та стихійного професійного розвитку; на ситуаційно-ціннісному рівні значущі моральнісні та діяльнісні цінності формують окрему систему, що сприяє адаптивності особистості до професійної діяльності; на суб'єктно-ціннісному – відбувається інтеграція цінностей у ціннісній свідомості, що є чинником до особистісного зростання (І. Антоненко, Т. Кадикова, С. Сосніхіна) [6; 33; 136].

Аналізуючи ціннісно-мотиваційні механізми спортсменів на різних етапах професійної діяльності, О. Савиченко визначає динаміку цінностей залежно від розвитку спортивних здібностей [132]. На початковому етапі спортивних занять значущим є орієнтація на цінності інших (рівень соціальної регуляції), тобто визначається потреба у визнанні. Отримання схвалення від ровесників та тренерів запускають механізми осмислення (рівень процесуальної регуляції). Мотивація досягнення успіху у спортивній кар'єрі, правильне виконання

спортивних занять, усвідомлення вкладених зусиль, що призводить до позитивних результатів є ознакою переорієнтації на власні цінності (рівень суб'єктної регуляції), формування найвищого рівня спортивних здібностей. О. Савиченко стверджує, що внаслідок розвитку спортивних здібностей цінності не зникають, а накопичуються, змінюючи якісні характеристики [133]. Динаміка ціннісно-мотиваційних механізмів впливає на формування спортивних здібностей на різних етапах професійної діяльності.

Отже, дослідження проблеми цінностей зарубіжних та українських вчених доводить, що вони є одними з найважливіших компонентів структури особистості. Цінності мають двоякий характер, оскільки можуть бути як історично зумовленими, так й індивідуально, проте є важливим пов'язуючим чинником особистості з соціумом.

Поряд з питанням вивчення цінностей, не менш важливим є дослідження смислу, що нерозривно пов'язане з продуктивним розвитком особистості.

Першою системою наукової психології, яка звертає увагу на аналіз та обґрунтування смислу, закономірно став психоаналіз. Хоча З. Фройдом і введено поняття «смислу» у психологічній науці, проте подальшого вивчення не набуло [151]. Дослідник вважає, у структурі особистості смисл виступає певною «ширмою», що приховує справжню причину поведінки людини.

На відміну від засновника психоаналітичної теорії, один з лідерів неофрейдизму А. Адлер визначає поняття смислу одним із центральних у власних працях [171]. Він вважає особистість за єдине ціле, яке в кожній дії має власну ціль та намагається її досягти. Цілі діяльності особистості є продуктом її цілісності минулого, теперішнього і майбутнього. У концепції фіктивного фіналізму вчений вказує на те, що особистістю керує фіктивна ціль, яка визначає стиль життя. Вона закладається в ранньому дитинстві та визначає подальше життя людини. Найбільш природною тенденцією розвитку особистості є формування «соціального інтересу», який розвивається у трьох основних сферах життя: діяльність, любов, відношення «Я – Ти». Саме в останньому людина знаходить смисл власного буття.

С. Мадді, представник екзистенційної персонології, не надає чіткого визначення поняття смислу, проте відзначає його як найвищу інтегративну основу особистості [198]. Згідно з його теорією, особистість має вроджену потребу в пошуку смислу. Різноманітне співвідношення фізіологічних, соціальних та психічних потреб лежить в основі виділення С. Мадді двох шляхів розвитку особистості: конформістського та індивідуалістського [198]. На його думку, індивідуаліст характеризується розвинутими психічними потребами, що забезпечує можливість розуміти і контролювати біологічні та соціальні прагнення. Конформіст сприймає себе та інших лише як втілення соціальних ролей і біологічних потреб. Психічні потреби для конформіста є джерелом тривоги, тому така особистість намагається здолати їх. В будь-якому випадку кожна особистість обирає лише один шлях розвитку, зважаючи на досвід минулого та прагнення майбутнього, що і надає смисл.

Засновник теорії особистісних конструктів Дж. Келлі визначає смисл суто суб'єктивним, тобто він може проектуватись у навколишнє середовище [193]. Осмисленість життя пов'язана зі здатністю «дивитись вперед», тобто бачити теперішнє в минулому і майбутнє в теперішньому.

Уявлення про смисл як життєву задачу детально описано в теорії особистості та психотерапії В. Франкла [188]. У теоретичних напрацюваннях психолог виділяє три основні частини положень: прагнення до смислу, вчення про сенс життя та свободу волі. В. Франкл розглядає прагнення до пошуку і реалізації людиною сенсу життя як вроджену мотиваційну тенденцію, яка притаманна всім людям та є рушійною силою поведінки і розвитку особистості [188]. Відсутність смислу породжує в людини стан, який має назву екзистенційний вакуум, що є причиною специфічних неврозів. Необхідною умовою психічного здоров'я вважається визначений ступінь напруги, яка, з одного боку, виникає між людиною, а з іншого – між локалізованим об'єктивним смислом зовнішнього світу, який необхідно досягти. Сенс життя доступний кожній людині, незалежно від віку, статі, освіти та оточення. Не людина ставить перед собою питання про сенс власного життя, а життя перед нею. Смисл не

суб'єктивний, людина не створює його, а знаходить в об'єктивній дійсності, і саме тому він виступає для особистості як імператив, що потребує реалізації. Дослідник описуючи вчення про свободу волі стверджує, що людина повинна знайти й реалізувати сенс життя, навіть якщо її свобода помітно обмежена об'єктивною дійсністю.

Ф. Фенікс, описавши власну теорію особистості, також пов'язує сутність людини з її прагненням на досягнення смислу [203]. Структура особистості представлена їх різноманіттям і зводиться до шести взаємопов'язаних смислових реальностей: символіки, емпірики, естетики, синноетики, етики та синоптики. Хоча чітке визначення поняття смислу у Ф. Фенікса відсутнє, він виділяє чотири його параметри:

- 1) переживання, рефлексивна самосвідомість, опосередковані поведінкові реакції;
- 2) логічні принципи структурування переживання;
- 3) вибір значущих смислів з багатьох потенційних комбінацій та їх розробка згідно з усталеними традиціями цивілізації;
- 4) вираження смислових структур через відповідні символічні форми [203].

Т. Титаренко вважає, що особистість у процесі життєтворення завжди мусить робити вибір [130]. Життєвий вибір є рушійною силою перебудови старих смислів на нові, забезпечуючи постійний і неупинний рух особистості. Пошук нових смислів відбувається під час активності, екстремальних викликів сьогодення, а прийняття – внаслідок буденної практики. Дослідниця стверджує, що кількість набутого досвіду, його правильної інтерпретації та переосмислення детермінує пошук якісно нових, більш глибоких смислів життєдіяльності.

На думку О. Нещерет, пізнати сенс життя для особистості означає усвідомити, осмислити та надати значення життєдіяльності, власному внутрішньому світові та оточенню [102]. Характерною особливістю осмислення життя є поєднання пізнання та оцінки власним діям та поведінці, що зазвичай зумовлює глибокі переживання особистості.

А. Фурман робить висновок про те, що смисли внутрішньо регулюють діяльність особистості, здійснюють розвиваючий вплив на всі сфери її життєдіяльності [153]. У процесі становлення особистості смисли займають певне положення в загальній ієрархії, де найвищим рівнем є самореалізація. Крім того, дослідник чітко розводить поняття «смисли» та «сенси». Якщо смисли є загальними значущими конструктами, які беруть участь у досягненні цілей та перспектив особистості, то сенси – мають особистісну значущість, що веде до самовдосконалення.

А. Фурман надає чітке визначення смисложиттєвої сфери: «... – це система персоніфікованих психічних утворень свідомості та самосвідомості особистості, що стає підґрунтям для психологічних настанов, цінностей, відповідних дій, учинків, основою спрямованості діяльності людини, її моральної та духовної активності» [153, с. 175]. Загалом, смисложиттєва сфера формується внаслідок рефлексивного зіставлення власної позиції з очікуванням, оцінки соціуму, загальнолюдських якостей, усталених норм і правил суспільства, способів поведінки та взаємодії особистості з оточенням. До основних функцій смисложиттєвої сфери можна віднести: усвідомлення власних життєвих прагнень і переконань; аналіз, осмислення та прийняття загальнолюдських, національних, етнічних, громадянських цінностей; рефлексія власної поведінки та діяльності.

Отже, прагнення особистості до смислу є однією з найважливіших її потреб, задоволення якої визначається здатністю брати на себе відповідальність, вірою у власні сили контролювати життя [76]. Ключовим показником наявності особистісного смислу є осмисленість життя, яке є необхідною та достатньою умовою розвитку гармонійної особистості.

Сама ж проблема співвідношення цінностей і смислів досі залишається актуальною, оскільки вчені розглядають їх взаємовплив під різними кутами. Ми вважаємо, що цінності та смисли є взаємопов'язаними та взаємодетермінованими. З одного боку, цінність може бути результатом

усвідомлення смислів, а з іншого – сукупність цінностей породжує новий смисл діяльності людини та всього її життя.

Цінності та смисли впливають на зміст і мету соціальної активності, загальний підхід до навколишнього світу і самого себе, надають мотивацію до саморозвитку особистості, визначають її поведінку та вчинки. Особистість завжди намагається знайти смисл, проте, якщо таке прагнення не реалізується – людина відчуває фрустрацію чи екзистенційний вакуум. Психологічними механізмами формування та розвитку ціннісно-сміслової сфери є індивідуально-типологічні особливості перебігу психічних процесів (мислення, пам'яті, емоцій, волі), які існують у формі інтеріоризації, ідентифікації та інтерналізації соціальних цінностей [180].

Сама ж ціннісно-сміслова сфера поєднує в собі всі згадані вище компоненти. Вона є функціональною системою, яка регулює життєдіяльність особистості відповідно до закріплених нею цінностей і смислів. З одного боку, цінності і смисли навіюються людині через соціум, а з іншого – особистість сама ж активно обирає, приймає, осмислює та надає їм значущість через власні принципи та переконання.

Г. Чайка стверджує, що ціннісно-сміслова сфера особистості є динамічною системою цінностей і смислів особистості [161]. Осмисленість та надання значущості власним життєвим принципам, цілям, ідеям, переконанням розвиває в особистості натхнення до продуктивного розвитку, власної реалізації та задоволеності життям. В протилежному випадку, особистість живе автоматизовано, проходячи життєві етапи без особистісного включення в них.

Динамічність ціннісно-сміслової сфери особистості підтверджує емпіричне дослідження О. Камінської та І. Дружиніної щодо зміни цінностей і смислів на етапі професійного навчання [34]. На початку здобуття вищої освіти для студентів важливими є активне соціальне життя, свобода, розваги, дружні зв'язки, а під час його завершення – цікава робота, любов, щасливе сімейне життя та суспільне визнання. Важливими особистісними якостями, якими керуються студенти-першокурсники є: незалежність, високі запити,

життєрадісність; водночас студенти старших курсів прагнуть актуалізувати самоконтроль, терпимість та ефективність діяльності. Тобто з віком, набуттям соціального досвіду і професійних навичок для студентів значущими стають ті цінності, які мають значення у подальшій самореалізації й задоволенні потреб.

З. Карпенко пропонує власний підхід до аналізу й теоретико-методологічного обґрунтування ціннісно-сислової сфери відповідно до аксіопсихології [35]. Предметом останньої слугує методологічне осмислення загальних принципів формування та розвитку продуктивного особистісного зростання. Аксіопсихологія досліджує такі основні аспекти розвитку ціннісно-сислової сфери, як культурно-історичний (прийняття суспільних цінностей), психодинамічний (знаходження й актуалізація вроджених цілей та прагнень особистості) та феноменологічно-рефлексивний (поєднання вищевказаних чинників для набуття особистістю вищих моральних якостей та цінностей).

На думку дослідниці, основою життєтворення особистості є саме ціннісно-сислова сфера, яка контролює межі продуктивної поведінки та діяльності. Поєднання цінностей і смислів задає безперервного динамічного руху та розвитку особистості. Загальна ціннісна свідомість містить ієрархію значущих переконань та моралі, а саме: усвідомлення власної індивідуальності, цінності справедливості та істини, добро, усвідомлення власної творчої діяльності, загальне благо як найвищий рівень людського осмислення буття.

Професіоналізація як основний вид провідної діяльності у дорослому віці залежить від розвитку самоефективності особистості, рівня ціннісно-мотиваційного осмислення особистісного саморозвитку і вдосконалення професійних умінь та навичок [202].

В. Кириченко серед структури особистісної ідентичності у процесі професійної адаптації виділяє ціннісно-сисловий компонент [40]. Він слугує базисом відображення соціуму, ставленням до себе та колег сумісної професійної діяльності, наданням оцінки власній професійній майстерності та компетентності, стимулом до професійного розвитку. Етап ціннісного розвитку, який є складовою професійної адаптації особистості, забезпечує глибинну

осмисленість та значущість власних професійних дій у соціумі. Гармонійний взаємозв'язок цінностей та професійної діяльності особистості є важливою ознакою розвитку професійної ідентичності та успішної адаптації.

І. Приходько вважає, що психологічну безпеку осіб ризикових професій складають ціннісно-смысловий, морально-комунікативний, мотиваційно-вольовий компоненти та компонент внутрішнього комфорту [114]. Важливість ціннісно-смыслового компонента полягає в готовності та стійкості особистості до екстремальних умов, осмислення значення та виконання професійної діяльності навіть за небезпечних ситуацій.

Формування ціннісно-смыслового компонента психологічної безпеки особистості відбувається впродовж всього життя людини, починаючи зі включення людини до соціуму (сім'я, школа, однолітки) і продовжується прийняттям всіх подальших соціальних і професійних груп. Формування власного ставлення до цінностей, надання особистісного смислу власній діяльності дозволяє особистості формувати вектор розвитку та продуктивну життєву стратегію [176].

Остаточо визначити сутність ціннісно-смылової сфери особистості можливо лише у цілісному та органічному підході. Т. Антоненко визначає комплексний аналіз ціннісно-смылової сфери із врахуванням когнітивного, емоційного, поведінкового компонентів, а саме: цінностей та смислів, мотивів, потреб, прагнень, переконань, установок, знань, переживань, вчинків та поведінки [7]. Становлення ціннісно-смылової сфери особистості залежить від її різностороннього розвитку, цілеспрямованості, чітко визначених перспектив подальшої життєдіяльності.

О. Москаленко виділяє такі компоненти ціннісно-смылової сфери особистості:

1) спрямованість (означає напрям зміни ціннісно-смылової сфери особистості залежно від певних чинників або оточення);

2) ціннісні орієнтації (вказує на перевагу одних цінностей над іншими.

В силу певних обставин особистість може змінювати значущість внутрішніх

(здоров'я, відпочинок, безпека тощо) або зовнішніх (досягнення, визнання, комунікація тощо) цінностей);

3) смисложиттєві орієнтації (поєднання життєвих цілей, ступінь їх задоволення, можливість робити вільний та осмислений вибір);

4) самоактуалізація (свідчить про розвиток особистості, її вдосконалення та самореалізацію) [85].

На основі аналізу наукових здобутків вчених запропоновано власне робоче визначення *ціннісно-сислової сфери*. Це складна, багаторівнева структура особистості, що містить цінності та смисли, які у взаємодетермінованому зв'язку впливають на поведінку та життєдіяльність, надають вектор руху до саморозвитку і самовдосконалення. Ціннісно-сислова сфера особистості є своєрідним відображенням соціалізації, професійної діяльності, життєвого досвіду. Залежно від професійного та життєвого становлення, особливостей взаємодії особистості з соціумом, ціннісної узгодженості, осмислення значимих цінностей або повністю втрачається, або набуває нових, більш якісних і продуктивних значущостей.

Отже, важливість ціннісно-сислової сфери у структурі особистості важко не оцінити. Вона формується, змінює динаміку впродовж всього життя особистості під впливом виховання, соціуму, суспільної культури та історичних умов. Її складові, цінності та смисли, набувають значущості внаслідок самореалізації та самовизначення особистості. Вплив ціннісно-сислової сфери на вектор і зміст соціальної активності формує бачення місця та ролі в навколишньому світі, окреслює поведінку, надає сенс діяльності та всього життя особистості.

1.2. Психологічні особливості професійної діяльності військовослужбовців

Період дорослості характеризується стабільністю у фізіологічному, психічному та соціальному аспектах розвитку. На цьому етапі людина реалізує себе як особистість, проявляє активність та власний потенціал у різних сферах

життєдіяльності, насамперед у професійній. Вона вирішує побутові, сімейні проблеми, здобуває професійний і соціальний досвід, досягає ідентичності.

У дорослої людини самосвідомість є центром внутрішнього світу, яка проявляється у самопізнанні, самосприйнятті власних, іноді різних ролей, індивідуальній та колективній діяльності. «Я» особистості поєднує всі її життєві прояви, дає змогу рефлексувати пережиті події та набутий досвід, регулювати подальшу життєдіяльність, осягнувши внутрішній світ (С. Максименко, М. Савчин, Н. Токарева, А. Шамне) [78; 79; 134; 149].

Як зазначає М. Савчин, Я-концепція є усвідомленою системою уявлень особистості про себе, основою взаємодії з іншими людьми [134]. Самоактуалізація та Я-концепція взаємопов'язані прийнятими особистістю соціальними й моральними принципами, нормами, ідеалами, цінностями. Проте особистий досвід не завжди може узгоджуватись з Я-концепцією, оскільки сприймається як потенційна загроза. Залежно від її ступеня прояву особистість здатна заперечувати набутий досвід, захищаючи власну значущість у соціумі.

Я-концепція виконує такі функції:

- 1) узгодження внутрішнього світу особистості (відносна стабільність переживань, ідеалів, цілей і поведінки попри постійних життєвих змінах);
- 2) визначення характеру інтерпретації досвіду (переосмислення особистістю будь-яких ситуацій залежно від її уявлень про себе);
- 3) джерела очікувань (особистість має певні сподівання щодо подальшого перебігу подій);
- 4) самовизначення стратегії життя та поведінки особистості (Я-концепція виступає основою визначення головної мети життя, вибору стратегії поведінки);
- 5) забезпечення саморегулювання (актуалізація усвідомлення особистістю власних можливостей до діяльності, наближення себе до сформованого ідеалу та формування індивідуального стилю життя).

Варто відзначити наявність поняття професійної Я-концепції, тобто уявлення особистості себе як професіонала. Вона містить реальну та ідеальну

професійну складову. Хоч вони мають відмінності в уявленнях особистості про реальну та ідеальну майстерність, проте об'єднавшись, зумовлюють її професійний розвиток та самовдосконалення. Важливим елементом професійної Я-концепції є професійна самооцінка. Фахівець оцінює себе як суб'єкта професійної діяльності, власні навички, сили та можливості кар'єрного росту [134].

На думку Т. Коломієць та Н. Рубан, Я-концепція залежить від рівня самоактуалізації особистості, оцінювання власних можливостей, значимих цінностей, ідей, переконань, осмислених соціальних і моральних норм [54]. Продуктивне сприймання власного життєвого потенціалу, ресурсів і досвіду формує цілісне бачення особистістю вектору спрямованості, саморозвитку та формування психологічного комфорту.

Для дорослої особистості досить важливою є професійна діяльність. Збереження інтересу до роботи, відданість їй, мотивація та гарне ставлення з боку керівництва є необхідними умовами для підтримання задоволення професією [190]. На думку О. Мірошніченко, не менш важливою є готовність до виконання професійних завдань, навіть в екстремальних умовах життєдіяльності [84]. З віком для особистості важливішими стають зовнішні мотиви, а саме: гарна заробітна плата та можливість кар'єрного росту [53]. Тому, мотивами професійної діяльності в дорослому віці є прагматичні інтереси (соціальна захищеність, зарплата, умови праці), можливість самореалізації, задоволення потреб в соціальній взаємодії [35].

Дослідники Дж. Пікано та Р. Роланд на загальному рівні визначають шість основних атрибутів успішної професійної діяльності: емоційна стабільність, адаптивність, командна робота, здібності, фізична витривалість та працездатність [204].

Аналіз наукової літератури з проблеми визначення професіограми військовослужбовців Збройних Сил України вказує на низьку досліджуваність. Проте, серед окремих фахівців, офіцерів-психологів простежується власне бачення щодо опису особливостей військової діяльності, особистісних та

фізіологічних вимог щодо неї. Зокрема, В. Єщенко, О. Ковальчук, О. Кокун, М. Маслова, Ю. Овчаренко, Д. Сохадзе [24; 44; 45; 81; 103; 137] та ряд інших дослідників виділяють професійно-важливі якості та вимоги залежно від роду військ і служб. На підставі цього до загально важливих складових професіограми військовослужбовців можна віднести: стійкість та готовність до екстремальних умов діяльності, швидке реагування на загрозливі чинники та ефективне їх вирішення, мотивація досягнення успіху, постійне прагнення до саморозвитку та самовдосконалення професійних навичок. Додатковими характерними вимогами до особистості військовослужбовців є охайний вигляд, вихованість, професійна грамотність і мовлення, вимогливість, справедливість, організаторські здібності [116].

Формування вищих моральних якостей військовослужбовців відбувається шляхом виховання, навчання та постійного самовдосконалення. Ставлення до оточення і власні переконання визначають вектор подальшого розвитку та діяльності. Почуття любові до Батьківщини та родини, совість спонукають військовослужбовців до їх захисту, підтримання безпеки, іноді ціною власного життя. Толерантність, терпимість, відповідальність, повага та підтримка є надзвичайно важливими для ефективного несення служби. Позитивне та об'єктивне командування, активне залучення військовослужбовців до навчань, наукових семінарів, практичних відпрацювань майстерності ведення бою, можливість вдосконалення військових знань, вмінь і навичок, цілодобова медична та психологічна підтримка надає військовослужбовцям впевненість у власних силах і мотивацію до виконання службових завдань [1].

Важливими особистісними якостями, які впливають на професійну діяльність військовослужбовців є: цілеспрямованість, рішучість, самоконтроль, ініціативність та наполегливість [104]. Ставлення військовослужбовців до побратимів і суспільства, військової діяльності та самих себе є основними рисами характеру, що визначають подальший вектор професійного становлення.

Загалом діяльність військовослужбовців має визначатись якісним, кваліфікованим відбором і комплексом військово-професійних заходів:

- 1) навчання та просвіта має відбуватись на регулярній основі, включати весь офіцерський склад та окремі підрозділи;
- 2) здібності, уміння та навички військовослужбовців мають бути визначальними для призначення на посаду;
- 3) включеність позитивної мотивації, заохочення командирів, налагоджена комунікація між всіма військовослужбовцями;
- 4) конструктивна критика та об'єктивність, підтримка меж субординації;
- 5) сприяння подальшому саморозвитку та самовдосконаленню військовослужбовців;
- 6) пропагування здорового способу життя, чистоти та охайності [104].

І. Приходько вказує на значенні акмеологічного підходу та діагностики фізичних, психічних, соціальних можливостей особового складу в умовах бойової діяльності. Даний підхід базується на комплексному вивченні особистостей військовослужбовців, аналізу документації, експертного оцінювання, професіографії та акмеографії. Перевагою такого комплексного вивчення особистісних характеристик військовослужбовців є розуміння їх потреб і проблем, здатність до комунікації та колективізації з побратимами, визначення відповідного роду діяльності згідно з особистісними характеристиками, проявом готовності до успішного виконання бойового завдання [116; 117; 120].

Е. Кіричевська вважає, що якісна професійна та спеціалізована підготовка до виконання бойового завдання є рівнем високої військової майстерності [43]. До інших показників такої майстерності можна віднести знання, успішне володіння професійними уміннями та навичками, особливі індивідуально-психологічні та особистісні характеристики військовослужбовців. Не менш важливим є психологічне забезпечення, супровід військовослужбовців упродовж професійної діяльності, адже боєздатність особового складу на 65% залежить від психофізичного стану, інші 35% – від військової техніки та оснащення.

Професійна діяльність військовослужбовців відбувається в особливих та екстремальних умовах, оскільки передбачає постійне і безперервне виконання службових завдань у пунктах постійної дислокації, що додатково ускладнюється при виїзді до районів ведення бойових дій. Адаже до основних вимог і правил Статуту, положень і наказів Збройних Сил України, додаються ще й бойові умови (постійна загроза життю і здоров'ю, негайне виконання бойових наказів, одночасне використання зброї та слідування за стратегією бою, швидка зміна бойової обстановки, погодно-кліматичні умови, відсутність сну та звичних санітарно-гігієнічних умов, зміна харчування та мінімізація відпочинку).

Постійна загроза життю і здоров'ю людини, довготривале стресове навантаження, втрата бойових побратимів – все це супроводжується надзвичайно сильною напругою фізичного та психічного потенціалу військовослужбовців, зумовлює виникнення нових, невластивих емоцій, станів, почуттів. Пізнати природу і закономірності прояву психіки військовослужбовців у бою і, відповідно, навчитись впливати на нього – означає здобути психологічну перевагу над ворогом [139].

Гостро проявляється потреба бути почутим, оціненим, психологічно захищеним. Психіка військовослужбовців ніби «оголюється», стає особливо чутливою до несправедливості та негативних людських вчинків. Якщо вище перераховані тенденції та особливості психічних станів військовослужбовців не будуть враховані у психологічній роботі, це може зумовити виникнення складних психічних та антисоціальних наслідків.

Особливість діяльності військовослужбовців полягає в активізації психічних процесів продуктивного та непродуктивного характеру. До першого можна віднести стан зібраності, впевненості, підйому, готовності до виконання завдань. Почуття впевненості у військовослужбовців є чи не найважливішим, оскільки воно впливає на успішне виконання діяльності, прийняття відповідальних рішень, готовність до труднощів. Оскільки виконання бойових (спеціальних) завдань, зокрема в районах ведення бойових дій, вимагає пильності, активності та напруження всього організму, почуття впевненості

виступає своєрідним «джерелом» сил та енергії. Водночас стан надмірної самовпевненості зумовлює негативний вплив на психічний стан і професійну діяльність військовослужбовців. Така поведінка є лише демонстративною, вербальною та не має жодного професійного змісту [2; 37].

Активність у районах ведення бойових дій неможлива без вмотивованості військовослужбовців. О. Хміляр підтверджує закономірність: чим вищим є рівень мотивації до досягнення мети, тим нижчим є готовність до ризику у військовослужбовців [156]. В умовах ведення бойових дій військовослужбовці часто змушені приймати ризиковані рішення через постійну динамічність бою. Впевненість військовослужбовців у власних силах, вміннях та навичках у 70% випадках призводить до позитивного розвитку подій.

Не менш важливим для військової служби є стан підйому. Таке почуття викликає зацікавленість, емоційне та моральне задоволення, натхнення та відчуття успіху у виконанні наступних бойових (спеціальних) завдань. Тому командування частин та заступники з морально-психологічного забезпечення мають якнайдовше підтримувати стан підйому у військовослужбовців для якісного виконання наказів та розпоряджень, навіть в умовах ведення бойових дій.

На думку О. Хміляра, в умовах ведення бойових дій вагомим постає питання психічної стійкості військовослужбовців [111; 154]. Психічна стійкість є не лише результатом, сформованою властивістю особистості, а й тривалим, цілеспрямованим процесом, який означає здатність військовослужбовців адекватно реагувати, адаптуватися та ефективно протидіяти життєвим викликам та небезпеці. Дослідник вважає, що психічна стійкість військовослужбовців полягає в успішній адаптації до бойової обстановки та залежить від ступеня впливу бойових стрес-факторів, характеру їх травматизації. До особливих властивостей психічної стійкості військовослужбовців належать:

- 1) швидка адаптивність до швидко змінюваних умов;
- 2) високий рівень врівноваженості, що полягає у здатності військовослужбовців до саморегуляції та самокорекції психічних станів;

- 3) здатність усвідомлювати мету і смисли власної професійної діяльності в бойових умовах;
- 4) критичне/байдуже ставлення до військових нагород, грамот, подяк та кар'єрних «сходинок»;
- 5) усвідомлення власних можливостей, переваг та недоліків.

Умови військової діяльності та додаткові стрес-фактори можуть зумовлювати виникнення деструктивних психічних станів (тривога, страх, жах, паніка, напруженість тощо). Остання часто є основним станом військовослужбовців через різку зміну характеру діяльності (цілодобове чергування, оборона території, професійна підготовка, виконання наказів на «місцях» та ін.). Стан напруженості може мати як гальмівний, так і збуджуючий характер. Проте, в будь-якому випадку, поведінка та реакція військовослужбовців на виконання наказів командування буде порушена, а це матиме загрозу для їх життя та безпеки побратимів [183].

Надмірна напруженість може спричинити страх і паніку. В такому стані військовослужбовці втрачають повний контроль над власними діями та адекватну реакцію на навколишні події. Для командирів підрозділів важливо не допустити подальший розвиток таких станів через повне порушення психічних процесів. Важливою причиною попередження та усунення проявів негативних психічних станів є можливість психологічного зараження побратимів [10].

В умовах ведення бойових дій у військовослужбовців неминуче виникає психічна напруга (стресовий стан), що суттєво впливає на перебіг психічних процесів (сприймання, увагу, пам'ять, мислення, волю, емоції) та ефективність бойової діяльності [177]. Стрес може мати як мобілізаційний, так і пригнічуваний вплив, характер якого залежить від мотивації, індивідуальної психічної стійкості, бойового досвіду військовослужбовців [23].

В. Данкевич, Т. Коломієць та А. Литвинчук до негативних наслідків деструктивного впливу воєнного стану відносять стрес і травму (причому травматизація може бути як фізичною, так і психоемоційною), посттравматичний стресовий розлад [185].

Стрес є реакцією організму на зовнішні чинники (стрес-фактори), що зумовлює мобілізаційну дію на психофізіологічний стан людини (серцево-судинна, ендокринна, дихальна, м'язово-рухова системи та психічні функції уваги, мислення), активізуючи всі життєво-важливі функції організму для його подолання. Помірна дія таких факторів чинить конструктивний вплив на фізіологічний стан людини (еустрес), оскільки така активізація психофізіологічних реакцій призводить до самоорганізації та зосередження, активізації мислення, підвищення захисних функцій, вибору правильної стратегії поведінки, активізації діяльності.

Якщо звичайний вплив стрес-факторів на особистість є переважно короткотривалим, то бойовий стрес не тільки супроводжує військовослужбовців впродовж всієї ротації до районів ведення бойових дій, а є більш інтенсивним та психотравмуючим. Бойовий стрес є психічною реакцією військовослужбовців на бойові стрес-фактори та проявляється у змінах поведінкової діяльності, дезадаптації до нових умов життєдіяльності та деструктивній реакції на бойові стимули (К. Кравченко, О. Скрипкін, В. Стасюк, О. Тімченко) [139; 148].

У колективній роботі з приводу діагностики негативних станів військовослужбовців, Н. Агаєв з іншими дослідниками виділяють типи стресорів залежно від специфіки дії:

1) стресори з короткочасною дією (декілька годин-днів) – зумовлюють виникнення тривоги і страху, знижують концентрацію уваги, викликають неприємні фізичні відчуття, порушується виконання службових завдань;

2) стресори з тривалою дією (декілька місяців-років) – тривале фізичне навантаження, ізоляція, військові конфлікти;

3) специфічні бойові стресори – ситуації, що загрожують життю і здоров'ю, загибель близьких людей і побратимів (особливо якщо військовослужбовці відчувають провину за це), поранення, контузії, каліцтва, фізична ліквідація противника, спостереження гибелі або важких поранень побратимів та мирних жителів;

4) неспецифічні бойові стресори – можливість загрози життю і здоров'ю, тривале напруження, відчуття великої відповідальності за щось/когось, кардинальна зміна життєдіяльності та умов служби, відсутність комунікації з референтними особами, непорозуміння та тривалі конфлікти з побратимами, неможливість змінити умови проживання та ін. [28].

Інтенсивність впливу стресорів бойової обстановки на психічний стан військовослужбовців залежить від внутрішніх (адекватність реакції, індивідуально-психологічні особливості, тип нервової системи, психологічна та професійна готовність до стрес-факторів, рівень бойової мотивації) та зовнішніх (тривалість перебування і чисельність стресових ситуацій, внутрішні конфлікти, відсутність забезпечення базових потреб) передумов [126].

Дослідження О. Кудренка та В. Афанасенка показують, що найчастішими реакціями на події бойового характеру є тривога (92%), безпричинний та виправданий страх, підвищена чутливість до шуму (82%), виснаження (57%) [71]. Найбільш кризовою категорією військовослужбовців є ті, що мають вищу освіту, родичів та сім'ю на утриманні.

Додатково впливають характеристики бойової діяльності (рівень бойової активності військовослужбовців, характер бойових дій, ступінь готовності до бою, кількість загиблих та поранених у військовому підрозділі), етнічні (приналежність до етнічної групи або національності ворога), релігійні (подібність віросповідання військовослужбовців до вірувань противника), соціальні (непопулярність та невизнання війни в країні), сімейні (матеріальні проблеми, конфлікти через війну або трагічний досвід у родині військовослужбовців) обставини [28].

На думку А. Шиделко, бойовий стрес для військовослужбовців є нормою, проте його наслідки негативно впливають на психічний і фізичний стани [164]. Емпіричне дослідження вказує на те, що військовослужбовці прагнуть уникати травмуючих спогадів (53,8% респондентів), швидко реагують на раптові звуки, що нагадують бойові дії (50% респондентів).

Психологічні дослідження впливу участі в Антитерористичній операції на психіку військовослужбовців показують, що бойовий стрес низької інтенсивності успішно долається, стає звичним і рідко переходить у складніші стани. Висока інтенсивність негативно впливає на боєздатність військового підрозділу, чинить непродуктивний вплив на психофізіологічний стан військовослужбовців, їх здатність до ефективного виконання бойових (спеціальних) завдань [72]. Варто зазначити, що навіть при діагностиці незначного ступеня бойового стресу, у військовослужбовців з часом можуть виникати складніші психічні порушення. Стрес-фактори мають властивість накопичуватися, особливо якщо вони різнопланові (стрес, отриманий в бою та сімейні негаразди, проблеми на службі, вживання психоактивних речовин). Тоді можна говорити про подальше бойове виснаження, пов'язане з нервово-психічною перенапругою [14].

Дистрес, як один із видів психічного травмування військовослужбовців, чинить більш деструктивну дію на психосоматичне здоров'я та стає хронічним. Дистрес виникає при частковій або повній відсутності захисних механізмів людини, накопиченні фізичної та емоційної втоми, почутті безсилля та безнадійності впродовж тривалого періоду часу. Симптоматика дистресу є дещо схожою із бойовим стресом, але якщо останній проявляє більш травмуючу дію, то дистрес деструктивно та згубно впливає на самопочуття людини, є причиною виникнення хвороб, пов'язаних із серцево-судинною, імунною системами, порушеннями травлення, репродуктивної функції, виникненню психічних хвороб (до прикладу, істерії, важкої депресії, панічних атак) [178].

Надмірний вплив психічного травмування військовослужбовців є причиною подальших постстресових порушень, зокрема гострого стресового розладу. Симптоматичними проявами такого розладу є: фіксація на травмі, постійні думки та мимовільні жахаючі спогади, відсутність зосередженості та адекватного реагування через надмірне збудження. Гострий стресовий розлад є попереднім етапом розвитку посттравматичного стресового розладу, оскільки проявляється набагато раніше та протікає швидше.

Сучасними офіцерами-психологами, дослідниками впливу участі в умовах ведення бойових дій на психіку військовослужбовців все частіше аналізується проблема гострої реакції на стрес, зокрема психогенних втрат. Відсоткове співвідношення таких втрат армії США під час Другої світової війни складають 17%, війни в Кореї та В'єтнамі – 24,2% та 30% відповідно. Водночас внаслідок військових операцій армії США в Іраку та Афганістані психогенні втрати діагностуються у 40% військовослужбовців-учасників бойових дій та 25% від загальної кількості військовослужбовців [49].

Сучасні дослідники З. Кісарчук, Я. Омельченко виділяють основні етапи та характерні прояви переживання травматичної ситуації:

1) стан шоку (бойовий шок): поблідіння шкіри, відсутність моргання, погіршення м'язового тону та кровообігу, бідність мовлення, погіршення пам'яті тощо;

2) надзбудження (бойовий стрес): почервоніння шкіри, що супроводжується відчуттям жару та пітливості, напруженістю м'язів, відсутністю концентрації погляду, надмірною говірливістю тощо;

3) втома (бойове виснаження): загальна незадоволеність життям, пригніченість, дратівливість тощо;

4) вихід з травми: надмірне почуття суму, спустошення, яке може призвести до плачу, погіршення імунітету та загального самопочуття тощо;

5) адаптація до екстремальної ситуації: емоційне піднесення, покращення ефективності професійної діяльності, загострення вищих моральних і соціальних якостей, підвищення стресостійкості, витривалості тощо [126].

Здатність до ефективної психічної протидії впливу травмуючих бойових умов залежить не лише від їх характеру та інтенсивності. Важливим є і те, як військовослужбовці адаптовані до таких подій і контролюють їх вплив на психічні стани, чи володіють правильними навичками самозбереження та ведення бою.

Сама ж активність військовослужбовців і чітка усвідомленість власних дій в бою залежить від двох чинників:

1) зовнішні – підтримка та повага суспільства, емпатія та розуміння сім'єю військовослужбовців специфіки діяльності, довірливі стосунки з командиром в межах чіткої субординації, проведення успішного бойового злагодження, чітке розуміння військових обов'язків і особистих завдань, вдале користування зброєю та військовою спеціальною технікою, налагоджена комунікація між усіма членами військового бойового підрозділу, які базуються на взаємодопомозі, дружбі та довірі;

2) внутрішні – мотивація до виконання будь-яких завдань, чітке усвідомлення власної ролі, місії в підрозділі та збройному протистоянні загалом, адаптивність до незвичних, часом екстремальних умов, перевага окремого типу нервової системи та особливості когнітивної й емоційної сфери.

Наведена вище структуризація чинників впливу на бойовий дух військовослужбовців пояснює їх конструктивний вплив на психічне здоров'я. У протилежному випадку, якщо будь-який із чинників матиме деструктивний характер (буде відсутнім або діятиме з негативним забарвленням), – це буде впливати на боєздатність військовослужбовців. Варто зазначити, чим більше таких факторів буде нівельовано або негативно сформовано, тим сильнішим буде такий вплив.

Важливим фактором, що впливає на переживання травмуючих подій бою, є здатність військовослужбовців підлаштовуватись, адаптуватись до нових умов [58].

На нашу думку, поведінка військовослужбовців формується у двох полярних векторах – дезадаптивності та адаптивності. Дезадаптивність поведінки формується при повній психічній та частково професійній неготовності військовослужбовців до змін, виконань бойових (спеціальних) завдань у небезпечних умовах. Така поведінка якщо не є симптомами прояву бойового стресу та втоми, то своєрідним протестом проти викликів бою та життєвих криз. Симптомами дезадаптивності можна вважати агресивність, апатію, депресію, зниження активності, відсутність бажання йти на контакт із

побратимами, відмову від виконання наказу, порушення статутних вимог, вживання алкогольних та наркотичних речовин.

Одним із перших дослідників-психологів, який описує відтерміновані психічні явища у ветеранів, обумовлені участю в бойових діях, є З. Фройд [151]. Вчений описує психічні порушення військовослужбовців терміном «воєнний невроз». У той час, як терміном «травматичний невроз» описано те, що психічні наслідки війни викликані тільки впливом отриманої травми, психоаналітик відзначає, що проблеми в розумінні природи воєнного неврозу обумовлені «грубою механічною силою». Виникнення такого явища пов'язане з впливом неочікуваності, страху та переляку. З. Фройд розглядає воєнний невроз як стан еґо-конфлікту між колишнім мирним і новим воєнним «еґо» військовослужбовців [151].

Дослідження впливу бойових дій на психіку військовослужбовців простежується не тільки в психології, а й в медицині. Спроби наукового осмислення психічних проблем учасників і ветеранів війни простежуються у дослідженнях американських лікарів часів Громадянської війни. Вони першими пов'язують психічні проблеми з соматичними захворюваннями (порушення в роботі серця, вегето-судинна дистонія). В 1863 році в Америці створено перший військовий психіатричний госпіталь, одними з головних центрів якого є саме психотерапевтичні, оскільки більшість діагнозів позначалась як «ностальгія».

М. Горовіц пропонує спеціальну шкалу для вивчення характерних рис реагування на психотравмуючу подію [191]. Подолання психотравмуючого впливу залежить від кількох чинників, а саме: від характеру травмуючої події, від індивідуальних особливостей реагування військовослужбовців на бойову обстановку та специфіку умов при поверненні до мирного життя.

О. Блінов вважає, що здебільшого у військовослужбовців, які мають досвід участі в бойових діях, серед психічних явищ переважають: песимізм, недовіра, небажання говорити про війну, тривожність, втрата сенсу життя, відчуття нездатності бути таким добрим, чуйним, як раніше, окреме негативне ставлення до оточення (окремих представників влади, ухилиянтів та ін.) [10].

При повному непорозумінні з оточенням та командуванням, високою особистісною тривожністю, слабкістю характеру відбувається дезадаптивність військовослужбовців із подальшим деструктивним, непродуктивним розвитком та, як наслідком, можливим формуванням посттравматичного стресового розладу [3]. Це психічний розлад, який виникає внаслідок переживання складних екстремальних подій, які неможливо самотійно осмислити і прийняти. На думку З. Комара, це «...сукупність реакцій нормальних людей, які потрапляють у ненормальні травматичні обставини і ситуації» [56, с. 105]. Поява чи відсутність психічного розладу залежить від сили травматичного досвіду, життєвих обставин, рис особистості, підтримки та розуміння з боку оточення. Сукупність цих факторів і відіграє важливу роль в ефективному та швидкому подоланні стресового розладу [172].

У дослідженнях В. Горбунової симптоматика посттравматичного стресового розладу включає в себе інтрузії (нав'язливі спогади, кошмари, флеш-беки, фізіологічні реакції при контакту з тригером, сильний дистрес), уникання як психологічний захисний механізм, негативну динаміку зміни настроїв та думок, неможливість адекватного реагування на нестандартні події, порушення уваги, пам'яті, сну, надмірну агресивність і провокуючу зовнішню поведінку [16]. Важливою психічною зміною, що може призводити до подальших деструктивних станів особистості, є зниження інтересу до власного життя, почуття відстороненості від самого себе та соціуму.

Посттравматичний стресовий розлад у військовослужбовців часто виникає з інтенсивно пережитої події. Таким травматичним досвідом можуть бути безпосередня участь в бою, перенесення насильства (поранення, тортури, знущання з боку окупантів), полон. А особливого травматизму додає важке поранення, смерть побратима чи іншої референтної особи (Д. Зубовський, О. Тімченко, О. Хміляр) [147; 157].

Клінічна картина посттравматичного стресового розладу діагностується через виявлення довготривалих симптомів, які поділяються на такі групи:

- 1) нав'язливі спогади (тривожні сни, неприємні спогади, сильне занепокоєння від тих речей, які нагадують про травматичні події);
- 2) уникання (відхід від всього, що нагадує про негативну пережиту подію);
- 3) негативні зміни в мисленні та настрої (відчуття байдужості до навколишніх подій, безнадія, стійкі негативні почуття щодо травми або повна їх відсутність);
- 4) зміни в збудливості та реакційній здатності (надмірна збудливість і реакція на подразники, агресивність, порушення сну) [57].

Водночас О. Туриніна вважає основними симптомами посттравматичного стресового розладу надмірну пильність, вибухову реакцію на навколишні стимули, обмеженість у вираженні емоцій, агресивність, депресію та тривожність, зловживання психоактивними речовинами, раптові спогади травмуючих подій, порушення сну, уваги та пам'яті, безсоння, суїцидальні думки [150]. Дослідниця стверджує, що при множинній травматизації, постійному впливу небезпечних ситуацій симптоми посттравматичного стресового розладу можуть мати хронічний характер, переходячи у складнішу форму такого розладу.

Емпіричне дослідження О. Кокуна та інших дослідників вказує на те, що триваліший та інтенсивніший вплив бойових стрес-факторів провокує частіші випадки прояву посттравматичного стресового розладу у військовослужбовців [127]. Порівняно із військовослужбовцями, які перебували в районах проведення Антитерористичної операції не менше чотирьох місяців у взводних та опорних пунктах, військовослужбовці з таким досвідом шести місяців, з бойовими втратами особового складу, мають на 10% вищий рівень прояву посттравматичного стресового розладу. Інша психодіагностична методика показала таку відсоткову відмінність у 32%. Рівень вираженості психопатологічної симптоматики та депресивних тенденцій у військовослужбовців другої групи вибірки становить у два рази вищий, ніж у першої.

Поряд із проявами деструктивних психічних станів і постстресових порушень, довготривале та виснажливе перебування військовослужбовців у районах ведення бойових дій може зумовлювати девіантну поведінку. Залежно від специфіки дій така поведінка ділиться на види:

- 1) асоціальна поведінка (невиконання правових, моральних, культурних норм і правил суспільства без порушення законодавства)
- 2) антисоціальна поведінка (грубе порушення суспільних, моральних норм і вимог);
- 3) делінквентна поведінка (злочинна поведінка, передбачена порушенням законодавства).

Ще одним різновидом девіантної поведінки є залежна поведінка. Вона передбачає зловживання шкідливими речовинами, що змінюють свідомість особистості (алкоголь, наркотичні й токсичні речовини), ігроманію. Основною метою такої поведінки військовослужбовців є «втеча від реальності», де відбувається свідоме самозанурення у стан самовпевненості та яскравих емоцій. Факторами формування та розвитку залежної поведінки можна вважати індивідуально-психологічні (надмірна емоційність, імпульсивність, втрата значимих цінностей і смислів життя, тривожність, дезадаптація, стресові розлади, спадковість) та соціальні (труднощі при виконанні бойових завдань, непорозуміння з побратимами, проблеми в сім'ї, негативний вплив неформальних груп) [125].

А. Романишин, Т. Мацевко разом з іншими дослідниками класифікують основні девіації воєнного часу залежно від їх спрямованості [125]. Девіантні дії здійснюються задля отримання особистої вигоди (зрада, мародерство, добровільна здача в полон), ухиляння від бойових дій (дезертирство, умисне самонанесення ушкоджень та каліцтв, симуляція, суїцидальні спроби, вживання психоактивних речовин), агресивна поведінка до побратимів і мирного населення.

Основними компонентами девіантної поведінки військовослужбовців, на думку А. Худовердової, є мотиваційний, особистісно-смісловий і нормативно-

діяльнісний [159]. Мотиваційний компонент полягає в прояві девіантних переконань, труднощів адаптації до зміни завдань і пунктів дислокації. Агресивність військовослужбовців, як ключова складова особистісно-смыслового компоненту, зумовлює деструктивні дії та конфліктність з оточенням. Останній компонент, нормативно-діяльнісний, пов'язаний із частковим виконанням або повним ігноруванням вимог Статуту Збройних Сил України, вимог командування та нормативно-правових документів.

Якщо девіантна поведінка передбачена на зовнішній прояв агресії та руйнування, то серед наслідків бойового психічного травмування можлива суїцидальна поведінка. Вона спрямована на цілеспрямоване, умисне самоушкодження з метою позбавлення життя особистістю. Серед військовослужбовців нерідко причинами суїцидальної поведінки є глибока дезадаптація, викривлений спосіб виходу з кризової ситуації, депресія, глибока залежність від психоактивних речовин [85]. В умовах ведення бойових дій певна частина військовослужбовців перебуває в щоденній, щохвилинній небезпеці, що призводить до зниження цінності життя та інстинкту самозбереження [22].

При оцінці психічного стану варто враховувати той факт, що військовослужбовці з низьким рівнем нервово-психічної стійкості та адаптивності є найбільш вразливими. Безперервне психофізіологічне навантаження, тривожність, бойові втрати (особливої травматизації додають факти поранень, страждань та загибелі побратимів), почуття депресії та безсилля в будь-якому випадку зумовлюють думки про смерть. Додатковими проявами суїцидальних думок можна вважати перекладання провини на себе внаслідок загибелі побратима, висловлювань типу «я мав бути на його місці», замкнутість та відстороненість від колективу.

Під час виконання бойових (спеціальних) завдань у військовослужбовців можуть виникати подібні відхилення поведінки. Надмірні переживання, стресові та екстремальні ситуації в районах ведення бойових дій є ніби єдиним виходом, безпечним «кутком» для військовослужбовців. На думку О. Аврамчука та інших дослідників, прийняття життєвого досвіду та конструктивних стратегій

уникнення травматичного триггеру визначає готовність особистості до психічної опірності та стійкості [173]. Тому одним з головних завдань командування підрозділу та посадових осіб морально-психологічного забезпечення військових частин є мінімізація та запобігання деструктивним відхиленням у поведінці особового складу, в гірших випадках – кризове втручання військових психологів, психіатрів та спеціалізованого медичного персоналу.

Водночас війна може мати і позитивний вплив на її учасників. В деяких випадках військовослужбовці формують в собі нове, якісне й сучасне бачення світу з новими цінностями, смислами, переконаннями та прагненням до розвитку.

Важливу роль при цьому відіграє адаптивність поведінки військовослужбовців, яка формується завдяки вчасному вибору адекватних форм реагування на життєві кризові зміни [13]. Вона виникає на основі вдало опрацьованого минулого досвіду, довіри до командування, особистісних характеристик і свідомої психологічної підготовки до можливих загроз та небезпек. Адаптивність військовослужбовців проявляється в хоробрості, сміливості, рішучості, мужності та відвазі, внутрішній психічній і фізичній мобілізованості, здатності до комунікації та колективізму.

Індивідуально-психологічні особливості, досвід переживання травмуючих ситуацій, підтримка рідних і близьких, згуртований колектив і вдале командування – все це зумовлює адаптивність військовослужбовців до бойових умов, продуктивний особистісний розвиток та можливість розвитку посттравматичного зростання військовослужбовців.

Поряд з численними дослідженнями негативного впливу психотравмуючої ситуації, у 1995 році вчені вводять у науковий обіг поняття психотравматичного зростання (R. Tedeschi, L. Calhoun) [180; 211]. Це позитивні зміни, які відбуваються у свідомості особистості внаслідок переживання важких життєвих ситуацій і криз [191].

Свого часу цю проблематику вивчає засновник позитивної психології М. Селігман [210]. Вчений стверджує, що травма не завжди є джерелом

психічних проблем, а й виступає в якості рушійної сили для розвитку, психічної стійкості та добробуту. Результатами посттравматичного зростання особистості є розвиток власної індивідуальності, покращення комунікації з оточенням, усвідомлення та надання значущості новим цінностям і смислам життя, зміну життєвих пріоритетів.

Посттравматичне зростання є полярним вектором посттравматичного стресового розладу. Внаслідок переживання будь-якої стресової події, людина через певний час демонструє стрибкоподібний позитивний розвиток, має краще самопочуття, більший рівень домагань, ніж мало прояв раніше. Тобто це не повернення до минулих форм життєдіяльності людини, а конструктивні якісні психологічні зміни [193]. Військовослужбовці, які мають досвід участі в умовах ведення бойових дій, можуть повернутись не тільки до попередніх форм поведінки, а й здійснити якісне покращення життєдіяльності, розпочати цінувати кожен прожиту хвилину та присутність близьких людей, набути життєвої мудрості, підвищити власну самооцінку та особистісно саморозкритись [174]. Тому останнім часом встановлено випадки блискавичного розвитку військової кар'єри або успішний розвиток діяльності, не пов'язаний із військовою службою.

На основі власного теоретичного та емпіричного аналізу Д. Зубовський виділяє певні групи факторів посттравматичного зростання військовослужбовців, які мають досвід участі в умовах ведення бойових дій:

- 1) ситуаційно-демографічні (вік, соціальний статус, тривалість та інтенсивність травматичної ситуації);
 - 2) індивідуально-психологічні (загальні характеристики особистості);
 - 3) соціально-психологічні (соціальна підтримка, повага, схвалення)
- [31].

О. Блінов вважає, що для успішної трансформації негативного травмуючого бойового досвіду військовослужбовців важливими є рівень підтримки оточення та їх ставлення до війни, соціальна допомога та культурні особливості [10]. Поєднання наведених вище складових із когнітивною трансформацією травмуючого досвіду може призвести або до виникнення

посттравматичного стресового розладу, або психологічної реабілітації військовослужбовців.

Д. Зубовський та В. Осьодло емпірично визначають індивідуально-психологічні чинники, які впливають на посттравматичне зростання військовослужбовців-учасників бойових дій [31; 32; 108; 109; 110]. Дослідники статистично доводять кореляційний зв'язок між оптимізмом та рівнем посттравматичного зростання військовослужбовців. Такі результати пояснюються переосмисленням бойового досвіду для подальшої стимуляції особистісного зростання, оптимістичним налаштуванням військовослужбовців.

Досліджуючи проблему відновлення психічного здоров'я Т. Титаренко пропонує практики сприяння посттравматичному зростанню:

- 1) сформувати ставлення до пережитого як до можливого життєвого ресурсу, позитивно переосмислювати травматичні події;
- 2) відшукати нові, ефективні способи комунікації з оточенням і нові смисли буття;
- 3) посилити відповідальність за власні вчинки та дії, навчитись розуміти їх наслідки для подальшого життя;
- 4) надати важливості навчанню нових вмінь [25; 144].

Позитивні трансформації можуть відбуватись у військовослужбовців, які мають досвід ефективного виконання бойових (спеціальних) завдань, що схвалюються та підтримуються оточенням [195]. Проте, рідше це спостерігається в тих військовослужбовців, які набули тяжкі фізичні травми, брали участь у програному бою [186].

Такі типи поведінки військовослужбовців можуть мати місце завжди, проте важливо визначити основні причини та фактори впливу. Надзвичайно важливим є психологічний клімат у підрозділах та військовій частині загалом. У випадку правильно організованої взаємодії та розподіленні обов'язків у військовому підрозділі формується свого роду «механізм», де кожен військовослужбовець усвідомлює власну значущість. Протилежним до цього є військовий підрозділ, де порушуються усталені вимоги та норми,

спостерігається низька дисципліна, пригноблення нижчих за званням і суб'єктивне ставлення до їх діяльності. Очевидно, що в останньому наведеному прикладі військовослужбовці не зможуть успішно виконувати бойові (спеціальні) завдання, і, відповідно, кількість деструктивних проявів буде більшою.

Для попередження психічних травм військовослужбовців передбачена їх загальна підготовка, що є частиною морально-психологічного забезпечення. Основні положення прописано в наказах Міністерства оборони України та інших нормативних документах Збройних Сил України [100; 101]. Морально-психологічна підготовка військовослужбовців полягає у технічній (тренування використання зброї та інших бойових технічних засобів тощо), тактичній (процес ведення бойових операцій, тренування можливого нападу, оборони, маскуванню тощо) підготовці, підтримці фізичної форми та власне загальній психологічній підготовці.

Остання охоплює чи не всі аспекти психоедукації можливих психічних порушень військовослужбовців, а саме: засвоєння теоретичного матеріалу, тренування із протидії психічних розладів (страх, паніка, жах, надмірна напруженість та ін.) та дії командира при появі таких станів у підлеглих; формування психологічної готовності до загрозових ситуацій та бойових дій; протидія психологічно-пропагандистських дій противника; детальне інформування про місце, територіальні особливості, локації матеріального забезпечення та санітарних пунктів районів ведення бойових дій, зони укриття, розташування сил, кількість їх військ та бойової техніки противника [57].

Аналізуючи всі можливі фактори навантаження на фізичний і психічний потенціал військовослужбовців у бойових умовах, В. Алещенко, В. Осьодло та О. Хміляр наполягають на регулярній військовій підготовці всього особового складу військових частин [4; 106; 155]. Задля підтримки адаптаційних можливостей військовослужбовців варто проводити заняття з відточення майстерності військових умінь та навичок, враховуючи специфіку роботи кожного підрозділу на полігонах, максимально наближених до бойових умов.

Впровадження такого роду навчань зберігає здатність організму військовослужбовців витримувати навантаження, підтримувати стійкість, попереджувати можливі психічні порушення внаслідок впливу екстремальних умов військової діяльності в бойових умовах [175].

Отже, тривалий, інтенсивний, травмуючий досвід участі в умовах ведення бойових дій призводить до зміни психологічних установок, шаблонів поведінки, динаміки психічних реакцій та визначення напряму подолання кризових обставин. Тому при вивченні впливу участі в бойових діях на психічне здоров'я військовослужбовців варто звертати увагу на дослідженні різних факторів впливу і векторів змін у психологічній картині особистості.

1.3. Характеристика розвитку ціннісно-сислової сфери в умовах військової діяльності

Формування ціннісно-сислової сфери триває протягом життя людини. Основоположними є цінності сім'ї, які визначають подальший вектор їх формування. Подальшим чинником виступає навчання в школі та закладах вищої освіти, проте остаточне закріплення цінностей відбувається внаслідок виконання професійної діяльності. Основними чинниками цього є соціальне середовище, в якому відбувається вплив різного характеру та виховання як початковий етап розвитку особистості. Постійна зміна соціального оточення змушує особистість до постійної переоцінки цінностей і переорієнтації смислів. В цьому полягає основний момент особистісного розвитку в період дорослості [60].

Будь-яка кризова ситуація (різка зміна діяльності, загроза здоров'ю і життю, смерть близьких тощо) зумовлює період нестабільності всіх структур психіки [42]. У першу чергу, змін зазнають особистісні мотиви, переконання, смисли, цінності, оскільки попередньо набуті вже не задовольняють та не відповідають актуальним зовнішнім вимогам [181]. Такий аномальний вплив зумовлює усвідомлення розбіжності системи цінностей, життєвих смислів і тягне

за собою соціальну ізоляцію, втрату екзистенційної наповненості, перші симптоми психічних відхилень.

Особливості дорослого віку людини пов'язані з віковими кризами тридцятиріччя, сорокаріччя та переходу до старості. Вони є неминучими, оскільки є ознакою подальшого розвитку особистості, розширенням життєвого досвіду, переконань, цілей, цінностей та смислів. Вікові кризи можуть бути короткочасними або довготривалими, мати слабкий перебіг або трансформувати всю життєдіяльність особистості, виникнути раніше або пізніше вказаного віку. На етапі вікової кризи життя кожна духовно зріла особистість підбиває підсумки власної реалізації, розмірковує про набуті помилки, майбутнє й те, що в ньому може змінити. Якщо людина незадоволена собою та власними вчинками, вона відчуває глибокі переживання, які часто підштовхують її до кардинальної зміни всього життя, включно з професією та сім'єю. Ознаками порушення внутрішньої рівноваги є зміна у ставленні людини до оточення, ситуацій, переоцінка цінностей та переосмислення життєвих цілей.

За дослідженнями М. Савчина, після тридцятиріччя особистість визначає значущими цінності сім'ї, щасливого подружнього життя, а потреба в друзях із віком втрачається [134]. Цінності професійної діяльності залишаються незмінними, навіть зростає інтерес до кар'єрного росту, підвищення професійних умінь та навичок. Почуття задоволеності життям, впевненості у власних силах та успішному майбутньому у сорокарічній особистості кардинально змінюється. Головними ознаками наступної кризи є небажання усвідомлювати швидкий плин життя та відмінності між бажаним-дійсним, формується почуття безглуздості існування та особистих здобутків, втрачають осмисленість та значущість набуті цінності, смисли та сенс життя.

Однією з перших праць з описом життєвої кризи є науковий доробок Е. Ліндемманна, де чітко окреслена симптоматика переживання горя осіб та їх подальша терапія [195]. За твердженнями Д. Макдональда, у період життєвої кризи найбільшого впливу зазнає психічний стан особистості, що проявляється у пригніченості, ігноруванні зовнішніх факторів впливу замість повного

заглиблення у власні переживання [197]. Такий стан може сприяти позитивному стрибкоподібному розвитку особистості або деструктивно впливати на її психіку. На його ж думку, подолання життєвої кризи прямо залежить від зміни ставлення людини до негативної події.

Будь-який вплив на особистість, у тому числі життєва криза, має стадії розвитку. На думку Е. Ліндемманна та Д. Макдональда, життєва криза зумовлює переживання людиною негативної події, стресу та переживань, що в кінцевому випадку завершується психічною рівновагою (іноді завдяки проходженню терапії) [195; 197]. Дж. Каплан пропонує власно розроблені стадії розвитку життєвої кризи більш розширено [182]. Кризові події більш інтенсивно впливають на психічний стан людини, характеризуючись підвищенням тривожності, напруженості, депресії, почуттям безнадії та загальною дезорганізацією особистості. Як результат, у психічній структурі особистості виникає конструктивний чи деструктивний розвиток. Життєва криза залежить від багатьох чинників, зокрема гостроти її впливу та особистісної реакції людини [18; 129; 150].

Т. Титаренко вважає, що кожна життєва криза зумовлена поєднанням зовнішніх (професійні проблеми, погіршення стосунків із референтними особами, інші соціальні фактори) та внутрішніх (особистісні невдачі, хвороби та ін.) чинників [143]. Переживання життєвої кризи дає можливість особистості надати іншого, більш продуктивного осмислення життя, визначити нові прагнення та цілі. Існує кілька типів ставлення до кризових ситуацій:

- 1) ігноруюче ставлення (відсутність прагнення або можливості реальної оцінки ситуації та її наслідків);
- 2) перебільшуюче ставлення (надання надмірної уваги та проблематичності до ситуації);
- 3) демонстративне ставлення (прагнення соціальної усвідомленості, активності щодо проблеми);
- 4) волюнтаристське ставлення (заперечення реальності, свідомий відхід від проблеми);

5) продуктивне ставлення (вирішення, переосмислення кризової ситуації для набуття досвіду щодо її попередження) [129].

На думку В. Кириченко, досить важливим для сприйняття кризової ситуації є фактор готовності до змін [38]. Від цього залежить реакція особистості з подальшим самовизначенням: здобуття нового життєвого досвіду чи нова дискретність розвитку. Лише остання надає вектор руху для розвитку з врахуванням значущих цінностей і смислів, задоволення інтересів і потреб, самовдосконалення особистості.

Саме в умовах екзистенційної кризи гостро вивчається проблема динаміки ціннісно-сислової сфери особистості (В. Франкл, І. Ялом). В. Франкл розділяє дві стадії втрати смислу: екзистенційний вакуум та екзистенційний невроз [188]. Перший є більш поширеним та проявляється переживанням суму, апатії та внутрішнього спустошення. Особистість, яка переживає екзистенційний вакуум, не має цілей на майбутнє, ставить під сумнів важливість актуального виду діяльності. Складнішим, невротичним є екзистенційний невроз, основним проявом якого є втрата смислу особистістю. І. Ялом поділяє думку попередника про важливість смислу в житті людини [169]. Відсутність цінностей, смислу, цілей та ідеалів зумовлює страждання, які в гострій формі можуть призвести до суїцидальних дій. У власних працях О. Бреусенко узагальнює всі вище згадані підходи та стверджує, що переживання екзистенційної кризи зумовлює розвиток ціннісно-сислової сфери та спрямовує життєдіяльність людини на її успішну динаміку [11].

Ціннісно-сислова сфера є своєрідним відображенням значущих подій у свідомості особистості для подальшої саморефлексії та продуктивної структуризації цінностей і смислів. У кризових ситуаціях, зокрема в умовах ведення бойових дій, відбувається реструктуризація ціннісно-сислової сфери військовослужбовців. Внаслідок участі в бойових діях військовослужбовці намагаються співвіднести власні цінності з новим оточенням, віднайти смисл виконувати новий вид військової діяльності та, головне, відшукати сенс власного буття. І. Данилюк та Т. Демченко стверджують, що ціннісно-сислова сфера

військовослужбовців, які мають досвід участі в умовах ведення бойових дій, не є тотожною цивільним [19]. Навіть після повернення до мирного життя військовослужбовці будуть керуватись поставленими орієнтирами, осмислювати та надавати значущості різним, навіть звичним для цивільних, речам. В умовах ведення бойових дій військовослужбовці можуть або повністю втратити значущі цінності та смисли, або ж здійснити успішну внутрішню трансформацію на вектор особистісного зростання і продуктивності.

Цінності, які визначено у військовій діяльності, цілком і повністю можуть складати окрему групу відповідно до нормативно-правових вимог, умов життя та несення служби, соціальної та воєнної ситуації в країні. Оскільки військовослужбовці формують власну соціально-професійну групу та виконують службові обов'язки майже цілодобово, відповідно їх цінності можуть відрізнитись від інших. Звичайно, такі базові поняття як здоров'я, щастя, сім'я, кохання, матеріальна забезпеченість матимуть значущість у формуванні ціннісно-сміслової сфери, але додаватимуться і ряд інших: військовий обов'язок перед державою, постійна готовність до захисту територіальної цілісності та суверенітету країни. Крім того, функціонування військового колективу передбачає прояв колективізму, альтруїзму і субординації.

В будь-якому випадку, військовослужбовці, закінчивши спеціалізовані заклади освіти та прийшовши до лав Збройних Сил України, прийматимуть військові традиції та професійні цінності. Не менш важливими є особливості несення служби, які полягають в жорсткій дисципліні, повній віддачі військовій справі (обмеження вільного часу), стандартизованій поведінці та постійній готовності до змін. Остання залежить від психологічної установки об'єктивних та суб'єктивних факторів впливу, здатності адекватно реагувати й оперативно діяти в ситуаціях гострої невизначеності та небезпеки на мирній території та у районах ведення бойових дій. Така специфіка діяльності однозначно впливає на зміну цінностей і смислів, життєвих пріоритетів та організації життя військовослужбовців.

Ціннісні, формування яких відбувається впродовж всього життя, відображають осмислене відношення військовослужбовців до навколишнього світу, визначають їх діяльність і життєві прагнення. Гармонійне співвідношення цінностей соціуму та власно визначених мають взаємодетерміноване підкріплення для подальшого надання їм значущості. П. Лісовський вважає, що однією з головних функцій цінностей військовослужбовців є засвоєння моральних, культурних і духовних переконань суспільства, їх подальше відображення та прийняття в системі ціннісно-сислової сфери [74]. Дослідник вважає, що кожна особистість має однаковий набір цінностей з оточенням. В силу власних переконань та життєвого досвіду особистість надає їм власної осмисленості, значущості та структуризації в ціннісно-сисловій сфері. Тому відносна тотожність значущих цінностей військовослужбовців здійснює конструктивний вплив на психологічний клімат в колективі, ефективно виконання бойових (спеціальних) завдань та групову згуртованість підрозділу.

Особистісними якостями військовослужбовців, які погіршують морально-психологічний стан є: знецінення сил ворога, переоцінка власних можливостей, інтерес лише до матеріального заохочення, наявність етнічних і релігійних упереджень, зловживання алкогольними та наркотичними речовинами тощо [125].

Кожен військовослужбовець має бути свідомою, гармонійною та всебічною особистістю, повинен чітко усвідомлювати всю важливість і особливості військової діяльності та розуміти наслідки непоправних, агресивних і злочинних дій. Звичайно, в умовах ведення бойових дій, під надмірним тиском командира, військового колективу та референтних осіб, військовослужбовці можуть морально «зламатися» та піти проти власних цінностей та переконань. Як наслідок, у військовослужбовців формуватиметься сильне почуття каяття, непоправності минулого та провини, що може знецінити сенс подальшого життя [126].

Ціннісно-сислова структура особистості задає вектор життю та, на думку Т. Титаренко, є основою розбудови ландшафту особистісних трансформацій

[142]. Додатковими факторами стійкості такого ландшафту виступають: переосмислення досвіду життєвих, зокрема кризових ситуацій, можливість прийняття важливих рішень і визначення подальших перспектив. До основних типів ландшафтів особистісних трансформацій належать:

- 1) екзистенційний (пошук глибинних, значущих смислів життя внаслідок екстремальних, кризових ситуацій);
- 2) сімейний (можливість переосмислювати минуле, вдало аналізувати теперішнє та планувати майбутнє);
- 3) служіння (до сімейного типу додаються громадянські цінності: захищати державу, чинити опір ворогу);
- 4) самореалізація (найвищою цінністю вважається саморозвиток);
- 5) прагматичний (найвищою цінністю є можливість кар'єрного росту)

[142].

Кризові та екстремальні ситуації, а саме виконання бойових (спеціальних) завдань в умовах ведення бойових дій, зумовлюють зміну особистісного ландшафту військовослужбовців. Як результат, відбувається прийняття та переосмислення травматичного досвіду, втрата й пошук нових цінностей і смислів для визначення вектору продуктивного життєвого становлення.

Згідно з емпіричним дослідженням Т. Титаренко щодо визначення проблем психічної травматизації військовослужбовців, які мають досвід участі в умовах ведення бойових дій, найбільш поширеними є воєнні травми (41,9%), сімейні негаразди (24,7%), пережиті травми в мирний час (23,5%) та інші (ДТП, труднощі адаптації при поверненні додому тощо) [142]. Щодо типів ландшафтів особистісних трансформацій, для військовослужбовців важливими є екзистенційний та сімейний типи, а найменш ціннісним виступає прагматичний.

Емпіричне дослідження О. Лящ підтверджує, що під час виконання бойових (спеціальних) завдань у військовослужбовців переважає високий рівень стресу (61%) [75]. Участь у бойових діях нівелює старі та актуалізує нові цінності та смисли професійної діяльності, загострює думки про значущість здоров'я, сенс життя. Такі душевні переживання, тривалі періоди пошуку осмислення та

значущості цінностей і смислів є одним із чинників розвитку депресивних станів у військовослужбовців.

Сучасні дослідники З. Кісарчук, Г. Лазос, Я. Омельченко та ін. зазначають, що довготривале та інтенсивне виконання службових завдань в умовах ведення бойових дій може спричинити повне знецінення життя, відсутність почуття безпеки у військовослужбовців [126]. Це зумовлює суїцидальні думки, необдумані ризиковані рішення, які бойові дії тільки посилюють. Водночас жорстокість та агресивність до ворога з часом може перейти на близьких людей та саморуйнації (аутоагресивну поведінку). Така поведінка руйнує особистість військовослужбовців, їх цінності, переконання, смисли професійної діяльності та сенс життя.

За дослідженнями О. Максима, для військовослужбовців важливими є життєві (здоров'я, сім'я, друзі) та професійні (відповідальність, старанність) цінності [77]. Внаслідок участі в активних бойових діях військовослужбовці по-іншому реагують на нові виклики життя та значущість попередньо осмислених цінностей. Свідоме ігнорування та придушення можливості переосмислити власні цінності в будь-якому випадку має додатковий травматичний характер.

І. Чухрій та Д. Билина зазначають про значущість таких цінностей для військовослужбовців як безпека, досягнення та самостійність [163]. Варто зазначити, що безпека стосується не власне їх особистостей, а й близького оточення, соціуму, нації загалом. Додатковими, не менш важливими цінностями виступають активні соціальні контакти та матеріальне забезпечення, що містить подальші пільги та привілеї навіть після виходу на пенсію. Сімейне щасливе життя, гармонія та взаємопорозуміння з оточенням є важливою сферою життя, яка додає впевненості, сил та мотивації військовослужбовцям до виконання службових завдань, зокрема в умовах ведення бойових дій.

Повернення до мирного життя військовослужбовців складніше відбувається при конфліктних ситуаціях із соціумом та референтними особами. Адже психіка військовослужбовців, перебудована під вимоги бою, є непристосованою до мирного життя, стандартних цінностей суспільства, оцінки

воєнних подій мирними мешканцями. Цінності та смисли, набуті в умовах ведення бойових дій, часто не збігаються зі світосприйняттям соціуму, що породжує кризовий вплив на розвиток та можливу реструктуризацію ціннісно-сміслової сфери. На думку військовослужбовців, несправедливість життя, байдужість мирних мешканців, можливі негативні вислови тільки погіршують адаптацію, нівелюють набуття нових продуктивних цінностей. Формування ціннісної суперечності є додатковим чинником розвитку дезадаптації, посттравматичного стресового розладу та інших психічних порушень [78].

Н. Агаєв та інші дослідники виділяють етапи повернення військовослужбовців, які мають досвід участі в умовах ведення бойових дій до мирного життя:

- 1) ейфорія (2-3 місяці) – почуття впевненості в собі, гордості та очікування схвалення від оточення;
- 2) період неадекватного реагування (до 3-4 років) – відсутність очікуваних позитивних реакцій від інших, натомість – байдужість та негативне ставлення;
- 3) адаптація життя в суспільстві [49].

В емпіричному дослідженні динаміки цінностей та особистісних змін О. Левенець доводить, що 68% військовослужбовців прагнуть схвалення, шанобливого ставлення, соціального визнання від оточення, покращення комунікації з соціумом і підвищення соціального статусу [72]. Головна ціннісна дилема виникає тоді, коли військовослужбовці виконували бойові (спеціальні) завдання в умовах активного ведення бойових дій, ризикували життям і здоров'ям, а на мирній території суттєвих соціальних змін не відбулося.

Аналіз результатів дослідження структури цінностей О. Колесніченко доводить, що для військовослужбовців надзвичайно важливою є професія, яка задовольняє їх загальні потреби [52]. Але при цьому, військовослужбовці не сприймають професійну діяльність в якості подальшого кар'єрного росту, самовдосконалення та розвитку, тобто, більше орієнтовані на результат виконання бойових (спеціальних) завдань. Низьке осмислення та ставлення до

військової служби, тим паче в умовах ведення бойових дій, надалі може призводити до гострих стресових розладів, посттравматичного синдрому та депресії. Дослідник пропонує такі типи ціннісної поведінки військовослужбовців:

- 1) «пасіонарій» (2,19%) – прагнення боротися за щастя інших;
- 2) «той, хто прагне не виходити із зони комфорту» (74,32%) – бажання спокійного, розміреного життя без особливих зусиль;
- 3) «романтик» (3,82%) – здатність підкинути власні потреби та переконання заради загального блага й задоволеності близьких людей;
- 4) «формальний військовослужбовець» (4,37%) – виконання службових обов'язків і наказів командування без осмислення важливості професійної діяльності;
- 5) «самообмежений/рутинний» (15,30%) – постійне намагання покращити власне життя без загальної задоволеності цим [52].

Аналогічну динаміку ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців простежує Я. Мацегора [82]. Проведене пілотажне дослідження військовослужбовців доводить, що 10,22% респондентів мають ознаки посттравматичного стресового розладу, в інших 89,78% – не виявлено. У військовослужбовців, які мають ознаки посттравматичних порушень, простежуються більш кризові зміни ціннісно-сміслової сфери. Надаючи осмислення та значущості власному героїзму та боротьбі з ворогом, військовослужбовці очікують схвалення, емоційну, соціальну підтримки від референтних осіб та суспільства. Якщо з певних причин цього не відбувається, симптоми посттравматичного стресового розладу військовослужбовців тільки посилюються.

На думку Т. Титаренко, досвід психічного та фізичного травмування може мати вплив на особистісних рівнях військовослужбовців:

- 1) соціально-психологічному: зниження прагнення до співробітництва, емпатії та довіри до оточення;

2) ціннісно-смісловому: нездатність пошуку нових життєвих цілей, відсутність надання смислу діяльності;

3) індивідуально-психологічному: деструктивні зміни на психологічному рівні, зниження адаптивності та відчуття спустошення [25].

Аналіз психологічної літератури та огляд емпіричних досліджень проблематики ціннісно-сміислової сфери військовослужбовців, які мають досвід участі в умовах ведення бойових дій, підтверджує важливість та значущість певних цінностей та смислів в їх загальній системі. Для військовослужбовців, які виконують бойові (спеціальні) завдання в районах ведення бойових дій, надзвичайно важливими є соціальна та духовна підтримка, сімейний добробут, можливість самовдосконалення професійних навичок. Поєднання таких чинників здійснює конструктивний вплив на психічні стани військовослужбовців, зменшує ризики виникнення стресових розладів, явищ дезадаптації та девіацій поведінки, зумовлює вибір продуктивної стратегії професійного і життєвого становлення.

1.4. Структурна модель розвитку ціннісно-сміислової сфери військовослужбовців в умовах ведення бойових дій

Внаслідок аналізу психологічних наукових праць з проблематики ціннісно-сміислової сфери особистості визначено особливості формування, зміни, взаємозв'язку цінностей і смислів військовослужбовців. Проте недостатня кількість емпіричних досліджень та наукових доробків щодо розвитку ціннісно-сміислової сфери військовослужбовців в умовах ведення бойових дій визначає актуальність до подальшого проведення дослідження.

З метою побудови структурної моделі та подальшого дослідження розвитку ціннісно-сміислової сфери військовослужбовців в умовах ведення бойових дій опрацьовано достатню кількість теоретико-методологічних та емпіричних наукових досліджень зарубіжних та українських дослідників і виділено два наукових підходи, які найбільш точно відображатимуть

змістовність психологічної роботи: аксіологічний підхід З. Карпенко та підхід ціннісної підтримки О. Музики [35; 97].

З. Карпенко стверджує, що основу динаміки ціннісно-сислової сфери формують такі складові як: ціннісно-сислове відношення, смислоутворювальний мотив та готовність до дії [35]. На основі власних теоретичних напрацювань дослідниця встановила зв'язок між психічними функціональними характеристиками особистості та її смисловими утвореннями. Наприклад, потреби пов'язані з емоційною компонентою ціннісних орієнтацій («хочу»), здатності – з пізнавальними компонентами («можу»), а темперамент і характер – з поведінковими компонентами («вмію»). Структура ціннісно-сислових орієнтацій формується внаслідок взаємодії з соціумом, а результатом найвищого такого розвитку особистості є краса.

Смислопокладання, як один із важливих процесів розвитку ціннісно-сислової сфери особистості, відіграє опорну роль у кризові та стабільні періоди розвитку. Якщо на завершальних етапах розвитку ціннісно-сислової сфери особистість формує, осмислює та надає смислового значення власній предметній діяльності, то в кризових – особистість нівелює попередні смисли та здійснює творчий пошук нових із метою подальшої самореалізації.

З. Карпенко зазначає, що цілісним і сукупним розвитком ціннісно-сислової сфери є аксіогенез особистості [35]. Це процес розвитку суб'єктних здатностей особистості (індивідний, власне суб'єктний, соціально-особистісний, індивідуальний, універсальний) впродовж всього існування із подальшим і безперервним ускладненням ціннісно-сислової сфери. Аксіопсихіка, яка є результатом цього процесу, охоплює особистісні ставлення, цінності та соціальні очікування, чинники вмотивованості та осмислені життєві вибори.

Загальний процес розвитку аксіогенезу особистості залежить від її суб'єктності, що є засобом реалізації духовного потенціалу, саморозвитку і самовизначення, безперервного ціннісного осмислення життя. Рівень суб'єктності особистості прямо залежить від інстинктивної активності та

духовного розвитку [35]. Тобто, особистість розвивається через стадії суб'єктності у висхідній перспективі, а саме:

1) відносного суб'єкта – власне біологічного індивіда, який керується базовими потребами та інстинктами, взаємодіє з оточенням на основі довіри через фізичне Я, основною цінністю якого є здоров'я;

2) моносуб'єкта – особи в предметній діяльності, яка здійснює виконання базових речей на вимогу суспільства згідно з поставленими вимогами; основною цінністю виступає виконання усвідомленого обов'язку через почуття егоцентризму та реального Я;

3) полісуб'єкта – особистості в соціально розподіленій діяльності, яка має власну сформовану систему цінностей і смислів на основі синтезу суспільних цінностей, референтних осіб, власних переконань та відчутті ідеального Я. На такому етапі розвитку особистість керується совістю та надійністю, вважає головною цінністю робити добро для інших;

4) метасуб'єкта – особистості в суспільно корисній діяльності, де розвивається її індивідуальність, творчість, здатність оригінально та критично мислити, породжується бажання любити, творити щось нове і прекрасне відповідно до аналогічної цінності та усвідомлення власного дзеркального Я;

5) абсолютного суб'єкта – особистості, яка володіє вищими моральними якостями, має чітко сформовану та осмислену систему цінностей і смислів, керується ними задля ефективної життєдіяльності та почуття щастя через духовне Я [35].

В процесі життєтворення особистість стратегічно прагне щастя, а успіх вважає результатом, надбанням, справедливою відплатою за працю та слугує засобом мотивації, підняття самооцінки, своєрідного напрямку дій і поведінки. Однак, визначення щастя за мету, а успіх за спосіб її досягнення провокує викривлення ціннісно-смыслових орієнтирів, поведінкові та особистісні девіації, деградацію особистості як носія вищих моральних та духовних якостей [36].

Метою розвитку аксіології є формування аксіологічної психотерапії. Така психотерапія дає можливість розвинути творчий, індивідуально-ціннісний підхід

до життєвих змін, виходити із зони комфорту, мінімізувавши негативний вплив зовнішніх факторів, інтерпретувавши та використавши його для конструктивного життєтворення [35].

Найбільш вдалим варіантом психологічної роботи з аксіопсихікою є експресивна психотехніка. На думку З. Карпенко, це «...сфера психологічної практики, що об'єднує діагностику виразних проявів властивостей особистості, особливостей її мотиваційно-сислової сфери і вплив на їх корекцію і розвиток за допомогою експресивних мистецтв» [35, с. 468]. Експресивна психотехніка призначена для вивчення внутрішнього світу особистості, пробудження її здатності до самостійного пошуку гармонійної структури ціннісно-сислової сфери, аналізу, прийняття й осмислення нових цінностей внаслідок рефлексії з оточенням та самим собою.

Експресивна психотехніка відбувається на основі експресивних мистецтв (малювання, програвання історій, психогімнастика тощо) та впливає на динамічну зміну ціннісно-сислової сфери особистості відповідно до різних вимог оточення. Особистість, програючи певні психологічні техніки, здатна діяти абсолютно по-різному: від відносного до абсолютного суб'єкта, використовуючи попередній досвід, або ж діяти абсолютно нестандартно, але, в будь-якому випадку, це буде відображати динаміку цінностей і смислів.

У власних дослідженнях О. Музика вивчає ціннісний розвиток обдарованих особистостей і формує нове бачення аксіогенезу [89]. Становлення та розвиток цінностей обдарованих осіб зумовлено специфікою, ступенем розвитку та реалізацією здібностей у поєднанні із соціальною взаємодією, їх типологічними особливостями. Цінності обдарованої особистості можна класифікувати відповідно до екзистенційних, когнітивно-творчих та соціальних потреб. Саме екзистенційні потреби породжують формування цінностей особистісної самобутності, які містять значущість самоідентичності та життєвих смислів. Вагомою перевагою обдарованих особистостей можна вважати те, що при ціннісному ставленні до власних здібностей формується стійкість до змін та адаптованість до кризових моментів [88].

О. Музика вважає, що смисложиттєві цінності особистості є наступним етапом її самовизначення та самоідентифікації в соціумі [95]. Усвідомлення екзистенційних роздумів актуалізується при ситуаціях гострої невизначеності, життєвих криз, передбаченні можливих загроз для власного буття.

На думку дослідника, серед усіх можливих варіантів психологічної підтримки, ціннісна підтримка має вплив на ціннісно-сміслову сферу особистості, оскільки є більш глибинною та допоміжною. Ціннісна підтримка особистості полягає у комплексному наданні психологічної допомоги щодо гармонійного осмислення та актуалізації цінностей у процесі життєстановлення та саморозвитку особистості [97]. За такої психологічної роботи особистість повинна власними силами актуалізувати, осмислити та надати значущості життєвим цінностям і смислам, рефлексуючи та обмінюючись думками з референтними особами.

Показниками до застосування ціннісної підтримки особистості є підтримка розвитку та емпірично визначені диспропорції в системі цінностей. О. Музика вважає, що найчастіше ціннісні кризи виникають через брак можливостей до виконання діяльності [94]. Відбувається тимчасове припинення особистісного розвитку в той час, коли референтні особи продовжують саморозвиток. Як наслідок, відбувається втрата мотивації та зміна життєдіяльності особистості. У такому випадку необхідно мотивувати особистість до пошуку нових та актуалізувати ті моральнісні та діяльнісні цінності, які матимуть ефективний вплив на психічний стан і покращення життєдіяльності особистості. Внаслідок ціннісної підтримки особистість розвиває адаптивність та індивідуальну стійкість до життєвих змін і криз, продуктивно регулює власну поведінку та діяльність, рефлексує власний набутий досвід, осмислює та надає значущості гармонійним цінностям і смислам.

Важливим чинником пошуку та прийняття цінностей для особистості постають здібності. Для конструктивного ціннісного розвитку здібності виступають важливим ресурсом для формування почуття власної індивідуальності та неповторності. Особистість, яка приймає та розвиває власні

здібності, може використовувати здібності не лише у сфері їх дії, а й в кардинальній зміні діяльності та інших життєвих ситуаціях, як вирізненні з-поміж інших, підтримці ідентичності, пошуку виходу зі складних ситуацій, гармонізації психічного здоров'я. Таким чином, здібності особистості слугують своєрідним «бар'єром» до життєвих змін, регулятором активності та шляху до подальшого самовдосконалення.

Цінності та смисли особистості мають своєрідну типологію та системну значимість у загальному розподілі складових ціннісно-смыслові сфери. Варто розглянути різні підходи дослідників до визначення типологічних і структурних характеристик цінностей і смислів за особливими параметрами.

М. Рокич аналізує цінності, виділяючи їх за певними ознаками: загальна кількість цінностей, яка досягається людиною є порівняно невеликою; всі люди володіють одними і тими ж цінностями, проте у різних ступенях їх вираження; цінності є систематизованими; вплив цінностей простежується практично у всіх соціальних феноменах [205].

Залежно від цього, існує два класи цінностей:

- 1) термінальні цінності – життєва мудрість, фізичне та психічне здоров'я, цікава робота тощо;
- 2) інструментальні цінності – вихованість, відповідальність, стриманість та самодисципліна тощо [205].

Термінальні цінності мають більш стійкий прояв, ніж інструментальні. Проте інструментальні цінності мають більш глибинний та особистісний характер та охоплюють ті характеристики особистості, які б дали змогу досягнути певного саморозвитку. Розведення таких класів цінностей призводить до розрізнення цінностей-цілей та цінностей-дій. Особистість, залежно від індивідуальної, етнічної, громадянської, національної, релігійної приналежностей може обирати яким цінностям надати більше значення [214]. А формування термінальних та інструментальних цінностей в єдину своєрідну систему створює основу для вищого рівня осмислення та життєвої активності особистості [206].

Ш. Шварц вважає, що цінності корелюють з бажаними цілями особистості, впливають на осмислення та мотивацію досягнення мети, є стандартизованими ідеями та нормами суспільства, що формують структуровану ієрархічну систему ціннісно-сміслової сфери особистості [207; 208; 209]. Дослідник пропонує кругову модель цінностей, яка, на його думку, є універсальною для багатьох культур людства. Відповідно до такої моделі, суміжні цінності схожі за мотиваційним наповненням, а збільшення відстані між цінностями свідчить про їх розрізненість та внутрішню суперечність [73]. Варіативність кола цінностей особистості залежить від рівня усвідомленості, надання значущості цінностям, репрезентативності в мотивації та поведінці.

О. Музика, досліджуючи цю проблему, вказує на значущості особистісних суб'єктних цінностей у формуванні ціннісної свідомості [97]. До їх складу належать моральнісні (соціально-етичні стандарти) та діяльнісні (можливості та вміння людини) цінності. Моральнісні цінності визначають соціальні та етичні норми розвитку особистості, а діяльнісні – характерні особистісні вміння та здібності. Поєднання окремих моральнісних та діяльнісних цінностей формує специфічну групу суб'єктних цінностей, які сприяють самоактуалізації та самоідентифікації особистості у соціальному просторі, зумовлюють глибинну рефлексію власних вмінь задля подальшого саморозвитку [94]. Суб'єктні цінності здатні регулювати поведінку, діяльність, адаптивну можливість та стійкість особистості.

Аналізуючи підходи різних дослідників, визначено труднощі у поєднанні цінностей і смислів особистості за однією характеристикою чи типологією. Сучасні події на території України, пов'язані з збройним протистоянням, впливають на реструктуризацію ціннісно-сміслової сфери особистості, зокрема військовослужбовців.

Аналіз теоретично-методологічних та емпіричних наукових праць щодо ціннісно-сміслової сфери особистості, специфіки професійної діяльності військовослужбовців, зокрема в умовах ведення бойових дій, особливостей військового колективу як окремої соціально-професійної групи виділено основні

групи цінностей у структурі ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців (рис. 1.1):

1) загальнолюдські – осмислені цінності, сформовані на основі культурно-історичних, суспільних, економічних й морально-етичних умов розвитку суспільства, що передаються в процесі виховання та навчання особистості (здоров'я, щастя, кохання, доброта, повага до батьків, істина, толерантність, цінність життя, справедливість, дружба, краса тощо);

2) професійні (військові) – осмислені цінності, які базуються на відображенні вимог професійного (військового) середовища та виступають значущими для визначення себе як фахівця (військовослужбовця з досвідом ефективного виконання бойових (спеціальних) завдань, зокрема в умовах ведення бойових дій) у колективі (обов'язок перед державою, захист територіальної цілісності та суверенітету країни, колективізм, жертвність, альтруїзм, героїзм, честь і гідність, взаємодопомога, захист, кар'єра тощо).

3) особистісні – осмислені цінності, які набувають значущості внаслідок саморефлексії професійного та життєвого досвіду, особистісних переконань, взаємоузгодженості власних цінностей та смислів з оточенням, визначенні майбутніх перспектив та цілей професійної діяльності, вибору продуктивної стратегії поведінки у життєвому становленні особистості (саморозвиток, самоосвіта, матеріальна забезпеченість, емпатія, потреба в повазі, підтримці тощо).

Рис. 1.1. Структура ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців

Структура ціннісно-сислової сфери військовослужбовців може мати специфічну структуру загальнолюдських, професійних та особистісних цінностей. Особистісні характеристики військовослужбовців динамічно розвиваються протягом всього життя, проходять численні етапи соціальних і психічних трансформацій, змінюють соціальне середовище, місце і власні ролі в ньому. Так чи інакше, ціннісно-сислове наповнення кожного соціального середовища має характерні змістові особливості, через що виникає потреба у роз'ясненні типології цінностей і смислів військовослужбовців.

Загальнолюдські цінності осмислюються внаслідок постійного і циклічного зовнішнього впливу: родини, виховання, закладів освіти, засобів масової інформації, культурно-історичного розвитку, суспільно-політичного устрою. Проходячи кожен етап соціальної взаємодії в суспільстві, військовослужбовці опановують нові шаблони поведінки, загальноприйняті норми та правила, необхідні для гармонійної комунікації та взаємодії з оточенням. Загальнолюдські цінності є протекторами життєдіяльності й поведінки всього людства, основними регуляторами та шляхами пошуку продуктивних шляхів забезпечення особистісних потреб.

Професійні (військові) цінності відповідають за співвіднесення себе з тією професійною групою, до якої особистість належить. Професійні цінності є еталоном поведінки для подальшого професійного самовдосконалення та обов'язковою вимогою для включення особистості в колектив. Оскільки військовий колектив є закритою професійною групою, військовослужбовці зобов'язані приймати вимоги Статуту Збройних Сил України, нормативних документів, військових традицій для активного включення себе у військовий колектив і діяльність загалом. Для військовослужбовців осмислення та надання значущості професійним цінностям є надзвичайно важливим для ефективного несення служби, виконання постійних наказів і вимог, протидії негативному впливу екстремальних ситуацій на психіку та підтримки гармонійного психологічного клімату в підрозділі.

За сталих умов життєдіяльності та впливу індивідуальних переконань військовослужбовці поєднують, генералізують та осмислюють всі вказані вище цінності та смисли в особливий вид – особистісні. Вони формуються на основі поведінки, життєвого досвіду, соціалізації та комунікації, індивідуальної діяльності, кризових змін та стресових ситуацій. Кожен компонент ціннісно-сислової сфери є глибинно осмисленим та значущим, виконує своєрідну роль у життєвій підтримці та розвитку. Особистісні цінності є системою «ідеальних моделей» належного ставлення та поведінки для досягнення власних цілей.

Враховуючи особливості виконання службових завдань на різних етапах професійної діяльності, типологію загальнолюдських, професійних (військових) та особистісних цінностей, визначено, що ціннісно-сислова сфера військовослужбовців є сукупністю значимих цінностей, які визначають свідоме осмислення військової діяльності, важливості виконання бойових (спеціальних) завдань в умовах ведення бойових дій та продуктивного життєстановлення з метою досягнення визначених перспектив.

У результаті теоретичного вивчення проблем ціннісно-сислової сфери військовослужбовців, встановлено недостатнє вивчення особливостей розвитку та реструктуризації значущих цінностей та смислів військовослужбовців в умовах ведення бойових дій. З метою подальшого емпіричного дослідження запропоновано авторську структурну модель цієї проблематики.

У структурній моделі розвитку ціннісно-сислової сфери військовослужбовців виділено стратегії поведінки та адаптації військовослужбовців до умов ведення бойових дій і, відповідно, пов'язано їх з етапами розвитку ціннісно-сислової сфери у визначені періоди військової діяльності. Це пояснюється тим, що кожен етап адаптації є кризовим, оскільки тут відбуваються критичні ціннісно-сислові зміни (рис. 1.2).

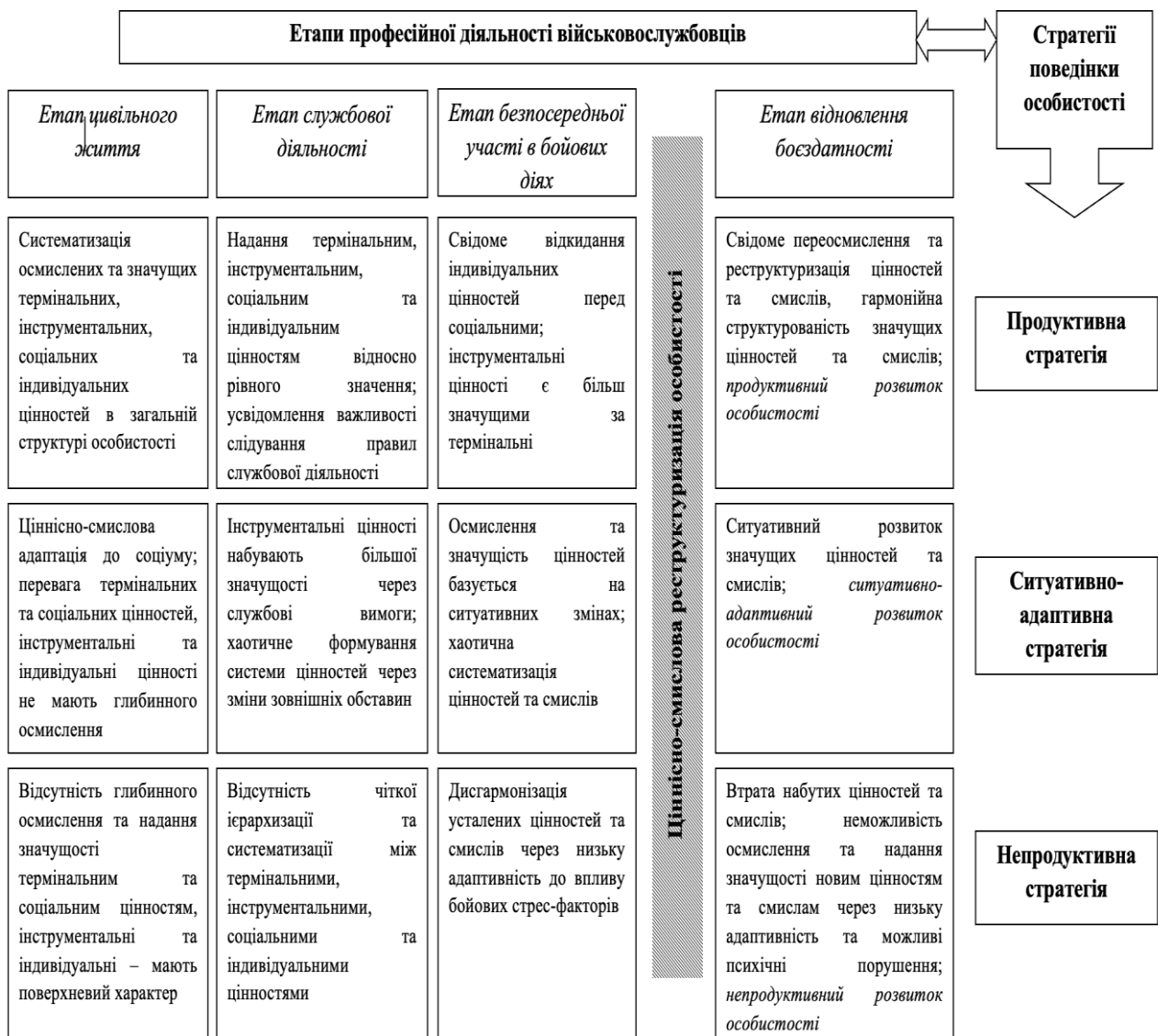

Рис. 1.2. Структурна модель розвитку ціннісно-смилової сфери військовослужбовців в умовах ведення бойових дій

Аналіз авторської структурної моделі розвитку ціннісно-смилової сфери військовослужбовців в умовах ведення бойових дій передбачає визначення основних етапів військової діяльності:

- 1) етап цивільного життя;
- 2) етап службової діяльності;
- 3) етап безпосередньої участі в бойових діях;
- 4) етап відновлення боєздатності (ротації з можливістю відпочинку).

Кожен із перерахованих етапів професійної діяльності військовослужбовців відображає їх професійний розвиток, безперервне виконання наказів, слідування за новими вимогами та систематичне ускладнення службової діяльності, пов'язаної з ротацією до районів ведення бойових дій. Професійний розвиток військовослужбовців вимагає активності та рішучості, адже кожен етап військової діяльності передбачає численні труднощі та кризові ситуації.

Професійна діяльність військовослужбовців передбачає певний розвиток, який пов'язаний зі стратегіями їх поведінки, серед яких виділено: продуктивну, ситуативно-адаптивну та непродуктивну. Продуктивна стратегія поведінки військовослужбовців передбачає високу адаптивність та стійкість до кризових життєвих ситуацій, зокрема ефективне виконання бойових (спеціальних) завдань в умовах ведення бойових дій, високий розвиток професійних та особистісних показників, прагнення до саморозвитку та самовдосконалення. Ситуативно-адаптивна стратегія поведінки військовослужбовців полягає у пристосовницькій поведінці та життєдіяльності, проте з усвідомленням та осмисленням власної значущості у соціумі, відносно легкій адаптивності до життєвих змін та кризових ситуацій. Непродуктивна стратегія поведінки військовослужбовців означає низьку адаптивність, фізичну та психічну нестійкість до мінливості професійних і життєвих умов. Виділені стратегії поведінки військовослужбовців є способом їх адаптації до воєнного та життєвого досвіду.

Продуктивна стратегія поведінки військовослужбовців передбачає вектор їх розвитку на вдосконалення професійних навичок, прагнення до опанування нових знань та умінь, особистісний розвиток та самоосвіту. На етапі цивільного життя військовослужбовці аналізують і систематизують, осмислюють і надають значущості термінальним, інструментальним, соціальним та індивідуальним цінностям, які виступають регуляторами поведінки. Етап службової діяльності передбачає входження до лав Збройних Сил України, приналежність до певного роду військ і служб, включеність до колективу військової частини та окремого підрозділу, бойове злагодження та професійну підготовку. Професійна

діяльність військовослужбовців передбачає цілодобове виконання бойових (спеціальних) завдань, де система значущих цінностей і смислів військовослужбовців кардинально перебудовується під військові вимоги та правила. Особливо в період навчань на полігонах, при бойовому злагодженні, зростає усвідомленість важливості слідування правилам безпеки, наказам командування, особливостям несення служби, адже будь-яка дія матиме наслідки для всього колективу. Набувають значущості цінності колективізму, взаємодопомоги, честі й гідності, осмислюється значення військової діяльності для безпеки суспільства. Термінальні, інструментальні, соціальні та індивідуальні цінності осмислюються та набувають значущості військовослужбовцями на відносно однаковому рівні розвитку у системі ціннісно-сміслової сфери. На етапі безпосередньої участі в бойових діях військовослужбовці надають більшої значущості інструментальним та соціальним цінностям перед термінальними та індивідуальними. Екстремальні події війни, численні кризові ситуації, зміна звичного середовища змушують військовослужбовців до відкидання індивідуальних цінностей і потреб на благо інших, їх захисту, боротьбу за мир і справедливість у суспільстві, іноді ціною власного життя. Фундаментом взаємовідносин в Збройних Силах України на рівні інструментальних цінностей є постійне реагування на гостру зміну подій воєнного характеру з метою адаптації до зовнішньо-ситуативних чинників.

Виконуючи бойові (спеціальні) завдання в умовах ведення бойових дій, військовослужбовці зазнають впливу стрес-факторів і кризових змін, що впливає на подальший розвиток ціннісно-сміслової сфери. Відбувається переосмислення значущих цінностей і смислів, ціннісно-сміслова реструктуризація особистості, де військовослужбовці починають переосмислювати власне життя і, разом з тим, змінюють власну значущість до попередньо набутих цінностей і смислів. Ціннісно-сміслова реструктуризація військовослужбовців є обов'язковим етапом особистісного розвитку, мотивацією до подальшого самовдосконалення та визначенням майбутніх перспектив.

Після виходу з районів ведення бойових дій, у військовослужбовців передбачений етап відновлення боєздатності. Зміна умов життя, професійної діяльності залежить від оперування військовослужбовцями значущими цінностями і смислами. В результаті ціннісно-сислової реструктуризації відбувається перебудова системи цінностей і смислів військовослужбовців. Термінальні, інструментальні, соціальні та індивідуальні цінності складають єдину гармонійну структуру ціннісно-сислової сфери, яка спрямована на продуктивний особистісний розвиток. У військовослужбовців не зникають значущі цінності та смисли, а набувають нового значення, формуються в сталу систему ціннісно-сислової сфери на основі отриманого бойового досвіду. Такі стратегії поведінки передбачають продуктивний розвиток особистості військовослужбовців з подальшим самовдосконаленням, саморозвитком, мотивацією досягнення успіху та бажанням до самоосвіти, часто не пов'язаною із військовою діяльністю. Варто зазначити, що серед військовослужбовців трапляються випадки опанування новими видами діяльності, які зрештою мають успіх.

Ситуативно-адаптивна стратегія поведінки та активності військовослужбовців вказує на здатність пристосовуватись до будь-яких життєвих і соціальних змін. За такої стратегії поведінка та діяльність є змістовними, а їх осмислення має поверхневий характер. На етапі цивільного життя військовослужбовці адаптуються до соціуму, більше осмислюють та надають значущості термінальним та соціальним цінностям на противагу інструментальним та індивідуальним. Усі значущі та осмислені цінності мають змістовне відображення в ціннісно-сисловій сфері, військовослужбовці обирають лише якими оперуватися у разі екстремальної зміни життєвих обставин. Оскільки етап службової діяльності передбачає ряд вимог, правил та обов'язків перед військовослужбовцями, інструментальні цінності набувають більшої значущості. Військовослужбовці приймають лише ті цінності, які усталені в підрозділі. Термінальні, соціальні та індивідуальні цінності формуються хаотично та непослідовно внаслідок постійної динамічності

військової служби та адаптації до нових життєвих умов. Через акцентуацію уваги на фізіологічній та психічній адаптивності, зміст і характер розвитку значущості та осмислення цінностей військовослужбовців не має значного розвитку на етапі безпосередньої участі в бойових діях. Військовослужбовці в умовах ведення бойових дій починають глибше осмислювати власну діяльність, їх значення в ефективному виконанні бойових (спеціальних) завдань. Наповнення ціннісно-сислової сфери значущими та осмисленими термінальними, інструментальними, соціальними та індивідуальними цінностями може залежати від їх особистих переконань, думок, саморефлексії військовослужбовців і впливу референтних осіб.

За такої стратегії поведінки ціннісно-сислова реструктуризація обов'язково має вплив на структуру та значущість цінностей та смислів. Військовослужбовці можуть і надалі слідувати ситуативно-адаптивній стратегії поведінки, але зміна значущості цінностей і осмисленості власних дій обов'язково відбудеться. Ціннісно-сислова сфера формуватиметься залежно від життєвих ситуацій, особистісних переконань і думок, подальших кризових ситуацій. Тобто на етапі відновлення боєздатності відзначається подальший ситуативно-адаптивний розвиток військовослужбовців, спрямований на виконання поставлених завдань, подолання професійних та життєвих перешкод.

Непродуктивна стратегія поведінки військовослужбовців пояснює низьку пристосованість та подальшу дезадаптивність до нових умов середовища. Непродуктивність діяльності військовослужбовців може проявлятися не лише у якості виконання бойових (спеціальних) завдань, а також в низькому осмисленні життєвих та екстремальних обставин, суттєво ускладнюючи особистісний розвиток.

Військовослужбовці на етапі цивільного життя не надають глибинного осмислення термінальним та соціальним цінностям та приймають лише ті, які мають сильну значущість в їх найближчому оточенні. Відповідно, при включенні у професійний колектив, військовослужбовці мало визначають значущість інструментальних цінностей, діяльність мало осмислюється, спрямована лише на

виконання службових завдань та отримання матеріальної вигоди. Індивідуальні цінності та смисли мають поверхневий характер й не мають суттєвого впливу на вектор особистісного розвитку військовослужбовців. За непродуктивної стратегії поведінки етап службової діяльності часто не має глибинного осмислення, військовослужбовці можуть не розуміти суть та важливість ефективного виконання бойових (спеціальних) завдань, адекватного реагування на майбутні виклики та загрози. На етапі бойового злагодження військовослужбовці здатні свідомо уникати бойових навчань, проявляючи надмірну самовпевненість. Відповідно, у військовослужбовців простежується відсутність чіткої ієрархізації та систематизації термінальних, інструментальних, соціальних та індивідуальних цінностей через низьку осмисленість життєвих змін. Етап безпосередньої участі в бойових діях має чи не найбільш кризовий характер в житті військовослужбовців. Внаслідок низької адаптації, професійної та психологічної невідповідності можуть виникати різні психічні порушення. Наслідком впливу бойового стресу на розвиток цінностей і смислів військовослужбовців є ціннісно-сміслова реструктуризація. Гостро переживаючи кризу цінностей і смислів, військовослужбовці повністю втрачають психічну рівновагу, всіляко намагаються уникати бойових (спеціальних) завдань та наказів, можуть простежуватись випадки їх свідомого ухиляння або симулювання низького фізичного потенціалу та ресурсу. Вихід із районів ведення бойових дій продовжує травматичну дію на психічний стан військовослужбовців через труднощі адаптації вже до мирного життя. Тобто на етапі відновлення боєздатності у військовослужбовців простежується втрата всіх цінностей і смислів, відзначаються труднощі надання значущості та осмислення новим цінностям через неможливість усвідомлення себе в таких життєвих подіях, діагностуються психічні порушення та формується подальший непродуктивний розвиток особистості. Ситуація такого особистісного розвитку військовослужбовців обов'язково вимагає подальшої психодіагностичної та психокорекційної роботи.

Згідно з виконанням завдань дисертаційної роботи передбачено оперування підходом ціннісної підтримки, введеним О. Музикою, який є важливим для розвитку аксіогенезу та конкретизації психологічної допомоги при виборі напрямку роботи психолога [97]. Ціннісна підтримка має надаватись військовослужбовцям систематично. Адже усвідомлення власних здібностей, осмислення відточеної майстерності володіння технікою, зброєю та ведення бою, ціннісна стійкість, психічна готовність і впевненість у підрозділі надає психологічну перевагу над ворогом, підвищує бойовий дух і підтримує життєву стресостійкість.

При продуктивному та ситуативно-адаптивному розвитку особистості ціннісна підтримка може надаватись військовослужбовцям на всіх етапах професійної діяльності. Психолог має підтримувати прагнення військовослужбовців до саморозвитку, самовдосконалення, гармонійного планування життєвих планів, формування ціннісної стійкості особистості. В іншому випадку, визначенні непродуктивного розвитку особистості військовослужбовців, необхідна постійна присутність психолога з метою психокорекційної, психотерапевтичної роботи залежно від складності прояву стресових та інших деструктивних ознак. Ціннісна підтримка має надаватись наприкінці роботи за подолання основних психічних порушень, так як є допоміжним впливом реабілітації військовослужбовців і поверненні до мирного життя.

Отже, у кризових ситуаціях, зокрема в умовах ведення бойових дій, відбувається ціннісно-сміслова реструктуризація особистості. Військовослужбовці намагаються співвіднести власні цінності з новим оточенням, віднайти смисл виконувати новий вид військової діяльності та, головне, відшукати сенс власного буття. В умовах бойових дій військовослужбовці можуть або повністю втратити значущі цінності та смисли, або ж здійснити успішну внутрішню трансформацію на вектор зростання продуктивності особистості.

Висновки до першого розділу

Ціннісно-смилова сфера є однією з найбільш важливих структурних компонентів особистості, що підтверджується актуальністю психологічних досліджень. Цінності визначаються як осмислені значущі конструкти, що формують власне бачення на світ та власного Я в ньому. Усвідомлене життя кожної особистості неможливе без прийняття, усвідомлення та надання значення цінностям в їх загальній системі (А. Маслоу, Е. Фромм, І. Ялом). Цінності не є сталими, вони динамічно розвиваються і набувають нової значущості внаслідок переживання життєвих криз та набуття нових смислів (О. Музика, Т. Титаренко).

Прагнення до смислу є однією із найважливіших потреб особистості, задоволеність якої визначається здатністю брати на себе відповідальність за власну поведінку, діяльність та життєвий розвиток. Ключовим показником наявності особистісного смислу є надання життю сенсу, яке є необхідною умовою розвитку гармонійної особистості (О. Нещерет, А. Фурман).

Цінності та смисли є взаємопов'язаними та взаємодетермінованими. З одного боку, цінність може бути результатом усвідомлення смислів, а з іншого – система цінностей породжує новий смисл діяльності особистості та всього її життя. Як наслідок, ціннісно-смилова сфера динамічно змінюється через вплив суспільних, кризових та особистісних чинників. Вплив ціннісно-смилової сфери на вектор і зміст соціальної активності формує бачення місця і ролі у навколишньому світі, окреслює поведінку, надає смисли діяльності та сенс життя особистості.

Базові цінності та смисли мають відносно стійку ієрархічну систему в дорослому віці. Сучасні воєнні дії на території України зумовлюють ціннісно-смилову реструктуризацію особистості, проте найбільш кризового впливу зазнають військовослужбовці. Особливість професійної діяльності військовослужбовців полягає у цілодобовому виконанні наказів командування, негайному реагуванні на нові бойові (спеціальні) завдання, несенні варті, що додатково ускладнюється при ротації до районів ведення бойових дій.

Перебування під постійними обстрілами, довготривале стресове навантаження, відсутність задоволення базової потреби в безпеці змінює внутрішню картину світу, когнітивну сферу, дії та вчинки військовослужбовців, а головне, змінює ціннісно-смишлову сферу. Якщо стресові події є частиною нашого життя, то бойові стрес-фактори є базисом до формування та розвитку психічних та поведінкових порушень (Н. Агаєв, В. Афанасенко, З. Кісарчук, О. Кокун, О. Кудренко, Я. Омельченко). Військовослужбовці, перебуваючи в умовах ведення бойових дій, замислюються над питаннями життя і смерті, минулого досвіду та помилок, переживають екзистенційну кризу життя (В. Франкл, І. Ялом).

В умовах ведення бойових дій військовослужбовці так чи інакше намагаються співвіднести попередньо осмислені та значущі цінності з новим етапом «воєнного» життя та намагаються віднайти новий сенс в ньому (Д. Билина, О. Лящ, О. Максим, І. Чухрій). Тому військовослужбовці можуть або повністю втратити значущі цінності та смисли, або ж здійснити внутрішню трансформацію на вектор продуктивного особистісного зростання.

Оскільки військовослужбовці складають окрему спеціалізовану професійну групу, виділено загальнолюдські, професійні (військові) та особистісні цінності, які залежать від сфери впливу та характерних змістових наповнень структури ціннісно-смишлової сфери. Авторська структурна модель розвитку ціннісно-смишлової сфери військовослужбовців детально відтворює розвиток значущості та осмишлення цінностей на різних етапах військової діяльності, враховуючи обрану стратегію поведінки. Ціннісно-смишлова реструктуризація особистості, яка є рушійною силою у переосмишленні значущих цінностей, зумовлює значний вплив на подальшу структуру ціннісно-смишлової сфери, вектору професійного та життєвого становлення військовослужбовців.

Матеріали розділу опубліковано в таких працях здобувача: [26; 27; 41; 62; 64; 66; 67; 68; 69; 70].

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

2.1. Методи та організація емпіричного дослідження розвитку ціннісно-смиислової сфери військовослужбовців в умовах ведення бойових дій

Теоретичний аналіз розвитку ціннісно-смиислової сфери військовослужбовців вказує на важливість комплексного підходу до проведення та інтерпретації емпіричного дослідження. Для вивчення розвитку та зміни значущості цінностей і смислів військовослужбовців в умовах ведення бойових дій важливим є психодіагностичне встановлення у системі ціннісно-смиислової сфери, психологічних особливостей та наявності постстресових симптомів на всіх етапах проходження служби. Тому емпірична частина дисертаційного дослідження складається з двох блоків. До першого блоку входять такі етапи дослідницької роботи:

- 1) проведення анкетування щодо визначення біографічних даних військовослужбовців (кодове ім'я, вік, стать, сімейний стан, військове звання, досвід служби) з метою ідентифікації респондентів упродовж проведення психодіагностичного дослідження та простеження впливу досвіду служби на показники окремих методологічних компонент;

- 2) проведення лонгітюдного дослідження розвитку ціннісно-смиислової сфери, соціально-психологічних і психологічних характеристик адаптивності військовослужбовців, можливих постстресових порушень комплексом психодіагностичних методик. Лонгітюдне дослідження проводиться у кілька етапів: етап службової діяльності, етап безпосередньої участі в бойових діях, етап відновлення боєздатності.

Другий блок дисертаційного дослідження передбачає проведення експериментальної частини роботи, що передбачено такими етапами:

1) розробка тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців;

2) за результатами кількісного та якісного аналізу отриманих результатів військовослужбовців проводиться експериментальне дослідження з метою перевірки ефективності тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості. Формувальний експеримент передбачає проведення психодіагностичного зрізу показників значущих цінностей і смислів військовослужбовців контрольної та експериментальної груп до та після участі в тренінговій програмі підтримки ціннісної стійкості.

Дослідження ціннісно-сислової сфери особистості передбачає різноманітність психодіагностичних підходів. Серед численних стандартизованих та проєктивних методик обрано ті, які є надійними та валідними, дають можливість проведення групової форми роботи, є зрозумілими для респондентів та інформативними для подальшого аналізу.

«Методика діагностики ціннісних орієнтацій» М. Рокича розроблена у тестовій формі та спрямована на вивчення ціннісно-сислової сфери особистості, включаючи термінальні та інструментальні цінності (додаток А) [80; 206]. Термінальні цінності (активне діяльне життя, цікава робота, продуктивне життя тощо) передбачають змістове наповнення тих цінностей, які є визначальними в якості кінцевої мети поведінки та діяльності. Інструментальні цінності (вихованість, терпимість, широта поглядів тощо) описують ті особистісні характеристики, що надають впевненість у реалізації прагнень та цілей.

Визначення ієрархії термінальних та інструментальних цінностей за рівнем значущості дає змогу простежити особистісну спрямованість, ставлення до себе та оточення, основу світогляду, мотиваційні ресурси для задоволення потреб і благ. Сформованість ціннісно-мотиваційних компонент, їх системне ранжування свідчить про особистісну зрілість та прагнення до усвідомленого життя. Саме така поведінка відповідає за особистісний розвиток, самовдосконалення та досягнення життєвих цілей [14].

У випадку проведення індивідуальної форми роботи, психолог може простежити особливості формування цінностей у загальній системі особистості, їх структуру та виділення в окремі ціннісні блоки, закономірності взаємозв'язку окремих цінностей між собою для досягнення певних цілей. Проведення групової форми роботи передбачає вивчення загальної картини сформованості цінностей у колективі, розвиток цінностей групи на окремих визначених етапах професійної діяльності.

Однозначною перевагою методики є швидкість проходження дослідження, універсальність, простота та зрозумілість стимульного матеріалу, гнучкість у варіації використання та обробки результатів із подальшою інтерпретацією. Недоліками, якими можна вважати, соціально-бажані відповіді, які респонденти можуть надати із метою презентації себе як «здорових» осіб, підвищенні себе в очах психолога, недовіри до оточення. Тому для мінімізації таких випадків, варто залучати респондентів з добровільною участю та особистою зацікавленістю у проведенні дослідження, попередньо встановлювати контакт між психологом та респондентом.

Методика «Профіль цінностей» Ш. Шварца є продовженням розвитку методологічного матеріалу М. Рокича щодо дослідження ціннісно-сміслової сфери особистості [208]. Ш. Шварц вкладає ідею про мотиваційний характер формування цінностей, їх універсальність та фундаментальність для кожної особистості (додаток Б).

Запропоноване Ш. Шварцом узагальнене коло цінностей включає перелік із 10 цінностей, які відображають загальні показники досліджень із 20-ти країн [208]. До таких цінностей належать: конформність, традиції, доброта, універсалізм, самостійність, стимуляція, гедонізм, досягнення, влада, безпека. Далі цінності входять до 4 основних блоків, серед яких вирізняють: «Турбота про людей та природу» (універсалізм та доброта), «Збереження» (безпека, конформність, традиції), «Самоствердження» (влада, досягнення), «Відкритість до змін» (стимуляція, самостійність та гедонізм). Варто зазначити, що блок «Збереження» є протилежним до «Відкритість до змін», а «Турбота про людей та

природу» – до «Самоствердження». Наступним можливим етапом для додаткового аналізу системи цінностей респондентів є структурування ціннісних осей: індивідуальної орієнтації та соціальної орієнтації.

На відміну від методики визначення цінностей М. Рокича, специфікою визначення цінностей за наведеною психодіагностичною методикою є не ранжування, а рейтингування. Підхід до вивчення цінностей визначає не лише їх позитивне включення загальну систему ціннісно-сислової сфери, а й визначення негативного ставлення до окремих цінностей, їх свідоме нівелювання. Визначальним є те, що при використанні психодіагностичної методики визначається аналіз цінностей в загальній ієрархії (шкала «Огляд цінностей»), а також значущі цінності для респондентів (шкала «Профіль особистості»). Перша частина опитувальника – «Огляд цінностей» – вказує на повну картину структури цінностей, тобто тих, які є значущими та осмисленими, але не завжди визначають діяльність особистості. Друга частина – «Профіль особистості» – забезпечує розуміння того, як респондент регулює власну поведінку та діяльність залежно від життєвих принципів та пріоритетів.

Перевагою методики є необмеженість в часі, зручність для статистичного аналізу залежно від підходів дослідження (статистичний аналіз кожного виділеного конструкту, ціннісних секторів та ціннісних осей). Універсальний набір цінностей використовується з будь-якою вибіркою та можливістю повторного зрізу психодіагностичних показників та статистичного пошуку відмінностей між ними.

Вивчення психологічних особливостей розвитку ціннісно-сислової сфери військовослужбовців додатково полягає у діагностиці можливих факторів впливу на розвиток осмислення значущих цінностей. Особливості професійної діяльності військовослужбовців, надмірний вплив бойових-стрес факторів, фізична та психічна перенапруга можуть критично впливати на осмислення власних переконань, дій, ефективного виконання бойових (спеціальних) завдань в районах ведення бойових дій.

Емпіричне дослідження передбачає діагностику впливу участі в умовах ведення бойових дій на психічні стани військовослужбовців. Метою є визначення наявності ступеня впливу травматичної події (бойових стрес-факторів), бойового стресу, сформованості ознак дезадаптації та дистресу, показників нервово-психічної стійкості та військово-професійної спрямованості. Тому сформовано комплект психодіагностичних методик, які активно використовуються з метою інформативного вивчення негативних психічних станів військовослужбовців [28].

Одним із таких є багаторівневий особистісний опитувальник (БОО) «Адаптивність-200» (додаток В) [28]. Опитувальник призначено для встановлення соціально-психологічних та психологічних характеристик, які характеризують загальний розвиток особистості. Твердження спрямовані на визначення респондентом власного самопочуття, характеру, поведінки, прагнень і стосунків з оточенням.

Психодіагностична методика передбачає визначення таких показників, як достовірність результатів, поведінкова регуляція (нервово-психічна стійкість), комунікативний потенціал, морально-етична нормативність (соціалізація), військово-професійна майстерність, схильність до девіантних (аддиктивної та делінквентної) форм поведінки, суїцидальний ризик і рівень стійкості до бойового стресу. В ході аналізу результатів лонгітюдного дослідження такі показники діагностують зміну рівнів стійкості та працездатності до службової діяльності, загального рівня нервово-психічної стійкості, задоволеності обраною професією та подальше прагнення до професійного саморозвитку, адаптаційних можливостей військовослужбовців як ключового чинника стійкості до бойових стрес-факторів.

Визначальною перевагою опитувальника є спеціально-розроблені твердження та окремі шкали для аналізу результатів військовослужбовців. Це враховує специфічність вибірки, важливі показники для аналізу розвитку професійних здібностей, динаміку нервово-психічних характеристик в умовах ведення бойових дій. Додатковими перевагами є чітка структурованість

опитувальника, можливість групової форми проведення, зрозумілість питань, отримання показників, здатних до статистичної обробки даних.

Наступним спеціальним військовим методологічним інструментарієм є опитувальник травматичного стресу І. Котєнєва, який адаптовано Н. Агаєвим та іншими дослідниками для роботи з українськими військовослужбовцями та застосовується для вивчення постстресових порушень внаслідок травматичних подій (додаток Г) [28]. У структуру опитувальника включені етапи розвитку постстресових порушень:

- 1) травматичний стрес (проявляється від моменту травматичної події до 2 діб);
- 2) гострий стресовий розлад (від 2 діб до 4 тижнів);
- 3) посттравматичний стресовий розлад (від 4 тижнів);
- 4) посттравматичний розлад особистості (протягом всього життя від моменту травматичної події) [9].

Проведення цієї методики передбачає відповідь респондентів на визначені твердження залежно від ступеня вираження власного стану чи почуттів на момент проходження дослідження. Внаслідок проходження опитувальника можна визначити ступінь травматичної події, посттравматичний стресовий розлад, гострий стресовий розлад, окремі симптоми їх прояву. До аналізу посттравматичного стресового розладу включені такі симптоми, як сама подія травми, «вторгнення» (повторне переживання травми), «уникнення», гіперактивація, дистрес та дезадаптація. До гострого стресового розладу входять: подія травми, дисоціативні симптоми, «вторгнення» (повторне переживання травми), «уникнення», гіперактивація, дистрес і дезадаптація. Додатковими субшкалами для обробки результатів є «неправда», що вказує на чесність та правдивість відповідей респондентів, «агравация», «дисимуляція», «депресія». Подальша обробка результатів дослідження дозволяє зробити комплексний аналіз прояву посттравматичного стресового розладу, гострого стресового розладу та вираженість окремих симптомів.

Проведення психодіагностичної методики на різних етапах військової служби визначає динаміку психічних станів військовослужбовців. Перевагою психодіагностичного інструментарію є особливість тверджень, які враховують специфіку вибірки військовослужбовців, структурованість та зручність обробки, можливість подальшого використання отриманих показників для статистичного аналізу.

Наступною методикою, яка використовується для перевірки ефективності психокорекційної програми експериментальної частини дослідження є «Методика вивчення ціннісної свідомості (МВЦС)» О. Музики (додаток Д) [87]. Основою методики є суб'єктно-ціннісний аналіз, який у комплексному підході дослідження вивчає внутрішньо особистісні характеристики поведінки та діяльності особистості. Суб'єктно-ціннісний аналіз ґрунтується на таких принципах:

- 1) принцип опори на ціннісний досвід суб'єкта;
- 2) принцип «вмонтовування» у ціннісну свідомість привнесених цінностей;
- 3) принцип групового зняття ціннісних дисонансів;
- 4) принцип доповнення ціннісно-регуляційних схем;
- 5) принцип зняття ціннісної конфліктності;
- 6) принцип включення нових ціннісних регуляційних схем у нові схеми особистісного саморозвитку;
- 7) принцип особистісного наближення діяльнісних цінностей;
- 8) принцип особистісного наближення моральнісних цінностей;
- 9) принцип соціальної валідизації цінностей;
- 10) принцип рефлексивно-особистісної асиміляції;
- 11) принцип визнання за особистістю права на відторгнення чи неприйняття певних цінностей;
- 12) принцип неактивності ціннісних конструктів;
- 13) принцип врахування необхідності латентного періоду;
- 14) принцип досягнення, фіксування і ціннісного закріплення успіхів;

- 15) принцип взаємного поціновування досягнень;
- 16) принцип нерівномірності розвитку і динаміки ціннісних пріоритетів [87].

Методика моделювання ціннісної свідомості є показовим інструментом для діагностики індивідуальних характеристик респондентів, ефективно використовується під час проходження тренінгів особистісного зростання, ціннісної підтримки та стійкості. Етапи проходження методики передбачають біографічно-рефлексивний (актуалізація значущих цінностей у свідомості суб'єкта, опрацювання значущих подій та референтних осіб), ціннісно-генеруючий (визначення тих осіб, який мали позитивний чи негативний вплив на їх життя та особистісну динаміку), рефлексивно-оцінний етапи (виявлення ступеня значущості ціннісних конструктів у загальній системі), етап факторно-семантичного моделювання (створення факторно-семантичної моделі) та інтерпретаційний (аналіз та інтерпретація отриманих даних). Додатковим є етап ціннісної підтримки, який використовується для надання психологічної допомоги. Він передбачає психологічну допомогу у визначенні тих значущих та осмислених цінностей, які матимуть визначальну роль в особистісному зростанні.

Перевагою методики є можливість поєднання діагностичної та консультативної форми робіт, статистична обробка даних, можливість реконструкції факторно-семантичної моделі окремого респондента.

Вибірка емпіричного (психодіагностичного) дослідження складає 45 чоловіків військовослужбовців-учасників бойових дій різних родів військ і служб, що сформувалась на підставі особистої зацікавленості, добровільним бажанням брати участь у дослідженні та прагненням до самовдосконалення і продуктивної стратегії поведінки. Загальні вікові показники межують від 22 до 51 року, досвід військової служби становить від 6 місяців до 15 років. Військовослужбовці мають військові звання рядового, сержантського, старшинського та офіцерського складів. Військовослужбовці із перших днів повномасштабного вторгнення безпосередньо виконують бойові (спеціальні)

завдання в районах ведення бойових дій. Лонгітюдне дослідження проводилось впродовж 6 місяців із інтервалом психодіагностичного зрізу 2 місяці.

2.2. Вивчення розвитку структурних компонентів ціннісно-сислової сфери військовослужбовців в умовах ведення бойових дій

Емпіричне дослідження ціннісно-сислової сфери військовослужбовців передбачає проведення психодіагностичного комплексу методик, їх кількісного, якісного та статистичного аналізу відповідно до визначених етапів роботи.

Аналіз результатів лонгітюдного дослідження за «Методикою вивчення ціннісних орієнтацій» М. Рокича передбачає формування рангової структури термінальних та інструментальних цінностей як кожного респондента, так і всієї вибірки (додаток Е). Після кількісної обробки результатів та визначення середнього значення ми встановлюємо ієрархію показників цінностей на кожному з етапів виконання службових обов'язків (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

Термінальні цінності військовослужбовців на етапах професійної діяльності

Термінальні цінності	Етап службової діяльності		Етап безпосередньої участі в бойових діях		Етап відновлення боєздатності	
	Середнє значення	Ранг	Середнє значення	Ранг	Середнє значення	Ранг
Активне діяльне життя	8,7	8	8,4	6	9,1	8
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 0,75; \rho = 0,45$		$t = -0,77; \rho = 0,44$			
Життєва мудрість	8,5	5	8,0	5	9,2	9
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 0,48; \rho = 0,63$		$t = -1,31; \rho = 0,19$			
Здоров'я	3,5	1	3,5	1	5,5	2

Продовження таблиці 2.1

<i>статистичне відхилення</i>	$t = 0,03; \rho = 0,98$			$t = -2,34; \rho = 0,02$		
Цікава робота	8,7	9	8,5	7	8,9	7
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 0,03; \rho = 0,98$			$t = -0,54; \rho = 0,59$		
Краса природи та мистецтва	13,6	16	14,3	17	12,4	16
<i>статистичне відхилення</i>	$t = -0,79; \rho = 0,43$			$t = 1,68; \rho = 0,1$		
Кохання	5,8	3	5,2	3	5,8	3
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 0,33; \rho = 0,75$			$t = -0,31; \rho = 0,76$		
Матеріально забезпечене життя	8,5	6	8,6	8	8,1	5
<i>статистичне відхилення</i>	$t = -0,12; \rho = 0,9$			$t = 0,45; \rho = 0,65$		
Гарні і вірні друзі	6,4	4	6,7	4	6,8	4
<i>статистичне відхилення</i>	$t = -0,52; \rho = 0,6$			$t = -0,08; \rho = 0,94$		
Суспільне визнання	11,4	14	12,2	14	11,4	14
<i>статистичне відхилення</i>	$t = -0,87; \rho = 0,39$			$t = 0,91; \rho = 0,36$		
Пізнання	11,3	13	11,3	13	10,7	12
<i>статистичне відхилення</i>	$t = -0,08; \rho = 0,93$			$t = 0,8; \rho = 0,42$		
Продуктивне життя	9,6	11	10,3	12	10,4	11
<i>статистичне відхилення</i>	$t = -0,79; \rho = 0,43$			$t = -0,08; \rho = 0,94$		
Розвиток	8,5	7	9,7	11	8,4	6
<i>статистичне відхилення</i>	$t = -1,33; \rho = 0,19$			$t = 1,48; \rho = 0,14$		
Розваги	14,4	17	13,4	15	12,6	17
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 0,73; \rho = 0,47$			$t = 1,21; \rho = 0,23$		

Продовження таблиці 2.1

Свобода	9,1	10	9,0	9	9,3	10
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 0,13; \rho = 0,9$			$t = -0,34; \rho = 0,73$		
Щасливе сімейне життя	4,7	2	4,0	2	4,6	1
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 0,68; \rho = 0,5$			$t = -0,62; \rho = 0,54$		
Щастя інших	12,3	15	13,5	16	12,3	15
<i>статистичне відхилення</i>	$t = -1,42; \rho = 0,16$			$t = 1,3; \rho = 0,19$		
Творчість	14,4	18	14,6	18	13,3	18
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 0,12; \rho = 0,9$			$t = 1,63; \rho = 0,11$		
Впевненість у собі	10,6	12	9,2	10	11,1	13
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 1,38; \rho = 0,17$			$t = -1,95; \rho = 0,05$		

На етапі службової діяльності найбільш значущими термінальними цінностями, яких прагнуть досягнути військовослужбовці, є здоров'я, щасливе сімейне життя та кохання. До найменш значущих цінностей респонденти відносять красу природи і мистецтва, розваги та творчість. Тобто в період службової діяльності та бойового злагодження підрозділу військовослужбовці найбільше надають значення здоров'ю як основному ресурсу життєдіяльності та опірності організму екстремальним умовам служби, сімейному благополуччю та гармонійним стосункам з коханою людиною. Обрані військовослужбовцями найменш значущі цінності характеризуються переважно улюбленими допоміжними справами, хобі, розвагами. Через необхідність ротацій до районів ведення бойових дій такі цінності не є значущими та важливими.

На етапі безпосередньої участі в бойових діях найбільш значущі термінальні цінності є незмінними. Це можемо пояснити прагненням військовослужбовців відчувати безпеку за себе та референтних осіб, мати підтримку та комфортні стосунки з усіма членами родини. До найменш

значущих термінальних цінностей респонденти відносять щастя інших, красу природи і мистецтва та творчість. Низька осмисленість та значущість щастя всього народу може свідчити про фокус уваги лише на збереженні власного життя та здоров'я у районах ведення бойових дій, певними суб'єктивними особистісними переконаннями.

На етапі відновлення боєздатності простежується дещо інша специфіка розподілення значущих термінальних цінностей військовослужбовцями. При поверненні до мирного життя військовослужбовці визначають для себе значущість щасливого сімейного життя, здоров'я та кохання. Варто зазначити, що щасливе сімейне життя посідає перше місце в рангу осмисленості та значущості. Бажання у прийнятті сім'єю набутого бойового досвіду і підтримки, поваги та вдячності, почутті гармонії та затишку – все це є осмисленими цінностями для військовослужбовців. Такі цінності із найменшими рангами, як переживання прекрасного в природі та мистецтва, приємне проведення часу й можливість творчої діяльності, не є значущими та осмисленими.

Для наочного зображення розвитку термінальних цінностей в умовах ведення бойових дій ми представляємо гістограму із визначеними рангами усереднених результатів військовослужбовців на різних етапах виконання службових обов'язків (рис. 2.1).

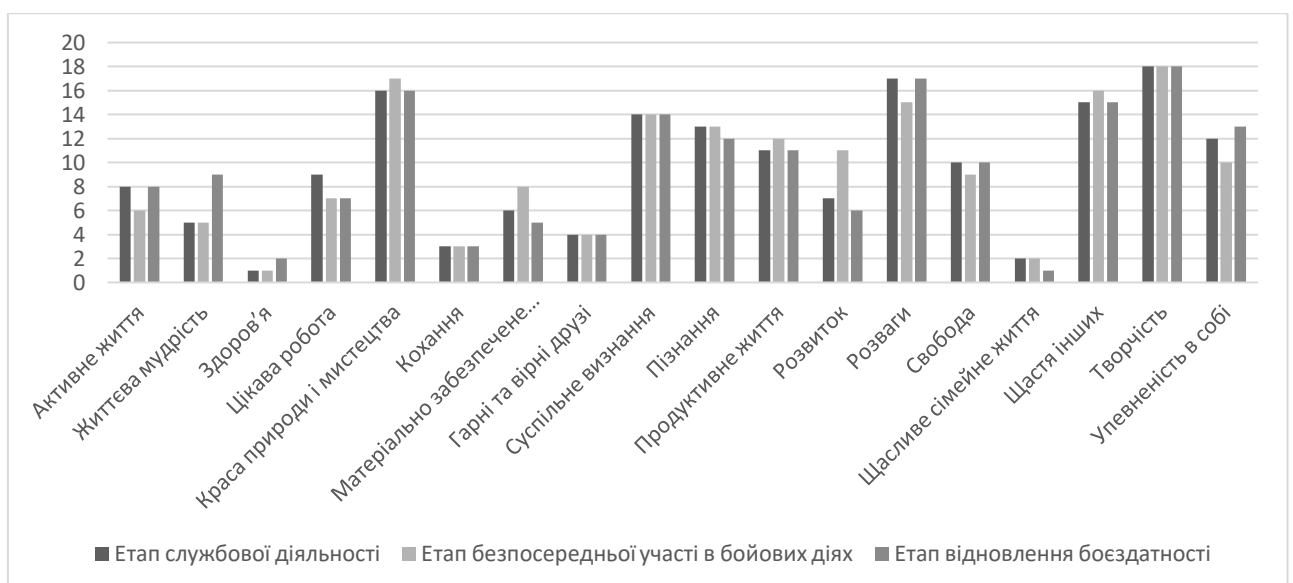

Рис. 2.1. Розвиток термінальних цінностей військовослужбовців на етапах професійної діяльності

В умовах ведення бойових дій термінальні цінності, що є цілями досягнення мети, не мають критичних змін та кардинальної відмінності між показниками на різних етапах професійної діяльності. Тобто військовослужбовці мають усвідомлені принципи та переконання щодо поведінки та діяльності, осмислені цінності та визначені перспективи, які залишаються сталими, незважаючи на зміни характеру та специфіки виконання службової діяльності.

Використання статистичного методу t-критерію Стьюдента для незалежних змінних дає змогу встановити достовірні відмінності зсуву даних між кількісними показниками термінальних цінностей військовослужбовців на етапах професійної діяльності. Знайдено статистично значущі відмінності між кількісними показниками здоров'я на етапах безпосередньої участі в бойових діях та відновлення боєздатності ($t = -2,34; \rho = 0,02$). Статистична відмінність зсуву даних між кількісними показниками цінності здоров'я на етапах службової діяльності та безпосередньої участі в бойових діях не встановлена ($t = 0,03; \rho = 0,98$). Інші термінальні цінності не мають статистичних відмінностей зсуву даних між кількісними показниками на етапах службової діяльності, безпосередньої участі в бойових діях, відновлення боєздатності (таблиця 2.1).

Кількісна обробка результатів інструментальних цінностей військовослужбовців дає змогу простежити значущість тих цінностей, якими респонденти керуються для досягнення мети (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2

Інструментальні цінності військовослужбовців на етапах професійної діяльності

Інструментальні цінності	Етап службової діяльності		Етап безпосередньої участі в бойових діях		Етап відновлення боєздатності	
	Середнє значення	Ранг	Середнє значення	Ранг	Середнє значення	Ранг
Охайність	6,6	2	8,8	8	8,9	7

Продовження таблиці 2.2

<i>статистичне відхилення</i>	$t = 0,12; \rho = 0,9$			$t = -0,11; \rho = 0,91$		
Вихованість	13,1	17	8,1	4	7,1	3
<i>статистичне відхилення</i>	$t = -1,4; \rho = 0,17$			$t = 0,97; \rho = 0,33$		
Високі запити	7,7	4	12,4	17	13,2	18
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 0,59; \rho = 0,56$			$t = -0,69; \rho = 0,49$		
Життєрадісність	10,1	12	8,1	5	9,0	8
<i>статистичне відхилення</i>	$t = -0,42; \rho = 0,67$			$t = -0,82; \rho = 0,41$		
Виконавська дисципліна	9,2	9	9,4	11	9,6	11
<i>статистичне відхилення</i>	$t = -0,11; \rho = 0,91$			$t = -0,09; \rho = 0,93$		
Незалежність	15,2	18	8,3	7	9,5	10
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 0,7; \rho = 0,49$			$t = -1,29; \rho = 0,2$		
Непримиримість до недоліків	8,7	5	12,3	16	13,0	17
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 2,21; \rho = 0,03$			$t = -0,72; \rho = 0,47$		
Освіченість	8,8	6	8,2	6	7,8	5
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 0,21; \rho = 0,84$			$t = 0,38; \rho = 0,7$		
Відповідальність	8,8	7	6,7	2	7,4	4
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 1,85; \rho = 0,07$			$t = -0,67; \rho = 0,51$		
Раціоналізм	10,1	13	9,3	10	9,1	9
<i>статистичне відхилення</i>	$t = -0,22; \rho = 0,83$			$t = 0,21; \rho = 0,83$		
Самоконтроль	7,5	3	6,6	1	7,0	2
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 0,78; \rho = 0,44$			$t = -0,38; \rho = 0,71$		

Продовження таблиці 2.2

Сміливість у захисті власної позиції	10	11	9,0	9	8,7	6
<i>статистичне відхилення</i>	$t = -1,66; \rho = 0,1$			$t = 0,36; \rho = 0,72$		
Розвинена воля	11,2	14	11,4	15	9,8	12
<i>статистичне відхилення</i>	$t = -1,99; \rho = 0,05$			$t = 1,46; \rho = 0,15$		
Терпимість	12,3	16	10,8	14	10,6	14
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 0,44; \rho = 0,66$			$t = 0,2; \rho = 0,84$		
Широта поглядів	5,9	1	10,5	12	10,5	13
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 1,89; \rho = 0,06$			$t = 0,02; \rho = 0,98$		
Чесність	9,6	10	6,7	3	6,6	1
<i>статистичне відхилення</i>	$t = -0,8; \rho = 0,42$			$t = -0,11; \rho = 0,91$		
Ефективність у справах	11,6	15	10,6	13	11,7	15
<i>статистичне відхилення</i>	$t = -1,07; \rho = 0,29$			$t = -1,08; \rho = 0,28$		
Здатність до співпереживання	8,9	8	13,2	18	12,4	16
<i>статистичне відхилення</i>	$t = -1,73; \rho = 0,09$			$t = 0,91; \rho = 0,36$		

У результаті обрахування середнього значення кількісних показників інструментальних цінностей військовослужбовців визначено їх ранги значущості на етапах професійної діяльності. На етапі службової діяльності військовослужбовці визначають для себе значущість широти поглядів, охайності та самоконтролю. Гарний та чистий зовнішній вигляд, вміння контролювати власну поведінку та діяльність, вміння критично мислити та мати широкий світогляд на різні, навіть цивільні аспекти – все це є особистісними та професійними вимогами до військовослужбовців, які вони осмислюють та приймають. Водночас військовослужбовці визначають низьку значущість терпимості, вихованості, незалежності у загальній ієрархії інструментальних

цінностей. Усвідомлення воєнних дій та очікування бойових завдань є можливим чинником зниження терпимості та вихованості через внутрішні суперечності та бажання помститись ворогу. Визначення низької значущості цінності незалежності може бути пов'язане з цілодобовим та щоденним виконанням службових завдань, неможливістю точно відмежувати особисте та професійне життя.

На етапі безпосередньої участі в бойових діях військовослужбовці визначають для себе значущість цінностей самоконтролю, відповідальності та чесності, що може бути передбачено виконанням бойових (спеціальних) завдань. Умови ведення бойових дій вимагають від військового підрозділу та окремого військовослужбовця низку вимог, з чим пов'язане визначення значущості таких цінностей. Виконання бойових (спеціальних) завдань та одночасне перебування під обстрілами з боку ворога вимагає вміння володіти власною поведінкою, контролювати негативні прояви психічних станів (шок, паніка, страх, заціпеніння тощо), усвідомлювати відповідальність за кожну дію, завдання, зброю, інші технічні військові засоби. Чесність як особистісна якість особливо цінна для військовослужбовців через щоденну комунікацію та взаємодію у бойовому підрозділі. Цінностями з найнижчими значеннями для військовослужбовців є нетерпимість до недоліків, високі запити та здатність до співпереживання. Безпосередня участь в бойових діях передбачає включеність, активність та ефективність діяльності окремого військовослужбовця, де кожна помилка вартує людське життя. Водночас розуміння військовослужбовців впливу бойової обстановки знижує вимогливість до інших особистісних властивостей, не пов'язаних із військовою справою. Низька значущість цінності здатності до співпереживання можна пояснити фокусом уваги на збереженні власного життя і здоров'я, розумінні «шкідливості» надмірних емоцій в умовах ведення бойових дій.

У військовослужбовців етап відновлення боєздатності передбачає ротацію з районів ведення бойових дій та зміну службової діяльності. Для військовослужбовців значущими цінностями є чесність, самоконтроль та

вихованість. Тобто важливість чесно та правдиво рефлексувати власну, соціальну поведінку визначає подальший саморозвиток та самовизначення у суспільстві. Самоконтроль як вже осмислена та значуща цінність є важливим для військовослужбовців на етапі відновлення боєздатності через можливі наслідки впливу участі в умовах ведення бойових дій, прояви агресії через непорозуміння з цивільними особами та іншими стрес-факторами. Висока значущість вихованості є показником однієї з найвищих моральних якостей, що полягає у повазі до власного життєвого, зокрема бойового, досвіду та оточення. Самоусвідомлення та самоідентифікація військовослужбовців як «героя сучасності» є своєрідним контролем щодо дотримання правил гідності та етичних норм. Для військовослужбовців найменш значущими цінностями є здатність до співпереживання, нетерпимість до недоліків та високі запити. Тобто військовослужбовці з розумінням та повагою ставляться до індивідуальних відмінностей оточуючих, їх переваг та недоліків, нівелюють емпатію як прояв гармонійних міжособистісних стосунків.

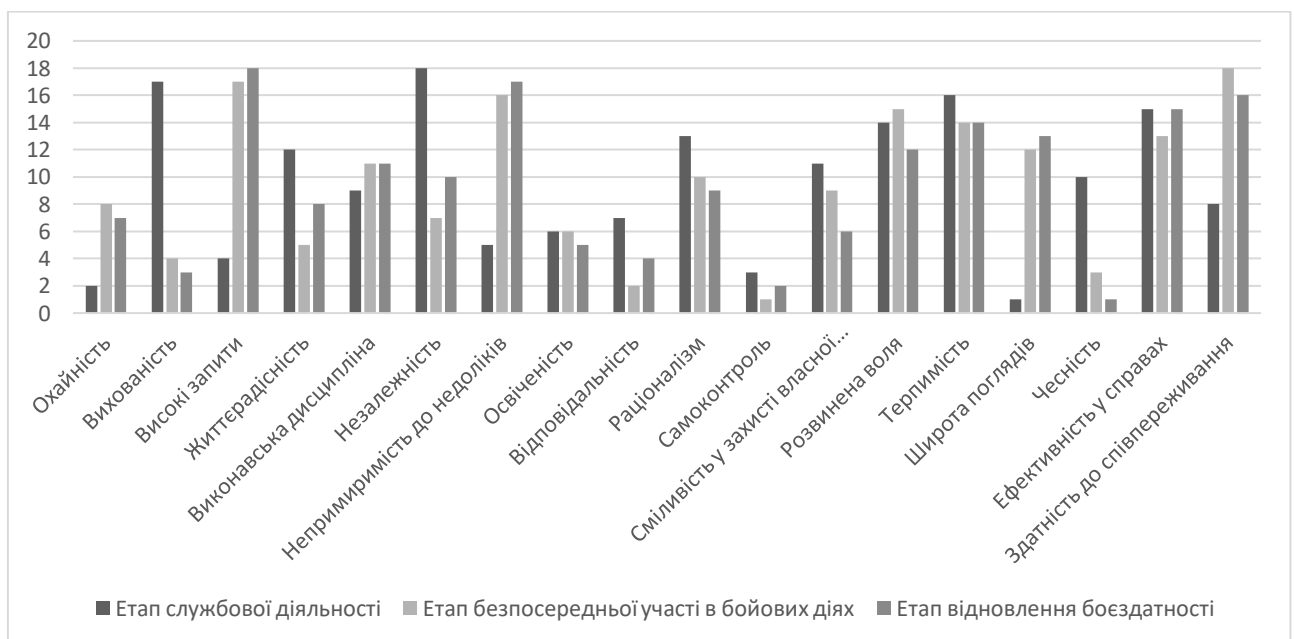

Рис. 2.2. Розвиток інструментальних цінностей військовослужбовців на етапах професійної діяльності

Наочне представлення середніх значень кількісних показників інструментальних цінностей військовослужбовців зображає розвиток

значущості цінностей на етапах професійної діяльності (рис. 2.2). Найбільші зміни простежуються у таких інструментальних цінностях як вихованість, високі запити, незалежність, широта поглядів, чесність, здатність до співпереживання. Зміна ранжування значущих цінностей свідчить про переосмислення військовослужбовцями на етапах професійної діяльності, що потребує подальшого статистичного дослідження.

Статистичні відмінності зсуву даних (t-критерій Стьюдента для незалежних змінних) між інструментальними цінностями військовослужбовців вказують на статистично достовірні відмінності між кількісними показниками непримиримості до недоліків ($t = 2,21$; $\rho = 0,03$), розвиненою волею ($t = -1,99$; $\rho = 0,05$) на етапах службової діяльності та безпосередньої участі в бойових діях. Тобто в умовах ведення бойових дій військовослужбовці стають більш критичними до помилок інших осіб, прагнучи до високої ефективності виконання завдань та переосмислюють значення вольових якостей при виконанні бойових (спеціальних) завдань в умовах ведення бойових дій. Водночас на етапах безпосередньої участі в бойових діях та відновлення боєздатності статистично достовірних відмінностей між кількісними показниками непримиримості до недоліків, розвиненої волі не встановлено. Достовірних відмінностей між кількісними показниками інших інструментальних цінностей військовослужбовців на етапах службової діяльності, безпосередньої участі в бойових діях, відновлення боєздатності не встановлено (таблиця 2.2).

За ціннісним опитувальником Ш. Шварца аналіз результатів дослідження дає змогу простежити розвиток цінностей на рівнях нормативних ідеалів (соціальні цінності) та індивідуальних пріоритетів (індивідуальні цінності) військовослужбовців на різних етапах професійної діяльності [208]. Кількісна обробка отриманих результатів військовослужбовців передбачає обрахування середнього значення між всіма респондентами, визначення рангів цінностей як в індивідуальній, так і в груповій формі (додаток Ж). Встановлені значення за рівнем нормативних ідеалів («Огляд цінностей») дає змогу визначити найбільш

і найменш значущі соціальні цінності для військовослужбовців. Ця частина опитувальника дає змогу визначити ті цінності та переконання, які є важливими та керівними для військовослужбовців у поведінці та діяльності, соціальній активності та взаємодії з суспільством (таблиця 2.3).

Таблиця 2.3

Соціальні цінності військовослужбовців на етапах професійної діяльності

Соціальні цінності (рівень нормативних ідеалів)	Етап службової діяльності		Етап безпосередньої участі в бойових діях		Етап відновлення боездатності	
	Середнє значення	Ранг	Середнє значення	Ранг	Середнє значення	Ранг
Конформність	4,7	2	4,9	2	4,9	2
<i>статистичне відхилення</i>	$t = -1,13; \rho = 0,26$		$t = -0,04; \rho = 0,97$			
Традиції	3,8	7	4,0	7	4,0	9
<i>статистичне відхилення</i>	$t = -0,77; \rho = 0,44$		$t = -0,03; \rho = 0,98$			
Доброта	4,6	3	4,7	3	4,8	3
<i>статистичне відхилення</i>	$t = -0,42; \rho = 0,67$		$t = -0,63; \rho = 0,53$			
Універсалізм	4,2	6	4,2	6	4,4	6
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 0,17; \rho = 0,87$		$t = -0,32; \rho = 0,75$			
Самостійність	4,3	5	4,3	5	4,5	5
<i>статистичне відхилення</i>	$t = -0,03; \rho = 0,97$		$t = -0,71; \rho = 0,48$			
Стимуляція	3,6	8	3,7	9	3,7	10
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 0,11; \rho = 0,91$		$t = 0,07; \rho = 0,95$			
Гедонізм	3,6	9	4,0	8	4,1	7
<i>статистичне відхилення</i>	$t = -0,78; \rho = 0,44$		$t = -0,72; \rho = 0,47$			
Досягнення	4,5	4	4,7	4	4,7	4
<i>статистичне відхилення</i>	$t = -1,09; \rho = 0,28$		$t = -0,18; \rho = 0,86$			
Влада	3,4	10	3,5	10	3,9	8
<i>статистичне відхилення</i>	$t = -0,32; \rho = 0,75$		$t = -1,66; \rho = 0,1$			
Безпека	5,0	1	5,1	1	5,4	1
<i>статистичне відхилення</i>	$t = -0,95; \rho = 0,34$		$t = -1,02; \rho = 0,31$			

На етапах службової діяльності, безпосередньої участі в бойових діях, відновлення боездатності для військовослужбовців значущими цінностями є

безпека, конформність та доброта. Військовослужбовці чітко усвідомлюють смисли власної професійної діяльності у захисті територіальної цілісності та суверенітету держави, народу України, прагнуть нівелювати вплив негативного потоку інформації та деструктивних дій задля збереження благополуччя інших. Варто відмітити сталість та незмінність цінностей впродовж визначених етапів виконання службових завдань. Це може свідчити про чітко сформовані ідеї та життєві переконання, світогляд і смисли військової діяльності, усвідомлення власної ролі та значення у військовій справі.

Найменш значущими цінностями на етапах службової діяльності та безпосередньої участі в бойових діях є стимуляція, гедонізм і влада. Військовослужбовці намагаються уникати та приховати емоційні прояви через усвідомлення їх можливого негативного впливу на ефективність виконання бойових (спеціальних) завдань. Підготовка та безпосередня участь в умовах ведення бойових дій знижують рівень задоволеності та насолоди життям військовослужбовців через екстремальні умови та вплив бойових стрес-факторів. Заради суспільного блага та національної безпеки військовослужбовці не надають значущості у досягненні професійного статусу чи престижу, формуванні власного авторитету та особистого громадського визнання. Водночас на етапі відновлення боєздатності значущість втрачають цінності традицій та стимуляції. Для військовослужбовців стає мало актуальним дотримання сталих звичаїв та культурних ідей, слідування релігійним віруванням. Можливою причиною цього є фокус уваги на військовій справі, де важливим є лише впевненість у власних силах та діях, або фіксація на внутрішніх станах, які переживають військовослужбовці на етапі відновлення боєздатності.

Застосування статистичного методу t-критерію Стьюдента для незалежних змінних не встановило достовірних відмінностей між кількісними показниками соціальних цінностей рівня нормативних ідеалів на етапах службової діяльності, безпосередньої участі в бойових діях, відновлення боєздатності (таблиця 2.3).

Друга частина опитувальника визначення рівня індивідуальних пріоритетів, що є профілем особистості, дає змогу визначити значущість

індивідуальних цінностей як особистісних та поведінкових характеристик (додаток Ж). Отримані результати представлені у вигляді усереднених показників та рангів всіх військовослужбовців на етапах службової діяльності, безпосередньої участі в бойових діях, відновлення боєздатності (таблиця 2.4).

Таблиця 2.4

Індивідуальні цінності військовослужбовців на професійній діяльності

Індивідуальні цінності (рівень індивідуальних пріоритетів)	Етап службової діяльності		Етап безпосередньої участі в бойових діях		Етап відновлення боєздатності	
	Середнє значення	Ранг	Середнє значення	Ранг	Середнє значення	Ранг
Конформність	1,9	5	1,9	5	1,9	5
<i>статистичне відхилення</i>	$t = -0,4; \rho = 0,69$		$t = 0,18; \rho = 0,86$			
Традиції	1,5	9	1,5	9	1,8	6
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 0,26; \rho = 0,8$		$t = -2,03; \rho = 0,05$			
Доброта	2,1	4	2,0	3	2,4	2
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 0,53; \rho = 0,6$		$t = -2,31; \rho = 0,02$			
Універсалізм	2,2	2	2,0	4	2,2	3
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 0,78; \rho = 0,44$		$t = -1,35; \rho = 0,18$			
Самостійність	2,2	3	2,1	2	2,0	4
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 1,31; \rho = 0,19$		$t = 0,15; \rho = 0,88$			
Стимуляція	1,7	7	1,6	7	1,8	7
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 0,46; \rho = 0,65$		$t = -1,11; \rho = 0,27$			
Гедонізм	1,6	8	1,6	8	1,4	9
<i>статистичне відхилення</i>	$t = -0,06; \rho = 0,95$		$t = 0,83; \rho = 0,41$			
Досягнення	1,8	6	1,7	6	1,8	8
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 0,7; \rho = 0,49$		$t = -0,27; \rho = 0,79$			
Влада	0,8	10	0,9	10	0,8	10
<i>статистичне відхилення</i>	$t = -0,3; \rho = 0,76$		$t = 0,21; \rho = 0,83$			
Безпека	2,3	1	2,2	1	2,5	1
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 0,58; \rho = 0,56$		$t = -1,6; \rho = 0,11$			

На етапі службової діяльності військовослужбовці осмислюють та надають значущості цінностям безпеки, універсалізму та самостійності. Рівень

індивідуальних пріоритетів для військовослужбовців визначає важливість безпеки за власне життя, внутрішньої та зовнішньої гармонії, стабільність та благополуччя у найближчому оточенні. Військовослужбовці цінують автономність та незалежність як спосіб формування власних думок, ідей, переконань у подальшому формуванні індивідуальності. Гедонізм, традиції та влада є найменш значущими для військовослужбовців. Тобто повна включеність у військову діяльність знижує значущість та осмисленість насолоди від життя, слідування культурним та релігійним звичаям, прагнення досягти професійних успіхів та авторитету.

Поряд із значущими цінностями безпеки та самостійності на етапі безпосередньої участі в бойових діях, осмислення набуває доброта. Важливість особистої стабільності і безпеки, прагнення незалежно діяти та самостійно приймати складні професійні рішення є адекватною потребою у взаємоповазі та доброзичливих стосунках з оточенням. Виконуючи бойові (спеціальні) завдання, військовослужбовці відчують цінність у позитивній комунікації, чесності, дружбі, взаємопідтримці з побратимами та референтними особами. Адже позитивна, підтримуюча, довірлива взаємодія в підрозділі конструктивно впливає на ефективність виконання службових завдань. В умовах ведення бойових дій відзначається незмінність найменш значущих цінностей гедонізму, традицій і влади, що свідчить про усталену позицію та низьку осмисленість щодо важливості суспільно орієнтованих норм і правил.

На етапі відновлення боєздатності не простежується значної динаміки розвитку індивідуальних цінностей. Для військовослужбовців значущими залишаються власна безпека та оточення, доброта, універсалізм. Тобто при ротації з районів ведення бойових дій військовослужбовці мають потребу в конструктивній взаємодії та комунікації, доброзичливому ставленні, благополуччі та терпимості, особистій безпеці та стабільності. Найменш значущими цінностями є гедонізм, досягнення і влада. Військовослужбовці не осмислюють важливість досягнення керівної позиції у суспільстві, слідування

соціальним стандартам задля утвердження в соціумі, прагнення здобути авторитет та громадське визнання.

Використання t-критерію Стьюдента для незалежних змінних з метою визначення статистичних відмінностей зсуву даних індивідуальних цінностей вказує на достовірні відмінності окремих показників. Знайдено достовірні відмінності між кількісними показниками традицій ($t = -2,03$; $\rho = 0,05$) та доброти ($t = -2,31$; $\rho = 0,02$) на етапах безпосередньої участі в бойових діях й відновлення боєздатності. Внаслідок безпосередньої участі в бойових діях відбувається ціннісна реструктуризація та розвиток осмислення традицій та доброти. Статистично не встановлена достовірна відмінність між кількісними показниками інших індивідуальних цінностей на етапах службової діяльності, безпосередньої участі в бойових діях, відновлення боєздатності (таблиця 2.4).

Отже, в умовах ведення бойових дій у військовослужбовців простежується певна структуризація значущих та осмислених цінностей. Етапи службової діяльності, безпосередньої участі в бойових діях, відновлення боєздатності характеризується наповненням осмислених цінностей, визначення їх значущості. Внаслідок ротацій, виконання бойових (спеціальних) завдань в районах ведення бойових дій у військовослужбовців простежується зміна ранжування цінностей. Для військовослужбовців важливе здоров'я як фізіологічний потенціал для виконання службових завдань, щасливе сімейне життя, кохання, доброта, самостійність, що полягають у задоволенні особистих потреб та прагнень, самовизначенні та незалежності при формуванні власної думки та підтримці життєвої стійкості. Осмислення та надання значущості цінностям самоконтролю, відповідальності, конформності, безпеці, універсалізму пов'язані з професійною військовою діяльністю щодо забезпечення миру, стримуванні агресора, підтримці суспільного порядку. Важливим є усвідомлення значущості власних дій, відповідальності емоційного та поведінкового самоконтролю в умовах безпосередньої участі в бойових діях.

Ціннісно-смилова реструктуризація особистості підтверджується використанням методу встановлення статистичних відмінностей між

кількісними показниками здоров'я, непримиримості до недоліків, розвиненої волі, традицій та добра, що свідчить про їх розвиток під час виконання бойових (спеціальних) завдань на різних етапах військової служби.

2.3. Аналіз розвитку психологічних характеристик військовослужбовців в умовах ведення бойових дій

Дослідження психологічних особистісних характеристик, професійної майстерності та можливих симптомів постстресових порушень військовослужбовців в умовах ведення бойових дій передбачає проведення та інтерпретацію отриманих результатів психодіагностичних методик. Кількісний та якісний аналіз отриманих результатів полягає в загальному представленні показників за визначеними параметрами, відмінність яких встановлюється статистичним методом встановлення достовірних відмінностей зсуву даних.

Аналіз результатів дослідження за багаторівневим особистісним опитувальником (БОО) «Адаптивність-200» військовослужбовців визначає низку особистісних і професійних військових характеристик, що представлені у відсотковому співвідношенні кількісних показників рівнів прояву ознак на етапах професійної діяльності (додаток 3) (таблиця 2.5).

Таблиця 2.5

Соціально-психологічні характеристики військовослужбовців на професійної діяльності

Шкала		Етап службової діяльності	Етап безпосередньої участі в бойових діях	Етап відновлення боєздатності
	Рівень прояву ознак	Відсоткове співвідношення респондентів		
Поведінкова регуляція	Високий	28,9%	46,7%	42,2%

Продовження таблиці 2.5

	Достатньо високий	15,6%	13,3%	22,2%
	Достатній	28,9%	6,7%	26,7%
	В цілому достатній	13,3%	20%	6,7%
	Деяко понижений	8,9%	4,4%	2,2%
	Окремі ознаки порушення	-	6,7%	-
	Виражені ознаки порушення	2,2%	2,2%	-
	Вкрай високий рівень нервово-психічної нестійкості	2,2%	-	-
<i>статистичне відхилення</i>		$t = -0,71; \rho = 0,48$		$t = -0,78; \rho = 0,43$
Комунікативний потенціал	Високий	46,7%	48,9%	55,7%
	Достатньо високий	13,3%	22,2%	26,9%
	Достатній	13,3%	13,3%	8,7%
	Середній	11,2%	6,7%	8,7%
	Задовільний	13,3%	4,5%	-
	Понижений	2,2%	2,2%	-
	Низький	-	2,2%	-
	Вкрай низький	-	-	-
<i>статистичне відхилення</i>		$t = -0,85; \rho = 0,4$		$t = -1,36; \rho = 0,18$
Морально-етична нормативність	Дуже високий	8,9%	20%	20%
	Високий	17,6%	11,1%	13,3%
	Достатньо високий	8,9%	15,6%	26,8%
	Достатній	24,6%	31,1%	24,4%
	В цілому достатній	17,8%	20%	13,3%
	Задовільний	13,3%	2,2%	2,2%
	Недостатній	8,9%	-	-
	Низький	-	-	-
	Вкрай низький	-	-	-
<i>статистичне відхилення</i>		$t = -2,4; \rho = 0,02$		$t = -0,51; \rho = 0,61$
Військово-професійна спрямованість	Високий	6,7%	17,8%	31,1%
	Достатній	57,8%	53,3%	60%

Продовження таблиці 2.5

	В цілому достатній	28,8%	20%	6,7%
	Недостатній	-	6,7%	2,2%
	Низький	6,7%	2,2%	-
<i>статистичне відхилення</i>		$t = -1,5; \rho = 0,13$		$t = -2,01; \rho = 0,05$
Схильність до девіантних форм поведінки	Відсутність ознак	60%	82,2%	97,8%
	В цілому виражені ознаки	26,7%	17,8%	2,2%
	Наявність деяких ознак	8,9%	-	-
	Наявність виразних ознак	4,4%	-	-
<i>статистичне відхилення</i>		$t = -2,66; \rho = 0,01$		$t = -2,64; \rho = 0,01$
Суїцидальний ризик	Відсутність ознак	82,2%	84,4%	93,3%
	В цілому ознак не виявлено	6,7%	4,5%	4,5%
	Наявність окремих ознак	8,9%	11,1%	2,2%
	Наявність виразних ознак	2,2%	-	-
<i>статистичне відхилення</i>		$t = -1,02; \rho = 0,31$		$t = -2,14; \rho = 0,04$
Рівень стійкості до бойового стресу	Високий	26,7%	33,3%	42,2%
	Достатній	64,4%	55,6%	51,1%
	Задовільний	8,9%	11,1%	6,7%
	Низький	-	-	-
<i>статистичне відхилення</i>		$t = -0,42; \rho = 0,67$		$t = -0,98; \rho = 0,33$

На етапі службової діяльності у військовослужбовців переважає достатній та високий рівень поведінкової регуляції (28,9% відповідно). Значна частина військовослужбовців має потенціал до виконання службових завдань в ускладнених і кризових умовах. Психічна стійкість, терпимість до тривалих екстремальних та фізичних навантажень військовослужбовців простежується на досить високому рівні. Достатньо високий рівень нервово-психічної стійкості

мають 15,6% військовослужбовців, що також свідчить про високу працездатність навіть в бойових умовах. Менша частина військовослужбовців (13,3%) в цілому достатньо ефективно виконують службові завдання, проте при надмірному навантаженні їх якість буде знижуватись. 8,9% військовослужбовців мають дещо понижений рівень нервово-психічної стійкості. Водночас військовослужбовці важко адаптуються до незвичних умов службової діяльності, неякісно виконують службові накази та розпорядження через нестабільний рівень працездатності. Мала кількість військовослужбовців (2,2% відповідно) мають виражені ознаки нервово-психічної нестійкості або вкрай високий їх рівень. Це свідчить про низьку адаптивність, ознаки нервово-психічної нестабільності, психічну нестійкість до навантажень, що зрештою може призвести до зриву професійної військової діяльності.

На етапі безпосередньої участі в бойових діях нервово-психічна стійкість військовослужбовців зростає. Це означає, що половина військовослужбовців (46,7%) усвідомлюють специфіку військової діяльності, є ретельно підготовленими до виконання бойових (спеціальних) завдань, чітко розуміють власні ролі та обов'язки в умовах ведення бойових дій. Четверть військовослужбовців (20%) мають в цілому достатній рівень прояву ознак нервово-психічної стійкості. Це свідчить про можливе тимчасове зниження продуктивності та ефективності виконання бойових (спеціальних) завдань при стійкому рівні працездатності. 13,3% військовослужбовців володіють високою працездатністю, стійкою до негативного впливу бойових стрес-факторів. На достатньому рівні нервово-психічної стійкості та поведінкової регуляції володіють 6,7% військовослужбовців. Проте така ж частина військовослужбовців (6,7%) мають порушення поведінкової регуляції, труднощі адаптації, низьку працездатність, що супроводжується тимчасовим зниженням фізичних та психічних можливостей. Лише 2,2% військовослужбовців мають виражені ознаки нервово-психічної нестійкості та низький рівень професійної працездатності на етапі виконання бойових (спеціальних) завдань в умовах ведення бойових дій.

На етапі відновлення боєздатності у військовослужбовців зростає рівень нервово-психічної стійкості та поведінкової регуляції. Низькі показники рівня прояву ознак нестійкості військовослужбовців відсутні через можливий вплив ротацій з районів ведення бойових дій та можливість відпочинку. Більша частина військовослужбовців має високий (42,2%), достатньо високий (22,2%) та достатній (26,7%) рівні нервово-психічної стійкості. Такі рівні прояву ознак поведінкової регуляції військовослужбовців зумовлюють високу працездатність, якісне та ефективне виконання бойових (спеціальних) завдань, психічну стійкість до подальшого виконання службових обов'язків у різних дислокаціях. Середній рівень комунікативного потенціалу мають 6,7% військовослужбовців, що свідчить про стійкий рівень працездатності у звичних умовах служби, а при будь-якому переміщенні можливе тимчасове зниження ефективності виконання службових завдань. У 2,2% військовослужбовців визначений дещо понижений рівень поведінкової регуляції та нервово-психічної стійкості, ознаки яких особливо проявляються в екстремальних умовах службової діяльності.

Використання статистичного методу t-критерію Стьюдента для незалежних змінних між кількісними показниками поведінкової регуляції військовослужбовців на етапах професійної діяльності не встановило достовірні відмінності зсуву даних (таблиця 2.5).

Комунікативні можливості та вміння будувати гармонійні міжособистісні стосунки є складовими комунікативного потенціалу військовослужбовців. На етапі службової діяльності половина військовослужбовців (46,7%) мають високий рівень комунікативних здібностей. Військовослужбовці не відчують труднощів у встановленні нових міжособистісних контактів з оточуючими, неконфліктні, здатні порозумітися з будь-ким, продуктивно вибудовують подальші міжособистісні стосунки зважаючи на особливості комунікації. Подібне відсоткове розподілення військовослужбовців (13,3%) простежується за достатньо високим, достатнім та задовільним рівнями прояву ознак комунікативного потенціалу. Військовослужбовці швидко адаптуються в новому колективі, легко встановлюють нові міжособистісні контакти, проте окремі

труднощі можуть виникати через неадекватність реакцій на можливу критику, прагненням коригувати поведінку в разі її невідповідності новим обставинам. Середнім рівнем комунікативних здібностей володіють 11,2% військовослужбовців, які без ускладнень адаптуються до нового колективу, але іноді можуть неправильно вибудовувати стратегію поведінки при встановленні міжособистісних контактів. 2,2% військовослужбовців мають понижений рівень комунікативного потенціалу, адаптивності, деструктивно реагують на критику, внаслідок чого дисгармонійно вибудовуються міжособистісні контакти з оточенням.

На етапі безпосередньої участі в бойових діях половина військовослужбовців (48,9%) володіють високим рівнем комунікативних здібностей, а достатньо високим рівнем – чверть військовослужбовців (22,2%). Це свідчить про достатньо швидку адаптацію у новому колективі, легкість у встановленні міжособистісних контактів з оточуючими, адекватну реакцію на критику та здатність швидко виправляти власну некоректну поведінку. Достатній рівень розвитку комунікативного потенціалу визначений у 13,3% військовослужбовців, які зазвичай не зазнають труднощів у встановленні міжособистісних контактів та адаптації до нового колективу. 6,7% військовослужбовців без особливих ускладнень адаптуються до нового колективу, але через неправильно сформовану стратегію поведінки можуть зазнавати невдач у комунікації з оточуючими. Задовільний рівень комунікативних здібностей мають 4,5% військовослужбовців, які мають труднощі у міжособистісних стосунках, неадекватну самооцінку та труднощі в адаптації. Понижений та низький рівні комунікативних здібностей мають по 2,2% військовослужбовців відповідно. На етапі безпосередньої участі в бойових діях військовослужбовці мають труднощі в адаптації до нового колективу через вплив бойових стрес-факторів та зміщення фокусу уваги на виконання службових завдань. Часто можуть виникати труднощі в комунікації з оточуючими через непорозуміння та відсутність усвідомлення власних помилок у міжособистісних стосунках.

На етапі відновлення боєздатності рівень комунікативного потенціалу військовослужбовців динамічно розвивається. Підвищення показників комунікативних здібностей військовослужбовців свідчить про адаптацію до нового колективу та умов несення військової служби, встановлення довірливих та гармонійних міжособистісних стосунків з побратимами. Половина військовослужбовців (55,7%) мають високий рівень комунікативного потенціалу, чверть військовослужбовців (26,9%) – достатньо високий рівень, достатній та середній рівень встановлено у 8,7% військовослужбовців. Залежно від рівня адаптивності, вмінні гармонійно вибудовувати міжособистісні стосунки та продуктивно їх підтримувати визначається подальший рівень комунікативних здібностей військовослужбовців. Військовослужбовці адаптуються до нового колективу, вибудовують продуктивні міжособистісні стосунки задля подальшої взаємодії у виконанні бойових (спеціальних) завдань, усвідомлюють помилки та намагаються адекватно корегувати власну поведінку.

Між кількісними показниками комунікативного потенціалу військовослужбовців на етапах службової діяльності, безпосередньої участі в бойових діях, відновлення боєздатності не встановлено статистично достовірних відмінностей зсуву даних за t-критерієм Стьюдента для незалежних змінних (таблиця 2.5).

Морально-етична нормативність військовослужбовців означає їх здатність дотримуватись та слідувати моральним нормам, правилам поведінки. На етапі службової діяльності рівні прояву ознак соціалізації є досить різними. Чверть військовослужбовців (24,6%) мають достатній рівень соціалізації та орієнтацію на дотримання загальноприйнятих норм поведінки, керуються переважно груповими інтересами, знецінюючи власні. В цілому достатній рівень соціалізації визначено у 17,8% військовослужбовців, що свідчить про їх прагнення дотримуватись загальноприйнятим та соціально схваленим нормам поведінки. 17,6% військовослужбовців, які мають високий рівень морально-етичної нормативності, суворо орієнтовані на загальноприйняті норми і правила, дотримуються військово-професійних вимог, визначаючи інтереси групи

вищими за власні. Військовослужбовці із задовільним рівнем прояву ознак соціалізації (13,3%) не завжди орієнтовані на дотримання загальноприйнятих і соціально визначених правил, визначаючи значимість власних інтересів над груповими. Інша частина військовослужбовців мають широкий розподіл між рівнями прояву ознак морально-етичної нормативності (достатньо високий, високий, недостатній – 8,9% досліджуваних). Якщо одна частина військовослужбовців суворо орієнтована та чітко дотримується загальноприйнятих норм поведінки, то інша – слідує власним ідеям та переконанням, мало зважаючи на соціально ухвалені правила.

На етапі безпосередньої участі в бойових діях у 31,1% військовослужбовців визначено достатній рівень соціалізації. Військовослужбовці в цілому орієнтовані на дотримання загальноприйнятих і соціально ухвалених вимог, групові цінності та інтереси. Чверть військовослужбовців (20%) мають дуже високий рівень соціалізації, суворо орієнтацію на загальноприйняті правила і норми, інша частина військовослужбовців (20%) – навпаки, лише прагнуть дотримуватись таких вимог. 15,5% військовослужбовців мають достатньо високий рівень соціалізації та орієнтацію на соціально прийняті вимоги. Відносно менша частина військовослужбовців (11,1%) мають високий рівень морально-етичної нормативності та дотримання групових інтересів, відкидаючи власні. Задовільний рівень соціалізації мають 2,2% військовослужбовців, чиї інтереси та переконання часто є важливішими за соціально прийняті.

Усвідомлення важливості слідування соціально прийнятим правилам і вимогам, підвищення рівнів прояву ознак морально-етичної нормативності простежується у відсотковому співвідношенні військовослужбовців на етапі відновлення боєздатності. Достатньо високим рівнем дотримання загальноприйнятих вимог володіють 26,8% військовослужбовців. У цілому орієнтовані на дотримання соціально ухвалених норм поведінки 24,4% військовослужбовців, які на достатньому рівні приймають моральні та етичні правила. Чверть військовослужбовців (20%) володіють дуже високим рівнем

соціалізації, суворо орієнтовані на загальноприйняті норми та правила поведінки. Подібне відсоткове співвідношення простежується на високому та в цілому достатньому рівнях соціалізації військовослужбовців (13,3% відповідно). Залежно від особистісних переконань та осмислення значення загальноприйнятих норм поведінки військовослужбовці слідує тим принципам та інтересам, які є більш ціннісними. Задовільний рівень соціалізації мають 2,2% військовослужбовців, що свідчить про вибірковість при дотриманні моральних та етичних норм, перевазі особистісних інтересів над груповими.

Статистичні відмінності зсуву даних (t-критерій Стьюдента для незалежних змінних) між кількісними показниками морально-етичної нормативності військовослужбовців на етапах службової діяльності та безпосередньої участі в бойових діях встановило статистично достовірні відмінності ($t = -2,4$; $p = 0,02$). Тобто на етапах виконання бойових (спеціальних) завдань у військовослужбовців простежується зміна позиції щодо дотримання загальноприйнятих норм та правил поведінки.

Військово-професійна спрямованість військовослужбовців включає в себе професійну мотивацію та бажання подальшого професійного розвитку. На етапі службової діяльності половина військовослужбовців (57,8%) на достатньому рівні оцінюють власну майстерність, стійко орієнтовані на продовження військової діяльності, включаючи ротацію до районів ведення бойових дій. 28,8% військовослужбовців в цілому достатньо мотивовані до виконання службових обов'язків, орієнтовані на якісне виконання наказів та розпоряджень командування, в тому числі в умовах ведення бойових дій. На високому рівні прагнуть продовжувати військову справу 6,7% військовослужбовців, як в тилу, так і в районах ведення бойових дій. Водночас, інші 6,7% військовослужбовців на низькому рівні оцінюють власну вмотивованість та майстерність, не задоволені військовою діяльністю.

На етапі безпосередньої участі в бойових діях визначено динаміку зміни показників та зростання кількості військовослужбовців, які позитивно оцінюють власну майстерність та бажання виконувати бойові (спеціальні) завдання. Таку

зміну показників можемо пояснити розумінням того, як правильно та ефективно виконувати бойові (спеціальні) завдання безпосередньо в умовах ведення бойових дій, зацікавленості у знешкодженні ворога, осмисленням військових професійних цінностей та усвідомлення власного значення у воєнній справі. 53,3% військовослужбовців мають достатній рівень військово-професійної спрямованості. Четверть військовослужбовців (20%) в цілому достатньо вмотивовані та орієнтовані на продовженні військової діяльності. 17,8% військовослужбовців мають виражене бажання продовжувати виконання бойових (спеціальних) завдань в умовах ведення бойових дій. Водночас 6,7% військовослужбовців не повною мірою задоволені виконанням службових завдань та мають сумніви у продовженні військової служби. 2,2% військовослужбовців на низькому рівні усвідомлюють власну військово-професійну спрямованість. Такі низькі показники військовослужбовців під час безпосередньої участі в бойових діях можна пояснити низькою адаптивністю до нових, екстремальних умов виконання службових обов'язків, вплив бойових стрес-факторів на психічний стан військовослужбовців.

На етапі відновлення боєздатності більшість військовослужбовців (60%) на достатньому рівні оцінюють власну військово-професійну майстерність, мають стійку орієнтацію на продовження військової діяльності, зокрема в умовах ведення бойових дій. 31,1% військовослужбовців мають виражене бажання продовжувати несення служби. В цілому достатньо оцінюють вмотивованість та орієнтацію на продовження військової діяльності 6,7% військовослужбовців. Лише 2,2% військовослужбовців сумніваються у продовженні виконання службових завдань. Динаміку підвищення рівня осмислення військово-професійної спрямованості можна пояснити успішною адаптацією до умов ведення бойових дій, чітким розумінням та сформованим баченням правильного та ефективного виконання поставлених командуванням завдань, мотивацією захищати родину, народ, територіальну цілісність та суверенітет України задля перемоги і миру.

Між кількісними показниками військово-професійної спрямованості на етапах службової діяльності та відновлення боєздатності встановлено статистично достовірні відмінності зсуву даних ($t = -2,01$; $\rho = 0,05$). В умовах ведення бойових дій військовослужбовці переосмислюють значення і зміст військової діяльності, мають виражене бажання продовжувати військову справу, включаючи виконання бойових (спеціальних) завдань.

Схильність до девіантних форм поведінки дозволяє виявити ознаки аддиктивної та делінквентної поведінки у військовослужбовців. На етапі службової діяльності 60% військовослужбовців не мають ознак агресивної поведінки щодо оточуючих. Досліджувані орієнтовані на дотримання соціально прийнятих норм поведінки та гармонійну побудову міжособистісних стосунків з оточуючими. 8,9% військовослужбовців мають наявність деяких ознак девіантних форм поведінки та певних агресивних реакцій до оточуючих, схильні до неправильної стратегії встановлення контакту з оточенням. 4,4% військовослужбовців мають наявність виразних ознак аддиктивної та делінквентної форм поведінки, можуть проявляти агресивні реакції до оточуючих та мають труднощі в комунікації.

На етапах безпосередньої участі в бойових діях та відновлення боєздатності у військовослужбовців простежується зниження рівнів прояву ознак девіантних форм поведінки. Якщо на етапі безпосередньої участі в бойових діях 17,8% військовослужбовців мають в цілому виражені ознаки аддиктивної та делінквентної форм поведінки, то на етапі відновлення боєздатності кількість військовослужбовців знижується до 2,2%. Відповідно, зміна показників відсутності ознак простежується від 82,2% до 97,8% кількості військовослужбовців. Тобто участь в бойових діях впливає на переоцінку власної поведінки та життя, мобілізує сили військовослужбовців, надає їм смисли для подальшої продуктивної поведінки.

Використання методу статистичного аналізу між кількісними показниками рівнів прояву ознак схильності до девіантних форм поведінки встановлює достовірні відмінності на високому рівні статистичної значущості: на етапах

службової діяльності та безпосередньої участі в бойових діях ($t = -2,66$; $\rho = 0,01$); на етапах безпосередньої участі в бойових діях та відновленні боєздатності ($t = -2,64$; $\rho = 0,01$). Внаслідок виконання службових завдань, зокрема в умовах ведення бойових дій військовослужбовці орієнтуються на дотримання загальноприйнятих норм та правил поведінки, продуктивну та гармонійну комунікацію з оточуючими.

Визначення суїцидального ризику та виявлення осіб, схильних до здійснення суїцидальних дій важливе і серед військовослужбовців. Попередження небойових втрат та їх вплив на психічні стани військовослужбовців є один із етапів роботи морально-психологічного забезпечення. На етапі службової діяльності більша частина військовослужбовців (82,2%) не мають ознак суїцидальної поведінки. 8,9% військовослужбовців мають наявність окремих ознак суїцидальної схильності, що може бути пов'язане з труднощами адаптації, міжособистісної комунікації з побратимами та референтними особами. В цілому виразні ознаки суїцидальної схильності мають 6,7% військовослужбовців, що свідчить про певні труднощі у міжособистісних стосунках з оточуючими. Лише 2,2% військовослужбовців мають наявні виразні ознаки суїцидальної поведінки. Складнощі адаптації до нового колективу, труднощі у встановленні міжособистісних контактів, можливі конфлікти як з побратимами, так із родиною при одночасних внутрішніх суперечностях та психічній нестійкості можуть зумовити виникнення суїцидальних думок у військовослужбовців.

На етапі безпосередньої участі в бойових діях більша частина військовослужбовців (84,4%) не мають ознак суїцидальної поведінки. 11,1% військовослужбовців мають наявність окремих ознак суїцидальної схильності через міжособистісні та адаптивні труднощі. В цілому не виявлено ознак суїцидальної поведінки у 4,5% військовослужбовців, про що свідчить наявність певних особистісних і соціальних труднощів.

На етапі відновлення боєздатності 93,3% військовослужбовців не мають ознак суїцидальної схильності. Підвищення кількості військовослужбовців без

ознак суїцидального ризику свідчить про адаптивність до нових умов, осмислення життя та власної професійної діяльності, знаходження смислу продовжувати виконувати бойові (спеціальні) завдання військової служби. У 4,5% військовослужбовців в цілому не виявлено ознак суїцидальної схильності, а 2,2% військовослужбовців мають наявність окремих таких ознак. Військовослужбовці все ще відчують труднощі в адаптації та міжособистісній взаємодії через можливий вплив додаткових стрес-факторів.

Встановлення статистичної значимості при пошуку відмінностей між кількісними показниками суїцидального ризику військовослужбовців вказує на статистично достовірний зсув даних суїцидальної схильності на етапах безпосередньої участі в бойових діях та відновлення боєздатності ($t = -2,14$; $\rho = 0,04$). Тобто в умовах ведення бойових дій військовослужбовці переосмислюють життєві труднощі, знаходять смисли власної, зокрема професійної військової діяльності, осмислюють сенс життя.

Сучасні вимоги та особливості виконання службових завдань, пов'язані з захистом територіальної цілісності та суверенітету держави, ставлять перед військовослужбовцями ряд фізичних та психічних вимог. Одними з таких, що безпосередньо впливають на ефективність виконання службових завдань в умовах ведення бойових дій, є рівень стійкості до бойового стресу. На етапі службової діяльності більша частина військовослужбовців (64,4%) мають достатній рівень розвитку адаптаційних можливостей. 26,7% військовослужбовців мають високі адаптаційні можливості та повністю відповідають вимогам, що постають в умовах бойової обстановки. Задовільним рівнем стійкості до бойового стресу володіють 8,9% військовослужбовців, що свідчить до їх незначну відповідність поставленим військовим вимогам.

На етапі безпосередньої участі в бойових діях половина військовослужбовців (55,6%) на достатньому рівні володіє адаптаційними можливостями до впливу бойових стрес-факторів. Третина військовослужбовців (33,3%) мають найвищий рівень стійкості до бойового стресу, їх поведінка та діяльність повністю відповідають військовим вимогам. 11,1%

військовослужбовців мають задовільний рівень розвитку адаптаційних можливостей в умовах ведення бойових дій.

Суттєве підвищення кількості військовослужбовців з високим рівнем стійкості до бойового стресу простежується на етапі відновлення боєздатності. 42,2% військовослужбовців мають високий рівень розвитку адаптаційних можливостей. Половина військовослужбовців (51,1%) на достатньому рівні відповідають військово-професійним вимогам щодо виконання бойових (спеціальних) завдань. Лише 6,7% військовослужбовців на задовільному рівні володіють адаптаційними можливостями.

Статистичне використання методу t-критерію Стьюдента для незалежних змінних не встановило достовірних відмінностей між кількісними показниками рівня стійкості до бойового стресу військовослужбовців на етапах службової діяльності, безпосередньої участі в бойових діях та відновлення боєздатності (таблиця 2.5).

В умовах ведення бойових дій у військовослужбовців простежується підвищення нервово-психічної стійкості та адаптаційних можливостей до виконання службових завдань, зокрема в умовах ведення бойових дій. Військовослужбовці прагнуть до продуктивної побудови міжособистісних стосунків з оточуючими, дотримання соціально ухвалених вимог, осмислюють значення військової діяльності та усвідомлюють власну роль у бою.

В емпіричному дослідженні впливу участі в бойових діях на психічний стан військовослужбовців визначено доцільність пошуку статистично значимих кореляційних зв'язків між досвідом служби та соціально-психологічними характеристиками, що впливають на адаптаційні можливості респондентів. Тривалість виконання службової діяльності, зокрема в умовах ведення бойових дій, може певним чином впливати на рівень адаптації до екстремальних умов служби, нервово-психічну стійкість до бойового стресу, легкість у встановленні міжособистісних контактів через розуміння значення об'єднаності та згуртованості на полі бою. Використання методу лінійної кореляції Пірсона не встановило статистично значущих кореляційних зв'язків між загальним

досвідом службової діяльності та поведінковою регуляцією, морально-етичною нормативністю, військово-професійною спрямованістю, схильністю до девіантних форм поведінки, суїцидальним ризиком, рівнем стійкості до бойового стресу військовослужбовців (додаток П).

Аналіз результатів дослідження за опитувальником травматичного стресу І. Котеньова (адаптація Н. Агаєва та ін.) (додаток И) діагностує вираженість симптомів постстресових порушень у військовослужбовців. З метою визначення кількості військовослужбовців з різними проявами ознак стресових розладів отримані результати згруповано за відсотковим співвідношенням (таблиця 2.6).

Таблиця 2.6

**Відсоткове співвідношення вираженості травматичних ознак
військовослужбовців на етапах професійної діяльності**

Показники		Етап службової діяльності	Етап безпосередньої участі в бойових діях	Етап відновлення боездатності
	Вираженість ознак	Відсоткове співвідношення респондентів		
ПТСР	<i>Відсутній (до 50 балів)</i>	51,1%	60%	64,5%
	<i>Незначний (50-64 бали)</i>	31,1%	28,9%	31,1%
	<i>Частковий (65-69 балів)</i>	4,4%	6,7%	4,4%
	<i>Явний (70-79 балів)</i>	13,4%	4,4%	-
	<i>Повний (80 і більше балів)</i>	-	-	-
ГСР	<i>Відсутній (до 50 балів)</i>	46,7%	51,1%	64,5%
	<i>Незначний (50-64 бали)</i>	31,1%	37,8%	33,3%
	<i>Частковий (65-69 балів)</i>	11,1%	8,9%	-
	<i>Явний (70-79 балів)</i>	8,9%	-	2,2%
	<i>Повний (80 і більше балів)</i>	2,2%	2,2%	-

На етапі службової діяльності у половини військовослужбовців (51,1% та 46,7% відповідно) відсутні будь-які ознаки прояву посттравматичного стресового розладу та гострого стресового розладу. Третина військовослужбовців (31,1% відповідно) мають незначні прояви ознак постстресових порушень. Часткову вираженість ознак травмуючого впливу

мають 4,4% військовослужбовців за посттравматичним стресовим розладом, а 11,1% військовослужбовців внаслідок впливу симптомів гострого стресового розладу. Явно виражені ознаки посттравматичного стресового розладу діагностуються у 13,4% військовослужбовців, а гострого стресового розладу – у 8,9% військовослужбовців. Повна вираженість ознак гострого стресового розладу діагностується у 2,2% військовослужбовців, прояв такої вираженості ознак посттравматичного стресового розладу у військовослужбовців відсутній. Тобто військовослужбовці мають певний травмуючий досвід, який більшою чи меншою мірою впливає на їх поведінку та виконання військової діяльності. Залежно від ступеня впливу травматичних подій, особистісних характеристик, адаптаційних можливостей та психічної стійкості військовослужбовці можуть по-різному переживати та осмислювати травмуючий досвід.

Більше половини військовослужбовців (60% та 51,1% відповідно) не мають будь-яких ознак посттравматичного стресового розладу та гострого стресового розладу на етапі безпосередньої участі в бойових діях. У третини військовослужбовців (28,9% та 37,8% відповідно) виявлено незначні ознаки постстресових порушень. 6,7% військовослужбовців мають частково виражені симптоми посттравматичного стресового розладу, а 8,9% військовослужбовців – гострого стресового розладу. Явний прояв симптоматики гострого стресового розладу діагностується у 4,4% військовослужбовців. Лише 2,2% військовослужбовців мають повну вираженість симптоматики гострого стресового розладу, що потребує подальшого психодіагностичного уточнення. Зменшення прояву посттравматичних симптомів у військовослужбовців можна пояснити новими професійними викликами та вимогами, концентрацією уваги на виконанні бойових (спеціальних) завдань в умовах ведення бойових дій та адаптації до динамічності умов служби.

На етапі відновлення боєздатності 64,5% військовослужбовців не мають жодних ознак постстресових порушень. Третина військовослужбовців (31,1% та 33,3% відповідно) проявляють незначні ознаки посттравматичного стресового розладу та гострого стресового розладу. 4,4% військовослужбовців мають

часткову вираженість прояву симптомів посттравматичного стресового розладу. Явну вираженість симптомів гострого стресового розладу мають 2,2% військовослужбовців. Можна припустити, що зменшення кількості військовослужбовців з вираженням симптомів посттравматичного стресового розладу на етапах виконання службових завдань свідчить про зниження впливу травмуючих подій через підвищення психічної стійкості, адаптованості до екстремальних бойових умов, продуктивною поведінковою регуляцією.

З метою детального представлення окремих симптомів постстресових порушень усереднено кількісні показники військовослужбовців на етапах службової діяльності, безпосередньої участі в бойових діях та відновлення боєздатності (таблиця 2.7).

Таблиця 2.7

Кількісні та статистичні показники вираженості симптомів постстресових порушень військовослужбовців на етапах професійної діяльності

Показники	Етап службової діяльності	Етап безпосередньої участі в бойових діях	Етап відновлення боєздатності
	<i>Середнє значення</i>		
А/а – подія травми	52,4	50,2	52,3
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 1,15; \rho = 0,25$	$t = 1,51; \rho = 0,14$	
В – повторне переживання травми («вторгнення»)	51,3	49,6	47,5
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 0,66; \rho = 0,51$	$t = 0,2; \rho = 0,84$	
С – симптоми «уникнення»	51,0	49,8	49,3
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 0,53; \rho = 0,6$	$t = 1,1; \rho = 0,27$	
Д – симптоми гіперактивації	52,8	50,8	49,3
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 0,72; \rho = 0,47$	$t = 0,72; \rho = 0,47$	
Ф – дистрес і дезадаптація	52,0	49,4	48,6
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 1,2; \rho = 0,23$	$t = 0,07; \rho = 0,95$	
Посттравматичний стресовий розлад	52,1	48,9	49,2

Продовження таблиці 2.7

<i>статистичне відхилення</i>	$t = 1,3; \rho = 0,2$	$t = 0,75; \rho = 0,46$	
b – дисоціативні симптоми	52,1	51,6	48,6
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 0,19; \rho = 0,85$	$t = 0,67; \rho = 0,5$	
c – повторне переживання травми («вторгнення»)	51,2	49,0	51,0
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 0,86; \rho = 0,39$	$t = 0,19; \rho = 0,85$	
d – симптоми «уникнення»	53,7	53,9	48,7
<i>статистичне відхилення</i>	$t = -0,08; \rho = 0,94$	$t = 1,43; \rho = 0,16$	
e – симптоми гіперактивації	52,2	50,0	50,8
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 0,82; \rho = 0,41$	$t = 0,63; \rho = 0,53$	
f – дистрес і дезадаптація	54,8	49,9	47,7
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 1,99; \rho = 0,05$	$t = -0,43; \rho = 0,67$	
Гострий стресовий розлад	52,9	49,6	50,1
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 1,26; \rho = 0,21$	$t = 0,48; \rho = 0,63$	
«Неправда»	47,2	52,4	52,3
«Агравация»	51,9	51,6	49,7
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 0,16; \rho = 0,88$	$t = 0,98; \rho = 0,33$	
«Дисимуляція»	48,0	49,7	49,8
<i>статистичне відхилення</i>	$t = -0,81; \rho = 0,42$	$t = -0,05; \rho = 0,96$	
«Депресія»	48,9	46,9	46,2
<i>статистичне відхилення</i>	$t = 0,86; \rho = 0,39$	$t = 0,35; \rho = 0,72$	

На етапі службової діяльності у військовослужбовців відсутня симптоматика дисимуляції та депресії. Проте можуть проявлятися симптоми повторного переживання травми, свідоме уникнення місць або осіб, які асоціюються з травмуючим досвідом, гіперактивації, що полягає в порушенні концентрації уваги, дистресу та низької адаптивності до нових умов виконання військової діяльності. На рівні прояву окремих симптомів у військовослужбовців діагностується посттравматичний стресовий розлад та гострий стресовий розлад. Вплив травмуючих подій на етапі службової діяльності простежується на помірному рівні. Тобто військовослужбовці, маючи певний травмуючий досвід, переживають симптоматику постстресових порушень на низькому рівні. Підготовка до виїзду в райони ведення бойових дій, усвідомлення майбутнього

виконання бойових завдань та помірний рівень травмуючого досвіду, який не обов'язково пов'язаний із службовою діяльністю, зумовлюють виникнення переживань та тривоги, порушення деяких психічних процесів.

Зниження прояву симптоматики постстресових порушень та їх симптомів простежується на етапі безпосередньої участі в бойових діях. У військовослужбовців знижується прояв симптомів повторного переживання травми, уникнення негативних спогадів, дистресу та дезадаптації до нових життєвих та професійних викликів, дисимуляції та депресії. Це можна пояснити включенням військовослужбовців у професійну діяльність «тут і тепер», вимогами щодо якісного виконання бойових (спеціальних) завдань, мобілізацією фізичних та психічних процесів на подолання бойових стрес-факторів та екстремальних умов служби. Військовослужбовці можуть переживати окремі дисоціативні симптоми, пов'язані з порушенням усвідомлення навколишніх подій, перебільшеному сприйнятті власних хворобливих станів.

На етапі відновлення боєздатності у військовослужбовців діагностується зниження більшості симптомів постстресових порушень. Простежується вираження окремих симптомів гострого стресового розладу, повторного переживання травми та гіперактивації. Поряд з цим на помірному рівні визначений вплив травмуючих подій. В умовах ведення бойових дій деякі військовослужбовці переживають окремі симптоми постстресових порушень, що потребує більш детального діагностичного уточнення та подальшої психокорекційної роботи.

Використання статистичного методу t-критерію Стьюдента для незалежних змінних встановило статистично достовірні відмінності між кількісними показниками дистресу та дезадаптації як симптоматичного прояву гострого стресового розладу на етапах службової діяльності та безпосередньої участі в бойових діях ($t = 1,99$; $p = 0,05$). Тобто в умовах ведення бойових дій у військовослужбовців знижуються прояви порушення адаптаційних можливостей до екстремальних та стресових подій.

Доцільним вбачаємо визначити, чи існує статистичний зв'язок між загальним досвідом служби військовослужбовців та симптомами постстресових порушень. Використання коефіцієнта лінійної кореляції Пірсона статистично визначає кореляційний зв'язок між кількісними показниками постстресових порушень. Однак їх статистичне визначення не підтвердило значущі зв'язки між досвідом служби та симптомами постстресових порушень військовослужбовців (додаток Р).

Отже, в умовах ведення бойових дій у військовослужбовців простежується підвищення адаптаційних можливостей до виконання службових завдань, підвищення поведінкової регуляції та рівня стійкості до бойового стресу. Військовослужбовці прагнуть встановити гармонійні міжособистісні стосунки, як з побратимами для ефективного виконання бойових (спеціальних) завдань, так і з референтними особами для прояву вищих моральних почуттів підтримки, поваги та схвалення. Зниження проявів девіантних форм поведінки, симптомів уникнення, гіперактивації та агравації свідчить про прагнення та мотивацію військовослужбовців до захисту держави та її народу, продуктивну стратегію поведінки.

Висновки до другого розділу

Емпіричне дослідження ціннісно-сислової сфери військовослужбовців, які беруть безпосередню участь в бойових діях, підтверджує значимість цінностей і смислів у їх загальній системі, особливості динаміки психічних процесів на етапах службової діяльності, безпосередньої участі в бойових діях та відновлення боєздатності. Кількісний та статистичний аналіз результатів лонгітюдного дослідження підтверджує розвиток ціннісно-сислової сфери та психічних станів військовослужбовців в умовах ведення бойових дій.

У військовослужбовців, які виконують бойові (спеціальні) завдання, простежується реструктуризація ціннісно-сислової сфери, зміна ранжування значущих та осмислених цінностей. Військовослужбовці незмінно осмислюють та надають значущості термінальним, інструментальним, соціальним та індивідуальним цінностям. Забезпечення безпеки суспільству, протидії впливу негативних дій та поведінки оточення є професійною вимогою військовослужбовців. Особисто значущі цінності доброти, здоров'я, щасливого сімейного життя, кохання підтверджує усвідомлення військовослужбовців важливості психофізіологічної стійкості, прагнення до підтримки та поваги від референтних осіб, потребу у відчутті особистої значимості в родині. В процесі виконання бойових (спеціальних) завдань військовослужбовці менше осмислюють значення охайності, широти поглядів, високих запитів, емпатії. Водночас у військовослужбовців зростає значення вихованості, чесності, життєрадісності, незалежності. Прояв вищих моральних почуттів у гармонійному вираженні власних емоцій та почуттів, особистісне визначення власних переконань щодо певних проблемних питань визначає продуктивну стратегію поведінки військовослужбовців. Достовірно підтверджується розвиток осмислення цінностей здоров'я, непримиримості до недоліків, розвиненої волі, традицій і доброти на етапах проходження військової служби, а саме під виконання бойових (спеціальних) завдань в умовах ведення бойових дій.

Важливою частиною емпіричного дослідження є дослідження психологічних та соціально-психологічних характеристик, особливостей проявів можливих симптомів постстресових порушень військовослужбовців на етапах професійної діяльності. Внаслідок виконання службових завдань військової діяльності, зокрема в умовах ведення бойових дій, підвищується рівень нервово-психічної стійкості, комунікативного потенціалу, військово-професійної спрямованості та стійкості до бойового стресу. Водночас знижуються рівні прояву ознак девіантних та суїцидальних форм поведінки. Незважаючи на виконання службових завдань в екстремальних умовах та впливу бойових стрес-факторів, у військовослужбовців діагностується підвищення адаптаційних та комунікативних можливостей, осмислюються загальноприйняті та соціально ухвалені вимоги, надається значення військовій майстерності. Вираженість ознак постстресових порушень, впливу травмуючих подій, посттравматичного та гострого стресового розладу у військовослужбовців знижується впродовж виконання бойових (спеціальних) завдань.

Отже, в умовах ведення бойових дій у військовослужбовців формується чітка осмислена структура ціннісно-смиислового простору, життєва стійкість та психічна опірність до екстремальних умов службової діяльності. Чітке усвідомлення особливостей військової діяльності, зокрема в умовах ведення бойових дій, визначення власної ролі та значення у військовій справі та бажання протидіяти ворогу є визначальним фактором для вмотивованості та ефективності виконання бойових (спеціальних) завдань та продуктивного особистісного розвитку військовослужбовців.

Матеріали розділу опубліковано в таких працях здобувача: [65].

РОЗДІЛ 3

РОЗВИТОК ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

3.1. Обґрунтування теоретико-методологічних принципів побудови та структури тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців

Психологічні особливості військової діяльності в сучасних умовах збройного протистояння передбачають актуальність розробки ефективних прийомів консультаційної, психокорекційної та психотерапевтичної роботи. Якщо консультативна форма психологічної роботи з військовослужбовцями передбачена на всіх етапах професійної діяльності, зокрема в умовах ведення бойових дій, то психокорекційна та психотерапевтична – лише при поверненні до мирного життя. Наведені варіанти психологічної допомоги передбачають роботу над певною особистісною проблематикою щодо надання рекомендацій та підтримки, зняття психоемоційного напруження, підштовхують особистість до подолання труднощів та вибору продуктивної стратегії поведінки.

У дисертаційній роботі запропоновано авторську тренінгову програму підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців. Особливість тренінгової роботи полягає в наданні психологічної допомоги у форматі психоедукації, без зміни та формувального впливу на розвиток значущих та осмислених цінностей військовослужбовців. Таку специфічність розробки тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості пояснено тим, що в подальшому військовослужбовці мають виконувати бойові (спеціальні) завдання в районах ведення бойових дій, відносно нетривалим етапом відновлення боєздатності. Саме підтримка ціннісної стійкості, тобто тих цінностей, які вже є значущими та включеними до системи смислів, зміцнює вже сформовані переконання, підтримує рівень адаптованості та стійкості до бойового стресу, допомагає надалі ефективно виконувати бойові (спеціальні) завдання.

Аналізуючи теоретичні та методологічні напрацювання, ми можемо визначити, що ціннісна стійкість – це здатність особистості осмислювати, конструювати та надавати значущості одним і тим самим цінностям упродовж тривалого періоду часу через переживання кризових життєвих обставин [17]. Як зазначає О. Музика, «ціннісна підтримка – це різновид психологічної допомоги, що спрямована на актуалізацію і ствердження специфічних для обдарованих учнів і студентів особистісних цінностей, їх видозміну чи розвиток із метою підтримання самоідентичності та особистісно-ціннісної регуляції саморозвитку» [160, с. 9]. Врахування термінологічних визначень та понятійного апарату вище вказаних тверджень дозволяє розуміти підтримку ціннісної стійкості як комплекс психологічних заходів, спрямованих на зміцнення вже пріоритетних цінностей у життєвому становленні особистості.

Методологічною основою авторської тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців є концептуальні засади програми розвитку здібностей та обдарованості «Три кроки» О. Музики [88]. На думку дослідника, розвиток здібностей впливає на життєвий вибір особистості щодо подальшого їх розвитку з докладанням власного особистісного потенціалу, в протилежному випадку – особистість не надає значущості здібностям та нівелює їх значення. Особистість, яка розвиває здібності, стає на вектор розвитку обдарованості, включає їх у різні життєві обставини, користується ними задля задоволення вищих потреб та досягнення успіху [90].

Програма «Три кроки» орієнтована на дитячий та підлітковий вік для формування навичок гармонійної міжособистісної взаємодії, підвищення рівня адаптивності, психологічного комфорту та формування ціннісної стійкості. Саме тематика програми розвитку здібностей передбачає етапи проходження тренінгової програми з врахуванням поставлених мети і завдань. Перший крок передбачає психологічну роботу з педагогічним колективом щодо визначення пріоритетності та значимості кожного учня в різних видах діяльності (навчальній або позашкільній). Метою такої роботи є розуміння та усвідомлення кожним учнем індивідуальних особливостей, успіху, формування відчуття впевненості та

підтримки. Другим кроком тренінгової програми є навчання та психоедукація педагогічним колективом учнів, вчителів та батьків щодо важливості ціннісної підтримки. Метою є навчити учнів гармонійно приймати позитивну оцінку від оточення, а батьків та вчителів – визначати та надавати ціннісного значення всім здобуткам дітей та підлітків. О. Музика та М. Чекрижова зазначають, що потрібно розвивати сприйняття саме позитивної оцінки, оскільки будь-яка особистість в процесі виховання та навчання зазнає критики, зауважень, вимог та виконання правил, а позитивне оцінювання, як правило, викликає ніяковість та неоднозначність почуттів [99].

Тренінгова програма «Психологічна профілактика психотравматизації військовослужбовців» О. Кокуна та інших дослідників передбачає збереження та зміцнення психічного здоров'я військовослужбовців, профілактики розвитку постстресових порушень внаслідок виконання бойових (спеціальних) завдань, зокрема в умовах бойових дій [50]. Серед основних завдань тренінгової програми варто підкреслити формування позитивної рефлексії, визначення майбутніх життєвих перспектив, психоедукацію вмінь та навичок емоційної саморегуляції та надання першої психологічної допомоги. Тренінгова програма містить 4 основних блоки (ціннісний, емоційний, когнітивний та діяльнісний) із загальною кількістю 12 занять.

Професійний психологічний тренінг «Мотиваційні ресурси життєстійкості», запропонований О. Колесніченком та іншими дослідниками, призначений для розвитку стійкої мотивації до формування життєстійкості курсантів вищих навчальних закладів [123]. Структура тренінгової програми складається з трьох етапів: усвідомлення мотиваційних характеристик, які конструктивно та деструктивно впливають на ефективність діяльності у стресових умовах; психоедукація важливості мотивації у професійному та життєвому становленні, визначення ресурсів та шляхів набуття особистісної вмотивованості; перевірка та закріплення нових мотиваційних способів регуляції життєдіяльності та саморефлексія. Для ефективності проходження тренінгу

розвитку мотиваційних ресурсів життєстійкості рекомендовано вести особистий щоденник із виконанням «домашніх завдань» та здійснювати самоаналіз.

Авторська тренінгова програма підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців побудована на основі положень та структури програми «Три кроки» О. Музики [160]. Застосування саме цього підходу до розробки тренінгової програми пояснюється чіткою структурованістю, можливістю опрацювання основних змістовних сфер життя особистості за відносно короткотривалість програми, підтримці їх значущих та осмислених термінальних, інструментальних, соціальних та індивідуальних цінностей.

Змістовим компонентом тренінгової програми психологічної роботи з військовослужбовцями є розробка трьох ключових занять, які мають власну мету і завдання. Авторська тренінгова програма побудована з врахуванням поступовості та логічності, тобто враховується черговість психологічних технік. Завдяки цьому в учасників тренінгу формується чітке розуміння психологічної роботи, простежується власна динамічність розвитку цінностей і смислів при змінах життєвих обставин, підкреслюється значення цінностей як чинника впливу на саморозвиток та самовдосконалення.

За результатами емпіричного дослідження розроблено авторську програму підтримки ціннісної стійкості зі спеціальною адаптацією технік і методик для військовослужбовців, враховуючи специфіку службової діяльності, особливості виконання бойових (спеціальних) завдань в районах ведення бойових дій, психологічні характеристики та визначені значущі цінності в умовах ведення бойових дій. Адаптацію психологічних технік здійснено на основі напрацювань українських дослідників-психологів відповідно до мети та завдань тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців (О. Кокун, О. Колесніченко, О. Музика, М. Чекрижова) [29; 50; 51; 86; 88; 92; 96; 105; 123; 160].

Метою авторської тренінгової програми є підтримка у військовослужбовців ціннісної стійкості через актуалізацію розуміння значення власних життєвих цінностей та переконань в процесі професійного та життєвого

становлення, осмислення значущості військової діяльності як простору реалізації особистісного потенціалу.

У тренінговій програмі підтримки ціннісної стійкості виділено та адаптовано основні принципи щодо психологічної тренінгової роботи з військовослужбовцями, запропонованих О. Музикою:

1) принцип опори на ціннісний досвід людини (в процесі психологічної роботи потрібно враховувати індивідуальний життєвий та професійний (бойовий) досвід військовослужбовців та емпірично встановлені значущі цінності і смисли військовослужбовців в умовах ведення бойових дій);

2) принцип зняття ціннісної конфліктності (в умовах ведення бойових дій та різних життєвих кризових обставинах можливе виникнення ціннісно-сміслового конфлікту між військовослужбовцем та побратимами, соціумом, іншими референтними особами. Суміщення семантично протилежних осмислених цінностей часто призводить до подальших міжособистісних конфліктів, тому шляхом вирішення їх є обговорення та шляхи вирішення із врахуванням переконань всіх учасників ціннісно-сміслового конфлікту);

3) принцип включення нових ціннісних регуляційних схем у нові схеми особистісного росту (включення нових референтних осіб військовослужбовців протягом проходження тренінгової програми як визначення додаткового фактора підтримки ціннісної стійкості);

4) принцип особистісного наближення діяльнісних цінностей (реалізується в процесі проходження тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості як наслідок виконання спеціально підібраних технік);

5) принцип особистісного наближення моральнісних цінностей (виділення окремих осіб з найближчого оточення, які мають значущих ціннісно-смісловий вплив на особистісні переконання військовослужбовців);

6) принцип латентного існування цінностей як потенціалу професійного розвитку (в процесі проходження тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості та виконання визначених технік військовослужбовці можуть

актуалізувати вже значущі та осмислені цінності щодо ефективного виконання військової діяльності);

7) принцип поєднання двох рівнів аналізу: особистісного та професійного (тренінгова програма підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців передбачає керування та психологічне опрацювання вже осмислених та значущих цінностей, керування ними у професійній діяльності та особистому житті, а не кардинальною зміною їх структури);

8) принцип взаємного поцінювання досягнень (завданнями розробленої нами авторської тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців передбачає взаємне поцінювання професійних досягнень, цінностей, переконань та інтересів) [29].

Тренінгова програма підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців побудована із врахуванням базових принципів роботи, а саме: добровільна участь, особиста зацікавленість, позитивна атмосфера у тренінговій групі, особистий приклад тренера у включеності у психологічну роботу, рефлексія та вербалізація учасниками тренінгу лише тих проблемних моментів, які вони визначають безпечними для себе в психоемоційному та професійному аспектах, активність та ініціативність, застосування технік з врахуванням професійної діяльності учасників (короткотривалість та інформативність). Тренінгова програма не має проводитись у примусовій формі, оскільки мета та завдання програми передбачають роботу із вже осмисленою та стійкою структурою значущих цінностей у продуктивній стратегії поведінки.

Розроблені правила роботи для учасників тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців передбачають особисту зацікавленість у тренінговій роботі, активність в обговоренні проблемних питань, надання ціннісної значущості участі у тренінговій програмі підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців задля використання отриманих знань, умінь та навичок у різних, зокрема кризових, життєвих ситуаціях. З метою уникнення негативних ситуацій дублювання цінностей та смислів тренера під час роботи, учасники тренінгу мають володіти навичками критичного мислення, розуміти власний

внутрішній потенціал та індивідуальність, чітко усвідомлювати та осмислювати участь у тренінговій програмі підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців.

Водночас завдання психолога-тренера або офіцера-психолога – максимально за короткий період часу актуалізувати вже значущі та осмислені цінності військовослужбовців та підтримувати їх осмисленість.

Базові завдання тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців полягають у:

1) підтримці позитивного ставлення до себе, рефлексії власної поведінки та діяльності, обговоренні важливих особистісних якостей військовослужбовців, що впливають на ефективність виконання бойових (спеціальних) завдань;

2) сприянні навичкам продуктивного поєднання та співвіднесення власних цінностей та цінностей оточення (в нашому випадку, побратимів);

3) мотивуванні військовослужбовців осмислювати та надавати ціннісного значення загальній військовій діяльності;

4) визначенні військовослужбовцями можливостей саморозвитку та життєвих перспектив згідно з осмисленими та значущими цінностями.

Визначені завдання тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців можуть змінюватися залежно від досвіду службової діяльності та терміну виконання бойових (спеціальних) завдань у районах ведення бойових дій, рівня стійкості до бойового стресу, наявності постстресових порушень, стратегії втрати значущості цінностей або їх утвердження і стійкості у загальній системі ціннісно-сміслової сфери в умовах ведення бойових дій.

Структура тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців полягає у таких заняттях:

1 заняття – Цінності як прояв індивідуальності. Метою заняття є фокус уваги військовослужбовців на власних значущих та осмислених цінностях, саморефлексії особистісних якостей та вмінь військової майстерності як

передумов успішної професійної діяльності. Через виконання комплексу вправ військовослужбовці обмінюються власними думками та починають усвідомлювати перспективи власного розвитку, можливості самовдосконалення військової майстерності. Основними завданнями є встановлення продуктивного міжособистісного контакту між всіма учасниками тренінгового процесу, формулювання основних правил групи та очікувань від проходження тренінгу, визначення важливих сфер життя, сформованих осмислених і значущих цінностей.

2 заняття – Цінності як зв'язок з оточенням. Мета заняття полягає в спрямуванні військовослужбовців до ціннісної узгодженості з найближчим оточенням, наголошенні на важливості розвитку ціннісної згуртованості, при цьому не втративши власну ціннісну унікальність (психоедукація військовослужбовців щодо поцінування власних цілей та досягнень). Основні завдання проведення тренінгового заняття полягають в усвідомленні військовослужбовцями незалежності власної думки, враховуючи важливість поваги до цінностей побратимів як одного з факторів впливу на гармонійний психологічний клімат у військовому колективі.

3 заняття – Цінності як вектори майбутнього. Метою заняття є детальне визначення перспектив саморозвитку і самовдосконалення військовослужбовців як підтримки смисложиттєвого потенціалу та ресурсу до виконання службових завдань, зокрема в умовах ведення бойових дій. Основними завданнями є самовизначення військовослужбовцями власних професійних та життєвих перспектив, надання можливості більш детально та інформативно планувати власне майбутнє та визначати власну значущість в ньому.

З метою виконання поставленої мети, завдань тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців, слідування визначеним принципам тренінгової роботи використано такі підходи до тренінгової роботи, як: обговорення всіх учасників тренінгової програми проблемних питань та рефлексії проведеної техніки, моделювання та аналіз проблемних ситуацій, робота у підгрупах з метою вдосконалення навичок міжособистісної комунікації.

Цільова група: військовослужбовці військової служби за контрактом різних родів військ і служб з досвідом участі в бойових діях та продуктивною стратегією поведінки.

Кількість учасників: 10-12 осіб.

Тривалість: 3 заняття, загальна тривалість яких становить 5 годин 20 хвилин.

Через особливості військової діяльності, тим паче у воєнний час, проведення тренінгового заняття з більшою кількістю психологічних технік та тривалістю занять зумовлює низку труднощів. Специфіка професійної діяльності військовослужбовців передбачає можливість мати не більше 3-х годин для групових занять. Крім того, не встановлюється мінімальний ліміт часу проведення тренінгу.

Обмеження терміну групових занять та необхідність гнучкого їх проведення додатково пояснюється акцентуацією роботи не на формуванні чи зміні значущих та осмислених цінностей, а на підтримці та коректному спрямуванні військовослужбовців до подальшої продуктивної життєвої позиції, отриманні психологічних знань щодо важливості гармонійного оперування значущими цінностями, осмислення військової діяльності як чинника ефективності виконання бойових (спеціальних) завдань в умовах ведення бойових дій.

Структура тренінгу включає низку взаємопов'язаних вправ та технік (таблиця 3.1).

Таблиця 3.1

**Програма тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості
військовослужбовців**

№	Програма тренінгу «Підтримка ціннісної стійкості військовослужбовців»	Час (хв)
	Заняття 1. Цінності як прояв індивідуальності	120
1.	«Знайомство»	10

Продовження таблиці 3.1

	Заняття 1. Цінності як прояв індивідуальності	
2.	«Правила роботи групи»	15
3.	«Я сподіваюся – я побоююся»	15
4.	«Професійні цінності»	10
5.	«Колесо життєвого балансу»	30
6.	«Дослідження моральнісної та діяльнісної рефлексії»	40
	Заняття 2. Цінності як зв'язок з оточенням	100
1.	«Інвентаризація життєвих ресурсів»	15
2.	«Мої ресурси»	20
3.	«Емблема спільності»	40
4.	«Етика цінностей»	20
5.	Вправа на зняття фізіологічного напруження «12 точок»	5
	Заняття 3. Цінності як вектори майбутнього	120
1.	«Попроси самого себе»	15
2.	«Компас цінностей»	20
3.	«Я–теперішнє, Я–майбутнє»	15
4.	«Карта майбутнього»	25
5.	«Спільна карта майбутнього»	30
6.	«Вдячність»	5
7.	Обговорення та підведення підсумків тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців	10

Матеріали та устаткування: дошка, канцелярське приладдя (кулькові ручки, маркери, кольорові олівці, кнопки канцелярські), порожні аркуші паперу А4, ватмани, роздруковані бланки: з двома колонками «Я сподіваюся», «Я побоююся»; «Емблема спільності» із зображенням щита; «Колесо життєвого успіху»; «Компас цінностей» (додаток Ф).

Заняття 1. Цінності як прояв індивідуальності

Вправа 1 «Знайомство»

Мета: знайомство учасників тренінгу та встановлення гармонійних міжособистісних контактів.

Хід вправи: всі учасники тренінгу утворюють коло, включаючи тренера групи. Учасникам пропонується назвати ім'я (за бажанням – кодове ім'я) та висловитись продовжуючи фрази:

- «у вільний час я люблю ...»;
- «моїм улюбленим заняттям є ...»;
- «моїм найбільшим життєвим досягненням є ...»;
- «я пишаюся тим, що ...»;
- «для мене важливим є ...»;
- «я ціную в собі те, що ...».

Тренер групи починає висловлюватись першим, передаючи слово по черзі. Наступне обговорення групи полягає у відповіді кожного учасника тренінгу на питання:

- «Що особливого має кожен з нас?»,
- «Що спільного між нами?»,
- «Які особливості нас об'єднують?».

Варто зазначити, якщо учасники тренінгу добре знають один одного, вони можуть ідентифікувати себе «позивними». Питання на обговорення варто розширити та включити питання типу «мало хто знає, але я ... » задля створення більш довірливої атмосфери в групі.

Вправа 2. «Правила роботи групи»

Мета: спільне обговорення та прийняття правил роботи тренінгової групи всіма учасниками.

Хід вправи: Тренер пропонує стандартні правила, які використовуються у психологічних тренінгах, проте учасники можуть запропонувати власні:

- 1) закритий склад групи. Учасники тренінгу та тренер не мають права запрошувати сторонніх осіб до тренінгової роботи;

2) конфіденційність групи. Всі вислови та обговорення учасників тренінгової програми не мають виноситись за її межі без будь-якого приводу. Розуміючи, що будь-яка інформація не буде далі розповсюджуватись, учасники тренінгу будуть більш відвертими та взаємними;

3) принцип «тут і тепер». Під час проведення занять всі учасники тренінгу мають обговорювати лише те, що відбувається в групі станом на теперішній час. Це дасть змогу знизити можливий вплив позатренінгових міжособистісних стосунків та сприяти формуванню гармонійного психологічного клімату в тренінговій групі;

4) довірливе спілкування. З метою зближення, мінімізації можливих меж субординації (враховуючи вік, посаду, військове звання) та формування єдиного гармонійного клімату учасникам тренінгу пропонується перейти на єдину форму звернення «ти»;

5) щирість у взаємодії. Учасники тренінгу мають бути відвертими та говорити те, що дійсно думають та відчувають щодо питань, які обговорюються. Якщо з певних причин в учасників тренінгу відсутнє бажання щиро висловлювати власну думку, краще відмовитись від обговорення. Окрім того, учасники можуть не висловлюватись щодо питань для обговорення, які, на їх думку, є відвертими та глибинно особистісними;

6) неприпустимість безпосередніх оцінок. При обговореннях учасникам тренінгу варто уникати особистісних оцінювань та суб'єктивних суджень. Кожен учасник має поважати досвід іншого і не накладати шаблонів. Забороняються глузування, насмішки щодо всіх учасників тренінгу та самого тренера. Учасники тренінгу дотримуються неконкурентних міжособистісних стосунків та уникають ситуацій внутрішньо групового змагання;

7) активність кожного. Учасники тренінгу мають з повною включеністю опрацьовувати заняття, активно приймати участь в обговоренні, брати ціннісний ресурс від кожної вправи. Кожен з учасників тренінгової програми має бути уважним до власних почуттів та емоцій, проявляти цікавість до оточуючих;

8) повага до промовця. При висловленні учасника тренінгу щодо будь-якого проблемного питання, інші використовують навички активного слухання, не перебивають, піднімають руку, якщо бажають висловити власну думку. Важливо, щоб перед кожним заняттям всі учасники вимикали мобільні телефони (ставили на беззвучний режим);

9) безпека. Заборонено приходити у тренінгову групу у зміненому стані (під дією алкогольного та/або наркотичного сп'яніння, психостимуляторів, суміжного важкого переживання травматичних подій, наявності психічних порушень);

10) «стоп». Кожен учасник тренінгу має право відмовитись від коментування чи обговорення тих аспектів, які, на його думку, можуть принизити його честь і гідність як особистості та військовослужбовця.

Додатковим, але професійно важливим правилом для військовослужбовців-учасників тренінгової програми, тренер може запропонувати правило «безпечне місце». Тобто учасники тренінгу можуть говорити про ті речі, які є безпечними у воєнному (місцерозташування позицій, особливості роду військ і служб, «позивні», ключові позиції, переміщення особового складу та техніки тощо) та психоемоційному (травмуючі, психологічно не пропрацьовані кризові ситуації) аспектах. Дотримання такого правила передбачає турботу учасників тренінгу про власний психоемоційний стан з метою убезпечення себе від можливих майбутніх негативних аспектів міжособистісної комунікації з побратимами та командуванням, мінімізації травмуючого впливу на адаптаційні можливості та службовий потенціал.

Вправа 3. «Я сподіваюся – я побоююся»

Мета: визначення очікувань учасників щодо власних сподівань від проходження тренінгової програми.

Хід вправи: учасникам тренінгу пропонується анонімно написати на попередньо роздрукованих картках їх сподівання та побоювання щодо проходження та виконання психологічних технік. Після цього тренер їх групує

за семантичною схожістю та кріпить до дошки (фліпчарту). Учасники тренінгу мають обговорити, як ефективно реалізувати очікування та нівелювати побоювання проходження тренінгової програми.

Коментар автора техніки О. Кокуна: «Користь, яку можна почерпнути з тренінгу (чи з іншої діяльності), прямо пропорційна розумінню того, що ми хочемо в результаті отримати. Формулювання конкретних завдань є потужними мотиваторами, вони наснажують та спонукають діяти. Закономірно, що на початку нової діяльності можуть виникати побоювання, страхи, недовіра.

Варто ці питання обговорити, щоб звільнитися від внутрішніх бар'єрів. Розвиток відбувається тоді, коли зустрічаються інтерес і ризик. Одного інтересу недостатньо, оскільки зростання – це є подолання сильного внутрішнього бар'єра, власних обмежень. Ризик – рушійна сила цього прориву. Ризик дає силу для того, щоб піти за інтересом. Тренер допомагає учасникам відпрацювати навички формування очікувань, мети; сформулювати результати, яких вони досягнуть, пройшовши тренінг. Усвідомлення очікуваних результатів навчання допомагає побороти недовіру, створює вагому мотивацію» [50, с. 196].

Вправа 4. «Професійні цінності»

Мета: актуалізація роботи над метою та завданнями тренінгової групи щодо підтримки ціннісної стійкості, визначення важливих (термінальних, інструментальних, соціальних, індивідуальних) цінностей професійної діяльності.

Хід вправи: всім учасникам тренінгової програми пропонується висловити власну думку щодо визначених питань:

«Що, на вашу думку, є професійними цінностями?»

«Якими з перелічених цінностей Ви оперуєте станом на теперішній час?»

«Як визначені професійні цінності впливають на ефективність виконання службових завдань та військову діяльність в цілому?»

«Яким чином, на Вашу думку, впливає відсутність професійних цінностей?»

Вправа 5. «Колесо життєвого балансу»

Мета: самоаналіз учасників тренінгу різних життєвих аспектів та визначення рівнів їх задоволеності.

Хід вправи: учасники отримують роздруковані бланки із зображенням колеса життєвого балансу (додаток Ф). Учасники тренінгу повинні визначити від 0 до 10 балів (в порядку зростання) задоволеність сферами життя та її особистісну значущість. Тренер зазначає, що учасники тренінгової програми мають бути відвертими з собою та визначати ту оцінку, яка першою сформувалась у свідомості. Після визначення оцінки кожної життєвої сфери, відповідні сектори зафарбовуються залежно від вираження задоволеності.

Колесо життєвого успіху складається з таких сфер життєдіяльності, які максимально охоплюють аспекти професійного та особистісного становлення військовослужбовців:

- 1) здоров'я: зовнішній вигляд, фізичний стан, самопочуття, активність, енергійність, спорт, якісне та здорове харчування, відсутність шкідливих звичок, визначений режим дня, міцний сон;
- 2) фінанси: матеріальна забезпеченість, пропорційність доходів та витрат, банкові зобов'язання, додаткові джерела доходу, умови проживання;
- 3) військова діяльність: слідування службовим обов'язкам, виконання наказів та розпоряджень командування, дотримання Статусу Збройних Сил України, ефективне виконання бойових (спеціальних) завдань, самовідданість, військова майстерність;
- 4) саморозвиток: додаткове навчання, проходження тренінгів, опрацювання наукової та науково-популярної літератури, вивчення іноземних мов, активність в інших сферах діяльності;
- 5) духовний розвиток: релігія, творчість, мистецтво, слідування морально-етичним нормам поведінки;

б) комунікація з побратимами: гармонійний психологічний клімат, ефективна міжособистісна взаємодія у підрозділі, дружба, взаємодопомога, взаємопідтримка, щирість у спілкуванні;

7) яскравість життя: розваги, хобі, подорожі, прагнення до нових позитивних вражень;

8) стосунки: батьки, сім'я, кохана людина, любов, секс, довіра та підтримка.

Учасники тренінгової програми обговорюють та висловлюють власну думку щодо сформованого колеса життєвого успіху, визначаючи задоволеність найбільш сильних та слабких сфер життя. Тренер вказує на те, що коло життєвого успіху в загальному визначає гармонійність життя і, щоб її досягти, варто збільшувати та врегульовувати кожен сферу у системі життєвого балансу.

Кожному учаснику тренінгу пропонується продовжити твердження: «Дивлячись на коло власного життєвого успіху я гадаю, що ... ». Тренер зазначає про те, що можна зробити для більш повного та гармонійного життя, який вектор життєвого руху обирати, на які сфери життя варто звернути увагу та що можна робити в найближчій та подальшій перспективі для загальної задоволеності на смислової наповненості.

Вправа 6. «Дослідження моральнісної та діяльнісної рефлексії»

Завданням даної вправи є аналіз діяльнісної (визначення осмислення військової діяльності, перспектив професійної майстерності, самооцінка військових умінь та навичок) та моральнісної (аналіз соціального аспекту рефлексії, оскільки військовослужбовцями самостійно визначаються референтні особи, які підтримують та схвалюють їх досягнення, визначаються якості, що впливають на ефективність виконання службових завдань, зокрема в умовах ведення бойових дій або навпаки, заважають досягати життєвого й професійного успіху) рефлексії [29]. Діагностична процедура є авторською адаптацією до дослідження рефлексії професійної діяльності та соціальної рефлексії

військовослужбовців з досвідом виконання бойових (спеціальних) завдань в умовах ведення бойових дій.

Оскільки нашою вибіркою є військовослужбовці-учасники бойових дій, дана картка скоріше має діагностичний характер та пропонується до самостійного заповнення. Вправа не має на меті кількісно та якісно інтерпретувати отримані результати. Адаптована дослідницька карта передбачає повторне визначення та обговорення важливості ціннісного усвідомлення професійних вмінь та навичок, якостей та референтних зв'язків військовослужбовців задля підтримки, детального аналізу та визначення ресурсного потенціалу життєвої та ціннісної стійкості.

Мета: діагностика осмисленості професійних умінь, навичок та особистісно важливих якостей учасників тренінгової програми.

Хід вправи: учасникам тренінгу пропонується заповнити дослідницьку карту рефлексії військової майстерності та соціальної рефлексії. На кожне питання потрібно дати щирі відповідь, оцінити її значимість від 1 до 10 балів в порядку зростання та описати причини важливості як для ефективного виконання бойових (спеціальних) завдань, так і для особистісного розвитку. Після заповнення дослідницьких карток учасникам тренінгу пропонується висловити власну думку за кожним визначеним компонентом та колективно обговорити значущість військових вмінь, вплив значимих осіб, особистісних якостей, важливість їх осмислення для продуктивного життєстановлення та розвитку професійної майстерності.

Тренер обов'язково має зазначати на тих військових вміннях та навичках, особистісно-професійних якостях, які мають значення для ефективного виконання бойових (спеціальних) завдань військовослужбовців, визначення ролі та можливого впливу референтних осіб на самооцінку та рефлексію особистісного розвитку. Для більш детального обговорення дослідницької карти моральнісної та діяльнісної рефлексії військовослужбовців, тренер може запропонувати учасникам тренінгу вказати, яким чином можна розвинути військові вміння та особистісні якості.

**Дослідницька карта діяльнісної та моральнісної рефлексії
військовослужбовців [29]**

Формулювання питань			Дослідницька картка		
			<i>Військові вміння</i>	<i>Оцінка</i>	<i>Причини важливості</i>
Рефлексія військової майстерності	Діяльнісний компонент	Виділіть ті військові вміння, якими Ви володієте та бажаєте володіти.			
	Операційно-когнітивний компонент	Виділіть окремі дії та мислительні операції, що стосуються військових вмінь.	<i>Дії та операції</i>	<i>Оцінка</i>	<i>Причини важливості</i>
Соціальна рефлексія	Референтний компонент	Назвіть людей, які оцінюють Ваші військові вміння та навички. Чю думку Ви б хотіли змінити?	<i>Значимі особи</i>	<i>Оцінка</i>	<i>Причини важливості</i>
	Особистісно-ціннісний компонент	Вкажіть ті особистісні якості, які оцінює значима для Вас особа. Оцініть важливість цих якостей для себе. Вкажіть ті особистісні якості, що заважають Вам ефективно виконувати бойові (спеціальні) завдання.	<i>Особистісні якості</i>	<i>Оцінка</i>	<i>Причини важливості</i>

Завершення техніки та заняття в цілому варто провести у форматі обговорення пріоритетності напрямів розвитку рефлексивних компонентів, значимості ціннісної підтримки референтних осіб для впевненості і розвитку психічній опірності стрес-факторам. Висловлення особистої думки учасників тренінгу щодо важливості опанування військовими вміннями та навичками, особистісними якостями сприяє підтримці значущості та осмислення цінностей, зверненні уваги на важливості підтримки та схвалення оточуючих. Акцентуація колективного обговорення на референтному компоненті значущості оцінки від найближчого оточення є логічним переходом до наступного заняття тренінгової програми.

Заняття 2. Цінності як зв'язок з оточенням

Вправа 1. «Інвентаризація життєвих ресурсів»

Мета: усвідомлення власних сильних та слабких сторін, актуалізація мети та завдань щодо тренінгової програми та визначення основних цілей проведення визначених технік тренінгового заняття.

Хід вправи: тренер нагадує на основних завданнях попереднього заняття, формах роботи та основних проблемних питань, що виникали в процесі обговорення. Учасникам тренінгу пропонується пригадати власні сильні та слабкі сторони у проходженні технік попереднього заняття, проблемними моментами і труднощами, які зрештою успішно долаються. Учасники тренінгової програми обговорюють те, що вони зрозуміли, осмислили внаслідок участі у попередньому занятті, чого б хотіли досягнути, в яких проблемних питаннях розібратися. Кожен з учасників тренінгу обов'язково має вказати на власних сильних сторонах в особистісному та професійному аспектах, вказати на життєвій сфері, де такі вміння, навички та якості мають ціннісну значущість.

Тренер акцентує увагу на завершальному обговоренні попереднього заняття щодо важливості ціннісної підтримки, значущості позитивного оцінювання найближчим оточенням досягнень та успіхів. Учасники тренінгу долучаються до обговорення щодо питань:

«Чи важлива для Вас ціннісна підтримка від оточення?»

«Яким чином вона впливає на Ваш саморозвиток, самовдосконалення, впевненість в собі, мотивацію виконувати бойові (спеціальні) завдання?»

«Чи можете Ви назвати осіб, які в достатній мірі Вас підтримують та схвалюють?»

Вправа 2. «Цінності та ресурси»

Мета: визначення життєвих та професійних ресурсів, активізація значущих соціальних та індивідуальних цінностей учасниками тренінгової програми.

Хід вправи: учасники тренінгу розділяють аркуш паперу навпіл, підписуючи першу колонку як «зовнішні ресурси», а другу – «внутрішні ресурси». Учасникам пропонується обдумати і вписати у першу колонку тих осіб, які станом на теперішній час надають допомогу, підтримку, пораду, щире розуміння на різних етапах виконання професійної діяльності та в кризових проблемних ситуаціях. В другу колонку учасники тренінгу записують власні особистісні сильні сторони, що допомагають їм у продуктивному життєстановленні та подоланні екстремального впливу стрес-факторів, зокрема при виконанні бойових (спеціальних) завдань в умовах ведення бойових дій.

Після завершення записів учасниками тренінгової програми, пропонується обговорення щодо того, наскільки важливою є підтримка оточення у досягненні цілей, чи в достатній мірі розвинений власний внутрішній потенціал до досягнення професійної майстерності.

Вправа 3. «Емблема спільності»

Мета: актуалізація важливості ціннісного узгодження та осмисленого взаємопорозуміння з оточенням.

Хід вправи: кожному учаснику роздаються порожні аркуші паперу. Учасники мають написати значущі термінальні, інструментальні, соціальні та індивідуальні значущі цінності, переконання щодо того, яким, на їх думку, має бути найкращий військовий підрозділ.

Після заповнення учасники тренінгу об'єднуються у підгрупи по 3-4 людини. Кожній підгрупі роздаються попередньо роздруковані бланки з зображенням герба, поділених на 2 сектори (додаток Ф). Учасникам тренінгу пропонується на основі попередньо описаних цінностей обговорити та заповнити герб їх спільності. У перший сектор герба учасники записують спільні або семантично схожі значущі на осмислені цінності, що визначають життєву задоволеність та дозволяють ефективно виконувати бойові (спеціальні) завдання, у другому секторі – цінності та переконання, що впливають на гармонійний психологічний клімат у підрозділі. Додатково учасникам пропонується обговорити та вказати девіз їх спільності, як визначальний для ідентифікації. Якщо учасники тренінгу бажають, вони можуть додатково розфарбувати герб спільності.

Після завершення роботи в підгрупах над розробкою емблеми спільності, учасники тренінгу презентують іншим герб та девіз їх підгрупи, пояснюючи та вказуючи на їх спільних цінностях та професійному осмисленні. Після завершення обговорень учасникам пропонується рефлексія щодо того, як єдність, повага та ціннісна підтримка впливає на психічний стан кожного військовослужбовця та ефективність військового підрозділу.

Вправа 4. «Етика цінностей»

Мета: визначення значущості прийняття власних цінностей оточенням та усвідомлення важливості їх продуктивної узгодженості у психологічно-семантичному полі учасниками тренінгової програми.

Хід вправи: учасникам тренінгу пропонується побудувати власний етичний кодекс цінностей. Для початку учасники мають подумати та обговорити ряд проблемних питань:

«Які сфери життя найбільше залежать від ціннісної взаємодії в оточенням?»

«В яких життєвих сферах власні значущі та осмислені цінності реалізуються із соціальним значенням?»

«Як власні погляди та переконання впливають на встановлення та розвиток міжособистісних стосунків?»

«Чи виникали труднощі у міжособистісному спілкуванні через низьку взаємоузгодженість цінностей, ідей та переконань?»

Після обговорення визначених проблемних питань, учасникам пропонується записати у попередньо роздрукований список з п'яти пунктів того, що найбільш важливо у житті, розташувавши їх за ступенем важливості (де 1 – найбільш важливе, а 5 – найменш важливе).

Порядок ціннісної значущості:

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____
- 4) _____
- 5) _____

Далі учасники тренінгу мають презентувати власний порядок ціннісно значущих благ. Тренер наголошує, на визначених спільних цінностях, вказуючи на прагненні усвідомлення і важливості прийняття цінностей найближчого оточення. Гармонійні міжособистісні стосунки, довіра, щирість, відкритість почуттів та висловлення кожного учасника тренінгу щодо значущих речей сприяє актуалізації ціннісної взаємоузгодженості у військовому підрозділі, психосемантичному розумінні ціннісного узгодженості з оточенням.

Вправа 5. Зняття фізіологічного напруження «12 точок»

Мета: зняття фізіологічного напруження, психоедукація навичок самостійного розслаблення після тривалих психоемоційних та розумових навантажень.

Хід вправи: учасникам пропонується підвестися. Тренер разом з усіма учасниками виконує вправу, демонструючи черговість її виконання.
Послідовність виконання вправи:

- 1) повільні кругові рухи очима – двічі в одному напрямку і двічі в іншому;
- 2) сконцентрувати увагу на віддаленому предметі, визначити зовнішні характеристики, переключити увагу та споглядання на найближчий предмет;
- 3) напружити міміки обличчя (насупитися), задіяючи м'язи коло очей, максимально повністю розслабити обличчя;
- 4) декілька разів широко позіхнути;
- 5) похитати головою, покрутити головою зі сторони в сторону;
- 6) максимально підняти плечі до рівня вух і повільно опустити;
- 7) максимально покрутити зап'ястями декілька разів та розслабити їх;
- 8) сильно стиснути і повільно розтиснути кулаки, розслаблюючи кисті рук;
- 9) зробити три глибокі вдихи повільно видихаючи повітря;
- 10) ледве прогнутися в хребті вперед – назад, похитатися тулубом зі сторони в сторону;
- 11) напружити та розслабити м'язи ніг декілька разів;
- 12) декілька разів покрутити ступнями, стискати всередину та піднімати пальці ніг.

3 заняття. Цінності як вектори майбутнього

Вправа 1. «Попроси самого себе»

Мета: налаштування учасників тренінгу на активну участь у проведенні заняття, усвідомлення учасниками важливості пошуку й реалізації внутрішньої продуктивності.

Хід вправи: учасникам пропонується обдумати та попросити себе виконати певне важливе завдання, не висловлюючи його вербально. Далі тренер разом зі всіма учасниками тренінгу мають визначити основні продуктивні прийоми та стимулювання себе до виконання важливих життєвих та професійних завдань, досягнення майбутніх перспектив та життєвого успіху.

Тренер пропонує основні варіанти самостимулювання та продуктивного впливу до досягнення результатів:

- 1) переконання у важливості виконання визначеного завдання та можливі позитивні результати від його досягнення;
- 2) емоційне вмовляння, ласкаві слова та прохання, обіцянка собі у задоволенні певних потреб та бажань;
- 3) окреслення негативних наслідків невиконання поставлених цілей та завдань.

Учасники також пропонують варіанти ефективного внутрішнього стимулювання, визначають ресурси для досягнення професійних та життєвих завдань, визначають найбільш продуктивні методи для внутрішньої мотивації досягнення успіху. Після обговорення тренер наголошує на першочерговості керування продуктивними внутрішніми ресурсами для ціннісного осмислення ефективного виконання поставлених завдань, цілей, перспектив та наскільки важливим є внутрішнє прагнення до успішного досягнення результату в процесі життєвого осмислення та самоусвідомлення у різних сферах життя.

Вправа 2. «Компас цінностей»

Мета: стимулювання учасників тренінгу до продуктивного визначення значущих та осмислених цінностей у процесі професійного та життєвого становлення.

Хід вправи: учасникам роздаються попередньо роздруковані бланки із зображенням компасу, стрілка якого вказує на верхній правий кут (додаток Ф). Учасники мають подумати над пропонованими тренером питаннями:

«Що важливо для мене станом на теперішній час?»

«Яким має бути моє життя?»

«Як я бачу власну успішну самореалізацію?»

Далі учасники тренінгу записують 5 значущих цінностей станом на теперішній час біля стрілки компасу. В протилежному боці компасу учасники

вказують ті дії та вчинки, шкідливі звички, зовнішні обставини, що заважають втілювати визначені цінності та досягати визначених перспектив і прагнень.

Тренер пропонує учасникам пов'язати цінності та перешкоди таким чином, як значущість та осмисленість власних дій і поведінки зосередить та надихне військовослужбовців до успішного подолання труднощів. Тренер пояснює, що проблеми та негаразди завжди матимуть місце у професійному та життєвому становленні, важливо усвідомлювати власну значущість, надавати ціннісної важливості власним діям, мати ціннісну стійкість до кризових обставин та впливу стрес-факторів.

Вправа 3. «Я–теперішнє, Я–майбутнє»

Мета: відображення у свідомості учасників тренінгу оперування значущими та осмисленими цінностями для продуктивного особистісного саморозвитку.

Хід вправи: учасникам тренінгової програми роздаються аркуші паперу, де вони розділяють його навпіл і підписують «Я–теперішнє» та «Я–майбутнє». Під першим надписом учасникам тренінгу пропонується написати/зобразити у формі малюнку себе у професійній діяльності та житті. Учасники описують головні життєві прагнення, цілі, переживання, проблемні моменти станом на теперішній час. Тренер вказує на щирості та відвертості опису власної особистості.

З іншого боку аркуша паперу учасники тренінгу описують/ілюстративно зображують кращу версію майбутнього, де вони досягають власної мети, професійної військової майстерності, володіють важливими особистісними якостями, мають високий рівень задоволеності різними життєвими сферами.

Після завершення індивідуальної роботи, тренер пропонує всім учасникам тренінгу представити опис себе станом на теперішній час та в успішному майбутньому. Тренер звертається до групи з питаннями, які зміни відбулися між першим та другим представленнями себе, за рахунок чого відбувається продуктивний саморозвиток і самовдосконалення, що кожен з учасників може зробити для підвищення самоєфективності.

Вправа 4. «Карта майбутнього»

Мета: наочне представлення основних цілей учасниками тренінгу до досягнення майбутніх життєвих перспектив.

Хід вправи: кожному учаснику пропонується усвідомити та визначити основні цілі та дії для досягнення професійного і життєвого успіху. Внизу аркуша учасники тренінгу вписують основну життєву мету або ціль, до якої вони прагнуть. На порожньому аркуші паперу учасники тренінгу у вигляді карти доріг зображають етапність виконання певних дій, особистісні якості, референтних осіб, які допоможуть досягти успіху у майбутньому. Тренер зазначає, що кількість доріг може бути необмежена, важливо зобразити як основні, так і додаткові шляхи, місцевість, по якій шлях досягнення успіху йде (гірська місцевість, рівнина, водні перешкоди, пустелі, глухі кути, квітучі поля тощо), наявність інших людей, що йдуть поруч та допомагають долати перешкоди.

Обговорення карти майбутнього передбачає представлення кожним учасником власного малюнку та відповідей щодо запропонованих тренером питань:

«Скільки цілей Ви визначили та чи поєднуються вони між собою?»

«Які небезпеки можуть виникати при проходженні шляху до досягнення цілей?»

«Завдяки чому Ви будете долати небезпеки та виходити з кризових ситуацій? Які ресурси (як зовнішні, так і внутрішні) сприятимуть конструктивному виходу із проблемних ситуацій?»

«Ви йшли самостійно таким шляхом чи рухались разом із референтною особою? Хто це?»

«Чи допомогло Вам наочне зображення Вашого життєвого шляху до досягнення майбутніх перспектив?»

Метафоричне представлення цілей та шляхів їх досягнення дасть наочне чітке зображення кожному учаснику щодо картини власного майбутнього. Крім

того, учасники співвідносять значущі та осмислені цінності з діями, що позитивно впливає на ціннісну стійкість.

Вправа «Спільна карта майбутнього»

Мета: продовження попередньої вправи для усвідомлення учасниками тренінгу значення спільних дій в ефективному виконанні професійних завдань; закріплення знань учасниками тренінгу щодо ціннісної підтримки та взаємоузгодженості у військовій діяльності.

Хід вправи: учасники групуються у підгрупи по 3-4 людини. Кожній підгрупі роздаються ватмани та пропонується придумати вказати на основну мету професійної військової діяльності їх «підрозділу» та визначити шляхи виконання завдань для досягнення спільної мети, враховуючи особливості зображення із попередньої вправи.

Після зображення кожна підгрупа представляє карту спільного виконання завдань для досягнення цілей і мети. При обговоренні тренер пропонує учасникам відповісти на питання:

«Чи виникали проблемні моменти при спільному визначенні кінцевої мети або основних кроків до її досягнення?»

«Чи враховувались побажання та рекомендації всіх учасників підгрупи?»

«Наскільки важливим є ціннісна узгодженість у досягненні цілей та мети майбутнього?»

«Наскільки дружба та гармонійні міжособистісні стосунки впливають на єдність підрозділу?»

«Враховуючи попередню вправу самостійного досягнення професійної і життєвої мети, зазначте, чи впливає взаємодопомога та взаємопідтримка у швидкому подоланні життєвих перешкод?»

«Як комунікативна єдність та ціннісна підтримка впливають на ефективне виконання бойових (спеціальних) завдань, життєве становлення та досягнення визначених планів та перспектив у майбутньому?»

Вправа «Вдячність»

Мета: позитивне підкріплення заняття, взаємовираження позитивних емоцій всіх учасників тренінгу, рефлексія учасників тренінгу щодо проведеного заняття.

Хід вправи: кожен учасник тренінгу висловлює вдячність іншим за спільну роботу та міжособистісну комунікацію, відрефлексовує набутий досвід проходження тренінгової програми, описує власні почуття та емоції, які виникали упродовж занять та які є станом на теперішній час, які проблемні моменти були усунуті, чи стало важливим визначення значущості цінностей і надання смислів власним діям у процесі професійного та життєвого становлення.

Обговорення і підведення підсумків тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців

Мета: завершення тренінгової програми та надання рекомендацій учасникам тренінгу.

Хід вправи: тренер та учасники обговорюють чи вдалося досягнути поставленої мети та завдань тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців, чи задоволені очікування від його проведення в учасників. Тренер в ході обговорення підводить підсумки тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців за такими пунктами:

1) важливість розвитку професійної самоефективності – військовослужбовець завжди має володіти фізичним та психічним потенціалом до ефективного виконання бойових (спеціальних) завдань, зокрема в умовах ведення бойових дій, визначати шляхи вдосконалення професійної військової майстерності, прагнути до оволодіння новими військовими вміннями та навичками, ставити цілі саморозвитку та самовдосконалення;

2) узгодженість цілей та цінностей – успішність досягнення цілей визначається продуктивним впливом значущих та осмислених цінностей, що виступають мотиватором для їх досягнення;

3) осмислення військової діяльності як запорука впевненості – надання смислу та значення виконанню наказів, розпоряджень, слідування службовим обов'язкам, усвідомлення власної ролі та значущості у військовому підрозділі надає впевненості та адекватній самооцінці власним силам та ресурсам військовослужбовців;

4) переваги та недоліки – розуміння та усвідомлення сильних і слабких сторін військовослужбовцями у процесі професійного та життєвого становлення дає поштовх до продуктивного саморозвитку, а вдале опанування власними сильними сторонами формує ціннісну стійкість та психічну опірність негативним факторам стресу;

5) взаємоузгодженість цінностей з оточенням – повага, прийняття та розуміння соціумом цінностей військовослужбовців і, навпаки, узгодженість власних значущих та осмислених цінностей з загальнолюдськими нормами, цінностями оточуючих сприяє утвердженню та гармонійній ціннісній свідомості військовослужбовців.

Перелічені пункти вказують на важливість оперування всіх визначених елементів у системі розвитку особистості для подальшого становлення та підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців.

Тренінгова програма підтримки ціннісної стійкості є доволі гнучкою щодо виконання завдань та технік. Тренінг може бути адаптований для студентів в процесі навчання в закладах вищої освіти, представників інших екстремальних професій задля подальшої підтримки ефективного виконання професійних завдань та ціннісного осмислення власної діяльності.

3.2. Ефективність тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців

Проведення емпіричного дослідження розвитку ціннісно-смиислової сфери військовослужбовців на різних етапах професійної діяльності (етапи службової діяльності, безпосередньої участі в бойових діях, відновлення боєздатності),

розробка тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості для військовослужбовців передбачає роботу над другим блоком дисертаційної роботи – експериментальної частини. Психологічний формувальний експеримент полягає в перевірці ефективності тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців.

Визначення розвитку ціннісно-сислової сфери військовослужбовців, зміни референтних осіб внаслідок проходження тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості передбачає психодіагностичні зрізи первинного та контрольного вимірів значущих та осмислених цінностей у військовослужбовців за методикою вивчення ціннісної свідомості (МВЦС) О. Музики [122] (додаток Д). Процедура проведення дослідження передбачає декілька етапів, а саме: біографічно-рефлексивний, ціннісно-генеруючий, рефлексивно-оцінний етапи, етап факторно-семантичного моделювання та інтерпретаційний етап. Враховуючи особливості професійної діяльності військовослужбовців, відносно короткотривалість відновлення боєздатності, групову форму проведення використано рефлексивно-оцінний етап для виявлення відмінностей між вже значущими та осмисленими цінностями та інтерпретаційний етап для визначення певних закономірностей розвитку ціннісно-сислової сфери.

Вибірка експериментального дослідження складає 24 військовослужбовці-учасники бойових дій військової служби за контрактом різних родів військ і служб чоловічої статі. Однорідність вибірки полягає в однаковій тривалості виконання бойових (спеціальних) завдань в районах ведення бойових дій з початку повномасштабного вторгнення, кількості досліджуваних (12 осіб) в контрольній та експериментальній групах, особистій зацікавленості респондентів, добровільним бажанням брати участь у дослідженні та продуктивною стратегією поведінки. Задля розмежування вибірки експериментальної та контрольної груп військовослужбовців застосовано рандомізацію, тобто випадковий розподіл респондентів у порівняльних групах.

Статистична гіпотеза:

H_0 = відмінності між кількісними показниками рефлексії значущих та осмислених цінностей до початку тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості (X_1) та після її проходження (X_2) випадкові та незначимі.

H_1 = відмінності між кількісними показниками рефлексії значущих та осмислених цінностей до початку тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості (X_1) та після її проходження (X_2) достовірні.

З метою чіткості представлення експериментального дослідження формувального типу сформовано план для двох рандомізованих груп з попереднім і підсумковим вимірами:

R O x O

R O O.

Незалежною змінною є проведення тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості з військовослужбовцями.

Залежною змінною є ціннісна стійкість значущих та осмислених цінностей військовослужбовців.

Реалізація формуючої стратегії та організація експериментального дослідження базується на таких етапах роботи:

1) формування контрольної та експериментальної груп військовослужбовців;

2) первинний психодіагностичний зріз контрольної та експериментальної груп за методикою вивчення ціннісної свідомості (МВЦС) О. Музики;

3) формувальний вплив експерименту – проведення тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості з військовослужбовцями експериментальної групи дослідження;

4) контрольний психодіагностичний зріз за методикою вивчення ціннісної свідомості (МВЦС) О. Музики контрольної та експериментальної груп;

5) кількісний, якісний та статистичний аналіз отриманих результатів військовослужбовців контрольної та експериментальної груп дослідження;

б) порівняльний аналіз між контрольною та експериментальною групами військовослужбовців [15].

Обробка отриманих результатів військовослужбовців за методикою вивчення ціннісної свідомості передбачає проведення кількісного та якісного аналізу визначених військовослужбовцями значущих цінностей та референтних осіб. За психодіагностичною методикою, військовослужбовці мають визначити рівні осмислення значущих цінностей від 1 до 10 балів щодо себе та референтних осіб. Оскільки методика вивчення ціннісної свідомості передбачає різносторонність проведення в питаннях включеності та допомоги психолога у заповненні оцінної сітки, військовослужбовцям запропоновано самостійно визначати значущі цінності без попереднього їх групування чи визначення.

Основною частиною аналізу оцінних сіток військовослужбовців є саме аналіз значущих цінностей двох психодіагностичних зрізів контрольної та експериментальної груп дослідження. Такий підхід аналізу та інтерпретації отриманих результатів військовослужбовців підкреслює ефективність проведення тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців.

Зокрема, важливим аспектом для дослідницького аналізу оцінних сіток військовослужбовців є групування цінностей за лексико-семантичним полем, що дає змогу для конкретного визначення ціннісних груп та подальшого, зокрема статистичного, аналізу отриманих результатів. Визначені значущі цінності військовослужбовцями контрольної та експериментальної груп дослідження на етапах первинного та контрольного вимірів структуровані нами у такі групи цінностей (додаток С, Т):

- 1) особистісний розвиток (найпоширеніші цінності: саморозвиток, освіта, досягнення, кар'єра);
- 2) духовність (найпоширеніші цінності: релігія, духовність, мудрість, традиції);
- 3) сімейні стосунки (найпоширеніші цінності: любов, секс, сім'я);

- 4) людські чесноти (найпоширеніші цінності: чесність, правда, доброта, скромність);
- 5) безпека (найпоширеніші цінності: безпека, свобода);
- 6) морально-етичні норми (найпоширеніші цінності: порядність, вихованість, повага, справедливість);
- 7) лідерство (найпоширеніші цінності: авторитет, пильність, самостійність);
- 8) здоров'я (найпоширеніші цінності: здоров'я, сила, життя);
- 9) комунікація (найпоширеніші цінності: дружба, вірність, підтримка, взаєморозуміння);
- 10) гедонізм (найпоширеніші цінності: багатство, задоволення, свобода).

Кількісна обробка отриманих результатів визначення значущих та осмислених цінностей військовослужбовців передбачає обрахування середнього значення кількісних показників за визначеними групами цінностей. Статистичне визначення достовірності результатів встановлюється за допомогою обчислення достовірності середніх показників за допомогою критерію знаків та U-критерію Манна-Уїтні для залежних змінних між кількісними показниками цінностей контрольної та експериментальної груп дослідження (додаток X, Ц). Обраховані кількісні та статистичні показники розвитку значущих та осмислених цінностей військовослужбовців контрольної та експериментальної груп представлено у таблиці 3.3 (додаток У).

Таблиця 3.3

Групи цінностей військовослужбовців за результатами експериментального (формуваального) дослідження

Цінності	Контрольна група		Експериментальна група	
	Первинний вимір	Контрольний вимір	Первинний вимір	Контрольний вимір
Особистісний розвиток	3,8	4,4	6,6	9,0

Продовження таблиці 3.3

статистична достовірність	$Z = 1,06; \rho = 0,29$		$Z = -0; \rho = 1$	
	$U = 52,5; \rho = 0,26$ $U = 39,5; \rho = 0,06$			
Духовність	3,3	2,4	1,3	3,7
статистична достовірність	$Z = 0; \rho = 1$		$Z = 0,95; \rho = 0,34$	
	$U = 55; \rho = 0,33$ $U = 57,5; \rho = 0,4$			
Сімейні стосунки	9,2	8,8	7,3	4,9
статистична достовірність	$Z = -0,32; \rho = 0,75$		$Z = 0,95; \rho = 0,34$	
	$U = 63,5; \rho = 0,62$ $U = 50,5; \rho = 0,21$			
Людські чесноти	6,4	4,6	7,8	6,0
статистична достовірність	$Z = -0,29; \rho = 0,77$		$Z = 0,87; \rho = 0,39$	
	$U = 57,5; \rho = 0,4$ $U = 64,5; \rho = 0,67$			
Безпека	6,8	6,8	3,2	6,0
статистична достовірність	$Z = 0; \rho = 1$		$Z = 0; \rho = 1$	
	$U = 61,5; \rho = 0,54$ $U = 37,5; \rho = 0,05$			
Морально-етичні норми	5,8	6,2	4,2	5,7
статистична достовірність	$Z = -0,29; \rho = 0,77$		$Z = -0,32; \rho = 0,75$	
	$U = 57; \rho = 0,39$ $U = 65,5; \rho = 0,71$			
Лідерство	3,8	2,3	2,8	5,4
статистична достовірність	$Z = 0; \rho = 1$		$Z = 0,29; \rho = 0,77$	
	$U = 65; \rho = 0,69$ $U = 37; \rho = 0,04$			
Здоров'я	5,7	5,6	9,7	4,6
статистична достовірність	$Z = 0; \rho = 1$		$Z = 0,95; \rho = 0,34$	
	$U = 42,5; \rho = 0,09$ $U = 61,5; \rho = 0,54$			
Комунікація	8,5	9,2	8,3	7,2

Продовження таблиці 3.3

<i>статистична достовірність</i>	$Z = 0; \rho = 1$		$Z = -0,29; \rho = 0,77$	
	$U = 68; \rho = 0,82$ $U = 51,5; \rho = 0,24$			
Гедонізм	2,5	3,9	2,7	3,3
<i>статистична достовірність</i>	$Z = 0,6; \rho = 0,55$		$Z = 0,35; \rho = 0,72$	
	$U = 65,5; \rho = 0,71$ $U = 63,5; \rho = 0,62$			

Особливість контрольної групи військовослужбовців експериментального дослідження полягає у первинному та контрольному вимірі значущих та осмислених цінностей без експериментального впливу тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості. На первинному етапі психодіагностичного зрізу військовослужбовці визначають для себе високу значущість цінностей сімейних стосунків, людських чеснот, безпеки та комунікації. Прагнення до продуктивної міжособистісної комунікації з оточуючими, прийняття підтримки, любові з боку референтних осіб та родинних зв'язків, відчуття власних фізичних можливостей та ресурсів впливає на ціннісне осмислення продовження виконання бойових (спеціальних) завдань в районах ведення бойових дій, власної поведінки та життєдіяльності в цілому. Цінність людських чеснот може бути пов'язана з усвідомленням прояву гармонійних особистісних якостей та властивостей, що впливають на встановлення і розвиток міжособистісних контактів.

Цінностями із найнижчими рівнями значущості та осмислення є: особистісний розвиток, духовність, лідерство та гедонізм. Через особливості військової діяльності, зокрема в умовах ведення бойових дій, військовослужбовці не надають значення слідування традиціям та релігійним культурам, суспільно-прийнятим нормам і правилам. Причиною такого осмислення цінностей може бути надія лише на власні сили та загальний військовий потенціал підрозділу, брак вільного часу, перевага індивідуальних ідей та переконань над соціально-визначеними. Низька значущість лідерства та особистісного розвитку може бути пов'язана із страхом та тривогою брати на

себе відповідальність та прийняття рішень, від яких залежить життя та здоров'я особового складу, справність техніки, психологічними та особистісними властивостями військовослужбовців. Гедонізм, що включає цінності задоволення, багатства, розваг мало осмислюється через повну включеність у військову діяльність, брак вільного часу та особистого простору, усвідомлення власної значимості переважно у виконанні бойових (спеціальних) завдань як внутрішньої мобілізованості фізичного та психічного потенціалу до захисту родини та суспільства.

На етапі контрольного виміру значущих та осмислених цінностей військовослужбовці контрольної групи глибоко осмислюють значення сімейних стосунків, безпеки, морально-етичних норм та комунікації. Гармонійне встановлення міжособистісних контактів, дружби та сімейних відносин, взаєморозуміння та взаємопідтримки з референтним оточенням, слідування морально-етичним нормам сприяє соціально-орієнтованому становленню військовослужбовців, покращення інших сфер життя, пов'язаних із суспільством на оточуючими (наприклад, професійна діяльність, соціалізація та адаптація до нового військового колективу тощо). Осмислення важливості ефективного виконання бойових (спеціальних) завдань, зокрема в умовах ведення бойових дій, сприяє значущості цінності безпеки як захисту територіальної цілісності та суверенітету держави.

Низьке ціннісне осмислення військовослужбовцями духовності, лідерства та гедонізму є незмінним між психодіагностичними зрізами кількісних показників, що полягає в чіткому слідуванні та усвідомленні власних ідей, смислів, переконань щодо власного професійного та життєвого становлення. Окрім того, між кількісними показниками значущих та осмислених цінностей не простежується кардинальної відмінності розвитку, що пояснює їх ціннісне усвідомлення на однаковому рівні.

Окрім визначення значущих цінностей та створення оцінної сітки, військовослужбовці додатково визначають референтних осіб, які можуть надавати ціннісну підтримку та допомогу (додаток С, Т). Військовослужбовці

контрольної групи визначають значимість батьків, близьких родичів (сестри, брати), дружини та дітей. Водночас на етапі контрольного виміру додатково починають визначати значимість друзів, побратимів як референтних осіб у ціннісно-смысловому просторі. Тобто військовослужбовці з часом починають надавати ціннісного значення міжособистісним контактам з метою встановлення дружніх зв'язків, взаємодопомоги та підтримки в різних життєвих та професійних ситуаціях. Надання ціннісного та референтного значення особам з найближчого оточення на етапі відновлення боєздатності свідчить про прагнення військовослужбовців до міжособистісного спілкування, задоволення потреби у комунікації та підтримці, обміном пережитого досвіду та усвідомлення особисте значення виконання бойових (спеціальних) завдань для інших осіб.

Важливим аспектом аналізу оцінної сітки значущих цінностей військовослужбовців постає індексологічне визначення цінності когнітивної складності та ціннісної єдності індивіда з групою (додаток У). Індексологічний аналіз цінностей когнітивної складності військовослужбовців контрольної групи експериментального дослідження вказує на відносну рівність отриманих показників на етапах первинного та контрольного виміру (0,7 балів). Військовослужбовці визначають ціннісну тотожність між осмисленими цілями, прагненнями, переконаннями щодо різних життєвих аспектів. Індекс ціннісної єдності індивіда з групою знижується на етапі контрольного виміру військовослужбовців, що може бути зумовлено ціннісним усвідомленням власної особистості на осмислення власної ролі у професійному та життєвому становленні. Такі результати можуть свідчити про пошук ціннісної узгодженості між найближчим оточенням та соціумом, прагнення до встановлення нових міжособистісних стосунків на етапі відновлення боєздатності.

Ефективність тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців перевіряється за допомогою її проведення в експериментальній групі дослідження. На етапі первинного виміру значущих та осмислених цінностей військовослужбовці визначають для себе важливість особистісного розвитку, сімейних стосунків, людських чеснот, здоров'я та

комунікації. Здоров'я як ресурс фізичного потенціалу, стійкість до надмірного впливу екстремальних умов військової діяльності найбільше осмислюється військовослужбовцями. Через особливості професійної діяльності, надмірний вплив стрес-факторів, зокрема в умовах ведення бойових дій, виконання специфічних бойових (спеціальних) завдань визначає потребу у встановленні довірливих, взаємопідтримуючих, міжособистісних стосунків з побратимами та найближчим оточенням. Усвідомлення військовослужбовцями значення підтримки, проявів любові, відсутності сімейних конфліктів сприяє ціннісній усвідомленості власної особистості, прагненню до захисту родини. Ціннісне осмислення особистісного розвитку, самоосвіти та самовдосконалення військово-професійної майстерності, усвідомлення гармонійного впливу людських чеснот продуктивно впливає на професійне становлення та життєве самовизначення.

У військовослужбовців експериментальної групи дослідження простежується низьке осмислення цінностей духовності та гедонізму на етапі контрольного виміру ціннісної значущості. Через особливості цілодобового виконання бойових (спеціальних) завдань, зокрема в умовах ведення бойових дій, військовослужбовці не надають важливого ціннісного значення слідування культурним традиціям, релігійності через усвідомлення важливості власного фізичного та психічного потенціалу до збройного протистояння військової агресії. Низька ціннісна значущість яскравості життя, розваг, високого матеріального заохочення свідчить про повну включеність військовослужбовців у професійну діяльність, усвідомлення мети і завдань служби, чіткого визначення власної ролі та мети ефективного виконання бойових (спеціальних) завдань заради суспільного блага та безпеки суспільства.

Внаслідок проведення тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості у військовослужбовців простежується зростання кількісних показників за такими значущими цінностями як особистісний розвиток, безпека та лідерство. Тобто виконання завдань тренінгових занять, психологічних технік щодо підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців впливає на зростання

ціннісного осмислення саморозвитку, самовдосконалення, відточення вмінь та навичок військово-професійної майстерності, усвідомлення значення впливу службових обов'язків на безпекову ситуацію в країні, прояву лідерських якостей командування, зміцненні власного авторитету, проявів пильності, відповідальності та активності. Водночас простежується зниження ціннісного осмислення сімейних стосунків та здоров'я. Динамічність цінностей військовослужбовців може свідчити про сильну особистісну мобілізованість щодо ефективного виконання бойових (спеціальних) завдань, зокрема в умовах ведення бойових дій, з метою швидшого становлення безпеки та миру в країні, іноді ціною жертвності сімейних стосунків та власного здоров'я. Відносна сталість осмислення військовослужбовців простежується у цінностях духовності, людських чеснот, морально-етичних норм, комунікації та гедонізму. Внаслідок участі у тренінговій програмі підтримки ціннісної стійкості військовослужбовці утверджують визначені значущі цінності у ціннісно-смісловій сфері, чітко осмислюють їх значення та підтверджують стійкість цінностей до впливу кризових ситуацій та екстремальних умов військової діяльності.

Військовослужбовці експериментальної групи визначають важливість присутності у ціннісно-смісловому просторі таких референтних осіб як дружина або дівчина, батьки, близькі родичі (брати, сестри, бабусі, дідусі) (додаток С, Т). Внаслідок проходження тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовці набувають ціннісної стійкості у осмисленні референтних осіб. Тобто виконання поставлених мети, завдань тренінгу, надання значення проведеним заняттям та включеним у тренінгову роботу технікам сприяє чіткому осмисленню важливості присутності окремих референтних осіб у ціннісно-смісловому просторі та життєдіяльності військовослужбовців.

Аналіз інтерпретаційного етапу визначення індексу ціннісної когнітивної складності військовослужбовців експериментальної групи на етапах первинного та контрольного психодіагностичного вимірів визначає сталість кількісних показників (0,7 балів) (додаток У). Індекс ціннісної єдності індивіда з групою

визначає динаміку ціннісно-сміслового простору військовослужбовців експериментальної групи дослідження у бік спадання. Військовослужбовці більше осмислюють індивідуальні цінності, ідеї та переконання, вважають пріоритетним саморозвиток та самовдосконалення військових вмінь та навичок, зокрема в умовах ведення бойових дій, та продуктивне особистісне життєстановлення. Водночас розвиток ціннісної єдності індивіда з групою може свідчити про бажання встановлення нових міжособистісних контактів на етапі відновлення боєздатності з метою задоволення потреб у спілкуванні та підтримці з іншими особами та соціумом.

Внаслідок статистичного аналізу достовірності порівняння середніх показників за допомогою критерію знаків на етапах психодіагностичних зрізів контрольної та експериментальної груп дослідження не підтверджено достовірних відмінностей між значущими та осмисленими цінностями військовослужбовців (таблиця 3.3). Тобто між первинними та контрольними вимірами як контрольної, так і експериментальної груп достовірно не встановлено відмінності між значущими цінностями військовослужбовців.

З метою перевірки ефективності тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців статистично порівняно середні показники контрольної та експериментальної груп між первинними та контрольними вимірами з використанням статистичного методу U-критерію Манна-Уїтні. Достовірно встановлено відмінності між значущими цінностями безпеки ($U = 37,5; \rho = 0,05$) та лідерства ($U = 37; \rho = 0,04$) між контрольною та експериментальною групами дослідження. Такі показники вказують на більшому осмисленні та наданні значущості: безпеці як забезпеченні миру, стабільності суспільства, боротьбою та відновлення територіальної цілісності та суверенітету держави, важливості захисту власної сім'ї та подальшого безпечного особистісного життєстановлення за продуктивною стратегією поведінки; лідерству як досягнення авторитету, оволодіння новими вміннями та навичками та вдосконалення вже набутих у розвитку військово-професійної спрямованості, розвитку особистісних якостей, що впливають на ефективне

виконання бойових (спеціальних) завдань в районах ведення бойових дій. Встановлені статистично достовірні відмінності підтверджують експериментальну гіпотезу щодо відмінностей між кількісними показниками рефлексії значущих та осмислених цінностей та ефективність тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців. Внаслідок проходження авторської тренінгової програми військовослужбовці більше осмислюють значення суспільної та особистої безпеки, лідерства у ефективному виконанні службових завдань, зокрема в умовах ведення бойових дій, та продуктивному професійному становленні.

Отже, експериментальне дослідження формувального впливу тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців передбачає виконання ряду завдань. У результаті проведення психодіагностичного методу формування оцінної сітки респондентами, кількісної та якісної обробки отриманих результатів визначено групи цінностей військовослужбовців, а саме: особистісний розвиток, духовність, сімейні стосунки, людські чесноти, безпека, морально-етичні норми, лідерство, здоров'я, комунікація та гедонізм. Кількісний аналіз отриманих результатів військовослужбовців експериментальної групи, порівняно з військовослужбовцями контрольної групи, вказує на сприянні та підтримці ціннісної стійкості військовослужбовців внаслідок проходження тренінгової програми. Військовослужбовці експериментальної групи дослідження більше проявляють сталість у визначенні референтних осіб, що свідчить про їх ціннісне осмислення та значення у професійному та життєвому становленні. Встановлено достовірні відмінності між кількісними показниками значущих цінностей експериментальної та контрольної груп дослідження та статистично доведено вищий рівень осмислення військовослужбовцями безпеки та лідерства внаслідок проходження тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців.

3.3. Рекомендації офіцерам-психологам щодо психологічної роботи з військовослужбовцями

Ціннісно-смилова сфера військовослужбовців є актуальною та доцільною для психологічних досліджень зважаючи на сучасні події, пов'язані з захистом територіальної цілісності та суверенітету України. Важливість дослідження значущих та осмислених цінностей військовослужбовців, які беруть безпосередню участь в районах ведення бойових дій, підтверджується теоретико-методологічним аналізом. Емпіричне дослідження розвитку ціннісно-смилової сфери військовослужбовців в умовах ведення бойових дій та проведення тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості підкреслює важливість психоедукації та сприяння стійкого формування ціннісно-смилової сфери як фактора осмислення ефективного виконання бойових (спеціальних) завдань, ціннісній опірності деструктивному впливу стрес-факторів, розуміння важливості та підтримки референтних осіб.

Згідно з виконанням поставленої мети та завдань дисертаційної роботи доцільним є надання рекомендацій офіцерам-психологам щодо психологічної роботи сприяння підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців.

1. Важливим підходом до форми роботи офіцерів-психологів є навчання військовослужбовців навичкам першої психологічної допомоги при переживанні негативних психічних станів. Актуальність оволодіння вміннями та знаннями щодо надання психологічної підтримки та негайної психічної стабілізації психічних станів військовослужбовців пояснюється екстремальним впливом стрес-факторів, зокрема в умовах ведення бойових дій, безперервним виконанням бойових (спеціальних) завдань, надмірним фізичним та психоемоційним навантаженням. У ході навчання в закладах вищої освіти та проходженні додаткових курсів підвищення кваліфікації за відповідним напрямом, офіцери-психологи опановують сучасні техніки психологічної допомоги, передають вміння та навички використання психологічних технік самопомоги. Одними з основних технік самопомоги, які використовуються

при кризових ситуаціях або надмірному впливу стрес-факторів, зокрема у військовій діяльності, можуть бути: дихальні техніки («дихання по-квадрату», «вогневе дихання», «дихання животом» – зосередження на власному фізичному стані на даний момент часу з метою зниження надмірних мисленнєвих реакцій), техніки стабілізації («Пульт», «Сейф» – зниження деструктивного емоційного переживання негативних спогадів минулого), дистанціювання («Хмаринки», «Трамвай» – свідоме відмежування себе від негативних думок та надмірної тривожності з метою концентрації уваги на поточній життєдіяльності), навчання самостійної роботи над подоланням когнітивних фільтрів (узагальнення, перебільшення, персоналізація, «навішування ярликів», читання думок, дихотомічне абсолютне мислення – надмірна наявність когнітивних фільтрів призводить до зниження критичного мислення та адекватного сприйняття оточення, деструктивного впливу на побудову міжособистісних стосунків, поведінки та загального ціннісно-смыслового осмислення життя).

2. Психоедукація щодо механізмів розвитку конструктивних та деструктивних психічних станів, їх симптомів, основних першочергових дій при прояві паніки, шоку, заціпеніння тощо. Важливим є пояснення щодо адекватної реакції інших військовослужбовців на екстремальні ситуації, зауваженні на можливості прояву фізіологічних порушень навіть у цілком здорових та «ззовні» психічно стійких осіб. Будь-яка реакція військовослужбовців на негативний вплив стрес-факторів є нормальною реакцією, а не обов'язковою ознакою складних психічних чи інших фізіологічних порушень.

3. Акцентуація на важливості прохання про надання необхідної психологічної допомоги, якщо військовослужбовці відчують явну потребу, навіть у цивільних психологів. Існує багато міфів та неправдивої інформації щодо психологічної роботи, проте офіцери-психологи мають прояснити важливість її вчасно надання і, в разі необхідності, перенаправляти до інших кваліфікованих досвідчених спеціалістів. Додатковою інформацією, що варто зазначити, є просвіта щодо наявності центрів надання психологічних послуг

військовослужбовцям, а саме: «Боривітер», «ЦеОк», «Veteran Hub», «Як ти?», «МН4U» та інші.

4. Проведення патріотично-виховних заходів з військовослужбовцями. Психологічною роботою в цьому напрямку може бути перегляд відео-матеріалів за тематикою, виступи командування військових частин та штабів щодо важливості ефективного виконання службових завдань, зокрема в умовах ведення бойових дій, запрошення ветеранів війни або учасників бойових дій щодо просвіти бойової діяльності, психоедукаційні заняття військових психологів з науково-дослідних центрів. Обговорення патріотизму, колективізму, значення взаємодопомоги та взаємопідтримки формує у військовослужбовців цілісне продуктивне бачення військової діяльності, гармонійного психологічного клімату, сприяє ціннісній єдності у колективі через розуміння ціннісно-сміслової єдності з побратимами.

5. Проведення психологічних тренінгових програм підтримки ціннісної стійкості, мотиваційної регуляції, осмислення військової діяльності, гармонійних міжособистісних відносин та навичок продуктивної комунікації у військовому колективі, адаптивності до динамічної зміни умов несення військової служби. Виконання мети, завдань і технік тренінгових програм сприяє загальному осмисленню та ціннісному усвідомленню важливості ефективної психологічної роботи, дає можливість певні знизити суб'єктивні переконання та стереотипи, сприяє особистісному зростанню та визначенні шляху саморозвитку, самовдосконалення, вибору подальшої продуктивної стратегії поведінки військовослужбовців. Важливим усвідомлення ролі власної особистості у ефективному виконанні бойових (спеціальних) завдань як чинника розвитку братерства та особистої відповідальності у підрозділі, розвитку психічної та ціннісної стійкості військовослужбовців.

6. Психологічна просвіта щодо уникнення та конструктивного виходу з конфліктних ситуацій у військових колективах з метою формування ціннісного значення кожного військовослужбовця. Оскільки військова діяльність, зокрема в умовах ведення бойових дій передбачає надмірне фізичне та психоемоційне

навантаження, можливе виникнення конфліктних ситуацій. Тому офіцери-психологи може проводити соціометричну діагностику на різних етапах виконання професійної діяльності, здійснювати психологічну роботу щодо підвищення якості міжособистісних відносин та формування гармонійного психологічного стану у підрозділах та військових частинах загалом, прояснювати важливість надання ціннісного значення кожному військовослужбовцю, прояснювати та проводити психологічні заняття щодо формування вмінь та навичок профілактики та протидії можливих конфліктних ситуацій.

Виконання службових та посадових обов'язків офіцером-психологом передбачає низку завдань та вимог, основаними з яких є психологічна діагностика, консультування, профілактика та психоедукація особового складу. Оскільки офіцери-психологи можуть проходити додаткове навчання та сертифікацію психологічних знань запропоновано авторські рекомендації щодо психологічної роботи у військових частинах, враховуючи основні аспекти проведеного теоретико-методологічного, емпіричного та експериментального досліджень.

Висновки до третього розділу

Теоретико-методологічний аналіз та психодіагностичне дослідження розвитку ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців підтверджує актуальність та доцільність розробки спеціальних підходів до психологічної роботи з військовослужбовцями. Авторська тренінгова програма підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців передбачає переважно консультативну та психоедукаційну форми роботи. Підтримка ціннісної стійкості розуміється як комплекс психологічних заходів, спрямованих на зміцнення вже пріоритетних та осмислених цінностей у життєвому становленні особистості. Програму підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців розроблено з врахуванням специфіки військової діяльності, визначених психологічних характеристик та вже осмислених та значущих цінностей, визначених на попередньому етапі емпіричного дослідження. Тренінгова програма містить визначені мету, завдання, принципи роботи та структуру з 3-х занять. Передбачені техніки призначені для психологічної роботи щодо підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців у прояві індивідуальності, зв'язку з оточенням та самовизначенні векторів майбутнього.

Перевірка на ефективність тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців передбачає первинний та контрольний психодіагностичний виміри значущих та осмислених цінностей контрольної та експериментальної груп військовослужбовців за визначеною методикою. За отриманими результатами та групуванням визначених значущих цінностей військовослужбовцями сформовано групи цінностей, а саме: особистісний розвиток, духовність, сімейні стосунки, людські чесноти, безпека, морально-етичні норми, лідерство, здоров'я, комунікація та гедонізм.

За результатами кількісного аналізу встановлено, що військовослужбовці контрольної групи на етапі первинного психодіагностичного зрізу визначають для себе значущість цінностей сімейних стосунків, людських чеснот, безпеки та комунікації, а на етапі контрольного – сімейних стосунків, безпеки, морально-

етичних норм та комунікації. Сталими цінностями з найнижчими рівнями значущості та осмислення є духовність, лідерство та гедонізм. Для військовослужбовців контрольної групи важливим є гармонійне встановлення міжособистісних контактів, дружби та сімейних відносин, взаєморозуміння та взаємопідтримки з референтним оточенням, слідування морально-етичним нормам, що сприяє соціально-орієнтованому становленню військовослужбовців, продуктивному покращенню професійного та життєвого становлення військовослужбовців.

Військовослужбовці експериментальної групи дослідження визначають для себе важливість особистісного розвитку, сімейних стосунків, людських чеснот, здоров'я та комунікації, поряд з низьким осмисленням духовності та гедонізму на етапі контрольного виміру ціннісної значущості. Внаслідок проходження тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців експериментальної групи дослідження надають ціннісної стійкості особистісному розвитку, безпеці та лідерства. Водночас знижується значущість сімейних стосунків та здоров'я. Розвиток значущості цінностей військовослужбовців може свідчити про сильну особистісну мобілізованість щодо ефективного виконання бойових (спеціальних) завдань, зокрема в умовах ведення бойових дій, з метою швидшого становлення безпеки та миру в країні, іноді ціною жертвності сімейних стосунків та власного здоров'я.

Ефективність тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців та експериментальна гіпотеза дослідження підтверджується використанням статистичного методу U-критерію Манна-Уїтні. Достовірно встановлено відмінності між значущими цінностями безпеки та лідерства між контрольною та експериментальної групами дослідження. Тому внаслідок проходження авторської тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовці більше осмислюють значення суспільної та особистої безпеки, лідерства у ефективному виконанні службових завдань, зокрема в умовах ведення бойових дій, та продуктивному професійному становленні.

На основі результатів дисертаційної роботи розроблено та запропоновано рекомендації офіцерам-психологам щодо психологічної роботи з військовослужбовцями та сприяння підтримки їх ціннісної стійкості.

Матеріали розділу опубліковано в таких працях здобувача: [63].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі представлено теоретико-методологічний аналіз та емпіричне дослідження проблеми розвитку ціннісно-сислової сфери військовослужбовців. Отримані теоретичні та емпіричні результати дослідження свідчать про досягнення мети та завдань, підтвердження гіпотези, що дає змогу сформулювати такі висновки:

1. Узагальнення результатів теоретичного аналізу дослідників полягають у формулюванні, конкретизації, вивченні особливостей розвитку ціннісно-сислової сфери особистості на різних етапах життєвого становлення. Цінності та смисли є структурними компонентами ціннісно-сислової сфери, які у взаємодетермінованому зв'язку впливають на визначення стратегії поведінки особистості. Якщо цінності є індивідуальними утвореннями, що визначають значущість певних життєвих аспектів, то смисли – здатність усвідомлювати та брати на себе життєву відповідальність, що є основою розвитку гармонійної особистості. Ціннісно-сислова сфера особистості – це складна, багаторівнева структура, що містить цінності та смисли, які у взаємодетермінованому зв'язку впливають на поведінку та життєдіяльність, надають вектор руху до саморозвитку і самовдосконалення.

2. Ціннісно-сислова сфера військовослужбовців зазнає чи не найбільш руйнівного впливу під час виконання професійної діяльності, зокрема в умовах ведення бойових дій. Сучасне ведення бою пов'язане із: постійною загрозою життю і здоров'ю, довготривалим фізичним та психічним навантаженням, надмірним впливом бойових стрес-факторів, зміною внутрішньої картини світу, життєвих смислів, реструктуризацією вже сформованої системи цінностей, актуалізацією комплексу специфічних потреб. В умовах ведення бойових дій військовослужбовці можуть або повністю втратити значущі цінності та смисли, або ж здійснити успішну внутрішню трансформацію на вектор особистісного зростання і продуктивності. Внаслідок теоретичних та емпіричних наукових праць щодо особливостей ціннісно-сислової сфери військовослужбовців, специфіки службової діяльності, зокрема в умовах ведення бойових дій, виділено

основні групи цінностей військовослужбовців: загальнолюдські, професійні (військові) та особистісні. Структура ціннісно-сислової сфери військовослужбовців пояснює динамічність особистісного розвитку, проходження численних етапів соціальних та психічних трансформацій, де змінюються ролі та значущість ціннісного осмислення.

3. Авторська структурна модель розвитку ціннісно-сислової сфери військовослужбовців розроблена із урахуванням специфіки військової діяльності, тобто розмежуванням етапів професійної діяльності (етапи цивільного життя, службової діяльності, безпосередньої участі в бойових діях та відновлення боєздатності). Кожен із таких етапів відображає професійний розвиток військовослужбовців, безперервне виконання наказів, слідування за новими вимогами та систематичне ускладнення службової діяльності, пов'язаної з ротацією до районів ведення бойових дій. Виділені стратегії поведінки військовослужбовців є способами адаптації до воєнного та життєвого досвіду й векторами особистісного розвитку: продуктивного, ситуативно-адаптивного та непродуктивного. Розвиток ціннісно-сислової сфери військовослужбовців відбувається з урахуванням зв'язку етапів професійної діяльності та обраних стратегій поведінки. В умовах ведення бойових дій відбувається ціннісно-сислова реструктуризація, де військовослужбовці прагнуть до ціннісної узгодженості з оточенням, пошуку нових смислів ефективного виконання службових завдань та сенсу всього життя. В умовах ведення бойових дій військовослужбовці можуть або повністю втратити значущі цінності, або ж здійснити внутрішню трансформацію на зростання особистісної та професійної продуктивності.

4. Результати психодіагностичного дослідження розвитку ціннісно-сислової сфери військовослужбовців вказують на зміну осмислення та значущості цінностей. Військовослужбовці визначають для себе важливість термінальних та індивідуальних цінностей здоров'я, щасливого сімейного життя, кохання, доброти та самостійності. Надання значущості цінностям самоконтролю, відповідальності, конформності, безпеці, універсалізму свідчить

про високе осмислення інструментальних та соціальних цінностей у ефективному виконанні бойових (спеціальних) завдань, зокрема в умовах ведення бойових дій, забезпеченні миру, безпеки та стабільності суспільного устрою. Статистично підтверджено розвиток цінностей здоров'я, непримиримості до недоліків, розвиненої волі, традицій і добра під час виконання бойових (спеціальних) завдань в умовах ведення бойових дій. Дослідження психологічних особливостей впливу бойових дій на адаптаційні властивості особистості, нервово-психічної та бойової стійкості, можливі постстресові порушення військовослужбовців вказують на необхідність надання ціннісної підтримки з метою підвищення продуктивності службової діяльності в умовах ведення бойових дій. Зниження проявів девіантних форм поведінки та суїцидальних думок свідчить про особистісне прагнення військовослужбовців до встановлення гармонійних міжособистісних стосунків, мотивацію до захисту територіальної цілісності та суверенітету держави.

5. Авторська тренінгова програма підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців полягає в актуалізації розуміння значення власних життєвих цінностей у процесі професійного та життєвого становлення, осмислення значущості військової діяльності як простору реалізації особистісного потенціалу. Відповідно до визначених принципів роботи, завдань, особливостей проведення визначено структуру тренінгової програми, що складається з 3-х логічно взаємопов'язаних занять підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців на індивідуальному, соціальному та перспективному рівнях ціннісного осмислення. Перевірка ефективності тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців передбачає проведення формувального експерименту із вибором контрольної та експериментальної груп дослідження і психодіагностичними вимірами їх значущих та осмислених цінностей з метою подальшого порівняльного і статистичного аналізу. У результаті формувального впливу було виокремлено такі лексико-семантичні групи життєвих цінностей військовослужбовців: особистісний розвиток, духовність, сімейні стосунки, людські чесноти, безпека, морально-етичні норми,

лідерство, здоров'я, комунікація та гедонізм. Ефективність тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців статистично підтверджено та визначено достовірні відмінності значущих цінностей безпеки та лідерства між контрольною та експериментальною групами дослідження. Основою осмисленості професійної діяльності військовослужбовців є цінності, які пов'язані з забезпеченням миру, стабільності суспільства, боротьбою за відновлення територіальної цілісності та суверенітету держави, важливістю захисту власної сім'ї та подальшого безпечного особистісного життєстановлення за продуктивною стратегією поведінки та лідерськими якостями, пов'язаними з досягнення авторитету, оволодінням нових умінь та навичок, вдосконалення вже набутих у розвитку військово-професійної спрямованості та особистісних якостей, що впливають на ефективне виконання бойових (спеціальних) завдань, зокрема в умовах ведення бойових дій.

Представлені в дисертаційній роботі результати і висновки не претендують на вичерпність та завершеність розв'язання проблеми розвитку ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців. Перспективними напрямками подальшої роботи є проведення досліджень розвитку ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців військової служби за контрактом та мобілізованих з метою виявлення особливостей і відмінностей розподілу значущих та осмислених цінностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєва Т. В. Соціально-психологічні аспекти становлення особистості як суб'єкта майбутньої професійної діяльності в умовах вишу. *Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка Національної АПН України* / [за ред. С. Д. Максименка]. Київ : [б. в.], 2011. Т. XIII. Част. 2. С. 9-17.
2. Алещенко В. І. Військова психологія: ретроспективний аналіз та подальший розвиток. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2015. № 2. С. 46–53.
3. Алещенко В. І. Організація забезпечення збереження психічного здоров'я військовослужбовців. Київ : Військовий інститут КНУ імені Тараса Шевченка, 2007. 136 с.
4. Алещенко В. І. Посттравматичний стрес військовослужбовців–учасників бойових дій: психологічний аналіз. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. Київ, 2015. Вип. 1(32). С. 5–10.
5. Алещенко В. І., Хміляр О. Ф. Психологічна реабілітація військовослужбовців з постстресовими психічними розладами : навчальний посібник. Харків : ХУПС, 2005. 84 с.
6. Антоненко І. Ю. Сучасні соціально-психологічні особливості ціннісно-змістового самовизначення учнівської молоді. *Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України* / [за ред. С. Д. Максименка]. Київ : [б. в.], 2009. Т. XI. Част. 3. С. 7–16.
7. Антоненко Т. Л. Ціннісно-сміслова сфера особистості – фундаментальна основа її духовної безпеки. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2017. Вип. 3. С. 25–34.
8. Блінов О. А. Організація надання психологічної допомоги військовослужбовцям у воєнний час. Київ : НАОУ, 2006. 80 с.

9. Блінов О. А. Психічні стани військовослужбовців у процесі служби. *Вісник Національного університету оборони України*. 2013. Вип. 4. С. 196–201.
10. Блінов О. А. Психологія бойової психічної травми : монографія. Київ : Талком, 2016. 246 с.
11. Бреусенко О. А. Динаміка ціннісно-сміслової сфери особистості в умовах екзистенціальної кризи 2000 р. : автореф. дис... канд. психол. наук : 19.00.01 Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2000. 20 с.
12. Виговський С. Є. Теоретико-методологічні підходи до вивчення смислової сфери особистості. *Наука і освіта*. 2012. № 6. С. 240–243.
13. Гавриловська К. П., Дем'янчук Ю. Ю. Формування життєстійкості особистості: арт-коучинговий підхід. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Том VI: Психологія обдарованості*. 2019. Випуск 16. Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. С. 83–90.
14. Галян І. М. Психодіагностика. Київ : Академвидав, 2009. 464 с.
15. Горбунова В. В. Експериментальна психологія в схемах і таблицях : навчальний посібник. Житомир, 2008. 108 с.
16. Горбунова В. В. Сприяння соціального оточення відновленню та зростанню особистості при посттравматичних станах та розладах. *Наука і освіта*. 2016. № 5. С. 40–45.
17. Горбунова В. В. Ціннісна підтримка розвитку здібностей у віці середньої дорослості. *Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень* / за ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. Житомир : Вид-во Рута, 2006. С. 242–258.
18. Гринів О. М. Конструктивне подолання життєвих криз як детермінанта психологічного благополуччя особистості в ранній дорослості. *Психологія особистості*. 2013. № 1 (4). С.173–179.
19. Данилюк І. В., Демченко Т. О. Особливості ціннісно-сміслової сфери бійців АТО. *Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід*

- і перспективи* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 10-11 лютого 2017 року). Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2018. С. 59–61.
20. Діагностика індивідуально-психологічних властивостей особистості: Навчально-методичний посібник / А. Б. Неурова, О. С. Капінус, Т. Л. Грицевич. Львів : НАСВ, 2016. 181 с.
 21. Діяльність психолога у ході психологічного забезпечення професійної діяльності особового складу Збройних Сил України : методичні рекомендації / Міністерство оборони України, Наук.-дослід. центр гуманітар. проблем Збройних Сил України: О. Г. Скрипкін, А. Б. Дейко, О. В. Еверт. Київ : НДЦ ГП ЗС України, 2016. 110 с.
 22. Досвід роботи в армії США та арміях інших країн щодо недопущення втрат особового складу з причин, не пов'язаних із виконанням завдань за призначенням : методичний посібник / Агаєв Н. А. та ін. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2018. 156 с.
 23. Екстремальна психологія : підручник / за заг. ред. О. Тімченка. Харків : УЦЗУ, 2007. 502 с.
 24. Єщенко В. І. Обґрунтування психофізіологічних критеріїв професійного відбору лікарів до служби в Збройних силах : автореф. дис. ... канд. мед. наук : 14.02.01. Київ, 2007. 22 с.
 25. Життєвий світ і психологічна безпека людини в умовах суспільних змін. Реферативний опис роботи / М. М. Слюсаревський та ін. Київ : Талком, 2020. 318 с.
 26. Журавльова Л. П., Кротюк К. А. Особливості ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців з різним досвідом участі в бойових діях. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки: зб. наук. праць*. 2020. № 10. С. 26–36.
 27. Журавльова Л. П., Кротюк К. А. Смісложиттєві орієнтації військовослужбовців, які перебували в зоні АТО. *Особистісне зростання: теорія і практика: Збірник наукових праць за матеріалами IV*

- Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Україна, Житомир, 21 квітня 2020 року / Ред. колегія: Л. П. Журавльова, Г. В. Пирог, Т. М. Шапран. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2020. С. 163–165.*
28. Збірник методик для діагностики негативних психічних станів військовослужбовців : методичний посібник / Агаєв Н. А. та ін. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2016. 234 с.
 29. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / за ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. Житомир : Вид-во Рута, 2006. 320 с.
 30. Зубовський Д. С. Особистісне зростання учасників АТО у посттравматичний період : дис. ... канд. псих. наук : 19.00.09 / Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського. Київ, 2019.
 31. Зубовський Д. С. Становлення науково-психологічного уявлення про позитивні особистісні зміни в результаті впливу психотравмуючих подій. *Вісник Національного університету оборони України* : зб. наук. пр. Київ : НУОУ, 2017. Вип. 1(48). С. 91–97.
 32. Зубовський Д. С. Феномен посттравматичного зростання як перспективний напрямок досліджень у вітчизняній психології. *Проблеми екстремальної та кризової психології*: зб. наук. пр. Харків : [б. в.], 2016. Вип. 20. С. 63–74.
 33. Кадикова Т. А. Особливості динаміки ціннісних орієнтацій студентів-психологів: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01. Одеса, 2002. 17 с.
 34. Камінська О. В., Дружиніна І. А. Динаміка ціннісних орієнтацій студентів-психологів під час навчання в ЗВО. *Психологія: реальність і перспективи: Збірник наукових праць РДГУ*. Рівне : [б. в.], 2019. Вип. 12. С. 87–92.
 35. Карпенко З. С. Аксіологічна психологія особистості : монографія / 2-ге вид., перероб., доп. Івано-Франківськ : [б. в.], 2018. 720 с.

36. Карпенко З. С. Предмет і метод аксіопсихології особистості. *Психологія і суспільство*. 2008. № 1. С. 35–62.
37. Кириченко В. В. Відповідальність як особистісна цінність у структурі професійної ідентичності творчо обдарованого працівника. Київ : «Інформаційні системи», 2011. С. 142–147.
38. Кириченко В. В. Ідеографічне дослідження кризи професійної адаптації у ситуації зміни професії. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2013. № 11 (270). Ч. II. С. 152–158.
39. Кириченко В. В. Рефлексія дискретності кризових подій життєвого шляху особистості. *Актуальні проблеми психології: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості* / за ред. С. Д. Максименка, М. В. Папучі. Київ, 2010. Том 11. Вип. 3. С. 132–137.
40. Кириченко В. В. Становлення особистісної ідентичності у процесі професійної адаптації : автореф. дис. ... кандидата психологічних наук : 19.00.03 / Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2014. 20 с.
41. Кириченко В. В., Кротюк К. А. Динаміка ціннісно-сислової сфери військовослужбовців в умовах бойових дій. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 1. С. 79–84.
42. Кириченко В. В., Мазяр О. В. Локус контролю психічного здоров'я під час війни. *Габітус*. 2022. № 43. С. 204–208.
43. Кіричевська Е. В. Психологія професійної придатності військовослужбовців підрозділів спецпризначення НГУ. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка. Загальна психологія. Історична психологія. Етнічна психологія*. 2019. Том IX. Вип. 12. С. 123–133.
44. Ковальчук О. П. Психологічні особливості професійної мотивації офіцерів Повітряних Сил Збройних сил України : дис. ... д-ра психолог. наук : 19.00.09. Київ, 2013. 198 с.

45. Кокун О. М. Адаптація та адаптаційні можливості людини: прикладні аспекти. Актуальні проблеми психології / [за ред. С. Д. Максименка]. Київ : Міленіум, 2005. Т. 5. Вип. 4 : Психофізіологія. Медична психологія. Генетична психологія. С. 77–85.
46. Кокун О. М. Оптимізація адаптаційних можливостей людини: психофізіологічний аспект забезпечення діяльності : монографія. Київ : Міленіум, 2004. 265 с.
47. Кокун О. М., Агаєв Н. А., Пішко І. О., Лозінська Н. С. Основи психологічних знань про психічні розлади для військового психолога : методичний посібник. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2018. 310 с.
48. Кокун О. М., Агаєв Н. А., Пішко І. О., Лозінська Н. С. Основи психологічної допомоги військовослужбовцям в умовах бойових дій : методичний посібник. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2015. 170 с.
49. Кокун О. М., Агаєв Н. А., Пішко І. О., Лозінська Н. С. Особливості ступеню вияву у військовослужбовців діагностичних індикаторів ПТСР, зумовленого впливом екстремальних чинників бойової діяльності. *Проблеми екстремальної та кризової психології. Збірник наукових праць*. 2016. Вип. 20. Харків : НУЦЗУ. С. 84–93.
50. Кокун О. М., Мороз В. М., Лозінська Н. С., Пішко І. О. Психологічна профілактика психотравматизації військовослужбовців Збройних Сил України : метод. посібник. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2021. 301 с.
51. Колесніченко О. С. Засади бойової психологічної травматизації військовослужбовців : монографія. Харків : ФОП Бровін О. В., 2018. 488 с.
52. Колесніченко О. С. Методика «Оцінка травматичності бойового досвіду у військовослужбовців – учасників бойових дій». *Причорноморські психологічні студії*. 2017. № 1 (41). С. 145–160.
53. Коломієць Т. В., Кулаковський Т. Ю., Мосієнко О. В. Психологічні чинники ефективної управлінської діяльності в умовах війни. *Наукові перспективи*. № 7(37). 2023. С. 614–625.

54. Коломієць Т. В., Рубан Н. І. Теоретичні засади динаміки становлення Я-образу особистості у процесі дорослішання. *Priority directions of science development: Abstracts of the 2nd International scientific and practical conference.* (Lviv, Ukraine, 2019, November 25–26). Lviv, 2019. P. 21–27.
55. Колосович О. С. Психологічні аспекти професійної діяльності молодих офіцерів. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна.* 2013. № 2. С. 277–285.
56. Комар З. Психологічна стійкість воїна : підручник для військових психологів. Київ : [б. в.], 2017. 184 с.
57. Кондрюкова В. В. Соціально-психологічна адаптація військовослужбовців силових структур, звільнених у запас : навчально-методичний посібник. Київ : Гнозис, 2013. 116 с.
58. Корольов Д. К. Ціннісна підтримка у контексті психологічної допомоги обдарованим особам юнацького віку. *Український психологічний журнал.* 2020. № 2 (16). С. 70–88.
59. Корольчук В. М., Корольчук М. С., Солдатов С. В. Аналіз результатів диференційно-інтегральної оцінки чинників професійного стресу в системі Людина–техніка. *Проблеми екстремальної та кризової психології.* 2014. Вип. 15. С. 88–96.
60. Котлова Л. О., Долінчук І. О., Ілющенко І. О. Психічне здоров'я молоді в умовах воєнного стану. *Габітус.* 2023. Вип. 53. С. 63–68.
61. Кравченко К. О., Тімченко О. В., Широбоков Ю. М. Соціально-психологічні детермінанти виникнення бойового стресу у військовослужбовців–учасників антитерористичної операції : монографія. Харків : Вид-во НУЦЗУ, 2017. 256 с.
62. Кротюк К. А. Деструкції ціннісно-смиислової сфери військовослужбовців, які брали участь в бойових діях. *Психологічні проблеми мислення: матеріали XXI Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 27 травня 2021 року) / за ред. В. О. Моляко.* Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2021. С. 50–53.

63. Кротюк К. А. Психологічні характеристики сучасного військовослужбовця. *Information technologies in education, technology and industry : The VII International Scientific and Practical Conference (Madrid, 2024, February 19)*. Madrid, 2024. С. 232–234.
64. Кротюк К. А. Рівень психологічної тривожності військовослужбовців, які перебувають в зоні ООС. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 2022. № 2(7). С. 892–900.
65. Кротюк К. А. Розвиток ціннісно-сислової сфери військовослужбовців внаслідок участі в бойових діях: практичний аспект. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 2024. № 2(36). С. 698–708.
66. Кротюк К. А. Розвиток ціннісно-сислової сфери військовослужбовців, які брали участь в бойових діях зони ООС. *Актуальні проблеми особистісного зростання: Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Житомир, 13 травня 2021 р.) / Ред. колегія: Л. О. Котлова, Г. В. Пирог. Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2021. С. 167–170.*
67. Кротюк К. А. Структурна модель ціннісно-сислової сфери військовослужбовців-учасників бойових дій. *Психологічні студії*. 2023. № 3. С. 81–89.
68. Кротюк К. А. Теоретичний аналіз впливу участі в бойових діях на психічне здоров'я військовослужбовців. *Функціонування творчого мислення в умовах інформаційної невизначеності: матеріали XXII Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 24 травня 2022 року) / за ред. В. О. Моляко. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. С. 124–129.*
69. Кротюк К. А. Теоретичний аналіз розвитку ціннісно-сислової сфери військовослужбовців, які беруть участь в бойових діях. *Суспільство для психічного здоров'я особистості: взаємодія родини, освіти, громади:*

- матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Житомир, 24 листопада 2022 року). Житомир : Житомирський державний університет імені І. Франка, 2022. С. 129–133.*
70. Кротюк К. А. Формування бойового стресу військовослужбовців-учасників бойових дій. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XXVI Міжнародної науково-практичної конференції (Хорватія, Загреб, 7 листопада 2022) / за ред. І. В. Жукової, Є. О. Романенка. Загреб : ГО «ВАДНД», 2022. С. 406–412.*
71. Кудренко О. В., Афанасенко В. С. Вплив стрес-факторів бойової обстановки на психіку військовослужбовців Повітряних Сил (на основі досвіду АТО). *Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України. 2018. № 2 (31). С. 137–144.*
72. Левенець О. А. Динаміка особистісних змін та ціннісних орієнтацій учасників бойових дій. *Психологічна допомога особам, які беруть участь в антитерористичній операції : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 30 берез. 2016 р.) : у 2 ч. / [ред. кол. : В. В. Черней, М. В. Костицький, О. І. Кудерміна та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 100–102.*
73. Лешенок У. С. Емпірична ідентифікація політичних орієнтацій на основі життєвих цінностей в українському суспільстві : автореф. дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.02 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2020. 16 с.
74. Лісовський П. М. Військова психологія: методологічний аналіз : навчальний посібник. Київ : Кондор-Видавництво, 2017. 290 с.
75. Лящ О. П. Деструктивний вплив бойового стресу на емоційну сферу особистості військового. *Психологічні перспективи. 2021. Вип. 37. С. 128–140.*
76. Мазяр О. В. Сміслова алогічність у процесі мислення. *Науковий часопис УДУ імені Михайла Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки. 2023. № 67. С. 49–57.*

77. Максим О. В. Корекція ціннісно-сміслової сфери як механізм реабілітації учасників бойових дій. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. 2017. Т. XI: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. Вип. 15. С. 277–285.
78. Максименко С. Д. Поняття особистості у психології. *Психологія і особистість*. 2016. № 1(9). С. 11–17.
79. Максименко С. Д., Максименко К. С., Папуча М. В. Психологія особистості : підручник. Київ : ТОВ «КММ», 2007. 296 с.
80. Малімон Л. Я., Пашкіна А. М. Гармонізація індивідуальних та групових організаційних цінностей в місцевих органах виконавчої влади : навч.-метод. посібник. Луцьк : СПД Гадак Жанна Володимирівна, 2014. 136 с.
81. Маслова М. Г., Тракалюк О. Л., Дебреньюк А. П., Володарський В. Л. Значення психологічного (психофізіологічного) вивчення військового керівника для вирішення питань кадрового менеджменту у Збройних Силах України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Київ, 2010. Вип. 24–25. С. 112–114.
82. Мацегора Я. В. Особливості ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців-учасників бойових дій. Психологічна допомога особам, які беруть участь в антитерористичній операції : *матеріали міжвідом. наук.-практ. конф.* (Київ, 30 берез. 2016 р.) : у 2 ч. / [ред. кол. : В. В. Черней, М. В. Костицький, О. І. Кудерміна та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 95–98.
83. Медичні заходи з попередження пресуїцидальних форм поведінки військовослужбовців в умовах воєнного конфлікту та після його завершення : методичні рекомендації / Швець А. В., Хорошун Е. М., Коваль О. В., Лук'янчук І. А., Чайковський А. Р. Київ : [б. в.], 2016. 59 с.
84. Мірошниченко О. А. Вікові особливості психологічної готовності українських зимівників до життєдіяльності в умовах Антарктики : монографія. Житомир: Вид-во «Рута», 2023. 272 с.

85. Москаленко О. В. Структурні компоненти ціннісно-смыслової сфери особистості. *Вісник НТУУ-КПІ. Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2013. № 1. С. 91–98.
86. Музика О. Л. Аксиогенез особистості і розвиток обдарованості: теоретична модель і підходи до дослідження. *Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Т. VI: Психологія обдарованості. Вип. 14. Київ-Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. С. 60–76.
87. Музика О. Л. Основні поняття суб'єктно-ціннісного аналізу розвитку особистості. *Професійно-орієнтовані завдання з психології / 3-тє вид., перероб. і доп.* Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. С. 465–500.
88. Музика О. Л. Програма ціннісної підтримки здібностей та обдарованості «Три кроки». Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. 34 с.
89. Музика О. Л. Проектування проблемно-орієнтованих технік ціннісної підтримки розвитку здібностей. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: зб. наукових праць*. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. № 17 (41). Ч. I. С. 128–135.
90. Музика О. Л. Психологічна технологія ціннісної підтримки обдарованих учнів і студентів в умовах війни. *Психологічна технологія ціннісної підтримки обдарованих учнів і студентів в умовах війни: тези доповідей XVI науково-практичного семінару (Київ, 19 жовтня 2023 року)*. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2023. 52 с.
91. Музика О. О. Референтні стосунки як ресурс духовного розвитку студентів. *Освітологічний дискурс*. 2016. № 3 (15). С. 63–73.
92. Музика О. Л. Розвиток здібностей та обдарованості в процесі вікового розвитку особистості. *Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості та обдарованості: збірник наукових праць*. Житомир, 2007. Т. 12. Вип. 2. С. 142–148.

93. Музика О. Л. Суб'єктно-ціннісна детермінація творчої обдарованості. *Вісник Житомирського державного педагогічного інституту*. 1998. № 1. С. 53–57.
94. Музика О. Л. Ціннісна підтримка особистісного росту. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: збірник наукових праць*. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. № 6 (30). Ч. II. С. 232–240.
95. Музика О. Л. Ціннісна підтримка розвитку особистості в кризових життєвих ситуаціях. *Особистість в умовах кризових викликів сучасності: Матеріали методологічного семінару НАПН України (Київ, 24 березня 2016 року)* / за ред. академіка НАПН України С. Д. Максименка. Київ : [б. в.], 2016. С. 167–175.
96. Музика О. Л. Ціннісна підтримка самоідентичності обдарованої особистості в освітньому просторі. *Проектування розвитку та психолого-педагогічного супроводу обдарованої особистості: в умовах воєнного стану: матеріали науково-практичної онлайн-конференції (Київ, 23–25 червня 2022 року)*. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2022. 368 с.
97. Музика О. Л. Ціннісна підтримка як теоретична та прикладна проблема. *Збірник наукових праць інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України «Актуальні проблеми психології» у 12 томах* / за ред. В. О. Моляко. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. Т. 12. Вип. 8. С. 177–188.
98. Музика О. Л., Тичина І. М. Структура ціннісної регуляції особистісного розвитку випускників ВНЗ у процесі професійної переорієнтації. *Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості. Збірник наукових праць*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. Т. 12. Вип. 7. С. 202–209.
99. Музика О. Л., Чекрижова М. М. Теоретичні основи тренінгу ціннісної підтримки самооцінки здібностей старшокласників з ознаками

обдарованості. *Психологічна технологія ціннісної підтримки обдарованих учнів і студентів в умовах війни*: тези доповідей учасників XVI науково-практичного семінару (Київ, 19 жовтня 2023 року). Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2023. 52 с.

100. Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України від 27.03.2020 № 123/2020 «Про затвердження Інструкції з організації психологічного забезпечення особового складу Збройних Сил України» від 18.10.2021, № 123/2020. Київ : МОУ України, 2021.
101. Наказ МОУ від 05.05.99 № 142 «Про затвердження Концепції морально-психологічного забезпечення підготовки та ведення операцій (бойових дій) Збройних Сил України» від 05.05.1999 р., № 142. Київ : МО України, 1999.
102. Нещерет О. І. Сенс життя у психосемантичному вимірі. *Психологічна допомога особистості в складних обставинах життєдіяльності: збірник тез доповідей всеукраїнського науково-практичного семінару «Психологічна допомога особистості в складних обставинах життєдіяльності» (Чернівці, 18 травня 2018 р.)* / ред. кол.: Т. М. Титаренко (гол. ред.) та ін. Чернівці : ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2018. С. 59–63.
103. Овчаренко Ю. О. Психологічні особливості професійної самосвідомості військовослужбовців військ протиповітряної оборони Збройних Сил України : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.09. Хмельницький, 2004. 17 с.
104. Основи військової психології : навчальний посібник / Г. В. Бондарев, П. П. Круть. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2020. 272 с.
105. Основи психологічної допомоги: теорія та практика психоконсультації: навч. посібник / В. Г. Панок, Я. В. Чаплак, Я. Ф. Андреева ; за заг. ред. В. Г. Панка, І. М. Зварича. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. 384 с.

106. Осьодло В. І. Вплив бойових дій на психіку та поведінку військовослужбовців. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологія*. 2013. Т. 18, Вип. 4. С. 235–242.
107. Осьодло В. І. Психологія професійного становлення офіцера. Київ : ПП «Золоті ворота», 2012. 354 с.
108. Осьодло В. І., Зубовський Д. С. Індивідуально-психологічні чинники посттравматичного зростання учасників бойових дій на сході України. *Український психологічний журнал : збірник наукових праць КНУ імені Тараса Шевченка*. 2020. № 1(13). С. 157–175.
109. Осьодло В. І., Зубовський Д. С. Посттравматичне зростання особистості учасників бойових дій: сучасний стан та перспективи. *Український психологічний журнал : збірник наукових праць КНУ імені Тараса Шевченка*. 2017. № 1(3). С. 63–79.
110. Осьодло В. І., Зубовський Д. С. Сутність та зміст феномену посттравматичного зростання особистості. *Проблеми професійного становлення особистості : тези доп. всеукраїнської наук.-практ. конф. (Мукачєво, 17-18 травня 2018 року)*. Мукачєво : МДУ, 2018. С. 152–155.
111. Осьодло В. І., Хміляр О. Ф. Психологічна допомога військовослужбовцям: досвід армію Ізраїлю. *Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід, перспективи: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з між нар. участю*. Київ : КНУ ім. Тараса Шевченка, 2016. С. 63–65.
112. Панченко Л. М. Формування ціннісних орієнтацій молоді в період системної трансформації українського суспільства: автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03. Київ, 2003. 20 с.
113. Первинна психологічна допомога і реабілітація в бойових умовах : навчально-методичний посібник / А. М. Романишин, О. В. Бойко, І. М. Гузенко. Львів : АСВ, 2014. 140 с.
114. Приходько І. І. Особливості ціннісно-сміслової сфери у військовослужбовців Національної гвардії України. *Збірник наукових*

праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні та психологічні науки. 2014. № 4(73). С. 479–492.

115. Приходько І. І. Посттравматичне зростання як компонент емпіричної трансформаційної моделі психологічної безпеки особистості фахівця екстремального виду діяльності. *Вісник Національного університету оборони України. Київ : НУОУ, 2013. № 1 (32). С. 269–273.*
116. Приходько І. І. Психологічні особливості службово-бойової діяльності військовослужбовців Національної гвардії України при проведенні антитерористичної операції. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки. 2015. Вип. 2(33). С. 35–39.*
117. Приходько І. І. Система профілактики та контролю бойового стресу у військовослужбовців. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України: електрон. фахове видання. Серія: психологія. 2018. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadpn_2018_1_13 (дата звернення: 15.04.2023).*
118. Приходько І. І. Система психологічної роботи з персоналом екстремальних видів діяльності, задіяних в антитерористичної операції. *Проблеми екстремальної та кризової психології. 2016. № 19. С. 148–160.*
119. Приходько І. І., Н. В. Юр'єва, А. А. Лиман. Професіографічний опис діяльності військовослужбовців за контрактом Національної Гвардії України управлінського складу. *Честь і закон. 2021. № 1(76). С. 115–124.*
120. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25 березня 1992 року. Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 17.06.2022)
121. Професійний психологічний теренінг військовослужбовців Національної гвардії України : посібник / О. С. Колесніченко, Я. В. Мацегора, І. І. Приходько та ін. Харків : НАНГУ, 2018. 206 с.

122. Професійно-орієнтовані завдання з психології : навчальний посібник / за ред. О. Л. Музики / 3-тє вид., перероб. і доп. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. 566 с.
123. Професійно-психологічний тренінг військовослужбовців Національної гвардії України : монографія / О. С. Колесніченко, Я. В. Мацегора, І. І. Приходько та ін. ; за заг. ред. проф. І. І. Приходька. Харків : НА НГУ, 2016. 281 с.
124. Професіографія службово-бойової діяльності військовослужбовців Національної гвардії України : монографія / за заг. ред. проф. Приходька І. І. Харків : НА НГУ, 2021. 152 с.
125. Профілактика відхильної поведінки у військовослужбовців : навчально-методичний посібник / А. М. Романишин, Т. М. Мацевко та ін. Львів : НАСВ, 2017. 322 с.
126. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: методичний посібник / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. П. Лазос, Л. І. Литвиненко... Царенко Л. Г.; за ред. З. Г. Кісарчук. Київ : ТОВ «Видавництво «Логос». 207 с.
127. Психологічне вивчення особового складу Збройних Сил України : методичний посібник / Кокун О. М. та ін. Київ : ФОП Маслаков, 2019. 288 с.
128. Психологія бою : посібник / Грицевич Т. Л., Гузенко І. М., Капінус О. С., Мацевко Т. М., Романишин А. М. Львів : Видавництво «Астролябія», 2017. 352 с.
129. Психологія життєвої кризи / відп. ред. Т. М. Титаренко. Київ : Агропромвидав України, 1998. 348 с.
130. Психологія життєтворення особистості в сучасному світі : монографія / Ю. Д. Гундертайло, В. О. Климчук, О. Я. Кляпець та ін. ; за ред. Т. М. Титаренко. Київ : Міленіум, 2016. 320 с.
131. Романюк Л. В. Концепція становлення цінностей особистості раннього дорослого віку в соціокультурному просторі. *Наукові записки*

- Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія» : збірник наукових праць. Острог : Вид-во НаУОА, квітень 2018. № 6. С. 71–76.*
132. Савиченко О. М. Ціннісно-мотиваційна регуляція розвитку спортивних здібностей у юнацькому віці : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Волинський нац. ун-т ім. Л. Українки. Луцьк, 2009. 20 с.
 133. Савиченко О. М. Ціннісно-мотиваційні механізми розвитку спортивних здібностей. *Актуальні проблеми психології : Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. Т. 12. Вип. 3. С. 233–238.*
 134. Савчин М. В. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2005. 360 с.
 135. Семків І. І. Адаптація методики Ш. Шварца «Портрет цінностей» українською мовою. *Практична психологія та соціальна робота. 2013. № 1. С. 12–28.*
 136. Сосніхіна С. Є. Ціннісні орієнтації сучасної студентської молоді: міждисциплінарний підхід. *Вісник Одеського національного університету. Серія «Психологія». Одеса: Астропринт, 2016. Т. 21. Вип. 1(39). С. 178–186.*
 137. Сохадзе Д. І. Професійний психологічний відбір кандидатів для комплектування підрозділів миротворчих сил : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.09. Харків, 2004. 18 с.
 138. Стасюк В. В. Страх і паніка на війні : монографія. Київ : НУОУ, 2013. 290 с.
 139. Стасюк В. В., Скрипкін О. Г. Бойовий стрес: ознаки та первинна психологічна допомога. *Вісник Національного університету оборони України. 2014. Вип. 5. С. 341–343.*
 140. Субашкевич І. Р. Формування ціннісно-сміслової сфери студентів педагогічних спеціальностей засобами медіапсихологічних технологій : практ. посіб. Львів : Растр-7, 2016. 60 с.

141. Титаренко Т. М. Життєві кризи: технології консультивання. Ч. 1. Київ : Главник, 2007. 144 с.
142. Титаренко Т. М. Ландшафти особистісних трансформацій унаслідок травматичного воєнного досвіду. *Український психологічний журнал : збірник наукових праць Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2020. № 1(13). С. 209–175.
143. Титаренко Т. М. Про стратегії планування буденного життя. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України*. Т. 2. Психологічна герменевтика. Київ, 2002. Вип. 2. С. 65–73.
144. Титаренко Т. М. Психологічне здоров'я особистості: засоби самопомоги в умовах тривалої травматизації : монографія. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 160 с.
145. Тичина І. М. Аналіз ціннісних детермінант професійної переорієнтації студентів із різним досвідом роботи. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. С. 253–262.
146. Тичина І. М. Рефлексія здібностей у процесі професійної переорієнтації випускників з різним досвідом роботи. *Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості : збірник наукових праць / за ред. В. О. Моляко*. Т. 12. Вип. 4. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. С. 284–291.
147. Тімченко О. В. Синдром посттравматичних стресових порушень: концептуалізація, діагностика, корекція та прогнозування: монографія. Харків : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. 268 с.
148. Тімченко О. В., Кравченко К. О. Реакції бойового стресу у військовослужбовців–учасників антитерористичної операції. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Психологічні науки*. 2017. № 1. С. 185–191.

149. Токарева Н. М., Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник. Київ : [б. в.], 2017. 548 с.
150. Туриніна О. Л. Психологія травмуючих ситуацій : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. 160 с.
151. Фройд З. Вступ до психоаналізу / пер. з нім. П. Таращук. Харків : КСД, 2015. 480 с.
152. Фром Е. Мати чи бути? / пер. з нім. О. Михайлова та А. Буряк. Київ : «Український письменник», 2010. 222 с.
153. Фурман А. А. Психологія смисложиттєвого розвитку особистості : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2017. 508 с.
154. Хміляр О. Ф. Психічна стійкість солдата. *Науковий вісник. Ужгородського національного університету*. 2022. Вип. 6. С. 71–79.
155. Хміляр О. Ф. Психологічна підготовка солдата і офіцера. *Вісник Національного університету оборони України*. 2013. Вип. 1. С. 317–322.
156. Хміляр О. Ф. Психологія бойової мотивації воїна. *Вісник Національного університету оборони України*. 2022. № 2(66). С. 121–131.
157. Хміляр О. Ф., Зубовський Д. С. Посттравматичний стресовий розлад: особливості діагностики та проявів у учасників антитерористичної операції *Технології розвитку інтелекту*. Київ, 2016. № 3 (14). Вип. 2.
158. Хоружий С. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С. Психологічна робота з посттравматичними стресовими розладами у військовослужбовців Збройних Сил України. Ч. 2: Групові форми психологічної допомоги військовослужбовцям у подоланні наслідків психологічної травматизації. Методичний посібник. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2017. 84 с.
159. Худовердова А. О. Специфічні чинники девіантної поведінки військовослужбовців. *Вісник Львівського університету. Серія: Психологічні науки*. 2021. Вип. 11. С. 225–230.
160. Ціннісна підтримка розвитку обдарованої особистості в освітньому просторі. Психологічна технологія : практичний посібник / О. Л. Музика, Д. К. Корольов, О. О. Музика, Н. О. Никончук [та ін.]; за ред.

- О. Л. Музики. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2023. 237 с.
161. Чайка Г. В. Ціннісно-сміслова сфера у кризові періоди розвитку особистості. *Актуальні проблеми психології*. 2015. № 6. С. 93–101.
162. Чекрижова М. М. Особливості самооцінки розвитку здібностей старшокласників із ознаками обдарованості та шляхи надання ціннісної підтримки. *Психологічна допомога обдарованим учням та студентам в умовах воєнного стану: тези доповідей XIV науково-практичного семінару* (Київ, 20 жовтня 2022 року). Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 57 с.
163. Чухрій І. В., Билина Д. І. Особливості ціннісно-сміислової сфери військовослужбовців, які брали участь в антитерористичній операції. *Теорія і практика сучасної психології*. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2019. № 1. Т. 2. С. 153–158.
164. Шиделко А. В. Наслідки впливу бойового стресу на психологічний стан особистості військовослужбовця. *Перспективи та інновації науки*. 2022. Т. 6, № 1. С. 476–486.
165. Юнг К. Г. Архетипи і колективне несвідоме. Львів : Астролябія, 2018. 608 с.
166. Юрченко В. М. Психічні стани людини: системний опис : монографія. Рівне : [б. в.], 2006. 574 с.
167. Я повернувся : психологічний poradник / Міністерство оборони України, Наук.-дослід. центр гуманітар. проблем Збройних Сил України: Н. А. Агаєв, О. Г. Скрипкін, А. Б. Дейко, О. В. Еверт. Київ : НДЦ ГП ЗС України, 2016. 20 с.
168. Ягупов В. В. Військова психологія : підручник. Київ : Тандем, 2004. 656 с.
169. Ялом І. Ліки від кохання та інші оповіді психотерапевта / пер. з англ. Н. Бхіндер. Харків : КСД, 2017. 416 с.

170. Ямницький В. М. Психологічні чинники розвитку життєтворчої активності особистості в дорослому віці : автореф. дис. ... докт. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2005. 34 с
171. Adler A. What life should mean to you. London : George Allen and Unwin, 1980. 300 p.
172. Ai A. L., Tice T. N., Whitsett D. D., Ishisaka T., Chim M. Posttraumatic symptoms and growth of Kosovar war refugees: The influence of hope and cognitive coping. *The Journal of Positive Psychology*. 2007. Vol. 2, №1. P. 55–65.
173. Avramchuk O., Plevanchuk O., Survalo O. Social avoidance as a pathogenetic link between social anxiety disorder and post-traumatic experience: the review. Proceedings of the Shevchenko Scientific Society. Medical Sciences. 2022. Vol. 66, no. 1. URL: <https://mspsss.org.ua/index.php/journal/article/view/656> (дата звернення: 10.12.2023).
174. Baker J. M., Kelly C., Calhoun L. G., Cann A., Tedeschi R. G. An examination of posttraumatic growth and posttraumatic depreciation: Two exploratory studies. *Journal of Loss and Trauma*. 2008. Vol. 13. № 5. P. 450–46.
175. Benetato B. B. Posttraumatic growth among operation enduring freedom and operation Iraqi freedom amputees. *Journal of Nursing Scholarship*. 2011. Vol. 43, № 4. P. 412–420.
176. Bush N. E., Skopp N. A., McCann R., Luxton D. D. Posttraumatic growth as protection against suicidal ideation after deployment and combat exposure. *Military medicine*. 2011. Vol. 176, № 11. P. 1215–1222.
177. Brown D. The Role of Work and Cultural Values in Occupational Choice, Satisfaction, and Success: A Theoretical Statement. *Journal of Counseling and Development*, 2002. Vol. 80, № 1. P. 48–56.
178. Bryndikov Y. The characteristic of stress-factors that cause the emerging of the post traumatic stress disorders in servicemen the combatants. *Social Work and Education*. 2017. Vol. 4, № 1. P. 112–118.

179. Calhoun P., Beckham J., Bosworth H. Caregiver burden and psychological distress in partners of veterans with chronic posttraumatic stress disorder. *Journal Trauma Stress*. 2002. Vol. 15, № 3. P. 205–212.
180. Calhoun L. G., Tedeschi R. G. Positive aspects of critical life problems: Recollections of grief. *Omega-Journal of Death and Dying*. 1990. Vol. 20, № 4. P. 265–272.
181. Campbell J. B., Jayawickreme E., Hanson E. J. Chapter 18 Measures of Values and Moral Personality. *Measures of Personality and Social Psychological Constructs*. Academic Press, 2015. P. 505–529.
182. Caplan G. Emotional crises. *The encyclopedia of mental health*. 1963. Vol. 2. P. 521–532.
183. Cohen S., Wills T. Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*. 1985. Vol. 98, № 2. P. 310–357.
184. Currier J. M., Lisman R., Harris J., Tait R., Erbes C. R. Cognitive processing of trauma and attitudes toward disclosure in the first six months after military deployment. *Journal of clinical psychology*. 2013. Vol. 69. P. 209–221.
185. Dankevych V., Kolomiiets T., Lytvynchuk A. Mental health of rural communities in wartime conditions. *Věda a perspektivy*. 2023. №6 (25). P. 201–212.
186. Elder G. H., Clipp E. C. Combat experience and emotional health: Impairment and resilience in later life. *Journal of personality*. 1989. Vol. 57, № 2. P. 311–341.
187. Engelhard I. M., Lommen M. J., Sijbrandij M. Changing for better or worse? Posttraumatic growth reported by soldiers deployed to Iraq. *Clinical Psychological Science*. 2015. Vol. 3, № 5. P. 789–796.
188. Frankl V. Man's Search For Meaning: The classic tribute to hope from the Holocaust. London. Sydney. Auckland. Johannesburg : Rider, 2004. 160 p.
189. Hogg M. Social Identity: Sociological and Social Psychological Perspectives. *Social Psychology Quarterly*. 2003. № 66 (1). P. 97–100.

190. Human performance enhancement in high-risk environments : insights, developments, and future directions from military research. P. E. O'Connor and Joseph V. Cohn, editors, 2010. 346 p.
191. Horowitz M. J. A prediction of delayed stress response syndromes in Vietnam veterans. *Journal of Social Issues*. 1975. Vol. 31, № 4. P. 67–80.
192. Joseph S., Linley P. A. Positive Change Following Trauma and Adversity: A Review. *Journal of Traumatic Stress*, 2004. Vol. 17, № 1. P. 11–21.
193. Kelly G. A brief introduction to personal construct theory. *Perspectives in personal construct theory*, 1970. P. 1–29.
194. LaRocca M. A., Scogin F. R., Hilgeman M. M., Smith A. J., Chaplin W. F. The impact of posttraumatic growth, transformational leadership, and self- efficacy on PTSD and depression symptom severity among combat Veterans. *Military Psychology*. 2018. Vol. 30, № 2. P. 162–173.
195. Lindemann E. Symptomatology and management of acute grief. *American Journal of Psychiatry*. 1944. Vol. 101. Is. 2. P. 141–148.
196. Lee J. A., Luxton D. D., Reger G. M., Gahm G. A. Confirmatory factor analysis of the Posttraumatic Growth Inventory with a sample of soldiers previously deployed in support of the Iraq and Afghanistan wars. *Journal of Clinical Psychology*. 2010. Vol. 66, № 7. P. 813–819.
197. MacDonald D. K. Crisis Theory and Types of Crisis. 2016. Режим доступа: <http://dustinkmacdonald.com/crisis-theory-types-crisis/> (дата звернення: 25.02.2022)
198. Maddi S. R. The search for meaning. *The Nebraska symposium on motivation*, 1971. P. 137–186.
199. Maslow A. H. The instinctoid nature of basic needs. *Journal of Personality*. 1954. Vol. 22, № 3. P. 326–347.
200. Morris C. W. Varieties of Human Value. Chicago : University of Chicago Press, 1956. 208 p.
201. Murray C. J. L. Armed conflict as a public health problem. *BMJ*. 2002. Vol. 324. P. 346–349.

202. Muzyka O. L., Muzyka O. O., Stavytska S. O., Stavytskiy G. A. Psychosemantic fundamentals of professional self-efficacy of students: the state of modern scientific discourse. *Interdisciplinary Studies of Complex Systems*. 2021. Vol. 18. P. 99–112.
203. Phenix P. *Realms of meaning: a philosophy of the curriculum for general education*. New York : McGraw-Hill, 1964. 391 p.
204. Picano J. J., Roland R. R. Assessing psychological suitability for high-risk military jobs. *The Oxford Handbook of Military Psychology*. New York : Oxford University Press, 2012. P. 148–157.
205. Rokeach M. *Understanding Human Values: Individual and Societal*. New York : The Free Press, 1979. 322 p.
206. Rokeach M. The nature of human values and value systems, in E. P. Hollander and R. G. Hant (eds) *Current Perspectives in Social Psychology*, 4th edn. New York : Oxford University Press, 1976. P. 5–11.
207. Schwartz S. H. An overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Online Readings in Psychology and Culture*. 2012. № 2. P. 1–120.
208. Schwartz S. H. Universals in the structure and content of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*. Orlando, FL : academic. 1992. Vol. 25. P. 1–65.
209. Schwartz S., Sagie G. Value consensus and importance: a cross-national study. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. № 31. P. 465–497.
210. Seligman M. E. P., Csikszentmihalyi M. Positive psychology: An introduction. *American Psychologist*. 2000. Vol. 55, №1. P. 5–14.
211. Tedeschi R. G. The Posttraumatic Growth Inventory: Measuring the Positive Legacy of Trauma. *Journal of Traumatic Stress*. 1996. Vol. 9. P. 455–471.
212. Tedeschi R. G., Calhoun L. G. Posttraumatic growth: conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological Inquiry*. 2004. Vol. 15, № 1. P. 1–18.
213. The nature of human values / M. Rokeach. New York : Free Press. 1973. 438 pp.

214. Tuulik K., Õunapuu T., Kuimet K., Titov E. Rokeach's instrumental and terminal values as descriptors of modern organization values. *International Journal of Organizational Leadership*. 2016. № 5. P. 151–161.

ДОДАТКИ

Додаток А

«Методика вивчення ціннісних орієнтацій М. Рокича»

Реєстраційний бланк

Кодове ім'я _____ *Дата* _____ *обстеження* _____
 Вік _____ Стать _____ Сімейний стан _____
 Військове звання _____ Досвід служби _____

Інструкція:

«Пронумеруйте запропоновані твердження в порядку значущості ваших життєвих принципів.

Уважно прочитайте кожне твердження й оберіть найбільш значуще для Вас. Напишіть проти нього цифру 1. Потім оберіть другу за значущістю цінність і напишіть проти неї цифру 2. Те саме зробіть з рештою тверджень. Найменш важливе залишиться останнім і отримає 18 місце.

Працюйте вдумливо, не поспішаючи. Якщо під час роботи у вас зміниться точка зору, то номер твердження можна буде виправити. Кінцевий результат має відображати вашу реальну позицію.»

Список А

Твердження	Порядковий номер значущості
Активне діяльне життя (повнота та емоційна насиченість життя)	
Життєва мудрість (зрілість суджень, здоровий глузд, які є наслідком життєвого досвіду)	
Здоров'я (фізичне та психічне)	
Цікава робота	
Краса природи та мистецтва (переживання прекрасного в природі та мистецтві)	
Кохання (духовна та фізична близькість з коханою людиною)	

Матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів)	
Гарні і вірні друзі	
Суспільне визнання (повага оточення)	
Пізнання (можливість поглиблення власної освіти, кругозору, загальної культури, інтелектуального розвитку)	
Продуктивне життя (максимальне використання своїх можливостей, сил і здібностей)	
Розвиток (робота над собою, постійне фізичне та духовне зростання)	
Розваги (приємне проведення часу, відсутність обов'язків)	
Свобода (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках)	
Щасливе сімейне життя	
Щастя інших (розвиток та вдосконалення інших, усього народу, людства)	
Творчість (можливість творчої діяльності)	
Упевненість у собі (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх суперечностей, сумнівів)	

Список Б

Твердження	Порядковий номер значущості
Охайність, здатність тримати речі в належному вигляді, порядок у справах	
Вихованість (гарні манери)	
Високі запити (високі вимоги до життя, високі домагання)	
Життєрадісність (почуття гумору)	
Виконавська дисципліна	
Незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче)	

Непримиримість до недоліків у собі та з інших	
Освіченість (широта знань, висока загальна культура)	
Відповідальність (почуття обов'язку, здатність тримати слово)	
Раціоналізм (уміння логічно мислити, приймати обдумані раціональні рішення)	
Самоконтроль (стриманість, самодисципліна)	
Сміливість у захисті власної позиції	
Розвинена воля (здатність наполягти на своєму, не пасувати перед труднощами)	
Терпимість (до поглядів і думок інших, уміння пробачати іншим їх помилки)	
Широта поглядів (уміння зрозуміти позицію іншого, поважати смаки, звичаї, звички інших)	
Чесність (щирість, правдивість)	
Ефективність у справах (працелюбство, продуктивність у праці)	
Здатність до співпереживання (турботливість)	

49.	КОРИСНИЙ (працює на благо інших)																			
50.	НАСОЛОДЖУЄТЬСЯ ЖИТТЯМ (насолада їжею, близькістю, розвагами та ін.)																			
51.	БЛАГОЧЕСТИВИЙ (дотримується релігійної віри та переконань)																			
52.	ВІДПОВІДАЛЬНИЙ (надійний, що заслуговує на довіру)																			
53.	ДОПИТЛИВИЙ (цікавиться усім)																			
54.	СХИЛЬНИЙ ПРОЩАТИ (прагне прощати іншого)																			
55.	УСПІШНИЙ (досягає мети)																			
56.	ОХАЙНИЙ (акуратний)																			
57.	ПОТУРАННЯ СВОЇМ БАЖАННЯМ (займається тим, що приносить задоволення)																			

ДРУГА ЧАСТИНА ОПИТУВАЛЬНИКА

Інструкція:

«Нижче наведено описи деяких людей. Будь ласка, прочитайте кожен опис та подумайте, наскільки кожна людина схожа або не схожа на Вас. Поставте хрестик в одній із клітинок праворуч, яка показує, наскільки описана людина схожа на Вас.»

Профіль особистості

	Дуже схожий на мене	Схожий на мене	Певною мірою схожий на мене	Трохи схожий на мене	Не схожий на мене	Зовсім не схожий на мене
1. Вигадувати щось нове і бути винахідливим для нього важливо. Він любить чинити по-своєму, на свій лад.						
2. Для нього важливо бути						

багатим. Він хоче, щоб у нього було багато грошей та дорогих речей.						
3.Він вважає, що важливо, щоб з кожною людиною у світі поводитися однаково. Він вірить, що всі повинні мати рівні можливості в житті.						
4.Для нього дуже важливо показати свої здібності. Він хоче, щоб люди захоплювалися тим, що робить.						
5.Для нього важливо жити у безпечному оточенні. Він уникає всього, що може загрожувати його безпеці.						
6.Він вважає, що важливо робити багато різних справ у житті. Він завжди прагне новизни.						
7. Він вірить, що люди повинні робити те, що їм кажуть. Він вважає, що люди повинні дотримуватись правил завжди, навіть коли ніхто не бачить.						
8. Для нього важливо вислухати думку людей, які відрізняються від						

нього. Навіть якщо він не погоджується з ними, він все одно хоче їх зрозуміти.						
9. Він вважає, що важливо не просити більшого, ніж маєш. Він вірить, що люди повинні задовольнятися тим, що мають.						
10. Він завжди шукає привід для розваг. Для нього важливо робити те, що приносить йому задоволення.						
11. Для нього важливо самому вирішувати, що робити. Йому подобається бути вільним у плануванні та виборі своєї діяльності.						
12. Для нього дуже важливо допомагати оточуючим. Він хоче дбати про їхнє благополуччя.						
13. Для нього дуже важливо досягти успіху в житті. Йому подобається справляти враження на інших людей.						
14. Для нього дуже важливою є безпека його країни. Він вважає,						

що держава має бути готова до захисту від зовнішньої та внутрішньої загрози.						
15. Він любить ризикувати. Він завжди шукає пригод.						
16. Для нього важливо завжди поводитися належним чином. Він хоче уникати дій, які б вважали б невірними.						
17. Для нього важливо бути головним та вказувати іншим, що робити. Він хоче, щоб люди робили те, що він скаже.						
18. Для нього важливо бути відданим своїм друзям. Він хоче присвятити себе своїм близьким.						
19. Він щиро вірить, що люди повинні дбати про природу. Дбати про довкілля важливо для нього.						
20. Бути релігійним важливо для нього. Він намагається слідувати своїм релігійним переконанням.						

21. Для нього важливо, щоб речі утримувалися в порядку та в чистоті. Йому справді не подобається безладдя.						
22. Він вважає, що важливо цікавитись багатьом. Йому подобається бути допитливим та намагатися зрозуміти різні речі.						
23. Він вважає, що всі народи світу повинні жити в гармонії. Сприяти встановленню миру між усіма групами людей важливо для нього.						
24. Він вважає, що важливо бути честолюбним. Йому хочеться показати, наскільки він здібний.						
25. Він думає, що найкраще чинити відповідно до встановлених традицій. Для нього важливо дотримуватися звичаїв, які він засвоїв.						
26. Для нього важливо отримувати задоволення від						

життя. Йому подобається «балувати» себе.						
27. Для нього важливо бути чуйним до потреб інших людей. Він намагається підтримувати тих, кого знає.						
28. Він вважає, що завжди повинен виявляти повагу до своїх батьків і людей старшого віку. Для нього важливо бути слухняним.						
29. Він хоче, щоб з усіма чинили справедливо, навіть з людьми, яких він не знає. Для нього важливо захищати слабких.						
30. Він любить сюрпризи. Для нього важливо, щоб його життя було сповнене яскравих вражень.						
31. Він намагається не захворіти. Збереження здоров'я дуже важливе для нього.						
32. Просування вперед у житті важливе для нього. Він намагається робити все краще, ніж інші.						

33. Для нього важливо прощати людей, які образили його. Він намагається бачити хороше у них і не тримати образи.						
34. Для нього важливо бути незалежним. Йому подобається покладатися на себе.						
35. Мати стабільний устрій важливо для нього. Він переймається збереженням громадського порядку.						
36. Для нього дуже важливо завжди бути ввічливим з іншими людьми. Він намагається ніколи не дратувати та не турбувати інших.						
37. Він посправжньому хоче насолоджуватися життям. Добре проводити час дуже важливо для нього.						
38. Для нього важливо бути скромним. Він намагається не привертати увагу.						
39. Він завжди хоче бути тим, хто ухвалює рішення. Йому подобається бути лідером.						

40. Для нього важливо пристосовуватися до природи, бути її частиною. Він вірить, що люди не повинні змінювати природу.						
--	--	--	--	--	--	--

Багаторівневий особистісний опитувальник (БОО) «Адаптивність-200»

Реєстраційний бланк

Кодове ім'я _____ Дата _____ обстеження _____
 Вік _____ Стать _____ Сімейний стан _____
 Військове звання _____ Досвід служби _____

Інструкція:

«Опитувальник складається з тверджень, що стосуються Вашого самопочуття, поведінки, характеру, інтересів і відносин в родині. Ваше завдання полягає у тому, щоб визначити своє відношення до кожного твердження, тобто погодитися або не погодитися з ним. Якщо Ви погоджуєтеся з твердженням, то дайте відповідь «так» (знак «+» у відповідній клітинці реєстраційного бланка). Якщо Ви не згодні – відповідь «ні» (знак «-» відповідній клітинці).

Правильних або неправильних відповідей тут бути не може, тому довго не замислюйтеся над питанням – давайте відповідь, виходячи з того, що більше відповідає Вашому характеру або уявленню про самого себе».

№	Твердження	Так	Ні
1.	Буває, що я серджуся.		
2.	Зазвичай вранці я прокидаюся свіжим і відпочилим.		
3.	Зараз я приблизно так само працездатний, як і завжди.		
4.	Доля безумовно несправедлива до мене.		
5.	Закрепи у мене бувають дуже рідко.		
6.	Часом мені дуже хотілося покинути свій дім.		
7.	Часом у мене бувають напади сміху або плачу, з якими я ніяк не можу впоратись.		
8.	Мені здається, що мене ніхто не розуміє.		
9.	Вважаю, що якщо хтось заподіяв мені зло, я повинен йому відповісти тим же.		
10.	Іноді мені в голову приходять такі нехороші думки, що краще про них нікому не розказувати.		
11.	Мені важко зосередитися на якому-небудь завданні або роботі.		
12.	У мене бувають дуже дивні і незвичайні переживання.		
13.	У мене не було неприємностей через мою поведінку.		
14.	В дитинстві я скоював дрібні крадіжки.		

15.	Буває, у мене з'являється бажання ламати або крушити все навколо.		
16.	Бувало, що я цілими днями або навіть тижнями нічого не міг робити, тому що ніяк не міг примусити себе взятися до роботи.		
17.	Сон у мене переривчастий і неспокійний.		
18.	Моя сім'я відноситься з несхваленням до тієї роботи, яку я обрав.		
19.	Бували випадки, що я не виконував своїх обіцянок.		
20.	Голова у мене болить часто.		
21.	Раз на тиждень або частіше я без жодної видимої причини раптово відчуваю жар у всьому тілі.		
22.	Було б добре, якби майже всі закони відмінили.		
23.	Стан мого здоров'я майже такий же, як у більшості моїх знайомих (не гірше).		
24.	Зустрічаючи на вулиці своїх знайомих або шкільних друзів, з якими я давно не бачився, я вважаю за краще проходити осторонь від них, якщо вони зі мною не заговорюють першими.		
25.	Більшості людей, які мене знають, я подобаюся.		
26.	Я людина товариська.		
27.	Іноді я так наполягаю на своєму, що люди втрачають терпіння.		
28.	Значну частину часу настрій у мене пригнічений.		
29.	Тепер мені важко сподіватися на те, що я чого-небудь досягну у житті.		
30.	У мене мало впевненості в собі.		
31.	Іноді я кажу неправду.		
32.	Зазвичай я вважаю, що життя – гарна річ.		
33.	Я вважаю, що більшість людей здатна збрехати, щоб просунутись по службі.		
34.	Я охоче беру участь у зібраннях, зборах і інших суспільних заходах.		
35.	Я сварюся з членами моєї сім'ї дуже рідко.		
36.	Іноді у мене виникає сильне бажання порушити правила пристойності або кому-небудь нашкодити.		
37.	Найважча боротьба для мене – це боротьба з самим собою.		
38.	М'язові судоми або сипання у мене бувають украй рідко (або майже не бувають).		
39.	Я досить байдужий до того, що зі мною буде.		

40.	Іноді, коли я не добре себе відчуваю я буваю дратівливим.		
41.	Значну частину часу у мене таке відчуття, що я зробив щось не те або навіть щось погане.		
42.	Деякі люди до того полюбляють командувати, що мені так і кортить робити все наперекір, навіть якщо я знаю, що вони мають рацію.		
43.	Я часто вважаю себе зобов'язаним відстоювати те, що вважаю справедливим.		
44.	Моя мова зараз така ж як завжди (не швидше і не повільніше, немає ні хрипоти, ні виразності).		
45.	Я вважаю, що моє сімейне життя таке ж добре, як у більшості моїх знайомих.		
46.	Мене вкрай зачіпає, коли мене критикують або сварять.		
47.	Іноді у мене буває таке відчуття, що я просто повинен нанести ушкодження собі або кому-небудь іншому.		
48.	Моя поведінка значною мірою визначається звичаями тих, хто мене оточує.		
49.	В дитинстві у мене була така компанія, де всі прагнули стояти один за одного.		
50.	Іноді мені так і кортить з ким-небудь затіяти бійку.		
51.	Бувало, що я казав про речі, в яких не розбираюся.		
52.	Зазвичай я засинаю спокійно і мене не турбують ніякі думки.		
53.	Останні декілька років я відчуваю себе добре.		
54.	У мене ніколи не було ні випадків, ні судом.		
55.	Зараз моя вага постійна (я не худну і не повнішаю).		
56.	Я вважаю, що часто мене карали несправедливо.		
57.	Я легко можу розплакатись.		
58.	Я мало стомлююся.		
59.	Я був би досить спокійний, якби у кого-небудь з моєї сім'ї були неприємності через порушення закону.		
60.	З моїм розумом твориться щось недобре.		
61.	Щоб приховати свою сором'язливість мені доводиться докладати великі зусилля.		
62.	Напади запаморочення у мене бувають дуже рідко (або майже не бувають).		
63.	Мене турбують сексуальні (статеві) питання.		
64.	Мені важко підтримувати розмову з людьми, з якими я тільки що познайомився.		

65.	Коли я намагаюся щось зробити, то часто помічаю, що у мене тремтять руки.		
66.	Руки у мене такі ж спритні і моторні, як і раніше.		
67.	Велику частину часу я відчуваю загальну слабкість.		
68.	Іноді, коли я збентежений я сильно вкриваюся потом і мене це дратує.		
69.	Буває, що я відкладаю на завтра те, що повинен зробити сьогодні.		
70.	Думаю, що я людина приречена.		
71.	Бували випадки, що мені було важко утриматися від того, щоб що-небудь не поцупити в кого-небудь або де-небудь, наприклад у магазині		
72.	Я зловживав спиртними напоями.		
73.	Я часто про що-небудь турбуюся.		
74.	Мені б хотілося бути членом декількох гуртків або зборів.		
75.	Я рідко задихаюся, і у мене не буває сильного серцебиття.		
76.	Все своє життя я суворо дотримуюсь принципів, заснованих на почутті обов'язку.		
77.	Траплялося, що я перешкоджав або поступав наперекір людям просто із принципу, а не тому, що справа була дійсно важливою.		
78.	Якщо мені не загрожує штраф і машин поблизу немає, я можу перейти вулицю там, де бажаю, а не там де потрібно.		
79.	Я завжди був незалежним і вільним від контролю з боку сім'ї.		
80.	У мене бували періоди такої сильної стурбованості, що я навіть не міг всидіти на місці.		
81.	Часто мої вчинки тлумачилися не вірно.		
82.	Мої батьки і (або) інші члени моєї сім'ї прискіпуються до мене більше, ніж потрібно.		
83.	Хтось керує моїми думками.		
84.	Люди байдужі до того, що з тобою може трапитися.		
85.	Мені подобається бути в компанії, де всі жартують один над одним.		
86.	В школі я засвоював матеріал повільніше, аніж інші.		
87.	Я цілком впевнений у собі.		
88.	Нікому не довіряти – найбезпечніше.		
89.	Раз на тиждень або частіше я буваю дуже збудженим і схвильованим.		
90.	Коли я знаходжуся в компанії, мені важко знайти		

	відповідну тему для розмови.		
91.	Мені легко примусити інших людей боятися мене, і іноді я це роблю ради забави.		
92.	У грі я вважаю за краще вигравати.		
93.	Безглуздо засуджувати людину, яка обдурила того, хто сам дозволяє себе обдурювати.		
94.	Хтось намагається впливати на мої думки.		
95.	Я щодня випиваю багато води.		
96.	Щасливіше всього я буваю наодинці.		
97.	Я обурююся кожного разу, коли дізнаюся, що злочинець з якої-небудь причини залишився безкарним.		
98.	У моєму житті був один або декілька випадків, коли я відчував, що хтось за допомогою гіпнозу примушує мене скоювати ті або інші вчинки.		
99.	Я дуже рідко починаю розмову з людьми першим.		
100.	У мене ніколи не було зіткнень із законом.		
101.	Мені приємно мати серед своїх знайомих значних людей, це якби додає мені вагу у власних очах.		
102.	Іноді без жодної причини у мене раптом наступають періоди незвичайної веселості.		
103.	Життя для мене майже завжди пов'язано з напругою.		
104.	У школі мені було дуже важко виступати перед аудиторією.		
105.	Люди проявляють по відношенню до мене стільки співчуття і симпатії, наскільки я заслуговую.		
106.	Я відмовляюся грати в деякі ігри, тому що це у мене погано виходить.		
107.	Мені здається, що я знаходжу друзів з такою ж легкістю, як і інші.		
108.	Мені неприємно, коли навколо мене є люди.		
109.	Як правило, мені не везе.		
110.	Мене легко збити з пантелику.		
111.	Деякі з членів моєї сім'ї скоювали вчинки, які мене лякали.		
112.	Іноді у мене бувають напади сміху або плачу, з якими я ніяк не можу впоратись.		
113.	Мені важко приступити до виконання нового завдання або розпочати нову справу.		
114.	Якби люди не були налаштовані проти мене, я досягнув би у житті набагато більшого.		

115.	Мені здається, що мене ніхто не розуміє		
116.	Серед моїх знайомих є люди, які мені не подобаються.		
117.	Я легко втрачаю терпіння з людьми.		
118.	Часто у новій обстановці я переживаю почуття тривоги.		
119.	Часто мені хочеться померти.		
120.	Іноді я такий збуджений, що мені важко заснути.		
121.	Часто я переходжу на іншу сторону вулиці, щоб уникнути зустрічі з тим, кого я побачив		
122.	Бувало, що я кидав почату справу, оскільки боявся, що я не справлюся з нею		
123.	Майже щодня трапляється що-небудь, що лякає мене		
124.	Навіть серед людей я зазвичай відчуваю себе самотнім.		
125.	Я переконаний, що існує лише одне єдине правильне розуміння значення життя.		
126.	В гостях я частіше сиджу де-небудь осторонь або розмовляю з ким-небудь одним, ніж беру участь у загальних розвагах.		
127.	Мені часто кажуть, що я запальний.		
128.	Буває, що я з ким-небудь пліткую.		
129.	Часто мені неприємно, коли я намагаюся застерегти когось від помилок, а мене розуміють невірно.		
130.	Я часто звертаюся до людей за порадою.		
131.	Часто, навіть тоді, коли усе для мене складається добре, я відчуваю що мені усе байдуже.		
132.	Мене досить важко вивести з себе.		
133.	Коли я намагаюся вказати людям на їх помилки або допомогти, вони часто розуміють мене неправильно.		
134.	Зазвичай я спокійний, і мене нелегко вивести з душевної рівноваги.		
135.	Я заслуговую суворого покарання за свою провину.		
136.	Мені притаманно так сильно переживати свої розчарування, що я не можу примусити себе не думати про них.		
137.	Часом мені здається, що я ні на що не здатний.		
138.	Бувало, що під час обговорення деяких питань я, особливо не замислюючись, погоджувався з думкою інших.		
139.	Мене дуже турбують різні нещастя.		
140.	Мої переконання і погляди непохитні.		
141.	Я вважаю, що можна не порушуючи закон спробувати знайти в ньому лазівку.		

142.	Є люди, які мені настільки неприємні, що я в глибині душі радію, коли вони одержують прочухан за що-небудь.		
143.	У мене бували періоди, коли через хвилювання я втрачав сон.		
144.	Я відвідую різні суспільні заходи, тому що це дозволяє бувати мені серед людей.		
145.	Можна пробачити людям порушення тих правил, які вони вважають нерозсудливими.		
146.	У мене є погані звички, які є настільки сильними, що боротися з ними просто марно.		
147.	Я охоче знайомлюся з новими людьми.		
148.	Буває, що непристойний жарт у мене викликає сміх.		
149.	Якщо справа йде у мене погано, то мені відразу хочеться все кинути.		
150.	Я вважаю за краще діяти відповідно до власних планів, а не слідувати вказівкам інших.		
151.	Мені подобається, коли оточуючі знають мою точку зору.		
152.	Якщо я поганій думки про людину або навіть зневажаю її, я мало прагну приховати це від неї.		
153.	Я людина нервова і легко збудлива.		
154.	Все у мене виходить погано, не так як треба.		
155.	Майбутнє здається мені безнадійним.		
156.	Люди досить легко можуть змінити мою думку, навіть якщо до цього вона здавалася мені остаточною.		
157.	Кілька разів на тиждень у мене буває таке відчуття, що повинно трапитися щось жахливе.		
158.	Значну частину часу я відчуваю себе втомленим.		
159.	Я люблю бувати на вечірках і просто в компаніях.		
160.	Я прагну ухилитися від конфліктів і скрутних ситуацій.		
161.	Мене дуже дратує те, що я забуваю, куди кладу речі.		
162.	Пригодницькі розповіді мені подобаються більше, ніж розповіді про любов.		
163.	Якщо я захочу зробити щось, але оточуючі вважають, що цього робити не варто, я можу легко відмовитися від своїх намірів.		
164.	Безглуздо засуджувати людей, які прагнуть урвати від життя все, що можуть.		
165.	Мені байдуже, що про мене думають інші.		
166.	Я абсолютно не пристосований до військової служби і це		

	мене дуже лякає.		
167.	Я переконаний, що чоловіки повинні служити у Збройних Силах тільки за власним бажанням.		
168.	Останнім часом у мене все частіше і частіше трапляються «промахи» і невдачі по службі.		
169.	Найбільші труднощі для мене під час служби – це необхідність підкорятися командирам і начальникам.		
170.	Тим правилам, які, на мій погляд, несправедливі, я завжди прагну протидіяти.		
171.	Мені хотілося б випробувати себе серйозною і небезпечною справою.		
172.	Мене довго не залишає відчуття образи, заподіяне товаришами.		
173.	Жити за військовим розпорядком для мене просто нестерпно.		
174.	Я сумніваюся, що зможу зі своїм здоров'ям витримати всі навантаження військової служби.		
175.	Я заздрю тим, хто зміг ухилитися від військової служби.		
176.	Я відчуваю все більше і більше розчарувань по відношенню до моєї військової спеціальності.		
177.	Я часто розгублююся у складних і небезпечних ситуаціях.		
178.	Мені хотілося б служити у ДШВ або частинах спеціального призначення.		
179.	Із службою у мене нічого не виходить (не «клеїться»). Часто думаю: «не моя це справа».		
180.	Коли мною хтось командує, це викликає у мене відчуття протесту.		
181.	Мені завжди було важко пристосовуватися до нового колективу.		
182.	Під час подальшої служби я був би не проти послужити там, де небезпечно і де ведуться бойові дії.		
183.	Присяга на вірність Вітчизні у сучасних умовах втратила свою актуальність.		
184.	Мені завжди було нелегко пристосовуватися до нових умов життя.		
185.	У складних ситуаціях я не можу швидко приймати правильні рішення		
186.	Я впевнений, що в майбутньому не стану укладати або продовжувати контракт на продовження військової		

	служби.		
187.	У мене бувають періоди похмурої дратівливості, під час яких я «зриваю злість» на оточуючих.		
188.	Я насилу витримую фізичні навантаження, пов'язані з моєю професійною діяльністю.		
189.	Я достатньо спокійно ставлюся до необхідності брати участь в тривалих і небезпечних відрядженнях.		
190.	Навряд чи я захочу присвятити все своє життя військовій професії (продовжити контракт, залишитися на службу за контрактом, вступити до військового навчального закладу).		
191.	«За компанію» з товаришами я можу прийняти неабияку кількість алкоголю (перевищити свою звичайну «норму»).		
192.	У компаніях, де я часто буваю, друзі іноді палять «травичку». Я їх за це не засуджую.		
193.	Останнім часом, щоб не «зірватися», я був вимушений приймати заспокійливі ліки.		
194.	Мої батьки (родичі) часто виказували побоювання у зв'язку з моїми випивками.		
195.	Немає нічого поганого, коли люди намагаються випробувати на собі незвичайні стани, приймаючи деякі речовини.		
196.	У стані агресії я здатний багато на що.		
197.	Я «крутий» і жорстокий з оточуючими.		
198.	Якщо хтось заподіяв мені зло, я вважаю зобов'язаним відплатити йому тим же («око за око, зуб за зуб»).		
199.	Можна погодитися з тим, що я не дуже схильний виконувати багато наказів, вважаючи їх безрозсудними.		
200.	Я думаю, що будь-яке положення законів і військових статутів можна тлумачити двояко.		

Опитувальник травматичного стресу І. Котеньова (адаптація Н. Агасва та ін.)

Реєстраційний бланк

Кодове ім'я _____ *Дата* _____ *обстеження* _____
Вік _____ *Стать* _____ *Сімейний стан* _____
Військове звання _____ *Досвід служби* _____

Інструкція:

«Уважно читаючи кожне твердження, виберіть той варіант відповіді, який найбільше відповідає Вашому стану або поглядам у даний час. У кожній колонці на бланку відповідей під номером твердження обведіть цифру, що означає Вашу відповідь:

5 = «абсолютно вірно»;

4 = «скоріше вірно»;

3 = «частково вірно, почасти невірно»;

2 = «скоріше невірно»;

1 = «абсолютно невірно».

№ з/п	Твердження	Ваші відповіді				
		5	4	3	2	1
1.	Вранці я прокидаюся свіжим та відпочилим.	5	4	3	2	1
2.	Я добре координую свої рухи.	5	4	3	2	1
3.	Я відчуваю втому.	5	4	3	2	1
4.	Мені необхідно докладати зусилля, щоб вникнути в те, про що говорять оточуючі.	5	4	3	2	1
5.	Раптово у мене буває сильне серцебиття.	5	4	3	2	1
6.	Я приймаю їжу машинально, не відчуваючи при цьому задоволення.	5	4	3	2	1
7.	Світ, який мене оточує, здається нереальним.	5	4	3	2	1
8.	Я здригаюся від раптового шуму.	5	4	3	2	1
9.	Я настільки живо згадую окремі події, що при цьому ніби знову переживаю їх.	5	4	3	2	1
10.	Я абсолютно здоровий фізично.	5	4	3	2	1
11.	Мені приносить задоволення знаходитися серед людей.	5	4	3	2	1

12.	Часто я дію так, ніби мені загрожує небезпека.	5	4	3	2	1
13.	Мене не можна звинуватити в тому, що я розсіяний.	5	4	3	2	1
14.	Я часто бачу один і той же страшний сон.	5	4	3	2	1
15.	Безумовно, я винуватий перед людьми.	5	4	3	2	1
16.	Дурниці дратують мене.	5	4	3	2	1
17.	Я намагаюся не дивитися телевизор, якщо показують хроніку драматичних подій.	5	4	3	2	1
18.	Мені подобається моя робота.	5	4	3	2	1
19.	Я пережив серйозну втрату.	5	4	3	2	1
20.	Я добре висипаюся ночами.	5	4	3	2	1
21.	Я ніколи не бачу страшних снів.	5	4	3	2	1
22.	Іноді мені хочеться напиться.	5	4	3	2	1
23.	Мої близькі сильно турбуються через мою роботу.	5	4	3	2	1
24.	У мене буває відчуття, що час тече ніби уповільнено.	5	4	3	2	1
25.	Іноді я звертаюся до лікаря тільки тому, що хочу трохи відпочити.	5	4	3	2	1
26.	Багато речей втратили для мене інтерес.	5	4	3	2	1
27.	Без жодного приводу я можу вийти із себе.	5	4	3	2	1
28.	Мені слід було б дотримуватися дієти.	5	4	3	2	1
29.	Я намагаюся уникати розмов на неприємні теми.	5	4	3	2	1
30.	Буває, що я забуваю речі.	5	4	3	2	1
31.	Іноді мені здається, що навіть близькі люди не розуміють мене.	5	4	3	2	1
32.	Мені необхідно краще контролювати емоції.	5	4	3	2	1
33.	Минулі події підчас згадуються більш яскраво, ніж те, що відбувається зараз.	5	4	3	2	1
34.	Мені іноді здається, що світ навколо мене втрачає фарби.	5	4	3	2	1
35.	Я прокидаюся від раптового страху.	5	4	3	2	1
36.	Мені доводиться докладати великих зусиль, щоб працювати в колишньому ритмі.	5	4	3	2	1
37.	Часом я відчувають озноб.	5	4	3	2	1
38.	Мені хочеться допомагати людям, які потрапили в біду.	5	4	3	2	1
39.	Нещодавно мені довелося зіткнутися з дуже	5	4	3	2	1

	небезпечними обставинами.					
40.	Я відчуваю себе більш досвідченою людиною, ніж багато хто з моїх однолітків.	5	4	3	2	1
41.	Мені важко заснути.	5	4	3	2	1
42.	Я відчуваю самотність.	5	4	3	2	1
43.	Мені буває важко згадувати те, що відбувалося зовсім недавно.	5	4	3	2	1
44.	Я відчуваю, що стаю іншою людиною.	5	4	3	2	1
45.	Часом мене радують найнезначніші речі.	5	4	3	2	1
46.	Я відчуваю прилив сил.	5	4	3	2	1
47.	Вранці я дуже важко прокидаюся.	5	4	3	2	1
48.	Мої думки постійно повертаються до того, про що не хочеться думати.	5	4	3	2	1
49.	Я відчуваю сором.	5	4	3	2	1
50.	Зазвичай, я не звертаюся до лікаря, навіть якщо відчуваю, що не зовсім здоровий.	5	4	3	2	1
51.	Я настільки міцно сплю, що гучні звуки або яскраве світло не можуть мені перешкодити.	5	4	3	2	1
52.	Мені кажуть, що я скрикую уві сні.	5	4	3	2	1
53.	Я часто думаю про майбутнє.	5	4	3	2	1
54.	Іноді я серджуся.	5	4	3	2	1
55.	Я боюся, що можу накоїти щось всупереч своїм намірам.	5	4	3	2	1
56.	Буває, що я забуваю те, що хотів сказати або зробити.	5	4	3	2	1
57.	Останнім часом мій настрій погіршився.	5	4	3	2	1
58.	Мені немає на кого покластися.	5	4	3	2	1
59.	Хотілося б, щоб моя сім'я приділяла мені більше уваги.	5	4	3	2	1
60.	Безумовно, я люблю ризикувати.	5	4	3	2	1
61.	Мені подобається «чорний гумор».	5	4	3	2	1
62.	Я в усьому покладаюся на самого себе.	5	4	3	2	1
63.	Я постійно відчуваю потребу що-небудь їсти, навіть не відчуваючи голоду.	5	4	3	2	1
64.	Іноді мені здається, що я заплутався в житті.	5	4	3	2	1
65.	Мені здається, що я не зумів зробити те, що від мене вимагалось.	5	4	3	2	1

66.	Я відчуваю інтерес і смак до життя.	5	4	3	2	1
67.	Мені весело та легко в компанії друзів.	5	4	3	2	1
68.	Я багато і плідно працюю.	5	4	3	2	1
69.	Часто я забуваю, куди поклав ту чи іншу річ.	5	4	3	2	1
70.	Я намагаюся ні з ким не обговорювати свої проблеми.	5	4	3	2	1
71.	Я ніколи не відчував страху.	5	4	3	2	1
72.	Мені було б корисно побути на самоті.	5	4	3	2	1
73.	Роблячи яку-небудь справу, я часто думаю зовсім про інше.	5	4	3	2	1
74.	Моє життя різноманітне і насичене подіями.	5	4	3	2	1
75.	Я ніколи не вчиняв так, щоб потім було б соромно.	5	4	3	2	1
76.	Чужі труднощі мало кого хвилюють.	5	4	3	2	1
77.	Я відчуваю себе набагато старшим за свої роки.	5	4	3	2	1
78.	Мені здається, що мене чекає щасливе майбутнє.	5	4	3	2	1
79.	У житті мені довелося пережити таке, що краще не згадувати.	5	4	3	2	1
80.	Я гостро сприймаю чужу біль.	5	4	3	2	1
81.	Мені здається, що я втратив здатність радіти життю.	5	4	3	2	1
82.	Мене турбують головні болі.	5	4	3	2	1
83.	Легкі заробітки зазвичай пов'язані з порушенням закону.	5	4	3	2	1
84.	Я не проти додаткового заробітку.	5	4	3	2	1
85.	Сторонні звуки відволікають мене.	5	4	3	2	1
86.	Я намагаюся не вступати в бійку, якщо справа мене не стосується.	5	4	3	2	1
87.	Я вірю в торжество справедливості.	5	4	3	2	1
88.	Моє серце працює як звичайно.	5	4	3	2	1
89.	Іноді я приймаю пігулки.	5	4	3	2	1
90.	Є речі, які я не можу собі пробачити.	5	4	3	2	1
91.	Безумовно, мені потрібен час, щоб опанувати себе.	5	4	3	2	1
92.	Алкоголь добре знімає будь-який стрес.	5	4	3	2	1
93.	Я не схильний скаржитися на здоров'я.	5	4	3	2	1
94.	Мені хочеться все трошити на своєму шляху.	5	4	3	2	1
95.	Більшість людей стурбовані лише власним благополуччям.	5	4	3	2	1

96.	Мені важко стримувати свій гнів.	5	4	3	2	1
97.	Я не вважаю, що правий той, хто сильніший.	5	4	3	2	1
98.	Я ніколи не втрачав свідомість.	5	4	3	2	1
99.	Мені слід було б навчитися уникати конфліктів.	5	4	3	2	1
100.	Я придбав у житті хороших друзів.	5	4	3	2	1
101.	Мене вважають урівноваженою людиною.	5	4	3	2	1
102.	Нервові напруження добре знімає сауна.	5	4	3	2	1
103.	Я відчуваю розгубленість.	5	4	3	2	1
104.	Часто мені здається, що мене підстерігає небезпека.	5	4	3	2	1
105.	Я працюю, не відчуваючи втоми.	5	4	3	2	1
106.	Я відчуваю сильне внутрішнє збудження.	5	4	3	2	1
107.	Часто я здійснюю мимовільні дії у відповідь на несподіваний звук або рух.	5	4	3	2	1
108.	Мені важко зосередитися одночасно на декількох справах.	5	4	3	2	1
109.	Я почуваю себе цілком впевненим.	5	4	3	2	1
110.	Мені є за що дякувати долі.	5	4	3	2	1

Аналіз результатів за «Методикою вивчення ціннісних орієнтацій М. Рокича»

№	Вік	Стать	Сімейний стан	Військове звання	Досвід служби (міс)	Список А																	
						Активне, діяльне життя	Життєва мудрість	Здоров'я	Цікава робота	Краса природи і мистецтва	Кохання	Матеріально забезпечене життя	Гарні та вірні друзі	Суспільне визнання	Пізнання	Продуктивне життя	Розвиток	Розваги	Свобода	Щасливе сімейне життя	Щастя інших	Творчість	Упевненість в собі
Етап службової діяльності																							
1.	23	ч	неодр	мол. серж	55	18	1	3	14	13	12	11	4	15	5	16	6	17	7	8	9	10	2
2.	26	ч	неодр	солдат	43	10	9	1	11	16	2	17	4	12	6	13	5	18	14	3	8	15	7
3.	22	ч	неодр	ст. солдат	43	5	6	17	2	4	3	13	16	1	12	9	10	11	8	7	18	14	15
4.	23	ч	одр	ст. солдат	31	2	6	7	8	18	3	4	5	9	17	16	15	10	11	1	14	12	13
5.	30	ч	неодр	солдат	55	6	5	2	15	7	3	8	4	16	9	11	10	14	13	1	17	18	12
6.	45	ч	одр	мол. л-нт	1	13	6	8	10	18	3	16	4	5	9	14	11	17	7	2	12	15	1
7.	26	ч	неодр	солдат	175	4	6	8	5	7	9	18	1	17	10	3	2	11	16	12	15	13	14
8.	35	ч	розл	ст. серж	81	6	7	1	8	2	17	3	4	16	15	14	8	9	10	5	11	13	12
9.	24	ч	одр	ст. л-нт	151	14	13	7	6	15	5	18	4	16	3	2	9	8	10	1	11	12	17
10.	33	ч	одр	ст. серж	10	10	5	3	4	17	2	6	9	11	12	8	7	14	13	1	16	18	15

11.	36	ч	неодр	ст. солдат	23	13	2	1	7	15	8	3	10	9	16	11	4	17	12	5	14	18	6
12.	26	ч	неодр	ст. солдат	55	4	18	1	2	17	3	5	7	6	16	8	9	11	10	12	13	14	15
13.	25	ч	одр	ст. солдат	103	1	16	2	3	15	4	5	6	7	14	8	9	10	17	11	12	18	13
14.	28	ч	неодр	мол. сержант	103	1	9	2	16	17	8	7	3	4	12	5	6	18	15	10	14	13	11
15.	30	ч	неодр	сержант	31	12	13	1	11	17	4	6	7	10	9	14	3	18	5	2	16	15	8
16.	51	ч	одр	рядовой	35	1	9	2	16	17	8	7	3	4	12	5	6	18	15	10	14	13	11
17.	33	ч	одр	гол. серж	103	3	11	1	9	12	4	13	5	14	10	6	8	17	16	2	15	18	17
18.	49	ч	розл	солдат	23	9	8	1	7	10	3	6	5	11	12	13	17	16	15	2	4	18	14
19.	26	ч	одр	капітан	49	7	4	3	9	17	2	11	10	14	13	8	12	16	6	1	18	15	5
20.	50	ч	розл	ст. серж	28	11	10	16	13	8	15	14	9	1	2	12	3	5	4	18	6	7	17
21.	31	ч	одр	ст. солд	29	10	11	1	12	17	13	15	2	4	5	6	16	14	7	3	9	18	8
22.	32	ч	неодр	ст. солд	34	12	14	4	9	18	2	1	5	15	7	11	6	10	8	3	13	17	16
23.	28	ч	неодр	ст. солд	13	7	3	8	16	18	4	6	5	14	9	13	12	11	1	2	15	17	10
24.	45	ч	одр	гол. серж	25	5	6	1	4	17	6	9	3	10	15	7	13	16	12	2	11	8	14
25.	49	ч	одр	рядовой	67	12	6	3	7	16	2	9	4	18	14	8	13	17	5	1	10	15	11
26.	35	ч	одр	рядовой	67	7	9	2	8	3	10	11	12	18	17	16	6	15	5	1	13	14	4
27.	48	ч	одр	ст. серж	55	4	3	6	7	8	9	11	12	17	13	14	15	18	1	2	10	5	16
28.	23	ч	неодр	ст. л-нт	12	9	14	1	8	15	10	13	3	18	12	7	2	11	4	6	16	17	5
29.	22	ч	одр	ст. солд	12	18	16	1	9	13	7	8	5	6	10	12	11	14	2	15	3	17	4

30.	40	ч	неодр	солдат	139	11	10	1	14	4	3	6	5	17	12	9	8	18	7	2	15	16	13
31.	26	ч	неодр	ст. л-нт	19	10	9	7	8	12	5	6	11	13	14	15	1	3	2	4	16	17	18
32.	46	ч	одр	солдат	55	9	3	1	6	14	7	10	4	17	15	11	12	18	5	2	13	16	8
33.	36	ч	одр	сержант	10	12	2	1	8	18	5	4	9	17	15	10	6	11	16	3	13	14	7
34.	52	ч	одр	сержант	14	18	14	1	8	9	7	12	11	6	2	4	3	17	16	10	13	15	5
35.	45	ч	розл	ст. серж	12	3	1	2	10	15	9	12	8	7	14	6	5	18	16	4	13	17	11
36.	25	ч	неодр	солдат	175	14	13	4	3	12	5	2	8	17	6	7	10	9	11	1	18	16	8
37.	39	ч	неодр	солдат	24	15	6	5	7	16	4	2	3	11	14	13	8	18	10	1	12	17	9
38.	34	ч	одр	ст. серж	55	8	2	3	9	18	4	6	7	5	14	10	16	15	13	1	11	17	12
39.	29	ч	одр	л-нт	10	12	11	1	6	14	3	5	10	16	13	9	7	18	4	2	15	17	8
40.	42	ч	одр	ст. солдат	91	15	6	3	7	16	2	10	4	14	13	8	9	18	5	1	12	17	11
41.	29	ч	одр	солдат	55	8	17	1	11	16	3	10	4	14	13	8	9	18	6	2	12	5	13
42.	38	ч	неодр	солдат	31	12	17	1	16	18	9	13	5	10	15	3	7	14	8	4	6	11	2
43.	42	ч	неодр	сержант	31	16	11	1	10	15	3	2	9	8	7	6	13	14	5	4	18	17	12
44.	23	ч	неодр	солдат	29	11	1	10	9	12	2	3	13	14	17	15	4	18	5	6	7	16	8
45.	34	ч	одр	ст. солдат	31	1	13	2	5	17	8	6	4	9	7	10	12	18	11	14	3	15	16
Середні значення						8,7	8,5	3,5	8,7	13,6	5,8	8,5	6,4	11,4	11,3	9,6	8,5	14,4	9,1	4,7	12,3	14,4	10,6
РАНГ						<u>8</u>	<u>5</u>	<u>1</u>	<u>9</u>	<u>16</u>	<u>3</u>	<u>6</u>	<u>4</u>	<u>14</u>	<u>13</u>	<u>11</u>	<u>7</u>	<u>17</u>	<u>10</u>	<u>2</u>	<u>15</u>	<u>18</u>	<u>12</u>
Етап безпосередньої участі в бойових діях																							

1.	23	ч	неодр	мол. серж	58	4	3	5	13	14	15	8	10	9	1	2	6	18	12	11	16	17	7
2.	26	ч	неодр	солдат	46	11	10	1	13	14	8	16	9	12	7	6	2	18	5	3	15	17	4
3.	22	ч	неодр	ст. солдат	46	12	10	3	12	18	2	7	6	14	15	9	8	13	5	1	17	16	4
4.	23	ч	одр	ст. солдат	34	3	2	4	5	14	16	6	8	7	13	18	11	12	15	1	10	17	9
5.	30	ч	неодр	солдат	58	9	15	7	8	16	2	3	4	14	13	10	5	12	11	1	17	18	6
6.	45	ч	одр	мол. л-нт	4	14	6	5	11	17	2	16	3	9	13	12	10	18	4	1	7	15	8
7.	26	ч	неодр	солдат	178	3	2	4	5	8	17	18	6	16	7	9	10	15	11	1	14	13	12
8.	35	ч	розл	ст. серж	82	9	16	8	7	15	4	1	3	17	14	6	13	12	11	2	10	18	5
9.	24	ч	одр	ст. л-нт	154	10	16	6	7	11	1	18	4	17	3	2	14	8	9	5	15	12	13
10.	33	ч	одр	ст. серж	13	7	8	9	5	6	4	17	10	9	8	3	18	2	11	13	12	16	15
11.	36	ч	неодр	ст. солдат	26	9	2	1	15	10	3	4	5	6	18	7	8	11	13	12	16	17	14
12.	26	ч	неодр	ст. солдат	58	6	5	1	4	18	3	17	7	8	9	16	10	15	11	2	14	12	13
13.	25	ч	одр	ст. солдат	106	5	18	4	3	15	2	1	8	11	12	13	9	6	16	7	14	17	10
14.	28	ч	неодр	мол. сержант	106	14	7	2	6	17	4	3	8	10	13	9	15	18	5	1	12	16	11
15.	30	ч	неодр	сержант	34	12	10	1	13	17	3	11	4	14	16	7	6	8	5	2	18	15	9
16.	51	ч	одр	рядовой	38	7	6	1	5	16	4	18	13	14	15	9	10	12	11	2	17	8	3

17.	33	ч	одр	гол. серж	106	13	5	1	9	11	12	3	4	8	7	10	15	16	2	17	18	6	14
18.	49	ч	розл	солдат	26	3	2	4	6	11	5	8	7	9	10	12	13	18	14	1	17	15	16
19.	26	ч	одр	капітан	52	4	6	3	9	16	2	16	10	13	11	12	8	17	5	1	18	15	7
20.	50	ч	розл	ст. серж	31	7	6	2	8	9	3	4	10	16	15	17	14	18	11	1	13	12	5
21.	31	ч	одр	ст. солд	32	12	11	1	13	17	6	5	4	14	16	7	8	9	3	2	15	18	10
22.	32	ч	неодр	ст. солд	37	11	8	2	6	18	3	4	5	12	16	13	7	15	10	1	14	17	9
23.	28	ч	неодр	ст. солд	16	6	12	1	11	18	2	13	4	15	10	9	8	14	5	3	16	17	7
24.	45	ч	одр	гол. серж	28	9	11	3	8	18	6	5	1	13	15	7	10	16	14	2	17	4	12
25.	49	ч	одр	рядовий	70	12	14	3	11	15	2	16	10	17	9	7	8	18	6	1	5	13	4
26.	35	ч	одр	рядовий	70	6	5	1	4	12	7	11	3	13	10	15	16	17	2	8	18	14	9
27.	48	ч	одр	ст. серж	58	3	2	4	6	11	5	8	7	9	10	12	13	18	14	1	17	15	16
28.	23	ч	неодр	ст. л-нт	15	5	11	1	12	16	4	2	3	18	13	10	9	14	8	6	15	17	7
29.	22	ч	одр	ст. солд	15	1	2	3	4	17	5	18	6	7	14	8	9	10	15	11	12	16	13
30.	40	ч	неодр	солдат	142	9	13	6	16	8	3	2	7	17	11	12	4	18	5	1	15	14	10
31.	26	ч	неодр	ст. л-нт	22	11	9	12	8	6	5	7	10	15	14	13	3	1	2	4	16	18	17
32.	46	ч	одр	солдат	58	6	5	1	4	17	7	8	9	10	11	12	16	15	14	3	18	13	2
33.	36	ч	одр	сержант	13	8	7	1	15	16	5	4	13	17	12	14	6	11	18	3	9	10	2
34.	52	ч	одр	сержант	17	11	10	8	9	12	2	14	6	18	13	16	17	7	8	1	9	18	5
35.	45	ч	розл	ст. серж	15	5	4	1	11	15	7	14	6	9	10	12	2	18	17	8	13	16	3
36.	25	ч	неодр	солдат	178	16	14	13	15	17	12	11	5	9	10	3	4	8	2	1	18	6	7
37.	39	ч	неодр	солдат	27	10	6	5	7	16	4	2	3	11	9	13	8	16	15	1	12	17	14
38.	34	ч	одр	ст. серж	58	12	8	2	13	17	3	9	1	4	11	6	10	18	14	5	15	18	7
39.	29	ч	одр	л-нт	13	11	8	1	12	18	3	7	10	17	13	9	5	14	4	2	16	15	6

40.	42	ч	одр	ст. солдат	94	4	8	2	7	18	6	5	12	13	16	9	10	17	3	1	15	14	11
41.	29	ч	одр	солдат	58	5	6	1	3	12	7	11	4	14	10	15	13	18	16	2	8	17	9
42.	38	ч	неодр	солдат	34	12	13	1	6	14	16	4	5	7	8	15	10	17	2	11	3	18	9
43.	42	ч	неодр	сержант	34	14	8	2	15	10	5	1	16	11	12	6	18	9	3	4	17	13	7
44.	23	ч	неодр	солдат	32	13	1	9	4	16	6	7	12	14	10	18	8	15	5	2	3	11	17
45.	34	ч	одр	ст. солдат	34	4	10	1	8	16	5	6	2	12	7	14	9	17	11	13	3	15	18
Середнє значення						8,4	8,0	3,5	8,5	14,3	5,2	8,6	6,7	12,2	11,3	10,3	9,7	13,4	9,0	4,0	13,5	14,6	9,2
РАНГ						<u>6</u>	<u>5</u>	<u>1</u>	<u>7</u>	<u>17</u>	<u>3</u>	<u>8</u>	<u>4</u>	<u>14</u>	<u>13</u>	<u>12</u>	<u>11</u>	<u>15</u>	<u>9</u>	<u>2</u>	<u>16</u>	<u>18</u>	<u>10</u>
Етап відновлення боєздатності																							
1.	23	ч	неодр	мол. серж	60	16	1	5	6	18	4	17	2	7	8	9	10	12	11	13	3	14	15
2.	26	ч	неодр	солдат	48	7	8	3	16	15	10	16	5	12	11	13	1	17	4	2	14	18	9
3.	22	ч	неодр	ст. солдат	48	4	12	10	11	2	3	9	8	13	1	7	6	5	14	17	18	16	15
4.	23	ч	одр	ст. солдат	36	5	6	7	3	11	15	2	10	4	13	9	17	16	12	1	8	14	18
5.	30	ч	неодр	солдат	60	17	11	5	16	18	13	4	3	6	7	8	2	9	10	2	11	12	15
6.	45	ч	одр	мол. л-нт	6	14	6	5	11	17	3	16	2	9	12	13	10	18	4	1	7	15	8
7.	26	ч	неодр	солдат	36	16	11	13	9	12	7	17	5	8	3	2	6	14	15	4	18	1	10
8.	35	ч	розл	ст. серж	180	7	13	14	6	5	4	3	2	15	16	12	17	11	10	1	9	18	8

9.	24	ч	одр	ст. л-нт	84	8	9	6	17	18	5	11	2	15	3	7	12	10	13	1	6	14	16
10.	33	ч	одр	ст. серж	156	12	8	2	11	17	3	7	4	5	13	6	10	18	4	1	15	16	9
11.	36	ч	неодр	ст. солдат	15	7	6	3	18	16	1	12	8	2	14	17	5	10	13	4	11	9	15
12.	26	ч	неодр	ст. солдат	28	6	5	1	7	9	4	10	8	11	18	17	3	12	13	2	14	15	16
13.	25	ч	одр	ст. солдат	60	10	18	9	1	17	2	7	8	11	14	16	4	6	13	3	12	15	5
14.	28	ч	неодр	мол. сержант	96	14	8	2	6	17	4	3	11	12	13	9	15	16	5	1	7	18	10
15.	30	ч	неодр	сержант	108	16	14	3	10	11	1	17	6	15	12	5	9	13	7	2	18	8	4
16.	51	ч	одр	рядовой	36	5	10	1	4	9	11	8	12	6	16	3	15	7	14	2	17	13	18
17.	33	ч	одр	гол. серж	17	15	16	5	10	7	12	3	4	1	11	9	18	6	2	17	14	8	13
18.	49	ч	розл	солдат	40	5	2	3	4	7	6	9	8	11	10	14	12	13	15	1	16	18	17
19.	26	ч	одр	капітан	108	1	9	3	13	17	2	18	8	6	7	12	10	16	5	4	14	15	11
20.	50	ч	розл	ст. серж	108	12	11	2	1	14	3	6	10	15	16	17	8	18	4	5	13	7	8
21.	31	ч	одр	ст. солд	28	15	16	3	13	14	2	9	4	17	8	7	12	5	1	6	11	18	10
22.	32	ч	неодр	ст. солд	54	14	10	5	6	15	3	2	1	12	16	13	7	8	9	4	11	17	18
23.	28	ч	неодр	ст. солд	33	11	10	3	4	18	2	9	6	17	7	13	8	14	5	1	16	15	12
24.	45	ч	одр	гол. серж	34	8	9	5	12	18	6	3	1	15	16	4	10	11	14	2	17	7	13
25.	49	ч	одр	рядовой	39	3	17	11	12	18	1	8	13	5	10	14	6	9	15	2	16	7	4
26.	35	ч	одр	рядовой	18	6	5	1	4	12	7	11	3	13	10	15	14	18	16	2	8	17	9
27.	48	ч	одр	ст. серж	30	4	3	2	17	5	6	7	8	18	9	10	11	16	12	1	15	13	14

28.	23	ч	неодр	ст. л-нт	72	7	6	1	8	13	9	2	3	18	11	10	4	14	12	17	16	16	5
29.	22	ч	одр	ст. солдат	72	12	13	16	7	17	14	4	8	15	6	3	9	11	5	1	10	11	2
30.	40	ч	неодр	солдат	60	5	18	1	7	12	3	2	7	10	9	8	4	13	11	6	15	14	16
31.	26	ч	неодр	ст. л-нт	17	17	9	12	18	1	2	7	10	8	14	13	3	4	5	6	16	15	11
32.	46	ч	одр	солдат	17	16	9	17	8	1	7	4	14	10	11	12	6	15	5	3	18	13	2
33.	36	ч	одр	сержант	144	2	3	1	10	11	5	4	14	18	12	14	6	16	17	7	8	15	9
34.	52	ч	одр	сержант	15	9	10	8	4	12	2	15	6	18	3	5	7	17	8	1	14	11	16
35.	45	ч	розл	ст. серж	19	5	2	1	6	15	7	14	3	8	9	13	10	18	17	11	12	16	4
36.	25	ч	неодр	солдат	24	10	8	18	12	17	14	2	1	5	16	3	4	15	7	9	13	6	11
37.	39	ч	неодр	солдат	60	18	2	1	3	13	4	6	7	11	9	10	8	14	17	5	12	15	16
38.	34	ч	одр	ст. серж	180	7	4	3	9	17	2	11	10	14	13	8	12	16	6	1	18	15	5
39.	29	ч	одр	л-нт	34	11	8	1	12	18	3	7	10	17	13	9	5	14	4	2	16	15	6
40.	42	ч	одр	ст. солдат	29	3	9	11	17	2	12	1	6	13	16	8	7	10	4	5	15	14	18
41.	29	ч	одр	солдат	60	6	5	1	4	12	7	11	3	13	10	15	14	18	16	2	8	17	9
42.	38	ч	неодр	солдат	15	1	18	2	7	14	9	11	5	6	12	13	10	17	8	8	3	15	16
43.	42	ч	неодр	сержант	60	8	16	5	15	10	2	3	18	11	12	14	4	9	1	7	17	13	6
44.	23	ч	неодр	солдат	36	7	8	9	10	16	6	15	17	18	4	14	1	13	5	2	3	11	12
45.	34	ч	одр	ст. солдат	36	8	15	6	9	16	12	3	2	18	7	14	4	5	11	13	1	10	17
Середні значення						9,1	9,2	5,5	8,9	12,4	5,8	8,1	6,8	11,4	10,7	10,4	8,4	12,6	9,3	4,6	12,3	13,3	11,1
РАНГ						8	9	2	7	16	3	5	4	14	12	11	6	17	10	1	15	18	13

№	Вік	Стать	Сімейний стан	Військове звання	Досвід служби (міс)	Список Б																	
						Охайність	Вихованість	Високі запити	Життєрадісність	Виконавська дисципліна	Незалежність	Нетерпимість до недоліків	Освіченість	Відповідальність	Раціоналізм	Самоконтроль	Сміливість	Розвинена воля	Терпимість	Широта поглядів	Чесність	Ефективність у справах	Здатність до співпереживання
Етап службової діяльності																							
1.	23	ч	неодр	мол. серж	55	5	4	15	6	7	3	16	18	17	2	1	8	9	10	14	11	12	13
2.	26	ч	неодр	солдат	43	10	11	17	15	9	12	18	8	7	2	1	6	5	4	13	3	16	14
3.	22	ч	неодр	ст. солдат	43	9	8	7	10	6	11	15	12	14	13	16	1	2	17	18	3	5	4
4.	23	ч	одр	ст. солдат	31	18	3	17	2	1	16	14	4	11	15	3	13	7	6	8	12	10	9
5.	30	ч	неодр	солдат	55	4	3	16	5	15	6	17	7	14	8	9	10	13	2	17	1	11	12
6.	45	ч	одр	мол. л-нт	1	12	7	16	4	15	9	18	3	2	10	8	11	14	5	17	1	13	6
7.	26	ч	неодр	солдат	175	18	11	10	6	3	14	16	2	13	17	12	1	9	4	15	5	7	8
8.	35	ч	розл	ст. серж	81	1	2	13	11	12	3	18	4	5	6	14	15	7	16	17	8	9	10
9.	24	ч	одр	ст. л-нт	151	16	14	15	11	12	18	13	1	2	17	3	4	9	5	10	6	7	8
10.	33	ч	одр	ст. серж	10	6	7	9	16	17	8	10	11	1	12	13	2	3	14	15	4	8	5
11.	36	ч	неодр	ст. солдат	23	13	12	11	1	14	10	15	2	17	3	4	5	6	7	16	9	18	8

12.	26	ч	неодр	ст. солдат	55	5	1	4	2	3	18	17	6	7	8	9	16	10	11	13	12	14	15
13.	25	ч	одр	ст. солдат	103	1	2	18	3	4	5	6	7	8	10	9	11	17	12	14	15	13	16
14.	28	ч	неодр	мол. сержант	103	8	9	11	10	7	6	13	12	17	18	1	2	15	14	4	3	5	16
15.	30	ч	неодр	сержант	31	8	7	16	3	9	10	18	4	15	1	14	17	13	12	2	6	11	5
16.	51	ч	одр	рядовой	35	8	9	10	14	7	6	13	12	17	18	1	2	11	15	4	3	5	16
17.	33	ч	одр	гол. серж	103	3	1	4	6	8	13	18	5	9	7	2	11	14	17	15	10	16	12
18.	49	ч	розл	матрос	23	1	2	16	3	4	17	18	5	6	15	7	8	9	14	13	10	11	12
19.	26	ч	одр	капітан	49	11	15	6	10	13	1	7	8	9	12	14	2	3	16	17	5	4	18
20.	50	ч	розл	ст. серж	28	12	13	11	14	2	15	3	4	18	17	6	5	8	7	10	9	16	1
21.	31	ч	одр	ст. солд	29	7	14	18	6	8	2	16	3	9	10	5	4	11	17	15	1	12	13
22.	32	ч	неодр	ст. солд	34	2	9	16	4	17	10	18	11	5	8	12	3	13	15	14	1	6	7
23.	28	ч	неодр	ст. солд	13	12	1	18	13	17	2	16	5	14	6	4	7	8	11	15	3	10	9
24.	45	ч	одр	гол. серж	25	16	2	17	8	9	10	18	15	1	11	3	4	5	12	14	6	7	13
25.	49	ч	одр	рядовой	67	3	4	18	6	7	15	12	17	13	16	2	5	8	14	10	1	9	11
26.	35	ч	одр	рядовой	67	16	15	18	13	12	11	17	14	3	4	5	6	7	8	9	2	1	10
27.	48	ч	одр	ст. серж	55	9	10	11	12	13	1	14	15	16	2	3	4	5	18	17	6	7	8
28.	23	ч	неодр	ст. л-нт	12	4	3	17	6	7	8	9	1	13	10	11	18	14	12	15	2	16	5
29.	22	ч	одр	ст. солд	12	6	5	4	3	18	2	17	7	8	9	10	11	12	13	14	1	15	16
30.	40	ч	неодр	солдат	139	11	10	1	4	14	3	6	5	17	12	9	8	18	7	2	15	16	13
31.	26	ч	неодр	ст. л-нт	19	18	8	2	3	14	1	9	15	4	16	10	11	17	5	12	6	7	13

32.	46	ч	одр	солдат	55	9	10	16	3	17	4	18	5	1	6	7	11	12	13	15	2	8	14
33.	36	ч	одр	сержант	10	11	4	18	14	10	13	16	9	3	2	1	5	7	8	15	6	12	17
34.	52	ч	одр	сержант	14	4	2	8	18	5	15	14	3	13	1	9	11	12	16	6	7	10	17
35.	45	ч	розл	ст. серж	12	16	10	18	14	8	9	17	15	6	7	1	11	2	12	4	3	5	13
36.	25	ч	неодр	солдат	175	3	4	10	1	11	2	16	18	5	6	7	8	9	15	14	13	12	17
37.	39	ч	неодр	солдат	24	4	1	15	12	13	5	16	2	6	7	8	3	14	11	18	9	10	17
38.	34	ч	одр	ст. серж	55	4	5	14	6	11	17	12	18	2	15	16	7	8	9	10	1	13	3
39.	29	ч	одр	лейт	10	14	9	13	15	5	8	17	10	2	7	12	3	4	8	11	1	6	16
40.	42	ч	одр	ст. солдат	91	5	4	18	6	12	13	14	15	16	7	2	3	11	17	8	1	9	10
41.	29	ч	одр	солдат	55	11	3	18	14	4	10	17	16	5	15	13	12	8	9	7	1	6	2
42.	38	ч	неодр	солдат	31	5	3	8	6	4	7	18	9	1	2	10	11	12	15	13	17	14	16
43.	42	ч	неодр	сержант	31	14	3	18	2	4	16	15	5	6	7	8	9	10	11	13	12	1	17
44.	23	ч	неодр	солдат	29	14	15	16	2	13	1	12	3	11	4	5	6	7	8	17	9	10	18
45.	34	ч	одр	ст. солдат	31	13	4	16	3	11	18	15	6	5	7	9	8	10	12	14	2	1	17
Середнє значення						6,6	13,1	7,7	10,1	9,2	15,2	8,7	8,8	8,8	10,1	7,5	10	11,2	12,3	5,9	9,6	11,6	8,9
РАНГ						<u>2</u>	<u>17</u>	<u>4</u>	<u>12</u>	<u>9</u>	<u>18</u>	<u>5</u>	<u>6</u>	<u>7</u>	<u>13</u>	<u>3</u>	<u>11</u>	<u>14</u>	<u>16</u>	<u>1</u>	<u>10</u>	<u>15</u>	<u>8</u>
Етап безпосередньої участі в бойових діях																							
1.	23	ч	неодр	мол. серж	58	16	12	18	17	1	13	14	2	15	3	4	5	7	6	10	8	9	11
2.	26	ч	неодр	солдат	46	15	5	6	13	18	4	17	16	3	7	2	8	9	11	10	1	12	14

3.	22	ч	неодр	ст. солдат	46	2	14	18	13	12	3	11	15	4	16	5	6	8	7	9	1	10	17
4.	23	ч	одр	ст. солдат	34	18	3	2	12	1	10	4	7	14	5	16	15	6	17	8	9	11	13
5.	30	ч	неодр	солдат	58	6	7	18	8	9	10	11	12	2	13	3	14	17	5	4	1	15	16
6.	45	ч	одр	мол. л-нт	4	16	5	17	4	15	7	18	3	2	14	6	8	9	10	12	1	13	11
7.	26	ч	неодр	солдат	178	10	8	9	5	7	11	18	12	6	5	3	13	2	1	4	14	16	15
8.	35	ч	розл	ст. серж	82	9	16	8	7	15	4	1	3	17	14	6	13	12	11	18	10	2	5
9.	24	ч	одр	ст. л-нт	154	10	18	17	8	9	16	13	6	3	15	2	7	12	5	14	1	4	11
10.	33	ч	одр	ст. серж	13	1	15	12	2	3	9	5	7	4	6	10	8	13	17	11	18	14	16
11.	36	ч	неодр	ст. солдат	26	17	16	18	2	5	8	1	3	11	15	4	7	6	10	12	9	13	14
12.	26	ч	неодр	ст. солдат	58	15	14	17	16	13	12	18	1	3	2	4	5	6	11	10	7	9	8
13.	25	ч	одр	ст. солдат	106	6	7	13	11	9	8	1	4	5	14	2	3	17	12	10	15	18	16
14.	28	ч	неодр	мол. сержант	106	18	6	15	9	7	5	14	1	3	17	4	2	11	8	12	10	13	16
15.	30	ч	неодр	сержант	34	10	11	18	3	12	2	17	4	13	1	5	6	14	15	7	8	16	9
16.	51	ч	одр	рядовой	38	2	1	8	7	5	10	15	16	11	12	13	14	17	6	18	3	4	9
17.	33	ч	одр	гол. серж	106	7	1	4	6	3	12	15	14	13	2	10	5	9	17	16	11	8	18
18.	49	ч	розл	матрос	26	3	2	4	6	11	5	8	7	9	10	12	13	18	14	1	17	15	16
19.	26	ч	одр	капітан	52	16	15	11	12	9	2	13	10	1	8	7	4	3	14	17	5	6	18

20.	50	ч	розл	ст. серж	31	6	9	18	10	11	2	17	12	7	1	13	14	3	15	4	5	8	16
21.	31	ч	одр	ст. солд	32	16	17	11	10	5	1	9	8	2	7	6	4	12	18	13	3	14	15
22.	32	ч	неодр	ст. солд	37	4	2	17	9	11	14	16	18	3	8	7	10	15	5	13	1	6	12
23.	28	ч	неодр	ст. солд	16	7	2	16	4	17	12	18	8	1	11	5	9	15	6	14	3	10	13
24.	45	ч	одр	гол. серж	28	9	5	11	7	12	14	13	15	3	10	4	1	6	16	17	2	9	18
25.	49	ч	одр	рядовой	70	6	5	8	12	14	4	15	7	16	18	9	11	17	10	13	1	3	2
26.	35	ч	одр	рядовой	70	4	3	18	2	12	11	17	16	1	15	14	13	8	6	9	7	5	10
27.	48	ч	одр	ст. серж	58	3	2	4	6	11	5	8	7	9	10	12	13	18	14	1	17	15	16
28.	23	ч	неодр	ст. л-нт	15	3	13	15	16	4	5	17	6	7	8	1	9	10	14	12	2	11	18
29.	22	ч	одр	ст. солд	15	14	15	1	16	4	5	13	10	2	17	3	7	8	18	6	11	9	12
30.	40	ч	неодр	солдат	142	10	15	6	4	14	3	1	11	16	18	5	8	13	7	2	12	17	9
31.	26	ч	неодр	ст. л-нт	22	13	10	1	6	16	2	5	9	7	17	14	15	12	3	8	4	11	18
32.	46	ч	одр	солдат	58	9	16	8	7	12	4	2	3	17	14	6	13	15	11	1	10	18	5
33.	36	ч	одр	сержант	13	8	7	14	18	10	17	16	6	1	2	3	9	4	12	15	5	13	11
34.	52	ч	одр	сержант	17	3	1	2	6	12	13	4	5	7	6	4	14	15	8	16	9	17	18
35.	45	ч	розл	ст. серж	15	5	14	18	13	4	7	17	12	6	11	1	16	9	10	8	2	3	15
36.	25	ч	неодр	солдат	178	4	2	18	3	10	11	12	6	7	5	8	9	17	16	15	1	13	14
37.	39	ч	неодр	солдат	27	8	4	18	10	11	1	16	2	9	5	7	3	17	13	14	6	12	15
38.	34	ч	одр	ст. серж	58	5	4	15	6	7	18	13	3	2	1	12	11	14	10	9	8	17	16
39.	29	ч	одр	лейт	13	16	5	17	14	13	4	18	12	3	11	10	2	7	8	9	1	6	15
40.	42	ч	одр	ст. солдат	94	3	1	8	2	4	9	11	16	5	10	13	12	14	15	17	6	7	18
41.	29	ч	одр	солдат	58	3	4	18	2	11	12	17	16	1	15	5	13	14	6	8	7	9	10

42.	38	ч	неодр	солдат	34	7	6	13	1	14	12	18	5	9	10	4	11	15	16	8	3	17	2
43.	42	ч	неодр	сержант	34	10	3	15	6	1	13	18	4	2	7	8	9	14	11	16	12	5	17
44.	23	ч	неодр	солдат	32	11	18	17	5	16	4	12	6	14	1	2	3	7	8	13	9	10	15
45.	34	ч	одр	ст. солдат	34	10	7	18	9	17	16	15	1	5	2	3	12	14	13	8	4	6	11
Середнє значення						8,8	8,1	12,4	8,1	9,4	8,3	12,3	8,2	6,7	9,3	6,6	9,0	11,4	10,8	10,5	6,7	10,6	13,2
РАНГ						<u>8</u>	<u>4</u>	<u>17</u>	<u>5</u>	<u>11</u>	<u>7</u>	<u>16</u>	<u>6</u>	<u>2</u>	<u>10</u>	<u>1</u>	<u>9</u>	<u>15</u>	<u>14</u>	<u>12</u>	<u>3</u>	<u>13</u>	<u>18</u>
Етап відновлення боєздатності																							
1.	23	ч	неодр	мол. серж	60	9	10	18	12	11	17	13	14	15	16	1	8	3	2	4	5	6	7
2.	26	ч	неодр	солдат	48	12	11	10	15	8	14	13	4	7	2	5	6	1	9	18	3	16	17
3.	22	ч	неодр	ст. солдат	48	4	5	1	3	2	12	11	13	14	17	16	15	6	18	10	9	8	7
4.	23	ч	одр	ст. солдат	36	15	1	5	11	4	14	6	7	10	2	9	18	3	17	8	16	12	13
5.	30	ч	неодр	солдат	60	6	5	18	7	10	9	8	17	4	2	1	12	13	14	15	3	11	16
6.	45	ч	одр	мол. л-нт	6	17	4	18	5	15	7	16	3	2	14	6	8	9	10	13	1	12	11
7.	26	ч	неодр	солдат	36	15	13	14	10	11	9	18	8	6	7	5	3	1	2	4	12	16	17
8.	35	ч	розл	ст. серж	180	3	1	13	14	4	15	16	10	2	17	9	8	18	7	12	6	11	5
9.	24	ч	одр	ст. л-нт	84	17	12	11	10	9	15	14	6	1	18	5	4	13	2	16	3	7	8
10.	33	ч	одр	ст. серж	156	5	4	15	6	7	18	13	3	2	1	12	11	14	10	9	8	17	16

11.	36	ч	неодр	ст. солдат	15	12	13	17	3	6	8	1	2	10	15	4	9	5	11	18	7	16	14
12.	26	ч	неодр	ст. солдат	28	17	2	18	16	1	15	14	11	13	12	10	9	8	6	7	3	5	4
13.	25	ч	одр	ст. солдат	60	11	9	16	4	10	8	7	5	6	12	1	3	15	14	2	17	18	13
14.	28	ч	неодр	мол. сержант	96	15	7	18	8	6	5	13	2	3	17	4	1	10	9	14	11	12	18
15.	30	ч	неодр	сержант	108	13	12	14	7	9	2	15	6	11	1	8	4	16	17	5	3	16	10
16.	51	ч	одр	рядовой	36	3	2	4	9	17	1	11	5	16	10	7	14	6	8	15	12	18	13
17.	33	ч	одр	гол. серж	17	10	1	6	7	3	15	12	9	17	2	4	5	11	13	18	14	8	16
18.	49	ч	розл	матрос	40	4	6	7	8	11	9	13	12	14	15	17	2	16	18	10	1	3	5
19.	26	ч	одр	капітан	108	12	14	11	16	10	4	13	9	1	8	5	2	3	15	17	7	6	18
20.	50	ч	розл	ст. серж	108	8	9	16	7	12	5	17	13	8	1	11	14	4	15	3	2	10	18
21.	31	ч	одр	ст. солд	28	10	11	17	8	7	1	16	4	12	5	6	3	15	18	14	2	9	13
22.	32	ч	неодр	ст. солд	54	7	3	16	10	11	15	17	18	2	6	4	9	9	5	13	1	12	14
23.	28	ч	неодр	ст. солд	33	15	2	17	14	16	1	18	7	13	8	3	5	6	9	12	4	10	11
24.	45	ч	одр	гол. серж	34	11	10	9	5	13	10	12	15	6	14	2	1	3	17	16	4	7	18
25.	49	ч	одр	рядовой	39	5	6	18	7	14	17	15	1	16	12	13	8	11	2	4	9	10	3
26.	35	ч	одр	рядовой	18	4	3	18	2	12	11	17	16	1	15	5	13	14	6	8	7	9	10
27.	48	ч	одр	ст. серж	30	4	3	16	2	15	5	17	6	7	8	9	10	1	18	11	12	13	14
28.	23	ч	неодр	ст. л-нт	72	5	14	11	18	2	8	17	6	3	12	1	10	7	13	9	4	15	16
29.	22	ч	одр	ст. солд	72	1	12	14	13	2	11	3	10	4	15	18	5	17	16	6	8	7	9

30.	40	ч	неодр	солдат	60	13	14	3	7	16	6	1	4	15	18	2	12	10	9	5	8	17	11
31.	26	ч	неодр	ст. л-нт	17	9	10	5	11	17	2	5	13	8	12	14	18	16	1	7	3	16	15
32.	46	ч	одр	солдат	17	7	12	13	9	17	4	5	6	14	10	3	11	15	2	1	16	18	8
33.	36	ч	одр	сержант	144	10	11	15	18	8	16	14	3	3	6	1	9	4	12	13	5	17	7
34.	52	ч	одр	сержант	15	5	1	2	14	12	13	16	7	4	11	4	15	9	8	16	10	17	18
35.	45	ч	розл	ст. серж	19	12	11	18	10	4	9	17	5	3	6	1	16	7	15	14	2	8	13
36.	25	ч	неодр	солдат	24	5	1	12	11	14	7	15	6	2	3	10	9	13	16	8	4	17	18
37.	39	ч	неодр	солдат	60	3	5	17	8	9	1	15	2	11	4	16	10	18	12	14	6	13	7
38.	34	ч	одр	ст. серж	180	2	3	17	9	11	18	14	6	7	1	11	12	13	5	4	8	15	16
39.	29	ч	одр	лейт	34	16	5	17	14	13	4	18	12	3	11	10	2	7	8	9	1	6	15
40.	42	ч	одр	ст. солдат	29	1	2	8	9	4	11	10	18	3	7	13	12	17	14	15	5	6	16
41.	29	ч	одр	солдат	60	4	3	18	2	12	11	17	16	1	15	5	13	14	6	8	7	9	10
42.	38	ч	неодр	солдат	15	8	7	14	1	12	13	18	3	9	6	2	10	16	17	11	5	15	4
43.	42	ч	неодр	сержант	60	13	5	16	6	1	11	18	2	3	9	12	8	7	10	17	14	4	15
44.	23	ч	неодр	солдат	36	9	16	17	4	15	7	12	3	14	1	5	6	3	8	13	11	10	18
45.	34	ч	одр	ст. солдат	36	12	8	15	10	18	17	16	1	7	4	3	9	14	13	5	6	17	11
Средне значения						8,9	7,1	13,2	9,0	9,6	9,5	13,0	7,8	7,4	9,1	7,0	8,7	9,8	10,6	10,5	6,6	11,7	12,4
РАНГ						<u>7</u>	<u>3</u>	<u>18</u>	<u>8</u>	<u>11</u>	<u>10</u>	<u>17</u>	<u>5</u>	<u>4</u>	<u>9</u>	<u>2</u>	<u>6</u>	<u>12</u>	<u>14</u>	<u>13</u>	<u>1</u>	<u>15</u>	<u>16</u>

Аналіз результатів за Ціннісним опитувальником Ш. Шварца

№	Вік	Стать	Сімейний стан	Військове звання	Досвід служби (міс)	Огляд цінностей (рівень нормативних ідеалів)										Профіль особистості (рівень індивідуальних пріоритетів)									
						Конформність	Традиції	Доброга	Універсалізм	Самостійність	Стимуляція	Гедонізм	Досягнення	Влада	Безпека	Конформність	Традиції	Доброга	Універсалізм	Самостійність	Стимуляція	Гедонізм	Досягнення	Влада	Безпека
Етап службової діяльності																									
1.	23	ч	неодр	мол. серж	55	5,8	5,2	4,8	5,4	5,4	4	6	5	3,5	4,6	2,3	2,1	0,5	2,2	1,3	1,7	1	2	0,7	2
						<i>ранг цінностей</i>					2	5	7	3	4	9	1	6	10	8	1	3	10	2	7
2.	26	ч	неодр	солдат	43	4,8	5,2	5,4	4,9	4,4	3,7	4,3	5	4,3	5,8	1,4	1,5	2,5	2,8	2,3	1,7	2	1,8	0,3	2,6
						<i>ранг цінностей</i>					6	3	2	5	7	10	9	4	8	1	9	8	3	1	4
3.	22	ч	неодр	ст. солдат	43	2,3	2,4	1	3,6	2	1,7	0,7	3	1,5	1,2	0	3,3	2,8	1,6	1,8	1,7	2	2,3	1,3	1,9
						<i>ранг цінностей</i>					4	3	9	1	5	6	10	2	7	8	10	1	2	7	6
4.	23	ч	одр	ст. солдат	31	5,8	5,2	5,4	5,1	5	5,3	6	4,8	4,7	6,6	1	1,1	1,5	1,7	1,8	2,3	1,6	2,3	1,3	2
						<i>ранг цінностей</i>					3	6	4	7	8	5	2	9	10	1	10	9	7	5	4
5.	30	ч	неодр	солдат	55	4,8	2,2	4,4	3,9	3,8	3	5,3	3,5	3,3	4,2	1	-2	1,3	0,2	1,8	1,2	2	0,5	0	1,1
						<i>ранг цінностей</i>					2	10	3	5	6	9	1	7	8	4	6	10	3	8	2
6.	45	ч	одр	мол. л-нт	1	4,8	3,2	5,4	3,8	4,8	3	4	5	3,3	5,4	2,3	1,5	3,3	3	2,5	1,3	1	2	0,3	2,6

	<i>ранг цінностей</i>					5	9	1	7	4	10	6	3	8	2	5	7	1	2	4	8	9	6	10	3
7.	26	ч	неодр	солдат	31	5,3	5,4	5,4	5,2	4,4	5,7	5,7	4,5	4,3	5,6	1,8	2	1,5	1,8	1	3	1,3	0,4	-1	1,4
	<i>ранг цінностей</i>					6	4	5	7	9	1	2	8	10	3	3	2	5	4	8	1	7	9	10	6
8.	35	ч	розл	ст. серж	175	6,3	5,6	5	5,6	6,2	5,7	6	6	5	6,6	3,3	1,3	1,8	2	2	2,3	1,7	1,8	1,7	2,8
	<i>ранг цінностей</i>					2	8	9	7	3	6	4	5	10	1	1	10	6	4	5	3	8	7	8	2
9.	24	ч	одр	ст. л-нт	79	3,3	2,4	3,6	4	1,6	1,7	2,3	3	0,8	4,8	2,8	1,8	2	2,3	2,3	1,3	2	1	-1	1,8
	<i>ранг цінностей</i>					4	6	3	2	9	8	7	5	10	1	1	6	5	2	3	8	4	9	10	7
10.	33	ч	одр	ст. серж	151	5,5	5,2	5,4	5,1	5,2	2,7	5,3	5,3	4,8	6,2	3	1,8	3	3	2,8	2,3	2,9	2,8	1,3	2,9
	<i>ранг цінностей</i>					2	6	3	8	7	10	4	5	9	1	1	9	2	3	6	8	4	7	10	5
11.	36	ч	неодр	ст. солдат	10	4,8	4,7	4,6	3,6	3,6	4	4,3	4,5	3,5	4,8	2,3	2,5	1,5	1,7	2,5	2,2	1,7	2,2	0,7	2
	<i>ранг цінностей</i>					1	3	4	8	9	7	6	5	10	2	3	1	9	7	2	4	8	5	10	6
12.	26	ч	неодр	ст. солдат	23	5	4,1	4	4,3	4,4	4	4	4,6	4,5	5	1,5	1	1,3	0,6	2,3	1	2	1,5	2,3	1,9
	<i>ранг цінностей</i>					2	7	8	6	5	9	10	3	4	1	5	9	7	10	1	8	3	6	2	4
13.	25	ч	одр	ст. солдат	55	4,3	3,6	4,8	4,5	3,2	2,7	3,7	4,2	3,8	4	1,8	2,5	3	2,5	2,5	2	2	3	0,3	2,8
	<i>ранг цінностей</i>					3	8	1	2	9	10	7	4	6	5	9	4	2	5	6	7	8	1	10	3
14.	28	ч	неодр	мол. сержант	91	5	3,6	6,6	5	3,4	6	2,7	4,8	2,8	6,2	0,8	0,8	1	1,3	1	0,9	0	0,5	0	0,6
	<i>ранг цінностей</i>					4	7	1	5	8	3	10	6	9	2	5	6	2	1	3	4	9	8	10	7
15.	30	ч	неодр	сержант	103	5,3	5	5,2	4,1	4,4	4,3	4,1	5,1	4,5	4,2	2,8	2,8	2,4	2,5	3	2,3	2,3	3	2,3	3
	<i>ранг цінностей</i>					1	4	2	10	6	7	8	3	5	9	4	5	7	6	2	8	9	1	10	2
16.	51	ч	одр	рядовий	31	3,6	5	4,9	8	3,8	5	3	3	4,3	4,7	2,3	1,5	1,9	2	3,2	3	3	2,7	1,7	1,8

	<i>ранг цінностей</i>					8	2	4	1	7	3	9	10	6	5	5	10	7	6	1	2	3	4	9	8
17.	33	ч	одр	гол. серж	12	4	3,4	4,4	3,3	2,8	4	2,3	4,5	2,7	5	2	0,8	2,5	1,5	1	3,7	1,4	1,7	0,7	1,8
	<i>ранг цінностей</i>					4	6	3	7	8	5	10	2	9	1	3	9	2	6	8	1	7	5	10	4
18.	49	ч	розл	солдат	35	4,5	4,4	4,6	4,2	3,4	2,7	1	3,8	2	5,2	2,5	1,3	2,3	2,8	1,8	1,7	0,3	3	0	2,2
	<i>ранг цінностей</i>					3	4	2	5	7	8	10	6	9	1	3	8	4	2	6	7	9	1	10	5
19.	26	ч	одр	капітан	103	2,3	2,6	4,4	4,5	4,4	4	2,3	5,3	2,5	6,8	0	1,3	0,5	1,7	3,5	3,3	-1	1,8	2,7	2,4
	<i>ранг цінностей</i>					9	7	4	3	5	6	10	2	8	1	9	7	8	6	1	2	10	5	3	4
20.	50	ч	розл	ст. серж	103	3,8	4,4	4,2	3,9	4,8	3,3	4,7	3,7	4	5	1,3	1,3	1,8	1,2	2	0,7	1,7	1	0,3	1,6
	<i>ранг цінностей</i>					8	4	5	7	2	10	3	9	6	1	5	6	2	7	1	9	3	8	10	4
21.	31	ч	одр	ст. солд	23	4	1,6	4,8	3	4,8	5	3	5	4,7	5	1,5	0,3	2,5	1,2	3,3	0,7	1,7	1,8	1,7	2,2
	<i>ранг цінностей</i>					7	10	4	9	5	2	8	3	6	1	7	10	2	8	1	9	5	4	6	3
22.	32	ч	неодр	ст. солд	49	4,8	3,8	4,2	3,6	4,2	4,7	4,3	4	4,8	4,9	1,9	0,8	1,7	1,5	2,5	1,3	2	1,5	1	1,8
	<i>ранг цінностей</i>					2	9	6	10	7	4	5	8	3	1	3	10	5	6	1	8	2	7	9	4
23.	28	ч	неодр	ст. солд	28	5,5	4,9	4,6	5,3	5,2	4,3	5,3	4,5	4,8	5,1	2,5	2,5	2	2,8	3	2,7	2,3	2,2	0,7	3,4
	<i>ранг цінностей</i>					1	6	8	3	4	10	2	9	7	5	5	6	9	3	2	4	7	8	10	1
24.	45	ч	одр	гол. серж	29	5,3	3,4	4	4,8	4,4	2,7	4,7	4,5	3,5	5,4	2,3	0,5	2,2	2,5	2	0,3	1	1,8	1,1	3,2
	<i>ранг цінностей</i>					2	9	7	3	6	10	4	5	8	1	3	9	4	2	5	10	8	6	7	1
25.	49	ч	одр	рядовий	34	5	3,4	6	4,4	3,4	2	3	0,7	1,8	6	2,3	2	2	2,8	0,8	0,3	0	1	-2	2,4
	<i>ранг цінностей</i>					3	5	2	4	6	8	7	10	9	1	3	4	5	1	7	8	9	6	10	2
26.	35	ч	одр	рядовий	13	5,8	5	4,8	5,2	4,4	4,7	1,3	4,3	1	5,4	2,8	2,4	2,3	2,2	3	1	2	0,8	0,7	1,8
	<i>ранг цінностей</i>					1	4	5	3	7	6	9	8	10	2	2	3	4	5	1	8	6	9	10	7

27.	48	ч	одр	ст. серж	25	5,5	4,6	5,2	3,9	5,4	3,3	3	3,3	3,5	4,8	1,8	1,8	2	2,3	2,8	0,7	1	1,3	-1	2,7
	<i>ранг цінностей</i>					1	5	3	6	2	8	10	9	7	4	5	6	4	3	1	9	8	7	10	2
28.	23	ч	неодр	ст. л-нт	67	5	3,8	4,8	3,8	4,2	3,7	2,7	4,8	1	4,6	3,3	1,3	1,5	1,5	2	0,3	1	1,5	1,7	3,4
	<i>ранг цінностей</i>					1	6	2	7	5	8	9	3	10	4	2	8	5	6	3	10	9	7	4	1
29.	22	ч	одр	ст. солд	67	5,5	4,3	3,4	4,6	5,9	5	4,7	6	4,3	5	2	2,5	3	3,7	2,8	3,7	4	3,3	2,3	3,4
	<i>ранг цінностей</i>					3	8	10	7	2	4	6	1	9	5	10	8	6	2	7	3	1	5	9	4
30.	40	ч	неодр	солдат	55	5,5	3,4	4,6	5,9	5	4,7	6	4,8	4,3	5	2	2,5	4,1	3,7	2,8	3,9	4	3,3	2,3	3,4
	<i>ранг цінностей</i>					3	10	7	2	4	8	1	6	9	5	10	8	1	4	7	3	2	6	9	5
31.	26	ч	неодр	ст. л-нт	12	4	2,6	5,2	3,9	5,2	2,3	6	5	2	3,4	0,3	0,5	1,5	1,7	2,5	2,7	2,3	0,5	1,3	1,8
	<i>ранг цінностей</i>					5	8	2	6	3	9	1	4	10	7	10	8	6	5	2	1	3	9	7	4
32.	46	ч	одр	солдат	12	4,6	2,6	4,2	2,4	4,8	3,3	3	4,5	2,3	5,2	1	0,5	1,8	1,3	2,3	0,7	0,6	1	0,6	2,2
	<i>ранг цінностей</i>					3	8	5	9	2	6	7	4	10	1	5	10	3	4	1	7	8	6	9	2
33.	36	ч	одр	сержант	139	4,8	2,6	3,2	2,8	4	2	4	4,8	3,3	5	1,5	0,8	1,3	1,8	2	1,3	1,3	1,2	0,3	3
	<i>ранг цінностей</i>					2	9	7	8	4	10	5	3	6	1	4	9	5	3	2	6	7	8	10	1
34.	52	ч	одр	сержант	10	4,3	3,2	3,8	3,8	4,1	3,3	3,7	4	3	4,2	1,8	0,5	1	1,2	1,3	2	0	1,7	0,7	2,6
	<i>ранг цінностей</i>					1	9	5	6	3	8	7	4	10	2	3	9	7	6	5	2	10	4	8	1
35.	45	ч	розл	ст. серж	14	6	5	6,2	5,6	5	2,7	3,3	4,5	3,5	5,8	2,3	2,3	2,1	3	1,8	2	1,3	2,2	1	2
	<i>ранг цінностей</i>					2	5	1	4	6	10	9	7	8	3	2	3	5	1	8	6	9	4	10	7
36.	25	ч	неодр	солдат	19	3	4,2	3,4	2	4,4	4,3	3,3	4,8	3	4,8	1,8	3	2,8	2,3	2,9	0	0,7	3	-2	3,4
	<i>ранг цінностей</i>					8	5	6	10	3	4	7	1	9	2	7	3	5	6	4	9	8	2	10	1
37.	39	ч	неодр	солдат	55	4,5	3,8	5,2	4,3	5,4	4,7	4,3	5,3	4,5	5,6	1,2	1	1,3	2,3	2,3	2	1,7	0,5	1	1,4

	<i>ранг цінностей</i>					7	10	4	8	2	5	9	3	6	1	7	8	6	1	2	3	4	10	9	5
38.	34	ч	одр	ст. серж	175	5	4,2	5,6	4,4	3,6	3,3	3,7	4,3	3,2	5,4	3	2	3,5	2,9	1,8	1,7	2	2,8	1,6	3,2
	<i>ранг цінностей</i>					3	6	1	4	8	9	7	5	10	2	3	6	1	4	8	9	7	5	10	2
39.	29	ч	одр	лейт	29	5	3,4	5,2	2,6	4,2	2,7	1	5,3	4,3	5,6	1,3	1	1,2	1,7	2,8	1,3	0	2	1,6	3,2
	<i>ранг цінностей</i>					4	7	3	9	6	8	10	2	5	1	6	9	8	4	2	7	10	3	5	1
40.	42	ч	одр	ст. солдат	24	5,3	4	5,4	4	4	3	-1	4,8	2,3	5,8	1,5	1,5	2,8	2,5	2	2,3	0	1,4	0	2
	<i>ранг цінностей</i>					3	5	2	6	7	8	10	4	9	1	6	7	1	2	4	3	9	8	10	5
41.	29	ч	одр	солдат	55	6,4	3,4	5,4	5,5	3,6	3,3	5	4,5	2	4,4	2	2,3	3,3	2,7	2	0,7	1,7	2,3	-2	2,6
	<i>ранг цінностей</i>					1	7	3	2	8	9	4	5	10	6	6	4	1	2	7	9	8	5	10	3
42.	38	ч	неодр	солдат	10	4,8	2,6	3,2	4,2	3,4	2,7	2,6	3,5	2,3	5	1,3	0,5	2,8	2	2	1,7	2,7	2,5	2,7	2,6
	<i>ранг цінностей</i>					2	9	6	3	5	7	8	4	10	1	9	10	1	6	7	8	2	5	3	4
43.	42	ч	неодр	сержант	55	2,8	1,8	3,8	3,5	3,8	3,3	2,7	4,5	4	5,2	1,3	1,8	2,5	2,8	3	0	1	1,3	0,7	2,4
	<i>ранг цінностей</i>					8	10	4	6	5	7	9	2	3	1	6	5	3	2	1	10	8	7	9	4
44.	23	ч	неодр	солдат	31	2,5	3,4	3,6	4,5	5,6	4,3	5,3	5	4,8	4,8	1	0,8	1,8	1,7	2	1,3	1,7	1,5	2,3	1
	<i>ранг цінностей</i>					10	9	8	6	1	7	2	3	4	5	8	10	3	4	2	7	5	6	1	9
45.	34	ч	одр	ст. солдат	31	5,5	4,3	3,4	4,6	5,9	5	4,7	6	4,3	5	2	2,5	3	3,7	2,8	3,7	4	3,3	2,3	3,4
	<i>ранг цінностей</i>					3	8	10	7	2	4	6	1	9	5	10	8	6	2	7	3	1	5	9	4
Середні показники цінностей						4,7	3,8	4,6	4,2	4,3	3,6	3,6	4,5	3,4	5,0	1,9	1,5	2,1	2,2	2,2	1,7	1,6	1,8	0,8	2,3
Ранг цінностей						<u>2</u>	<u>7</u>	<u>3</u>	<u>6</u>	<u>5</u>	<u>8</u>	<u>9</u>	<u>4</u>	<u>10</u>	<u>1</u>	<u>5</u>	<u>9</u>	<u>4</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>7</u>	<u>8</u>	<u>6</u>	<u>10</u>	<u>1</u>
Етап безпосередньої участі в бойових діях																									
1.	23	ч	неодр	мол. серж	58	6,3	5,2	6,2	4,5	5,2	3,3	1,3	5,3	3,3	6,4	3,5	1,5	2,5	1,7	1	1	1	1,5	0,3	2,2

	<i>ранг цінностей</i>					2	5	3	7	6	8	10	4	9	1	1	5	2	4	7	8	9	6	10	3
2.	26	ч	неодр	солдат	46	4,5	4,4	4	4,5	3,2	4	4	4,3	4	3,8	1,3	1,3	1	1,5	0,8	1	1,3	1	0,7	0,8
	<i>ранг цінностей</i>					1	3	5	2	10	6	7	4	8	9	2	3	5	1	8	6	4	7	10	9
3.	22	ч	неодр	ст. солдат	46	2,8	2,6	2,6	2,9	3,2	2	3,7	2,5	2	2,6	2	1,5	2,8	2	2,3	2	2,3	2	2	1,6
	<i>ранг цінностей</i>					4	5	6	3	2	9	1	8	10	7	4	10	1	5	2	6	3	7	8	9
4.	23	ч	одр	ст. солдат	34	6,5	6	6	6,4	5,8	6,7	6,4	6,3	5	6	1,8	2	2,3	2	1,8	1,3	2	2,3	2	2,6
	<i>ранг цінностей</i>					2	6	7	3	9	1	4	5	10	8	8	4	2	5	9	10	6	3	7	1
5.	30	ч	неодр	солдат	58	5	7	4,8	3,4	4,6	4	5,3	4	2,8	5	2	1,3	0,3	1,5	2,3	2	2,3	2	0,3	2
	<i>ранг цінностей</i>					3	1	5	9	6	7	2	8	10	4	3	8	9	7	1	4	2	5	10	6
6.	45	ч	одр	мол. л-нт	4	4,8	3,4	5,6	4,4	4,4	3,3	2,7	5	4	5,6	3,5	1,5	3,8	2,8	2,5	1,7	0,7	2,3	0	3,4
	<i>ранг цінностей</i>					4	8	1	6	5	9	10	3	7	2	2	8	1	4	5	7	9	6	10	2
7.	26	ч	неодр	солдат	34	4	4	3,8	3,7	3	3,3	3,7	3,5	2,5	4,6	1,3	1,8	1,8	1,2	1,5	1	1,3	1,5	1,7	1
	<i>ранг цінностей</i>					2	3	4	5	9	8	6	7	10	1	7	1	2	8	4	9	6	5	3	10
8.	35	ч	розл	ст. серж	178	6,3	5,4	5,6	5,5	5,8	5,7	6	6	5	6,4	3	2,5	2,3	2,3	3	3	3,3	3,3	2	3,4
	<i>ранг цінностей</i>					2	9	7	8	5	6	3	4	10	1	4	7	8	9	5	6	2	3	10	1
9.	24	ч	одр	ст. л-нт	82	2,9	2,1	4,2	3,8	1	1,9	1,6	3,3	1,1	5,2	3	1,6	1	1,8	2,6	1,1	1,3	1	0,3	1,3
	<i>ранг цінностей</i>					5	6	2	3	10	7	8	4	9	1	1	4	9	3	2	7	5	8	10	6
10.	33	ч	одр	ст. серж	154	6,3	5,2	5,8	5,5	5,2	4	6,3	5,3	5,3	6,2	3	2,8	2,8	2,8	2,3	2	3	2,8	2	3,4
	<i>ранг цінностей</i>					1	8	4	5	9	10	2	6	7	3	2	4	5	6	8	9	3	7	10	1
11.	36	ч	неодр	ст. солдат	13	4,5	4,4	3,8	4,5	3	2	3,7	4,3	3,8	5	1,8	2,3	1,8	2	2,8	2	1,3	1,5	0,3	2
	<i>ранг цінностей</i>					2	4	6	3	9	10	8	5	7	1	6	2	7	4	1	5	9	8	10	3

12.	26	ч	неодр	ст. солдат	26	5,5	4,4	5,4	4,6	5,2	4,7	5,7	5,3	5,4	5,8	1,3	0,5	1,2	1	0,8	1	1,3	1,2	1,3	1
	<i>ранг цінностей</i>					3	10	5	9	7	8	2	6	4	1	1	10	4	6	9	7	2	5	3	8
13.	25	ч	одр	ст. солдат	58	4,5	3,4	4	4,5	3,4	2,7	3,7	4,3	4	5	2	2,5	2,8	1,8	2,3	3	2,3	2,5	0,3	2,6
	<i>ранг цінностей</i>					2	8	5	3	9	10	7	4	6	1	8	4	2	9	6	1	7	5	10	3
14.	28	ч	неодр	мол. сержант	94	5,8	5,2	5,6	5,8	5,4	3,7	6	5,5	6	6	2,3	1,3	2,3	2	2	1,3	2	2,5	2	2,8
	<i>ранг цінностей</i>					4	9	6	5	8	10	1	7	2	3	3	9	4	5	6	10	7	2	8	1
15.	30	ч	неодр	сержант	106	4,5	3	4,2	4,1	4,2	3,7	2,7	4	3	4,6	1	0,5	1,5	2	1,8	0,7	1,3	0,3	0	2
	<i>ранг цінностей</i>					2	8	3	5	4	7	10	6	9	1	6	8	4	1	3	7	5	9	10	2
16.	51	ч	одр	рядовий	34	6,3	5	6	3,9	5,4	4,7	5,3	4,8	4,7	5,3	1,3	1,5	1,3	1,5	1,8	1,7	1	1,2	0,7	1,6
	<i>ранг цінностей</i>					1	6	2	10	3	9	4	7	8	5	6	4	7	5	1	2	9	8	10	3
17.	33	ч	одр	гол. серж	15	4,5	2	3	3,5	2,6	3,3	3	5	1,5	3	0,3	1	0,5	1,7	1,3	1,3	0,7	2	1,6	2,2
	<i>ранг цінностей</i>					2	9	5	3	8	4	6	1	10	7	10	7	9	3	5	6	8	2	4	1
18.	49	ч	розл	солдат	38	4,5	4,6	4	4,2	3,8	4	5,7	3,3	3	5,2	1,5	0,8	1,8	1,8	2,8	1,7	3	1,3	1,3	1,6
	<i>ранг цінностей</i>					4	3	6	5	8	7	1	9	10	2	7	10	3	4	2	5	1	8	9	6
19.	26	ч	одр	капітан	106	2,8	2,6	4,2	4,6	4,4	4	3	5,3	2,5	6,2	0,3	1,5	0,5	1,5	3	3,3	1	1,8	2,7	2,2
	<i>ранг цінностей</i>					8	10	5	3	4	6	7	2	9	1	10	6	9	7	2	1	8	5	3	4
20.	50	ч	розл	ст. серж	106	5,2	4,4	4	4,8	5,8	5,3	5	5,5	4,7	5,8	0,8	1	0,8	1,3	2,3	1	1,7	1,2	1,3	2,2
	<i>ранг цінностей</i>					5	9	10	7	1	4	6	3	8	2	9	7	10	4	1	8	3	6	5	2
21.	31	ч	одр	ст. солд	26	4	1,6	3,8	3,3	4,2	4,7	2,3	4,5	3,2	4,8	1,3	0,3	1,8	0,7	2	1	1,3	1,2	-1	2
	<i>ранг цінностей</i>					5	10	6	7	4	2	9	3	8	1	4	9	3	8	1	7	5	6	10	2

22.	32	ч	неодр	ст. солд	52	4,5	3,6	4,4	2,8	3,8	3	4,3	4	3,5	4,6	2,5	0,5	2	0,8	1	0,3	2	1,8	1,7	1,8
	<i>ранг цінностей</i>					2	7	3	10	6	9	4	5	8	1	1	9	2	8	7	10	3	4	6	5
23.	28	ч	неодр	ст. солд	31	5,3	4,8	4,1	4,3	5,6	3	4,7	3,5	4	5,2	2,3	2,5	2	2,2	2,5	2,7	3	2,5	1,3	3
	<i>ранг цінностей</i>					2	4	7	6	1	10	5	9	8	3	7	4	9	8	5	3	1	6	10	2
24.	45	ч	одр	гол. серж	31	5,8	3	4	3	4	6,7	5,3	5,3	5	5,4	2	0,5	0	1,2	2,8	- 0,3	0,3	0,5	0,3	1,4
	<i>ранг цінностей</i>					2	9	7	10	8	1	4	5	6	3	2	5	9	4	1	10	7	6	8	3
25.	49	ч	одр	рядовий	37	5	4,4	5,2	3,6	3	3	3,3	4,5	1,8	5,2	1	0,5	2	1,8	1,3	0,7	-1	-1	-1	2,2
	<i>ранг цінностей</i>					3	5	1	6	8	9	7	4	10	2	5	7	2	3	4	6	8	9	10	1
26.	35	ч	одр	рядовий	16	6,5	7	6,4	6,1	4,8	4,3	6,3	6,2	4,5	6,6	2,5	2,2	3	2,7	2,5	2,3	2,3	2,2	-2	3
	<i>ранг цінностей</i>					3	1	4	7	8	10	5	6	9	2	4	8	1	3	5	6	7	9	10	2
27.	48	ч	одр	ст. серж	28	3,8	4,2	4,4	4,4	4,8	4	1,3	4,3	2,5	4,6	2	2,8	2	2,5	2,5	2,3	1,7	1,8	1,3	3,2
	<i>ранг цінностей</i>					8	6	3	4	1	7	10	5	9	2	6	2	7	3	4	5	9	8	10	1
28.	23	ч	неодр	ст. л-нт	70	5,8	4,2	5,2	4,6	4,2	2,7	3	4,5	4,5	5,2	2	1,3	1,8	2,2	2,5	0,7	1	1,5	2	2,8
	<i>ранг цінностей</i>					1	7	2	4	8	10	9	5	6	3	4	8	6	3	2	10	9	7	5	1
29.	22	ч	одр	ст. солд	70	5,8	4,4	3,4	4,6	5,8	4,7	4,7	6,2	4	5,2	1,8	2,5	3	3,2	2,8	3,3	3	3,3	2,3	3
	<i>ранг цінностей</i>					2	8	10	7	3	5	6	1	9	4	10	8	4	3	7	1	5	2	9	6
30.	40	ч	неодр	солдат	58	5,3	3	4,6	6	5	4,7	6	4,5	4	5,4	2	2,5	3	3,7	2,5	3,3	4	3,3	1,7	3
	<i>ранг цінностей</i>					4	10	7	1	5	6	2	8	9	3	9	7	5	2	8	3	1	4	10	6
31.	26	ч	неодр	ст. л-нт	15	4	3	5,2	4,2	5	2,7	6,3	5,3	2,5	3	1	0,5	1,3	2,2	2,8	3	2,2	1	1,2	2
	<i>ранг цінностей</i>					6	8	3	5	4	9	1	2	10	7	8	10	6	3	2	1	4	9	7	5

32.	46	ч	одр	солдат	15	5	2,6	4,8	2,9	4,6	3	3	4,5	2,3	5,6	1,3	0,8	2	1,3	2,3	1	0,7	0,8	1,3	2,2
	<i>ранг цінностей</i>					2	9	3	8	4	6	7	5	10	1	4	9	3	5	1	7	10	8	6	2
33.	36	ч	одр	сержант	142	4,5	3,8	3,2	4,5	4,2	4,3	4,4	4	3,5	4	0,8	0,5	2	0,8	1,5	1,3	2,3	0,3	0	1,2
	<i>ранг цінностей</i>					1	8	10	2	5	4	3	6	9	7	6	8	2	7	3	4	1	9	10	5
34.	52	ч	одр	сержант	13	4,5	3	4,1	4,2	4,4	3	3,9	4	3,3	4,6	1,8	0,5	1	1,8	1,5	1,7	0,3	1,7	1	2,2
	<i>ранг цінностей</i>					2	9	5	4	3	10	7	6	8	1	2	9	7	3	6	4	10	5	8	1
35.	45	ч	розл	ст. серж	17	5,8	6	5,8	5,4	4	4,3	3,7	5,3	2	5,4	2,3	1,3	2,3	2,5	1,5	1	0,7	1,3	-1	2
	<i>ранг цінностей</i>					2	1	3	4	8	7	9	6	10	5	2	6	3	1	5	8	9	7	10	4
36.	25	ч	неодр	солдат	22	3,8	4,4	5,2	3,1	4,6	3,7	5,7	3,5	2,5	5,2	2,5	3	3	2,7	2,3	2,3	2,2	2,2	-2	3
	<i>ранг цінностей</i>					6	5	2	9	4	7	1	8	10	3	5	1	2	4	6	7	8	9	10	3
37.	39	ч	неодр	солдат	58	5,3	3,8	5,2	4,2	5	4,3	4,4	5,3	4,5	6	1,2	1	1,3	2,5	2,3	2,3	2	1	1,2	1,4
	<i>ранг цінностей</i>					2	10	4	9	5	8	7	3	6	1	7	9	6	1	2	3	4	10	8	5
38.	34	ч	одр	ст. серж	178	5,3	3	5,6	2,9	2,8	1,3	1,3	4,5	1,8	5,6	3,3	2	3	2,5	1	1	0,7	2,3	1,3	3,4
	<i>ранг цінностей</i>					3	5	1	6	7	9	10	4	8	2	2	6	3	4	8	9	10	5	7	1
39.	29	ч	одр	лейт	32	5	3,8	5,4	3,4	4,8	3	3	5	3,3	6	3	0,5	2	2,7	2,5	1,7	1	3	1,3	2,8
	<i>ранг цінностей</i>					3	6	2	7	5	9	10	4	8	1	1	10	6	4	5	7	9	2	8	3
40.	42	ч	одр	ст. солдат	27	5,6	3,8	5,8	4,2	4,4	3	0,3	4,5	2,5	6	1,3	1,5	3	2,7	2,3	2	0,7	1,3	0	2,2
	<i>ранг цінностей</i>					3	7	2	6	5	8	10	4	9	1	7	6	1	2	3	5	9	8	10	4
41.	29	ч	одр	солдат	58	6,5	6,6	6,4	6	4,8	4,3	4,7	6,3	4,3	6,6	2,5	2,3	3	2,6	2,3	2,3	2,3	2,3	-2	3
	<i>ранг цінностей</i>					3	1	4	6	7	9	8	5	10	2	4	5	1	3	6	7	8	9	10	2
42.	38	ч	неодр	солдат	13	5	2,6	3,4	4,5	4,2	3	2,8	3,5	2,5	5,6	1,2	0,5	2,3	2,2	2	1,8	3	2,2	3	2,4

	<i>ранг цінностей</i>					2	9	6	3	4	7	8	5	10	1	9	10	4	6	7	8	1	5	2	3
43.	42	ч	неодр	сержант	58	3,3	3	4,1	4,2	4	3	2,8	4,9	4	5,6	1,8	1,5	3	2,5	2,3	1	0,7	1,7	1	2,2
	<i>ранг цінностей</i>					7	8	4	3	5	9	10	2	6	1	5	6	1	2	3	8	10	7	9	4
44.	23	ч	неодр	солдат	34	3,3	3,8	3,4	4,7	5,8	4,3	5,7	5,3	4,8	6	1,3	1,5	2,3	2,2	2	1	0,3	1,7	3	1
	<i>ранг цінностей</i>					10	8	9	6	2	7	3	4	5	1	6	7	2	3	4	8	10	5	1	9
45.	34	ч	одр	ст. солдат	34	5,3	3	5,6	2,8	2,8	1,3	1,3	4,5	1,8	5,4	3,3	2	3	2,5	1	1	0,7	2,3	1,3	3,4
	<i>ранг цінностей</i>					3	5	1	6	7	9	10	4	8	2	2	6	3	4	8	9	10	5	7	1
Середні показники цінностей					4,9	4,0	4,7	4,2	4,3	3,7	4,0	4,7	3,5	5,1	1,9	1,5	2,0	2,0	2,1	1,6	1,6	1,7	0,9	2,2	
Ранг цінностей					<u>2</u>	<u>7</u>	<u>3</u>	<u>6</u>	<u>5</u>	<u>9</u>	<u>8</u>	<u>4</u>	<u>10</u>	<u>1</u>	<u>5</u>	<u>9</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>2</u>	<u>7</u>	<u>8</u>	<u>6</u>	<u>10</u>	<u>1</u>	
Етап відновлення боєздатності																									
1.	23	ч	неодр	мол. серж	60	5,8	6	5,2	3,3	5,8	2,7	0,7	5	3,8	5,6	2	3,3	2,3	1,5	2,3	1	0,3	1,5	1	1,8
	<i>ранг цінностей</i>					2	1	5	8	3	9	10	6	7	4	4	1	2	6	3	8	10	7	9	5
2.	26	ч	неодр	солдат	48	4,3	3,8	3,8	4,1	3,2	4,3	4	4,5	3,5	3,3	1,8	1,5	2,3	1,3	0,8	1	1,7	1	0,3	1,2
	<i>ранг цінностей</i>					2	6	7	4	10	3	5	1	8	9	2	4	1	5	9	7	3	8	10	6
3.	22	ч	неодр	ст. солдат	48	4	4	4	3,9	4,4	3,3	4	4,3	3,3	4,6	1,8	2,5	2	2,8	3,3	2	3	1,3	0,3	3
	<i>ранг цінностей</i>					4	5	6	8	2	9	7	3	10	1	8	5	6	4	1	7	2	9	10	3
4.	23	ч	одр	ст. солдат	36	5,8	5,2	6	4,7	4,8	6,7	5,7	5,3	5	5,6	1,3	2	3	2,5	1,3	1,7	2	2,3	1,3	2,8
	<i>ранг цінностей</i>					3	7	2	10	9	1	4	6	8	5	8	5	1	3	9	7	6	4	10	2
5.	30	ч	неодр	солдат	60	4,5	4,4	4	3,8	4,6	4,3	4,7	4	4,8	5	0,5	1	1	0,2	0,8	1	1,7	1,5	0,3	1,2
	<i>ранг цінностей</i>					5	6	8	10	4	7	3	9	2	1	8	4	5	10	7	6	1	2	9	3
6.	45	ч	одр	мол. л-нт	6	5,3	3,4	5,8	4,4	4,6	3,3	2,7	4,8	3,3	5,6	3,5	1,3	3,8	3	2,8	1,7	0,7	2,3	0	3,4

	<i>ранг цінностей</i>					3	7	1	6	5	8	10	4	9	2	2	8	1	4	5	7	9	6	10	3
7.	26	ч	неодр	солдат	36	4,3	3,6	4,6	4,1	3,6	3,3	4,7	2,8	2,8	4,2	2,5	1,5	1,5	1,3	1	1,3	2	1,2	0,3	3,3
	<i>ранг цінностей</i>					3	7	2	5	6	8	1	9	10	4	2	4	5	6	9	7	3	8	10	1
8.	35	ч	розл	ст. серж	180	5,8	5,2	5,2	5,5	5,6	5	5,7	5,8	5	6,6	2,5	1,5	2	2,2	2	2	2	2,3	1,3	3,8
	<i>ранг цінностей</i>					2	7	8	6	5	9	4	3	10	1	2	9	5	4	6	7	8	3	10	1
9.	24	ч	одр	ст. л-нт	84	5,8	4,4	6,6	5	5,4	3,3	3	5,3	4,3	6	3	1,5	3,8	2,7	1,8	1,3	0,3	2,5	0	3,2
	<i>ранг цінностей</i>					3	7	1	6	4	9	10	5	8	2	3	7	1	4	6	8	9	5	10	2
10.	33	ч	одр	ст. серж	156	5,8	5,2	6	4,7	4,6	4,3	5,7	4,5	4,8	5,4	2,5	2	2,3	2,6	1,7	1,3	2,2	3	-	2,8
	<i>ранг цінностей</i>					2	5	1	7	8	10	3	9	6	4	4	7	4	3	8	9	6	1	10	2
11.	36	ч	неодр	ст. солдат	15	5,3	3,4	4	3,9	2,8	2,7	4	4,8	5	5,2	1,2	2	2,3	2,2	1,7	3	1,3	0,8	0	3,3
	<i>ранг цінностей</i>					1	8	5	7	9	10	6	4	3	2	8	5	3	4	6	2	7	9	10	1
12.	26	ч	неодр	ст. солдат	28	5,3	5,2	5,4	4,8	5,4	4,7	5,7	4,8	5,8	4,8	0,8	1,5	2,3	0,5	1,3	2,3	2,3	2	1,3	1,4
	<i>ранг цінностей</i>					5	6	3	7	4	10	2	8	12	9	9	5	1	10	7	2	3	4	8	6
13.	25	ч	одр	ст. солдат	60	4,3	4,4	5	4,7	3,9	2,7	4	5	4,8	6	1,2	2,5	3,5	1,3	1	1,3	1,7	2,3	0,7	2,8
	<i>ранг цінностей</i>					7	6	2	5	9	10	8	3	4	1	8	3	1	6	9	7	5	4	10	2
14.	28	ч	неодр	мол. сержант	96	6	5,4	5,6	6	5,8	4,7	5,7	6	5,8	6	3,2	2,8	3,3	2,1	3,3	2,3	2,7	3	3	3
	<i>ранг цінностей</i>					1	9	8	2	5	10	7	3	6	4	3	7	1	10	2	9	8	4	5	6
15.	30	ч	неодр	сержант	108	4,5	3,4	3,8	3,9	4,6	2,7	3	2,8	4,8	5,2	0,5	1,3	1,8	2,2	2,8	3	1,7	0,8	0,3	2
	<i>ранг цінностей</i>					4	7	6	5	3	10	8	9	2	1	9	7	5	3	2	1	6	8	10	4

16.	51	ч	одр	рядовий	36	6,3	5,6	6	5,8	5,8	4,7	5	6	4,8	5,4	3,3	3,5	3,3	3,7	3,5	3	2,3	3,3	1,3	3,6
	<i>ранг цінностей</i>					1	6	2	4	5	10	8	3	9	7	5	3	6	1	4	8	9	7	10	2
17.	33	ч	одр	гол. серж	17	4	2,6	2,8	3,9	4,2	3	2,7	5,3	3,3	4,6	1,3	1,7	1,3	2,7	1	2,3	0,3	1,5	0,7	3
	<i>ранг цінностей</i>					4	10	8	5	3	7	9	1	6	2	7	4	6	2	8	3	10	5	9	1
18.	49	ч	розл	солдат	40	3,6	3,4	4,8	3,8	4,2	3,3	5,6	3,9	2,8	6	1,2	1	2,2	3	3,3	2,7	1,3	0,8	-	2,8
						7	8	3	6	4	9	2	5	10	1	7	8	5	2	1	4	6	9	10	3
19.	26	ч	одр	капітан	108	3,3	3	3,8	5,8	5,4	4,3	4	5	3,5	6,6	0,8	1,7	1,3	2,6	3	2,3	0,3	3,3	3	2,4
	<i>ранг цінностей</i>					9	10	7	2	3	5	6	4	8	1	9	7	8	4	2	6	10	1	3	5
20.	50	ч	розл	ст. серж	108	5,3	3,4	3,8	4,4	4,8	6,7	6,3	3,3	5	5,2	0,3	1,7	2	2,2	2,3	1,3	1,5	2,5	1	2
	<i>ранг цінностей</i>					3	9	8	7	6	1	2	10	5	4	10	6	4	3	2	8	7	1	9	5
21.	31	ч	одр	ст. солд	28	4,3	2,6	3,8	3,9	5,2	5	2,7	5,3	3,3	4,2	1,7	1	2,2	0,5	2	0,7	1,8	1,5	0	2
	<i>ранг цінностей</i>					4	10	7	6	2	3	9	1	8	5	5	7	1	9	2	8	4	6	10	3
22.	32	ч	неодр	ст. солд	54	5,3	4,2	4,8	3,3	4,6	3	4,7	3,9	4,5	5,4	2	1,3	1,8	2,2	1,7	3	2,7	1,5	1	2,4
	<i>ранг цінностей</i>					2	7	3	9	5	10	4	8	6	1	5	9	6	4	7	1	2	8	10	3
23.	28	ч	неодр	ст. солд	33	6	4,4	3,8	2,8	5,6	3	5	3,9	2,5	5,8	2	3,3	3,5	1,8	2,8	3	2,3	1,5	1	1,4
	<i>ранг цінностей</i>					1	5	6	9	3	8	4	7	10	2	6	2	1	7	4	3	5	8	10	9
24.	45	ч	одр	гол. серж	34	3,8	2,6	4	2,8	3,3	5	6,3	5,8	4,2	4,8	2,3	0,7	0	2,1	3	1,7	0,3	2,5	0	1,2
	<i>ранг цінностей</i>					7	10	6	9	8	3	1	2	5	4	3	7	9	4	1	5	8	2	10	6
25.	49	ч	одр	рядовий	39	5,8	4,4	5,2	3,6	3	3,3	3,7	4,5	2,5	5,8	1,8	0,5	1,3	2	1,3	0,7	-	-	-	2,2
																						0,3	0,3	0,7	

	<i>ранг цінностей</i>					1	5	3	7	9	8	6	4	10	22	3	7	4	2	5	7	8	9	10	1
26.	35	ч	одр	рядовий	18	5,3	6,8	6,6	6,4	5	4,3	6,3	6,3	6	6,6	2,3	2,3	3	2,5	1,8	1,3	2,3	2,3	-	2,8
	<i>ранг цінностей</i>					8	1	2	4	9	10	5	6	7	3	4	5	1	3	8	9	6	7	10	2
27.	48	ч	одр	ст. серж	30	3,6	4,2	4	5,2	3,9	4,3	2,8	5,8	3,3	5,2	1,7	2,3	3,3	3,7	3	1,3	1	0,3	2	3,6
	<i>ранг цінностей</i>					8	5	6	2	7	4	10	1	9	3	7	5	3	1	4	8	9	10	6	2
28.	23	ч	неодр	ст. л-нт	72	6	3	5,8	2,9	4,6	3,3	5,7	2,8	1,8	6,2	2,5	2	3	0,5	2,3	1,7	1,8	3	1,3	3,3
	<i>ранг цінностей</i>					2	7	3	8	5	6	4	9	19	1	4	6	2	10	5	8	7	3	9	1
29.	22	ч	одр	ст. солд	72	5,3	3,4	3,8	4,6	5	4,3	6,7	5,8	2,8	6	1,3	2,8	3	3,7	1,7	2,3	1,5	3	2,3	2,2
	<i>ранг цінностей</i>					4	9	8	6	5	7	1	3	10	2	10	4	2	1	8	5	9	3	6	7
30.	40	ч	неодр	солдат	60	4,3	2,8	3,4	5,8	5,4	3	4,6	4,8	5	4,2	1,7	2,3	3	3,5	2	3,3	4	3	0,7	1,4
	<i>ранг цінностей</i>					6	10	8	1	2	9	5	4	3	7	8	6	4	2	7	3	1	5	10	9
31.	26	ч	неодр	ст. л-нт	17	3,8	3	5,2	4,4	6	2,7	5,3	2,8	4,3	6,2	0,3	1	2	2,7	3	1,8	2,3	1	1,2	3,8
	<i>ранг цінностей</i>					7	8	4	5	2	10	3	9	6	1	10	8	5	3	2	6	4	9	7	1
32.	46	ч	одр	солдат	17	5,8	2,6	4,6	3,3	3,9	3	2,7	4,5	2,3	6	2	1,3	1,7	3,3	3	1	0,3	0	2,3	2
	<i>ранг цінностей</i>					2	9	3	6	5	7	8	4	10	1	4	7	6	1	2	8	9	10	3	5
33.	36	ч	одр	сержант	144	4	3,4	3,8	5,2	4,2	3	5,7	2,8	5	4,6	1	2,8	2	0,8	1,3	3	2,3	-	0,7	2,2
	<i>ранг цінностей</i>					6	8	7	2	5	9	1	10	3	4	7	2	5	8	6	1	3	10	9	4
34.	52	ч	одр	сержант	15	5	2,6	4,1	4,6	3	2,7	1,3	6,3	3,3	5,6	2	0,7	1	2,2	2,5	1,7	1,8	1,5	0	3,6
	<i>ранг цінностей</i>					3	9	5	4	7	8	10	1	6	2	4	9	8	3	2	6	5	7	10	1

35.	45	ч	розл	ст. серж	19	5,5	5,4	5,2	5,9	3	1,7	2,3	4,3	3	5,8	3,5	2	3,5	3,5	1	1	0	1,8	0	1,8
	<i>ранг цінностей</i>					3	4	5	1	7	10	9	6	8	2	1	4	2	3	7	8	9	5	10	6
36.	25	ч	неодр	солдат	24	4,5	4	6,6	3,9	4,4	3,7	2,3	5,3	4,3	3,2	2,8	1,5	2,8	3,2	2	0,7	0,3	2,5	1	3
	<i>ранг цінностей</i>					3	6	1	7	4	8	10	2	5	9	3	7	4	1	6	9	10	5	8	2
37.	39	ч	неодр	солдат	60	6,5	3	5,8	3,6	4,8	4,3	5,6	3,9	4,5	5	1,7	1	3,3	2,1	1,3	3	2,3	0,8	0,3	1,2
	<i>ранг цінностей</i>					1	10	2	9	5	7	3	8	6	4	5	8	1	4	6	2	3	9	10	7
38.	34	ч	одр	ст. серж	180	4,3	3,8	5,3	2,8	4,2	2,7	1,3	4,5	1,8	5,8	2	2,3	3	2,5	0,7	1	0,3	1,3	1,2	3,3
	<i>ранг цінностей</i>					4	6	2	7	5	8	10	3	9	1	5	4	2	3	9	8	10	6	7	1
39.	29	ч	одр	лейт	34	5	3,8	5,4	3,4	4,8	3	3	5	3,3	6	3	0,5	2	2,7	2,5	1,7	1	3	1,3	2,8
	<i>ранг цінностей</i>					3	6	2	7	5	9	10	4	8	1	1	10	6	4	5	7	9	2	8	3
40.	42	ч	одр	ст. солдат	29	5,6	2,8	5,4	3,3	4,2	3	2,7	4,8	5	6	1	1,2	2,2	2,7	2,8	3	0,3	1,3	1	2,4
	<i>ранг цінностей</i>					2	9	3	7	6	8	10	5	4	1	8	7	5	3	2	1	10	6	9	4
41.	29	ч	одр	солдат	60	6,5	6,8	5,8	5,9	4,4	4,3	5	6	4	6,8	2,5	2	3	2,5	2,3	2,7	2	2,3	-1	3
	<i>ранг цінностей</i>					3	1	6	5	8	9	7	4	10	2	4	8	1	5	6	3	9	7	10	2
42.	38	ч	неодр	солдат	15	3,6	4,4	5	4,5	3	3,3	3,7	5,8	2,5	5,6	1,3	1	3,5	0,8	1,7	3	1,8	2,5	1	2,2
	<i>ранг цінностей</i>					7	5	3	4	9	8	6	1	10	2	7	8	1	10	6	2	5	3	9	4
43.	42	ч	неодр	сержант	60	3,3	5	5,4	3,9	4,2	3	1,3	5,3	2,8	6	1,3	1,8	3	2,2	2	0,3	0	1,7	1	2,8
	<i>ранг цінностей</i>					7	4	2	6	5	8	10	3	9	1	7	5	1	3	4	9	10	6	8	2
44.	23	ч	неодр	солдат	36	5	3,8	4,1	6	5,8	4,7	5	3,9	4,5	5,3	1,7	2,8	3	2,2	2	1	0	1,3	3	1
	<i>ранг цінностей</i>					4	10	8	1	2	6	5	9	7	3	6	3	2	4	5	8	10	7	1	9
45.	34	ч	одр	ст. солдат	36	4,5	3	4,2	3,4	2,8	2,7	1,3	5	1,8	5,8	3	2,3	1,7	2,5	1,3	1	0,3	1,5	2,3	3

	<i>ранг цінностей</i>	3	6	4	5	7	8	10	2	9	1	1	4	6	3	8	9	10	7	5	2
	Середні показники цінностей	4,9	4,0	4,8	4,4	4,5	3,7	4,1	4,7	3,9	5,4	1,9	1,8	2,4	2,2	2,0	1,8	1,4	1,8	0,8	2,5
	Ранг цінностей	<u>2</u>	<u>8</u>	<u>3</u>	<u>6</u>	<u>5</u>	<u>10</u>	<u>7</u>	<u>4</u>	<u>8</u>	<u>1</u>	<u>5</u>	<u>6</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>7</u>	<u>9</u>	<u>8</u>	<u>10</u>	<u>1</u>

Аналіз результатів за Багаторівневим особистісним опитувальником (БОО) «Адаптивність-200»

№	Вік	Стать	Сімейний стан	Військове звання	Досвід служби (міс.)	Шкала							Рівень стійкості до бойового стресу
						Достовірність	Поведінкова регуляція (нервово-психічна стійкість)	Комунікативний потенціал (комунікативні здібності)	Морально-етична нормативність (соціалізація)	Військово-професійна спрямованість	Схильність до девіантних форм поведінки	Суїцидальний ризик (схильність)	
Етап службової діяльності													
1.	23	ч	неодр	мол. сержант	55	7 достатній	5 в цілому достатній	10 високий	4 задовільний	7 достатній	10 відсутність ознак	8 відсутність ознак	5 достатній
2.	26	ч	неодр	солдат	43	2 високий	10 високий	9 високий	8 високий	6 достатній	9 відсутність ознак	8 відсутність ознак	10 високий
3.	22	ч	неодр	ст. солдат	43	6 достатній	1 вкрай висока нестійкість	4 задовільний	3 недостатній	1 низький	1 наявність виразних ознак	3 окремні ознаки	4 задовільний
4.	23	ч	одр	ст. солдат	31	7 достатній	4 дещо понижений	10 високий	6 достатній	6 достатній	5 в цілому виражені ознаки	4 окремні ознаки	5 достатній
5.	30	ч	неодр	солдат	55	4 високий	8 високий	7 достатньо високий	3 недостатній	5 в цілому достатній	5 в цілому виражені ознаки	10 відсутність ознак	6 достатній
6.	45	ч	одр	мол. л-нт	1	1 високий	10 високий	10 високий	10 дуже високий	7 достатній	8 відсутність ознак	10 відсутність ознак	10 високий
7.	35	ч	розл	ст. сержант	175	6 достатній	4	4 задовільний	6 достатній	6 достатній	5	9	4 задовільний

							дещо понижений				в цілому виражені ознаки	відсутність ознак	
8.	24	ч	одр	ст. л-нт	81	6 достатній	8 високий	9 високий	8 високий	6 достатній	9 відсутність ознак	10 відсутність ознак	9 високий
9.	33	ч	одр	ст. сержант	151	9 достатній	8 високий	8 високий	8 високий	7 достатній	9 відсутність ознак	10 відсутність ознак	9 високий
10.	36	ч	неодр	ст. солдат	10	7 достатній	6 достатній	5 в цілому достатній	5 в цілому достатній	6 достатній	5 в цілому виражені ознаки	4 окремі ознаки	5 достатній
11.	26	ч	неодр	ст. солдат	23	7 достатній	6 достатній	8 високий	6 достатній	7 достатній	8 відсутність ознак	6 відсутність ознак	7 достатній
12.	25	ч	одр	ст. солдат	55	8 достатній	8 високий	6 достатній	6 достатній	8 високий	3 деякі ознаки	10 відсутність ознак	7 достатній
13.	50	ч	розл	ст. сержант	103	5 високий	6 достатній	5 в цілому достатній	5 в цілому достатній	6 достатній	7 відсутність ознак	10 відсутність ознак	6 достатній
14.	30	ч	неодр	сержант	103	5 високий	4 дещо понижений	6 достатній	4 задовільний	7 достатній	4 деякі ознаки	5 виразних ознак не виявлено	5 достатній
15.	26	ч	неодр	солдат	31	8 достатній	7 достатньо високий	8 високий	6 достатній	3 низький	6 відсутність ознак	8 відсутність ознак	7 достатній
16.	49	ч	розл	солдат	35	3 високий	5 в цілому достатній	5 в цілому достатній	10 дуже високий	5 в цілому достатній	8 відсутність ознак	4 окремі ознаки	6 достатній
17.	26	ч	одр	капітан	103	8 достатній	6 достатній	8 високий	5 в цілому достатній	7 достатній	6 відсутність ознак	10 відсутність ознак	6 достатній
18.	31	ч	одр	ст. солдат	23	0 високий	6 достатній	7 достатньо високий	5 в цілому достатній	5 в цілому достатній	5 в цілому виражені ознаки	8 відсутність ознак	6 достатній

19.	32	ч	неодр	ст. солдат	49	3 високий	7 достатньо високий	8 високий	7 достатньо високий	5 в цілому достатній	8 відсутність ознак	10 відсутність ознак	7 достатній
20.	28	ч	неодр	ст. солдат	28	8 достатній	6 достатній	5 в цілому достатній	6 достатній	5 в цілому достатній	6 відсутність ознак	7 відсутність ознак	5 достатній
21.	45	ч	одр	гол. сержант	29	0 високий	6 достатній	7 достатньо високий	5 в цілому достатній	5 в цілому достатній	5 в цілому виражені ознаки	8 відсутність ознак	6 достатній
22.	49	ч	одр	рядовий	34	9 достатній	6 достатній	5 в цілому достатній	6 достатній	6 достатній	6 відсутність ознак	7 відсутність ознак	6 достатній
23.	35	ч	одр	рядовий	13	6 достатній	6 достатній	6 достатній	5 в цілому достатній	6 достатній	6 відсутність ознак	8 відсутність ознак	5 достатній
24.	48	ч	одр	ст. сержант	25	5 високий	7 достатньо високий	4 задовільний	5 в цілому достатній	5 в цілому достатній	5 в цілому виражені ознаки	6 відсутність ознак	6 достатній
25.	23	ч	неодр	ст. л-нт	67	9 достатній	10 високий	7 достатньо високий	8 високий	8 високий	10 відсутність ознак	10 відсутність ознак	10 високий
26.	22	ч	одр	ст. солдат	67	6 достатній	7 достатньо високий	8 високий	5 в цілому достатній	7 достатній	6 відсутність ознак	8 відсутність ознак	7 достатній
27.	40	ч	неодр	солдат	55	8 достатній	7 достатньо високий	7 достатньо високий	6 достатній	6 достатній	7 відсутність ознак	8 відсутність ознак	7 достатній
28.	26	ч	неодр	ст. л-нт	12	0 високий	6 достатній	10 високий	3 недостатній	5 в цілому достатній	4 деякі ознаки	7 відсутність ознак	6 достатній
29.	46	ч	одр	солдат	12	3 високий	7 достатньо високий	4 задовільний	5 в цілому достатній	7 достатній	5 в цілому виражені ознаки	8 відсутність ознак	6 достатній
30.	36	ч	одр	сержант	139	2 високий	10 високий	8 високий	6 достатній	8 високий	8 відсутність ознак	10 відсутність ознак	9 високий

31.	25	ч	неодр	солдат	19	7 достатній	4 дещо понижений	4 задовільний	4 задовільний	5 в цілому достатній	4 деякі ознаки	7 відсутність ознак	4 задовільний
32.	39	ч	неодр	солдат	55	4 високий	5 в цілому достатній	6 достатній	4 задовільний	6 достатній	2 наявність виразних ознак	6 відсутність ознак	5 достатній
33.	52	ч	одр	сержант	10	6 достатній	6 достатній	9 високий	9 дуже високий	7 достатній	8 відсутність ознак	7 відсутність ознак	7 достатній
34.	45	ч	розл	ст. сержант	14	6 достатній	8 високий	9 високий	9 дуже високий	6 достатній	10 відсутність ознак	8 відсутність ознак	10 високий
35.	33	ч	одр	гол. сержант	12	9 достатній	8 високий	10 високий	8 високий	7 достатній	9 відсутність ознак	8 відсутність ознак	10 високий
36.	34	ч	одр	ст. сержант	175	8 достатній	10 високий	8 високий	3 недостатній	6 достатній	9 відсутність ознак	10 відсутність ознак	10 високий
37.	42	ч	одр	ст. солдат	24	2 високий	8 високий	8 високий	7 достатньо високий	6 достатній	7 відсутність ознак	8 відсутність ознак	8 високий
38.	29	ч	одр	солдат	55	9 достатній	7 достатньо високий	10 високий	8 високий	6 достатній	9 відсутність ознак	8 відсутність ознак	9 високий
39.	38	ч	неодр	солдат	10	1 високий	6 достатній	8 високий	8 високий	5 в цілому достатній	7 відсутність ознак	10 відсутність ознак	7 достатній
40.	28	ч	неодр	мол. сержант	91	5 високий	2 виражені ознаки нерв- псих нестійкості	4 задовільний	6 достатній	3 низький	5 в цілому виражені ознаки	2 виразні ознаки суїцидальної схильності	3 задовільний
41.	42	ч	неодр	сержант	55	5 високий	5 в цілому достатній	7 достатньо високий	4 задовільний	6 достатній	6 відсутність ознак	7 відсутність ознак	5 достатній
42.	23	ч	неодр	солдат	31	7 достатній	6 достатній	3 понижений	4 задовільний	5 в цілому достатній	5	5	5 достатній

											в цілому виражені ознаки	виразних ознак не виявлено	
43.	34	ч	одр	ст. солдат	31	5 високий	5 в цілому достатній	6 достатній	6 достатній	5 в цілому достатній	5 в цілому виражені ознаки	7 відсутність ознак	5 достатній
44.	29	ч	одр	л-нт	29	9 достатній	9 високий	8 високий	7 достатньо високий	6 достатній	8 відсутність ознак	10 відсутність ознак	9 високий
45.	51	ч	одр	рядовий	31	4 високий	5 в цілому достатній	6 достатній	7 достатньо високий	5 в цілому достатній	5 в цілому виражені ознаки	5 виразних ознак не виявлено	5 достатній
Етап безпосередньої участі в бойових діях													
1.	23	ч	неодр	мол. сержант	58	9 достатній	10 високий	10 високий	10 дуже високий	9 високий	10 відсутність ознак	10 відсутність ознак	10 високий
2.	26	ч	неодр	солдат	46	6 достатній	5 в цілому достатній	7 достатньо високий	6 достатній	5 в цілому достатній	7 відсутність ознак	7 відсутність ознак	6 достатній
3.	22	ч	неодр	ст. солдат	46	9 достатній	4 дещо понижений	2 низький	8 високий	3 низький	5 в цілому виражені ознаки	3 окремі ознаки	4 задовільний
4.	23	ч	одр	ст. солдат	34	7 достатній	5 в цілому достатній	7 достатньо високий	5 в цілому достатній	6 достатній	5 в цілому виражені ознаки	6 відсутність ознак	6 достатній
5.	30	ч	неодр	солдат	58	9 достатній	5 в цілому достатній	5 в цілому достатній	6 достатній	7 достатній	7 відсутність ознак	5 виразних ознак не виявлено	5 достатній
6.	45	ч	одр	мол. л-нт	4	9 достатній	10 високий	10 високий	10 дуже високий	8 високий	9 відсутність ознак	10 відсутність ознак	10 високий
7.	35	ч	розл	ст. сержант	178	3 високий	6 достатній	4 задовільний	6 достатній	7 достатній	7 відсутність ознак	6 відсутність ознак	5 достатній

8.	24	ч	одр	ст. л-нт	82	8 достатній	10 високий	10 високий	10 дуже високий	8 високий	10 відсутність ознак	6 відсутність ознак	10 високий
9.	33	ч	одр	ст. сержант	154	9 достатній	8 високий	8 високий	10 дуже високий	7 достатній	10 відсутність ознак	10 відсутність ознак	10 високий
10.	36	ч	неодр	ст. солдат	13	6 достатній	8 високий	6 достатній	5 в цілому достатній	6 достатній	5 в цілому виражені ознаки	4 окремі ознаки	5 достатній
11.	26	ч	неодр	ст. солдат	26	9 достатній	7 достатньо високий	9 високий	6 достатній	8 високий	10 відсутність ознак	10 відсутність ознак	7 достатній
12.	25	ч	одр	ст. солдат	58	8 достатній	8 високий	7 достатньо високий	6 достатній	9 високий	6 відсутність ознак	10 відсутність ознак	6 достатній
13.	50	ч	розл	ст. сержант	106	6 достатній	9 високий	6 достатній	5 в цілому достатній	7 достатній	6 відсутність ознак	7 відсутність ознак	7 достатній
14.	30	ч	неодр	сержант	106	1 високий	8 високий	8 високий	7 достатньо високий	6 достатній	5 в цілому виражені ознаки	8 відсутність ознак	8 високий
15.	26	ч	неодр	солдат	34	8 достатній	8 високий	9 високий	8 високий	7 достатній	7 відсутність ознак	10 відсутність ознак	9 високий
16.	49	ч	розл	солдат	38	3 високий	2 окремі ознаки нерв-псих нестійкості	4 задовільний	6 достатній	4 недостатній	7 відсутність ознак	4 окремі ознаки	4 задовільний
17.	26	ч	одр	капітан	106	7 достатній	5 в цілому достатній	8 високий	6 достатній	6 достатній	8 відсутність ознак	10 відсутність ознак	7 достатній
18.	31	ч	одр	ст. солдат	26	1 високий	5 в цілому достатній	7 достатньо високий	5 в цілому достатній	4 недостатній	8 відсутність ознак	8 відсутність ознак	5 достатній
19.	32	ч	неодр	ст. солдат	52	6 достатній	6 достатній	8 високий	7 достатньо високий	8 високий	10 відсутність ознак	10 відсутність ознак	7 достатній

20.	28	ч	неодр	ст. солдат	31	5 високий	7 достатньо високий	6 достатній	6 достатній	5 в цілому достатній	8 відсутність ознак	7 відсутність ознак	7 достатній
21.	45	ч	одр	гол. сержант	32	1 високий	7 достатньо високий	8 високий	6 достатній	6 достатній	8 відсутність ознак	8 відсутність ознак	7 достатній
22.	49	ч	одр	рядовий	37	7 достатній	4 дещо понижений	7 достатньо високий	5 в цілому достатній	6 достатній	5 в цілому виражені ознаки	5 виразних ознак не виявлено	6 достатній
23.	35	ч	одр	рядовий	16	9 достатній	8 високий	6 достатній	7 достатньо високий	6 достатній	9 відсутність ознак	6 відсутність ознак	7 достатній
24.	48	ч	одр	ст. сержант	28	6 достатній	6 достатній	5 в цілому достатній	4 задовільний	5 в цілому достатній	5 в цілому виражені ознаки	8 відсутність ознак	5 достатній
25.	23	ч	неодр	ст. л-нт	70	7 достатній	8 високий	7 достатньо високий	8 високий	7 достатній	10 відсутність ознак	10 відсутність ознак	8 високий
26.	22	ч	одр	ст. солдат	70	5 високий	7 достатньо високий	7 достатньо високий	6 достатній	7 достатній	8 відсутність ознак	10 відсутність ознак	6 достатній
27.	40	ч	неодр	солдат	58	4 високий	8 високий	7 достатньо високий	5 в цілому достатній	7 достатній	10 відсутність ознак	10 відсутність ознак	5 достатній
28.	26	ч	неодр	ст. л-нт	15	4 високий	8 високий	10 високий	5 в цілому достатній	5 в цілому достатній	5 в цілому виражені ознаки	10 відсутність ознак	6 достатній
29.	46	ч	одр	солдат	15	1 високий	7 достатньо високий	6 достатній	5 в цілому достатній	5 в цілому достатній	6 відсутність ознак	7 відсутність ознак	5 достатній
30.	36	ч	одр	сержант	142	7 достатній	8 високий	8 високий	9 дуже високий	7 достатній	9 відсутність ознак	10 відсутність ознак	9 високий
31.	25	ч	неодр	солдат	22	6 достатній	3 окремі ознаки нестійкості	7 достатньо високий	6 достатній	5 в цілому достатній	5	8 відсутність ознак	4 задовільний

											в цілому виражені ознаки		
32.	39	ч	неодр	солдат	58	4 високий	7 достатньо високий	3 понижений	5 в цілому достатній	5 в цілому достатній	6 відсутність ознак	10 відсутність ознак	5 достатній
33.	52	ч	одр	сержант	13	6 достатній	5 в цілому достатній	10 високий	8 високий	6 достатній	6 відсутність ознак	10 відсутність ознак	7 достатній
34.	45	ч	розл	ст. сержант	17	5 високий	9 високий	8 високий	10 дуже високий	7 достатній	10 відсутність ознак	8 відсутність ознак	10 високий
35.	33	ч	одр	гол. сержант	15	9 достатній	10 високий	10 високий	10 дуже високий	8 високий	10 відсутність ознак	10 відсутність ознак	10 високий
36.	34	ч	одр	ст. сержант	178	6 достатній	8 високий	9 високий	9 дуже високий	7 достатній	9 відсутність ознак	10 відсутність ознак	10 високий
37.	42	ч	одр	ст. солдат	27	7 достатній	5 в цілому достатній	10 високий	6 достатній	8 високий	7 відсутність ознак	8 відсутність ознак	6 достатній
38.	29	ч	одр	солдат	58	9 достатній	8 високий	8 високий	7 достатньо високий	6 достатній	9 відсутність ознак	8 відсутність ознак	8 високий
39.	38	ч	неодр	солдат	13	4 високий	5 в цілому достатній	9 високий	8 достатній	5 в цілому достатній	6 відсутність ознак	8 відсутність ознак	6 достатній
40.	28	ч	неодр	мол. сержант	94	6 достатній	10 високий	10 високий	10 дуже високий	6 достатній	10 відсутність ознак	10 відсутність ознак	10 високий
41.	42	ч	неодр	сержант	58	3 високий	5 в цілому достатній	8 високий	6 достатній	6 достатній	8 відсутність ознак	10 відсутність ознак	5 достатній
42.	23	ч	неодр	солдат	34	6 достатній	3 окремі ознаки нестійкості	6 достатній	7 достатньо високий	4 недостатній	6 відсутність ознак	4 окремі ознаки	4 задовільний
43.	34	ч	одр	ст. солдат	34	8 достатній	10 високий	7 достатньо високий	7 достатньо високий	6 достатній	7 відсутність ознак	10 відсутність ознак	8 високий

44.	29	ч	одр	л-нт	32	9 достатній	9 високий	8 високий	7 достатньо високий	6 достатній	8 відсутність ознак	10 відсутність ознак	9 високий
45.	51	ч	одр	рядовий	34	9 достатній	3 окремі ознаки нестійкості	5 в цілому достатній	6 достатній	5 в цілому достатній	6 відсутність ознак	4 окремі ознаки	3 задовільний
Етап відновлення боєздатності													
1.	23	ч	неодр	мол. сержант	60	8 достатній	10 високий	10 високий	10 дуже високий	8 високий	10 відсутність ознак	10 відсутність ознак	10 високий
2.	26	ч	неодр	солдат	48	5 високий	6 достатній	7 достатньо високий	7 достатньо високий	6 достатній	10 відсутність ознак	10 відсутність ознак	7 достатній
3.	22	ч	неодр	ст. солдат	48	3 високий	7 достатньо високий	8 високий	4 задовільний	5 в цілому достатній	7 відсутність ознак	10 відсутність ознак	7 достатній
4.	23	ч	одр	ст. солдат	36	6 достатній	6 достатній	7 достатньо високий	6 достатній	6 достатній	6 відсутність ознак	8 відсутність ознак	4 задовільний
5.	30	ч	неодр	солдат	60	6 достатній	5 в цілому достатній	5 в цілому достатній	8 високий	7 достатній	10 відсутність ознак	8 відсутність ознак	5 достатній
6.	45	ч	одр	мол. л-нт	6	7 достатній	10 високий	10 високий	10 дуже високий	8 високий	9 відсутність ознак	10 відсутність ознак	10 високий
7.	35	ч	розл	ст. сержант	180	4 високий	6 достатній	7 достатньо високий	7 достатньо високий	6 достатній	7 відсутність ознак	5 виразних ознак не виявлено	6 достатній
8.	24	ч	одр	ст. л-нт	84	6 достатній	8 високий	10 високий	9 дуже високий	8 високий	10 відсутність ознак	10 відсутність ознак	10 високий
9.	33	ч	одр	ст. сержант	156	7 достатній	7 достатньо високий	8 високий	10 дуже високий	8 високий	8 відсутність ознак	10 відсутність ознак	9 високий
10.	36	ч	неодр	ст. солдат	15	5 високий	6 достатній	7 достатньо високий	6 достатній	6 достатній	7 відсутність ознак	5 виразних ознак не виявлено	5 достатній

11.	26	ч	неодр	ст. солдат	28	2 високий	8 високий	7 достатньо високий	7 достатньо високий	7 достатній	9 відсутність ознак	8 відсутність ознак	8 високий
12.	25	ч	одр	ст. солдат	60	6 достатній	8 високий	8 високий	6 достатній	8 високий	8 відсутність ознак	8 відсутність ознак	7 достатній
13.	50	ч	розл	ст. сержант	108	5 високий	10 високий	7 достатньо високий	6 достатній	7 достатній	9 відсутність ознак	10 відсутність ознак	6 достатній
14.	30	ч	неодр	сержант	108	4 високий	7 достатньо високий	8 високий	7 достатньо високий	8 високий	8 відсутність ознак	10 відсутність ознак	8 високий
15.	26	ч	неодр	солдат	36	7 достатній	8 високий	8 високий	8 високий	6 достатній	6 відсутність ознак	10 відсутність ознак	9 високий
16.	49	ч	розл	солдат	40	5 високий	3 окремі ознаки нестійкості	5 в цілому достатній	6 достатній	4 недостатній	6 відсутність ознак	6 відсутність ознак	4 задовільний
17.	26	ч	одр	капітан	108	2 високий	5 в цілому достатній	10 високий	6 достатній	8 високий	10 відсутність ознак	10 відсутність ознак	6 достатній
18.	31	ч	одр	ст. солдат	28	3 високий	6 достатній	7 достатньо високий	6 достатній	6 достатній	8 відсутність ознак	10 відсутність ознак	6 достатній
19.	32	ч	неодр	ст. солдат	54	6 достатній	7 достатньо високий	8 високий	7 достатньо високий	8 високий	8 відсутність ознак	10 відсутність ознак	7 достатній
20.	28	ч	неодр	ст. солдат	33	3 високий	8 високий	6 достатній	8 високий	6 достатній	10 відсутність ознак	10 відсутність ознак	8 високий
21.	45	ч	одр	гол. сержант	34	4 високий	7 достатньо високий	9 високий	7 достатньо високий	7 достатній	10 відсутність ознак	8 відсутність ознак	6 достатній
22.	49	ч	одр	рядовий	39	7 достатній	6 достатній	7 достатньо високий	5 в цілому достатній	6 достатній	7 відсутність ознак	4 окремі ознаки	6 достатній
23.	35	ч	одр	рядовий	18	9 достатній	8 високий	8 високий	7 достатньо високий	6 достатній	9 відсутність ознак	10 відсутність ознак	8 високий

24.	48	ч	одр	ст. сержант	30	5 високий	6 достатній	6 достатній	5 в цілому достатній	7 достатній	6 відсутність ознак	10 відсутність ознак	5 достатній
25.	23	ч	неодр	ст. л-нт	72	8 достатній	8 високий	7 достатньо високий	8 високий	8 високий	10 відсутність ознак	10 відсутність ознак	9 високий
26.	22	ч	одр	ст. солдат	72	2 високий	9 високий	8 високий	6 достатній	7 достатній	10 відсутність ознак	10 відсутність ознак	8 високий
27.	40	ч	неодр	солдат	60	4 високий	7 достатньо високий	8 високий	6 достатній	7 достатній	10 відсутність ознак	10 відсутність ознак	6 достатній
28.	26	ч	неодр	ст. л-нт	17	5 високий	8 високий	10 високий	7 достатньо високий	6 достатній	6 відсутність ознак	10 відсутність ознак	7 достатній
29.	46	ч	одр	солдат	17	3 високий	6 достатній	7 достатньо високий	5 в цілому достатній	6 достатній	9 відсутність ознак	8 відсутність ознак	6 достатній
30.	36	ч	одр	сержант	144	6 достатній	7 достатньо високий	8 високий	9 дуже високий	8 високий	10 відсутність ознак	10 відсутність ознак	9 високий
31.	25	ч	неодр	солдат	24	3 високий	5 в цілому достатній	7 достатньо високий	6 достатній	5 в цілому достатній	7 відсутність ознак	8 відсутність ознак	5 достатній
32.	39	ч	неодр	солдат	60	1 високий	7 достатньо високий	5 в цілому достатній	5 в цілому достатній	6 достатній	8 відсутність ознак	10 відсутність ознак	6 достатній
33.	52	ч	одр	сержант	15	6 достатній	6 достатній	8 високий	8 високий	7 достатній	8 відсутність ознак	10 відсутність ознак	7 достатній
34.	45	ч	розл	ст. сержант	19	9 достатній	8 високий	10 високий	10 дуже високий	8 високий	10 відсутність ознак	8 відсутність ознак	10 високий
35.	33	ч	одр	гол. сержант	17	7 достатній	8 високий	10 високий	10 дуже високий	8 високий	10 відсутність ознак	10 відсутність ознак	10 високий
36.	34	ч	одр	ст. сержант	180	5 високий	8 високий	10 високий	9 дуже високий	7 достатній	10 відсутність ознак	10 відсутність ознак	10 високий

37.	42	ч	одр	ст. солдат	29	3 високий	6 достатній	8 високий	6 достатній	8 високий	10 відсутність ознак	10 відсутність ознак	7 достатній
38.	29	ч	одр	солдат	60	9 достатній	8 високий	8 високий	7 достатньо високий	6 достатній	9 відсутність ознак	8 відсутність ознак	9 високий
39.	38	ч	неодр	солдат	15	5 високий	6 достатній	10 високий	8 достатній	7 достатній	6 відсутність ознак	8 відсутність ознак	6 достатній
40.	28	ч	неодр	мол. сержант	96	9 достатній	10 високий	8 високий	9 дуже високий	6 достатній	10 відсутність ознак	10 відсутність ознак	10 високий
41.	42	ч	неодр	сержант	60	2 високий	7 достатньо високий	7 достатньо високий	5 в цілому достатній	6 достатній	8 відсутність ознак	8 відсутність ознак	6 достатній
42.	23	ч	неодр	солдат	36	7 достатній	4 дещо понижений	6 достатній	7 достатньо високий	5 в цілому достатній	8 відсутність ознак	6 відсутність ознак	4 задовільний
43.	34	ч	одр	ст. солдат	36	5 високий	8 високий	8 високий	7 достатньо високий	7 достатній	10 відсутність ознак	10 відсутність ознак	8 високий
44.	29	ч	одр	л-нт	34	9 достатній	9 високий	8 високий	7 достатньо високий	6 достатній	8 відсутність ознак	10 відсутність ознак	9 високий
45.	51	ч	одр	рядовий	36	6 достатній	6 достатній	8 високий	5 в цілому достатній	8 високий	5 в цілому виражені ознаки	8 відсутність ознак	6 достатній

Аналіз результатів за опитувальником травматичного стресу І. Котеньова (адаптація Н. Агаєва та ін.)

№	Вік	Стать	Сім. стан	Військове звання	Досвід служби	ПТСР	«Вторгнення»	«Уникнення»	Гіперактивність	Дистрес і дезадаптація	ГСР	Дисоціативні симптоми	«Вторгнення»	«Уникнення»	Гіперактивність	Дистрес і дезадаптація	Подія травми	«Неправда»	«Агресія»	«Дисимуляція»	Депресія
Етап службової діяльності																					
1.	35	ч	розл	ст. сержант	55	66	64	68	72	70	62	70	60	50	70	70	50	50	48	58	68
2.	26	ч	неод	солдат	43	54	58	60	54	60	50	54	60	50	52	56	44	56	48	50	60
3.	45	ч	одр	мол. л-нт	43	38	44	38	40	40	38	42	42	50	38	40	56	58	38	66	40
4.	30	ч	неод	солдат	31	38	42	42	40	50	38	38	42	54	40	52	40	56	62	36	40
5.	26	ч	неод	солдат	55	48	46	48	54	50	48	46	48	58	54	40	52	50	52	58	46
6.	23	ч	неод	мол. серж	1	70	68	72	68	56	68	84	70	62	70	56	58	44	52	54	68
7.	23	ч	одр	ст. солдат	175	56	64	52	60	56	56	54	62	44	62	56	54	40	52	40	66
8.	22	ч	неод	ст. солдат	81	72	68	82	64	76	70	66	70	58	70	82	64	56	66	50	78
9.	24	ч	одр	ст. л-нт	151	40	38	34	38	48	42	36	38	50	36	62	66	56	48	58	40
10.	33	ч	одр	ст. сержант	10	40	30	34	28	34	40	36	30	30	24	34	34	58	38	68	30
11.	36	ч	неод	ст. солдат	23	42	56	60	58	46	66	74	58	70	56	60	66	48	56	44	52
12.	26	ч	неод	ст. солдат	55	44	44	42	48	42	42	46	44	34	46	42	50	56	42	44	40

13.	25	ч	одр	ст. солдат	103	56	46	56	60	46	56	62	46	50	60	46	56	58	52	26	52
14.	30	ч	неод	сержант	103	62	64	60	60	56	68	74	64	58	60	66	56	48	56	50	56
15.	49	ч	розл	солдат	31	60	50	60	60	62	60	62	52	58	60	58	50	54	56	36	58
16.	26	ч	одр	капітан	35	36	38	38	42	36	44	46	38	50	42	46	66	50	38	66	36
17.	50	ч	розл	ст. сержант	103	54	44	60	52	54	52	56	44	54	52	46	60	54	48	58	56
18.	31	ч	одр	ст. солдат	23	62	64	60	62	60	64	58	62	54	64	66	54	30	48	58	52
19.	32	ч	неод	ст. солдат	49	56	50	56	58	60	46	58	48	58	32	56	54	50	56	40	54
20.	28	ч	неод	ст. солдат	28	60	58	56	60	56	60	62	56	54	58	58	56	48	52	44	50
21.	45	ч	одр	гол. сержант	29	66	70	58	64	60	68	72	70	54	62	66	54	26	48	58	54
22.	49	ч	одр	рядовой	34	40	38	36	44	42	42	38	38	40	44	42	56	52	56	44	38
23.	35	ч	одр	рядовой	13	34	34	30	32	50	36	36	34	40	34	62	46	32	56	50	38
24.	48	ч	одр	ст. сержант	25	60	52	56	58	68	60	58	52	62	56	66	54	26	42	64	54
25.	23	ч	неод	ст. л-нт	67	36	38	44	36	42	36	46	38	58	34	40	34	50	38	50	36
26.	22	ч	одр	ст. солдат	67	40	38	56	32	32	38	36	38	86	28	30	60	50	38	66	30
27.	40	ч	неод	солдат	55	46	48	36	54	50	52	54	48	54	48	62	46	48	38	50	36
28.	36	ч	одр	сержант	12	42	44	34	46	50	42	40	44	40	46	52	40	48	56	44	36
29.	25	ч	неод	солдат	12	72	64	60	80	52	74	56	62	68	78	66	72	44	56	50	48
30.	39	ч	неод	солдат	139	66	62	60	64	70	66	54	60	68	68	70	56	48	62	44	64
31.	52	ч	одр	сержант	19	48	48	44	46	56	42	42	50	34	48	58	44	50	56	44	54

32.	45	ч	розл	ст. сержант	55	42	42	42	42	42	40	38	38	44	40	42	38	48	56	36	38
33.	33	ч	одр	гол. сержант	10	32	36	40	32	34	28	38	36	30	30	30	34	32	56	32	32
34.	34	ч	одр	ст. сержант	14	44	38	44	40	54	46	42	38	54	42	58	50	52	52	54	44
35.	29	ч	одр	лейтенант	12	42	42	40	46	42	44	42	40	50	48	48	44	56	52	36	44
36.	42	ч	одр	ст. солдат	175	38	30	32	42	50	40	36	30	44	42	52	56	32	70	26	36
37.	29	ч	одр	солдат	24	48	50	48	42	34	48	40	50	62	42	36	70	58	52	36	36
38.	38	ч	неод	солдат	55	50	52	42	58	42	54	42	54	58	58	56	50	44	38	58	48
39.	28	ч	неод	мол. сержант	10	78	84	58	88	54	80	64	84	50	88	62	60	32	66	50	58
40.	42	ч	неод	сержант	91	58	46	62	54	62	54	56	48	50	54	60	54	44	56	40	52
41.	23	ч	неод	солдат	55	58	54	66	50	62	62	58	54	58	66	58	50	58	56	40	62
42.	34	ч	одр	ст. солдат	31	76	84	60	80	56	78	66	84	68	78	66	60	38	62	44	60
43.	51	ч	одр	рядовий	31	74	80	62	76	62	78	66	80	68	74	72	60	42	56	54	60
44.	26	ч	неод	ст. л-нт	29	52	60	56	42	54	56	58	60	68	44	68	44	38	52	54	48
45.	46	ч	одр	солдат	31	48	40	52	48	62	48	42	40	62	52	52	40	58	56	32	52
Етап безпосередньої участі в бойових діях																					
1.	35	ч	розл	ст. сержант	58	66	62	72	64	54	68	66	62	62	64	62	60	56	48	44	62
2.	26	ч	неод	солдат	46	40	40	46	42	46	36	40	38	44	44	32	34	50	52	44	40
3.	45	ч	одр	мол. л-нт	46	38	42	36	42	32	40	38	42	50	42	32	50	58	38	54	38

4.	30	ч	неод	солдат	34	66	72	66	60	60	68	82	72	62	58	58	50	46	72	44	60
5.	26	ч	неод	солдат	58	42	40	42	46	46	42	40	40	48	46	46	44	54	56	44	40
6.	23	ч	неод	мол. серж	4	48	44	44	54	46	48	48	42	50	52	44	50	56	38	54	46
7.	23	ч	одр	ст. солдат	178	56	52	60	58	50	56	58	50	58	58	52	50	58	62	36	50
8.	22	ч	неод	ст. солдат	82	66	66	72	62	56	64	74	66	50	64	50	54	56	80	32	72
9.	24	ч	одр	ст. л-нт	154	34	36	40	32	32	36	38	36	54	36	32	56	56	38	62	32
10.	33	ч	одр	ст. сержант	13	32	36	38	38	32	32	36	36	50	34	36	34	56	38	66	30
11.	36	ч	неод	ст. солдат	26	46	64	60	66	48	62	42	66	80	66	52	46	50	52	54	52
12.	26	ч	неод	ст. солдат	58	48	58	42	46	54	50	64	56	42	42	56	44	50	46	60	50
13.	25	ч	одр	ст. солдат	106	60	52	58	64	66	56	68	50	44	62	48	46	58	66	36	58
14.	30	ч	неод	сержант	106	56	58	54	58	56	54	60	58	62	58	56	56	52	50	52	50
15.	49	ч	розл	солдат	34	48	40	64	44	48	44	50	34	62	44	40	50	58	62	36	48
16.	26	ч	одр	капітан	38	48	50	46	44	46	44	48	46	50	46	46	56	48	52	54	44
17.	50	ч	розл	ст. сержант	106	44	38	52	38	56	40	42	36	40	40	52	46	52	48	44	48
18.	31	ч	одр	ст. солдат	26	60	58	58	56	62	62	62	54	58	56	68	64	34	42	64	56
19.	32	ч	неод	ст. солдат	52	50	50	50	52	48	52	62	50	50	52	50	44	58	42	58	46
20.	28	ч	неод	ст. солдат	31	48	52	44	46	46	48	46	52	62	42	46	54	44	62	26	36
21.	45	ч	одр	гол. сержант	32	62	62	46	64	62	66	50	58	62	66	68	64	50	42	46	52
22.	49	ч	одр	рядовой	37	44	36	52	50	40	44	46	36	58	52	40	44	56	52	54	44
23.	35	ч	одр	рядовой	16	46	42	46	46	40	44	38	42	58	44	38	64	58	66	52	34

24.	48	ч	одр	ст. сержант	28	50	46	44	52	60	56	62	48	72	52	62	44	58	48	58	42
25.	23	ч	неод	ст. л-нт	70	32	32	38	32	40	30	40	32	40	28	40	40	56	38	66	32
26.	22	ч	одр	ст. солдат	70	46	54	60	44	48	48	52	56	60	42	50	54	48	44	60	44
27.	40	ч	неод	солдат	58	48	50	42	58	50	54	56	52	56	54	58	50	50	42	54	44
28.	36	ч	одр	сержант	15	56	48	62	56	56	54	58	48	52	56	56	46	50	36	50	54
29.	25	ч	неод	солдат	15	76	76	62	76	68	80	58	76	76	76	82	72	50	56	50	74
30.	39	ч	неод	солдат	142	54	60	58	64	68	60	62	58	54	58	58	60	54	60	54	62
31.	52	ч	одр	сержант	22	50	52	56	58	54	48	48	50	56	54	56	50	48	58	46	48
32.	45	ч	розл	ст. сержант	58	34	40	36	32	34	32	38	36	44	32	36	44	58	38	50	30
33.	33	ч	одр	гол. сержант	13	36	38	40	42	36	32	40	36	30	40	32	38	58	48	40	38
34.	34	ч	одр	ст. сержант	17	40	44	40	36	46	42	40	46	58	36	48	50	46	56	40	38
35.	29	ч	одр	лейтенант	15	28	34	26	32	34	28	36	34	30	32	32	34	58	38	50	32
36.	42	ч	одр	ст. солдат	178	38	40	36	44	52	40	48	50	46	44	56	56	48	60	56	44
37.	29	ч	одр	солдат	27	44	40	44	50	34	42	38	40	58	48	32	54	58	48	50	32
38.	38	ч	неод	солдат	58	52	46	48	56	50	50	56	52	64	60	56	54	54	46	60	50
39.	28	ч	неод	мол. сержант	13	46	48	50	48	48	48	56	48	42	46	48	40	58	56	44	48
40.	42	ч	неод	сержант	94	56	48	54	56	56	54	58	48	44	56	56	56	44	56	58	50
41.	23	ч	неод	солдат	58	52	50	58	50	58	62	56	56	60	62	60	52	60	58	46	56

42.	34	ч	одр	ст. солдат	34	72	78	64	78	56	68	58	58	60	62	66	70	44	60	46	62
43.	51	ч	одр	рядовий	34	46	44	46	54	40	48	46	44	62	52	46	40	56	70	32	46
44.	26	ч	неод	ст. л-нт	32	48	56	46	52	56	52	54	58	60	50	56	50	40	52	54	46
45.	46	ч	одр	солдат	34	48	58	42	46	54	50	64	56	44	42	56	44	50	48	58	50
Етап відновлення боєздатності																					
1.	35	ч	розл	ст. сержант	60	60	62	42	72	54	58	72	62	72	72	66	56	58	52	44	60
2.	26	ч	неод	солдат	36	52	54	58	48	50	48	56	54	50	48	42	44	58	56	40	56
3.	45	ч	одр	мол. л-нт	6	36	42	38	36	32	38	38	42	54	38	36	46	56	38	54	38
4.	30	ч	неод	солдат	60	62	70	64	56	60	64	80	76	62	60	56	48	48	66	48	58
5.	26	ч	неод	солдат	48	44	42	40	48	48	44	42	40	46	46	50	42	52	46	50	48
6.	23	ч	неод	мол. серж	60	42	44	42	36	54	40	48	44	34	36	52	44	52	38	68	46
7.	23	ч	одр	ст. солдат	36	52	54	58	58	56	52	54	52	58	56	54	46	54	60	42	48
8.	22	ч	неод	ст. солдат	48	50	50	44	54	62	52	56	52	50	54	58	38	54	42	58	46
9.	24	ч	одр	ст. л-нт	84	40	36	42	34	42	44	42	36	44	46	46	48	50	42	56	42
10.	33	ч	одр	ст. сержант	156	36	46	40	36	46	42	40	46	56	36	48	50	52	56	38	38
11.	36	ч	неод	ст. солдат	15	48	62	64	62	50	58	44	60	56	62	52	46	52	50	54	50
12.	26	ч	неод	ст. солдат	28	50	54	44	54	54	52	54	54	44	52	56	40	56	56	40	46
13.	25	ч	одр	ст. солдат	60	56	62	54	50	58	56	64	52	48	58	52	48	58	56	48	50
14.	30	ч	неод	сержант	108	50	54	50	56	52	54	56	50	52	50	58	50	52	50	56	48
15.	49	ч	розл	солдат	40	46	40	60	48	52	44	48	38	56	42	50	46	52	56	42	48
16.	26	ч	одр	капітан	108	48	52	44	44	48	44	52	48	46	54	52	50	48	50	58	46

17.	50	ч	розл	ст. сержант	108	44	40	50	48	52	42	40	40	38	44	50	42	50	52	48	50
18.	31	ч	одр	ст. солдат	28	56	54	50	52	60	54	54	50	52	52	58	56	42	40	56	50
19.	32	ч	неод	ст. солдат	54	44	42	48	40	46	48	52	46	50	44	48	42	50	42	54	46
20.	28	ч	неод	ст. солдат	33	44	50	42	42	48	44	40	46	44	42	48	50	42	56	30	42
21.	45	ч	одр	гол. сержант	34	56	60	52	58	60	62	56	54	64	52	62	56	52	48	36	48
22.	49	ч	одр	рядовой	39	44	36	54	50	40	44	48	36	58	50	40	44	56	56	50	44
23.	35	ч	одр	рядовой	18	44	54	46	42	36	44	38	56	54	40	40	46	58	56	40	34
24.	48	ч	одр	ст. сержант	30	50	46	42	58	62	56	52	48	54	50	58	40	48	50	54	44
25.	23	ч	неод	ст. л-нт	72	40	38	36	46	38	36	36	34	38	32	46	44	54	40	60	38
26.	22	ч	одр	ст. солдат	72	44	52	56	48	48	46	50	58	54	46	48	44	52	50	58	40
27.	40	ч	неод	солдат	60	46	54	42	56	48	50	54	50	56	48	52	48	46	42	50	46
28.	36	ч	одр	сержант	144	46	42	50	42	50	48	54	50	46	52	54	50	48	40	48	44
29.	25	ч	неод	солдат	24	68	74	68	56	64	76	58	70	66	72	68	64	54	56	52	64
30.	39	ч	неод	солдат	60	60	56	54	60	64	62	62	60	56	60	64	50	56	58	52	58
31.	52	ч	одр	сержант	15	48	52	52	56	50	46	48	44	52	54	52	44	52	54	50	48
32.	45	ч	розл	ст. сержант	19	40	38	42	40	34	38	40	36	48	40	30	56	54	42	54	38
33.	33	ч	одр	гол. сержант	17	40	36	34	46	38	36	44	34	32	36	42	40	50	44	42	36

34.	34	ч	одр	ст. сержант	180	42	42	46	34	46	42	42	40	38	46	48	56	50	54	48	42
35.	29	ч	одр	лейтенант	34	28	34	26	32	34	30	36	34	30	34	32	34	56	38	50	32
36.	42	ч	одр	ст. солдат	29	40	40	36	44	54	44	52	40	46	42	58	50	54	56	48	42
37.	29	ч	одр	солдат	60	42	38	50	44	36	40	40	48	54	44	32	54	58	48	50	38
38.	38	ч	неод	солдат	15	48	42	46	46	50	46	50	52	50	56	54	56	52	48	54	50
39.	28	ч	неод	мол. сержант	96	40	48	34	52	42	42	44	48	40	44	48	34	60	60	40	44
40.	42	ч	неод	сержант	60	60	52	58	56	52	62	64	52	56	58	56	54	50	54	52	52
41.	23	ч	неод	солдат	36	50	54	52	56	54	60	52	56	58	52	62	44	54	50	52	56
42.	34	ч	одр	ст. солдат	36	68	70	62	74	60	64	60	58	62	62	64	62	54	58	50	58
43.	51	ч	одр	рядовой	36	40	42	42	44	32	40	36	38	58	44	36	54	56	38	68	38
44.	26	ч	неод	ст. л-нт	17	46	52	40	54	54	48	52	52	56	46	58	42	44	50	48	46
45.	46	ч	одр	солдат	17	42	50	44	50	48	46	56	50	54	38	52	48	48	42	52	44

**Статистичний аналіз результатів методики вивчення ціннісних орієнтацій М. Рокича за t-критерієм Стьюдента
для незалежних змінних
(Термінальні цінності)**

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Акт. життя на етапі підготовки до бойових дій vs. Акт. життя на етапі безпосередньої участі		9,088889	8,400000	0,750457	88	0,454981	45	45	4,842155	3,804304	1,620045	0,113312
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Акт. життя на етапі безпосередньої участі vs. Акт. життя на етапі декомпресії		8,400000	9,111111	-0,776810	88	0,439354	45	45	3,804304	4,820516	1,605597	0,120101
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Визнання на етапі підготовки до бойових дій vs. Визнання на етапі безпосередньої участі		11,400000	12,200000	-0,868496	88	0,387485	45	45	4,992722	3,640679	1,880658	0,0388
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Визнання на етапі безпосередньої участі vs. Визнання на етапі декомпресії		12,200000	11,377778	0,917600	88	0,361336	45	45	3,640679	4,782966	1,725956	0,073619
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Впевненість на етапі підготовки до бойових дій vs. Впевненість на етапі безпосередньої участі		10,533333	9,244444	1,377478	88	0,171858	45	45	4,525684	4,349271	1,082768	0,793

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Впевненість на етапі безпосередньої участі vs. Впевненість на етапі декомпресії		9,244444	11,13333	-1,95439	88	0,053831	45	45	4,349271	4,808137	1,222139	0,508609

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Друзі на етапі підготовки до бойових дій vs. Друзі на етапі безпосередньої участі		6,355556	6,733333	-0,522993	88	0,602294	45	45	3,365301	3,486337	1,073225	0,815740

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Друзі на етапі безпосередньої участі vs. Друзі на етапі декомпресії		6,733333	6,800000	-0,081099	88	0,935548	45	45	3,486337	4,272534	1,501870	0,181317

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Жит. мудрість на етапі безпосередньої участі vs. Жит. мудрість на етапі декомпресії		8,022222	9,266667	-1,30599	88	0,194959	45	45	4,345786	4,687508	1,163449	0,617767

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples									
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Жит. мудрість на етапі підготовки до бойових дій vs. Жит. мудрість на етапі безпосередньої участі		8,022222	0,480940	88	0,631753	45	45	4,845908	4,345786	1,243408	0,47

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Здоров'я на етапі безпосередньої участі vs. Здоров'я на етапі декомпресії		3,488889	5,466667	-2,33835	88	0,021636	45	45	3,079420	4,765406	2,394759	0,004564

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Здоров'я на етапі підготовки до бойових дій vs. Здоров'я на етапі безпосередньої участі		3,5111111	3,4888889	0,030655	88	0,975614	45	45	3,763595	3,079420	1,493715	0,18

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Кохання на етапі підготовки до бойових дій vs. Кохання на етапі безпосередньої участі		5,5111111	5,5111111	0,325488	88	0,745584	45	45	3,698211	4,065499	1,208493	0,532586

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Кохання на етапі безпосередньої участі vs. Кохання на етапі декомпресії		5,5111111	5,7777778	-0,312367	88	0,755501	45	45	4,065499	4,033321	1,016020	0,958200

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p	
		Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances	
Краса природи на етапі підготовки до бойових дій vs. Краса природи на етапі безпосередньої участі		14,28889	-0,785063	88	0,434525	45	45	4,539167	3,441869	1,739256	0,069704	

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Краса природи на етапі безпосередньої участі vs. Краса природи на етапі декомпресії		14,28889	12,75556	1,678891	88	0,096721	45	45	3,441869	5,068421	2,168486	0,011670

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Мат. забезпеченість на етапі підготовки до бойових дій vs. Мат. забезпеченість на етапі безпосередньої участі		8,5111111	8,644444	-0,123508	88	0,901986	45	45	4,585661	5,605012	1,493996	0,18

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Мат. забезпеченість на етапі безпосередньої участі vs. Мат. забезпеченість на етапі декомпресії		8,644444	8,133333	0,453817	88	0,651078	45	45	5,605012	5,065929	1,224151	0,505

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Пізнання на етапі підготовки до бойових дій vs. Пізнання на етапі безпосередньої участі		11,26667	11,33333	-0,083478	88	0,933661	45	45	4,075425	3,477198	1,373684	0,296

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Пізнання на етапі безпосередньої участі vs. Пізнання на етапі декомпресії		11,33333	10,68889	0,804147	88	0,423479	45	45	3,477198	4,100012	1,390309	0,278235

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Продукт. життя на етапі безпосередньої участі vs. Продукт. життя на етапі декомпресії		10,31111	10,37778	-0,076083	88	0,939526	45	45	4,160541	4,152157	1,004043	0,9893

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Продукт. життя на етапі підготовки до бойових дій vs. Продукт. життя на етапі безпосередньої участі		9,644444	10,31111	-0,793973	88	0,429347	45	45	3,796862	4,160541	1,200743	0,5

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Розваги на етапі безпосередньої участі vs. Розваги на етапі декомпресії		13,71111	12,60000	1,212014	88	0,228751	45	45	4,485442	4,207137	1,136678	0,672776

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Розваги на етапі підготовки до бойових дій vs. Розваги на етапі безпосередньої участі		14,35556	13,71111	0,725670	88	0,469966	45	45	3,920549	4,485442	1,308931	0,37535

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Розвиток на етапі підготовки до бойових дій vs. Розвиток на етапі безпосередньої участі		8,533333	9,688889	-1,32903	88	0,187273	45	45	4,104321	4,144121	1,019488	0,94925

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Розвиток на етапі безпосередньої участі vs. Розвиток на етапі декомпресії		9,688889	8,355556	1,480487	88	0,142315	45	45	4,144121	4,396050	1,125279	0,697176

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Свобода на етапі підготовки до бойових дій vs. Свобода на етапі безпосередньої участі		9,088889	8,955556	0,131051	88	0,896034	45	45	4,704071	4,944949	1,105035	0,741922

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Свобода на етапі безпосередньої участі vs. Свобода на етапі декомпресії		8,955556	9,311111	-0,344628	88	0,731196	45	45	4,944949	4,842155	1,042909	0,889806

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variance
Сім. життя на етапі підготовки до бойових дій vs. Сім. життя на етапі безпосередньої уч		4,666667	4,044444	0,682456	88	0,496743	45	45	4,431294	4,215532	1,104985	0,7420

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Сім. життя на етапі безпосередньої участі vs. Сім. життя на етапі декомпресії		4,044444	4,622222	-0,621632	88	0,535791	45	45	4,215532	4,593913	1,187575	0,570990
		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Творчість на етапі підготовки до бойових дій vs. Творчість на етапі безпосередньої уч		14,66667	14,57778	0,124029	88	0,901575	45	45	3,364251	3,434378	1,042124	0,89176
		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Творчість на етапі безпосередньої участі vs. Творчість на етапі декомпресії		14,57778	13,33333	1,625160	88	0,107705	45	45	3,434378	3,819805	1,237047	0,483376
		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Цікава робота на етапі підготовки до бойових дій vs. Цікава робота на етапі безпосередньої участі		8,733333	8,711111	0,027769	88	0,977910	45	45	3,780332	3,811598	1,016	
		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Цікава робота на етапі безпосередньої участі vs. Цікава робота на етапі декомпресії		8,711111	9,200000	-0,540080	88	0,590506	45	45	3,811598	4,727098	1,538066	0,15

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Щастя інших на етапі безпосередньої участі vs. Щастя інших на етапі декомпресії		13,53333	12,31111	1,303475	88	0,195812	45	45	4,277850	4,611361	1,162003	0,620655

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variant
Щастя інших на етапі підготовки до бойових дій vs. Щастя інших на етапі безпосередньої уч		12,31111	13,53333	-1,41808	88	0,159700	45	45	3,889509	4,277850	1,209655	0,530

(Інструментальні цінності)

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Високі запити на етапі підготовки до бойових дій vs. Високі запити на етапі безпосередньої уч		13,06667	12,40000	0,589581	88	0,556982	45	45	5,001818	5,702472	1,299782	0,387
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Високі запити на етапі безпосередньої участі vs. Високі запити на етапі декомпресії		12,40000	13,17778	-0,685442	88	0,494866	45	45	5,702472	5,042045	1,279124	0,417463
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Вихованість на етапі безпосередньої участі vs. Вихованість на етапі декомпресії		8,133333	7,088889	0,971851	88	0,333789	45	45	5,614915	4,521777	1,541942	0,154848
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Вихованість на етапі підготовки до бойових дій vs. Вихованість на етапі безпосередньої уч		6,644444	8,133333	-1,39810	88	0,165598	45	45	4,416681	5,614915	1,616197	0,115083
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Відповідальність на етапі підготовки vs. Відповідальність на етапі безпосередньої уч		8,755556	6,688889	1,851119	88	0,067507	45	45	5,547954	5,030915	1,216107	0,519104
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Відповідальність на етапі безпосередньої участі vs. Відповідальність на етапі деком		6,688889	7,400000	-0,666128	88	0,507072	45	45	5,030915	5,096345	1,026180	0,932081

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Воля на етапі підготовки vs. Воля на етапі безпосередньої участі		9,511111	11,31111	-1,99312	88	0,049346	45	45	4,014871	4,536830	1,276914	0,420733

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Воля на етапі безпосередньої участі vs. Воля на етапі декомпресії		11,31111	9,800000	1,458012	88	0,148397	45	45	4,536830	5,268258	1,348432	0,325092

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Дисципліна на етапі безпосередньої участі vs. Дисципліна на етапі декомпресії		9,711111	9,800000	-0,088301	88	0,929838	45	45	4,688585	4,859854	1,074392	0,812958

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Дисципліна на етапі підготовки vs. Дисципліна на етапі безпосередньої участі		9,600000	9,711111	-0,112774	88	0,910467	45	45	4,658326	4,688585	1,013034	0,965937

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Ефективність на етапі підготовки vs. Ефективність на етапі безпосередньої участі		9,644444	10,64444	-1,06839	88	0,288266	45	45	4,328319	4,548504	1,104330	0,743513

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Ефективність на етапі безпосередньої участі vs. Ефективність на етапі декомпресії		10,64444	11,66667	-1,07863	88	0,283699	45	45	4,548504	4,441539	1,048746	0,875283

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Життєрадісність на етапі підготовки vs. Життєрадісність на етапі безпосередньої уч		7,688889	8,111111	-0,420939	88	0,674826	45	45	4,907426	4,603468	1,136416	0,673330

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Життєрадісність на етапі безпосередньої участі vs. Життєрадісність на етапі декомпресії		8,111111	8,888889	-0,820105	88	0,414372	45	45	4,603468	4,391222	1,099005	0,755592

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Незалежність на етапі підготовки vs. Незалежність на етапі безпосередньої участі		8,977778	8,222222	0,696088	88	0,488208	45	45	5,483400	4,790563	1,310167	0,373689

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Незалежність на етапі безпосередньої участі vs. Незалежність на етапі декомпресії		8,222222	9,577778	-1,28870	88	0,200879	45	45	4,790563	5,180773	1,169542	0,605701

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Нетерпимість на етапі підготовки vs. Нетерпимість на етапі безпосередньої участі		14,48889	12,26667	2,212165	88	0,029545	45	45	3,763595	5,589763	2,205876	0,009986

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Нетерпимість на етапі безпосередньої участі vs. Нетерпимість на етапі декомпресії		12,26667	13,04444	-0,718109	88	0,474592	45	45	5,589763	4,641491	1,450347	0,221458

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Освіченість на етапі підготовки vs. Освіченість на етапі безпосередньої участі		8,377778	8,155556	0,205627	88	0,837557	45	45	5,279845	4,967877	1,129538	0,687992

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Освіченість на етапі безпосередньої участі vs. Освіченість на етапі декомпресії		8,155556	7,755556	0,381541	88	0,703722	45	45	4,967877	4,977931	1,004052	0,989360

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variance
Охайність на етапі підготовки до бойових дій vs. Охайність на етапі безпосередньої участі		8,888889	8,755556	0,124286	88	0,901372	45	45	5,117804	5,059445	1,023203	0,93970

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Охайність на етапі безпосередньої участі vs. Охайність на етапі декомпресії		8,755556	8,866667	-0,107291	88	0,914802	45	45	5,059445	4,760634	1,129474	0,688130

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Раціоналізм на етапі підготовки vs. Раціоналізм на етапі безпосередньої участі		9,066667	9,311111	-0,220090	88	0,826311	45	45	5,162804	5,371737	1,082575	0,793610

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Раціоналізм на етапі безпосередньої участі vs. Раціоналізм на етапі декомпресії		9,311111	9,066667	0,212402	88	0,832284	45	45	5,371737	5,544858	1,065495	0,834295

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Самоконтроль на етапі підготовки vs. Самоконтроль на етапі безпосередньої участі		7,3111111	6,6000000	0,782681	88	0,435915	45	45	4,541837	4,064257	1,248823	0,464146

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Самоконтроль на етапі безпосередньої участі vs. Самоконтроль на етапі декомпресії		6,6000000	6,955556	-0,376407	88	0,707521	45	45	4,064257	4,861517	1,430808	0,238679

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Сміливість на етапі підготовки vs. Сміливість на етапі безпосередньої участі		7,5333333	9,044444	-1,66388	88	0,099694	45	45	4,439492	4,172178	1,132246	0,682193

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Сміливість на етапі безпосередньої участі vs. Сміливість на етапі декомпресії		9,044444	8,711111	0,361964	88	0,718246	45	45	4,172178	4,555827	1,192363	0,562022

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Співпереживання на етапі підготовки vs. Співпереживання на етапі безпосередньої участі		11,55556	13,20000	-1,73034	88	0,087076	45	45	4,769961	4,229765	1,271737	0,428478

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Співпереживання на етапі безпосередньої участі vs. Співпереживання на етапі декомпресії		13,20000	12,35556	0,914704	88	0,362847	45	45	4,229765	4,523452	1,143688	0,658058

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Терпимість на етапі підготовки vs. Терпимість на етапі безпосередньої участі		11,20000	10,80000	0,441075	88	0,660241	45	45	4,224388	4,377629	1,073867	0,814210

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Терпимість на етапі безпосередньої участі vs. Терпимість на етапі декомпресії		10,80000	10,60000	0,197134	88	0,844178	45	45	4,377629	5,211002	1,416983	0,251579

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Чесність на етапі підготовки vs. Чесність на етапі безпосередньої участі		5,866667	6,666667	-0,803416	88	0,423899	45	45	4,550724	4,889692	1,154522	0,635749

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Чесність на етапі безпосередньої участі vs. Чесність на етапі декомпресії		6,666667	6,777778	-0,113195	88	0,910134	45	45	4,889692	4,410158	1,229291	0,496379

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Широта поглядів на етапі підготовки vs. Широта поглядів на етапі безпосередньої уч		12,31111	10,48889	1,889819	88	0,062074	45	45	4,394326	4,746397	1,166658	0,611391

**Статистичний аналіз результатів ціннісного опитувальника Ш. Шварца
за t-критерієм Стьюдента для незалежних змінних
Соціальні цінності**

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
"Безпека" на етапі підготовки (ОЦ) vs. "Безпека" на етапі участі (ОЦ)		5,073333	5,255556	-0,950453	88	0,344485	45	45	0,912888	0,905929	1,015422	0,959748

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
"Безпека" на етапі участі (ОЦ) vs. "Безпека" на етапі декомпресії (ОЦ)		5,255556	5,440000	-1,02161	88	0,309764	45	45	0,905929	0,803798	1,270266	0,430699

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
"Влада" на етапі підготовки (ОЦ) vs. "Влада" на етапі участі (ОЦ)		3,391111	3,471111	-0,321696	88	0,748446	45	45	1,167908	1,191184	1,040256	0,896448

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
"Влада" на етапі участі (ОЦ) vs. "Влада" на етапі декомпресії (ОЦ)		3,471111	3,877778	-1,66308	88	0,099854	45	45	1,191184	1,127727	1,115706	0,718112

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
"Гедонізм" на етапі підготовки (ОЦ) vs. "Гедонізм" на етапі участі (ОЦ)		3,717778	3,984444	-0,783498	88	0,435438	45	45	1,599189	1,629550	1,038332	0,901279

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
"Гедонізм" на етапі участі (ОЦ) vs. "Гедонізм" на етапі декомпресії (ОЦ)		3,984444	4,086667	-0,298997	88	0,765647	45	45	1,629550	1,613804	1,019610	0,948936

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
"Доброта" на етапі підготовки (ОЦ) vs. "Доброта" на етапі участі (ОЦ)		4,613333	4,700000	-0,421897	88	0,674129	45	45	0,961675	0,986960	1,053278	0,864088

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
"Доброта" на етапі участі (ОЦ) vs. "Доброта" на етапі декомпресії (ОЦ)		4,700000	4,828889	-0,630841	88	0,529779	45	45	0,986960	0,950986	1,077089	0,806553

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
"Досягнення" на етапі підготовки (ОЦ) vs. "Досягнення" на етапі участі (ОЦ)		4,473333	4,682222	-1,09335	88	0,277226	45	45	0,931860	0,879899	1,121595	0,705186

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
"Досягнення" на етапі участі (ОЦ) vs. "Досягнення" на етапі декомпресії (ОЦ)		4,682222	4,717778	-0,180099	88	0,857489	45	45	0,879899	0,989786	1,265369	0,438161

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Конформність на етапі підготовки (ОЦ) vs. Конформність на етапі участі (ОЦ)		4,682222	4,922222	-1,12731	88	0,262677	45	45	1,001882	1,017771	1,031970	0,917343

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Конформність на етапі участі (ОЦ) vs. Конформність на етапі декомпресії (ОЦ)		4,922222	4,931111	-0,043745	88	0,965207	45	45	1,017771	0,906748	1,259874	0,446657

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
"Самостійність" на етапі підготовки (ОЦ) vs. "Самостійність" на етапі участі (ОЦ)		4,331111	4,337778	-0,031508	88	0,974936	45	45	0,962200	1,043440	1,175993	0,593112

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
"Самостійність" на етапі участі (ОЦ) vs. "Самостійність" на етапі декомпресії (ОЦ)		4,337778	4,484444	-0,710615	88	0,479202	45	45	1,043440	0,910034	1,314680	0,367656

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
"Стимуляція" на етапі підготовки (ОЦ) vs. "Стимуляція" на етапі участі (ОЦ)		3,706667	3,680000	0,110814	88	0,912016	45	45	1,106058	1,175817	1,130118	0,686747

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
"Стимуляція" на етапі участі (ОЦ) vs. "Стимуляція" на етапі декомпресії (ОЦ)		3,680000	3,695556	-0,066350	88	0,947250	45	45	1,175817	1,044456	1,267357	0,435119

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
"Традиції" на етапі підготовки (ОЦ) vs. "Традиції" на етапі участі (ОЦ)		3,824444	4,015556	-0,774164	88	0,440909	45	45	1,046022	1,283807	1,506324	0,178181

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
"Традиції" на етапі участі (ОЦ) vs. "Традиції" на етапі декомпресії (ОЦ)		4,015556	4,022222	-0,026313	88	0,979067	45	45	1,283807	1,113734	1,328730	0,349397

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
"Універсалізм" на етапі підготовки (ОЦ) vs. "Універсалізм" на етапі участі (ОЦ)		4,324444	4,288889	0,169653	88	0,865672	45	45	1,044935	0,940556	1,234266	0,488008

Індивідуальні цінності

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
"Безпека" на етапі підготовки (ПО) vs. "Безпека" на етапі участі (ПО)		2,348889	2,260000	0,579036	88	0,564044	45	45	0,714977	0,741129	1,074494	0,812716

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
"Безпека" на етапі участі (ПО) vs. "Безпека" на етапі декомпресії (ПО)		2,260000	2,520000	-1,60191	88	0,112760	45	45	0,741129	0,797610	1,158226	0,628244

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
"Влада" на етапі підготовки (ПО) vs. "Влада" на етапі участі (ПО)		0,811111	0,888889	-0,302994	88	0,762609	45	45	1,202313	1,232739	1,051254	0,869077

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
"Влада" на етапі участі (ПО) vs. "Влада" на етапі декомпресії (ПО)		0,888889	0,840000	0,209784	88	0,834321	45	45	1,232739	0,961391	1,644154	0,102788

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
"Гедонізм" на етапі підготовки (ПО) vs. "Гедонізм" на етапі участі (ПО)		1,575556	1,588889	-0,061152	88	0,951377	45	45	1,072625	0,994353	1,163631	0,617404

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
"Гедонізм" на етапі участі (ПО) vs. "Гедонізм" на етапі декомпресії (ПО)		1,588889	1,415556	0,828507	88	0,409625	45	45	0,994353	0,990398	1,008001	0,979032

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
"Доброта" на етапі підготовки (ПО) vs. "Доброта" на етапі участі (ПО)		2,097778	2,004444	0,529542	88	0,597763	45	45	0,800139	0,870464	1,183506	0,578691

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
"Доброта" на етапі участі (ПО) vs. "Доброта" на етапі декомпресії (ПО)		2,004444	2,424444	-2,30634	88	0,023441	45	45	0,870464	0,857098	1,031433	0,918708

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
"Досягнення" на етапі участі (ПО) vs. "Досягнення" на етапі декомпресії (ПО)		1,720000	1,771111	-0,269598	88	0,788101	45	45	0,858010	0,938718	1,196976	0,553483

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
"Досягнення" на етапі підготовки (ПО) vs. "Досягнення" на етапі участі (ПО)		1,844444	1,720000	0,696859	88	0,487728	45	45	0,835996	0,858010	1,053360	0,863886

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
"Конформність" на етапі підготовки (ПО) vs. "Конформність" на етапі участі (ПО)		1,820000	1,888889	-0,404683	88	0,686693	45	45	0,790167	0,824407	1,088543	0,779672

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
"Конформність" на етапі участі (ПО) vs. "Конформність" на етапі декомпресії (ПО)		1,888889	1,857778	0,176106	88	0,860615	45	45	0,824407	0,851333	1,066389	0,832137

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
"Самостійність" на етапі підготовки (ПО) vs. "Самостійність" на етапі участі (ПО)		2,242222	2,066667	1,305044	88	0,195280	45	45	0,652787	0,623042	1,097762	0,758428

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
"Самостійність" на етапі участі (ПО) vs. "Самостійність" на етапі декомпресії (ПО)		2,066667	2,044444	0,147782	88	0,882853	45	45	0,623042	0,793312	1,621259	0,112758

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
"Стимуляція" на етапі підготовки (ПО) vs. "Стимуляція" на етапі участі (ПО)		1,731111	1,640000	0,458095	88	0,648014	45	45	1,029524	0,848635	1,471738	0,203899

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
"Стимуляція" на етапі участі (ПО) vs. "Стимуляція" на етапі декомпресії (ПО)		1,640000	1,837778	-1,11236	88	0,269014	45	45	0,848635	0,838095	1,025310	0,934306

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
"Традиції" на етапі підготовки (ПО) vs. "Традиції" на етапі участі (ПО)		1,506667	1,460000	0,256507	88	0,798158	45	45	0,941324	0,776765	1,468585	0,206405

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
"Традиції" на етапі участі (ПО) vs. "Традиції" на етапі декомпресії (ПО)		1,460000	1,788889	-2,03000	88	0,045377	45	45	0,776765	0,760150	1,044192	0,886603

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
"Універсалізм" на етапі підготовки (ПО) vs. "Універсалізм" на етапі участі (ПО)		2,137778	2,020000	0,778677	88	0,438259	45	45	0,774388	0,655605	1,395187	0,273181

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
"Універсалізм" на етапі участі (ПО) vs. "Універсалізм" на етапі декомпресії (ПО)		2,020000	2,244444	-1,35205	88	0,179825	45	45	0,655605	0,900140	1,885105	0,038103

Статистичний аналіз результатів багаторівневого особистісного опитувальника (БОО) «Адаптивність-200»

за t-критерієм Стьюдента для незалежних змінних

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Стійкість до бойового стресу на етапі підготовки vs. Стійкість до бойового стресу на етапі уч		6,644444	6,822222	-0,423513	88	0,672955	45	45	1,944170	2,037031	1,097809	0,75832
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Стійкість до бойового стресу на етапі участі vs. Стійкість до бойового стресу на етапі деком		6,822222	7,222222	-0,982246	88	0,328671	45	45	2,037031	1,820201	1,252439	0,458365
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Військ. майстерність на етапі підготовки vs. Військ. майстерність на етапі участі		5,822222	6,244444	-1,49995	88	0,137206	45	45	1,319244	1,351019	1,048752	0,875266
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Військ. майстерність на етапі участі vs. Військ. майстерність на етапі декомпресії		6,244444	6,755556	-2,00535	88	0,047998	45	45	1,351019	1,047845	1,662374	0,095460
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Схильність до девіацій на етапі підготовки vs. Схильність до девіацій на етапі участі		6,400000	7,511111	-2,65781	88	0,009341	45	45	2,136267	1,816868	1,382497	0,286499

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Схильність до девіацій на етапі участі vs. Схильність до девіацій на етапі декомпресії		7,511111	8,444444	-2,63531	88	0,009933	45	45	1,816868	1,530828	1,408621	0,259681

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Комунік. потенціал на етапі підготовки vs. Комунік. потенціал на етапі участі		6,977778	7,333333	-0,849355	88	0,397989	45	45	2,005548	1,965613	1,041046	0,894467

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Комунік. потенціал на етапі участі vs. Комунік. потенціал на етапі декомпресії		7,333333	7,822222	-1,35810	88	0,177902	45	45	1,965613	1,402739	1,963552	0,027470

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Пов. регуляція на етапі участі vs. Пов. регуляція на етапі декомпресії		6,777778	7,088889	-0,784465	88	0,434874	45	45	2,162584	1,549519	1,947833	0,029334

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Пов. регуляція на етапі підготовки vs. Пов. регуляція на етапі участі		6,466667	6,777778	-0,707394	88	0,481191	45	45	2,006807	2,162584	1,161274	0,622114

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Соціалізація на етапі підготовки vs. Соціалізація на етапі участі		5,977778	6,888889	-2,39972	88	0,018516	45	45	1,852380	1,748015	1,122975	0,702178

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Соціалізація на етапі участі vs. Соціалізація на етапі декомпресії		6,888889	7,066667	-0,505139	88	0,614724	45	45	1,748015	1,586878	1,213398	0,523872

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Суїцидальний ризик на етапі підготовки vs. Суїцидальний ризик на етапі участі		7,600000	8,066667	-1,02353	88	0,308862	45	45	2,136267	2,188815	1,049801	0,872670

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Суїцидальний ризик на етапі участі vs. Суїцидальний ризик на етапі декомпресії		8,066667	8,933333	-2,13719	88	0,035357	45	45	2,188815	1,615268	1,836237	0,046686

**Статистичний аналіз результатів опитувальника травматичного стресу І. Котенюва (адаптація Н. Агаєва та ін.)
за t-критерієм Стюдента для незалежних змінних**

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
"Агравация" етапі підготовки vs. "Агравация" на етапі участі		51,86667	51,55556	0,157534	88	0,875185	45	45	8,150850	10,44369	1,641732	0,103801

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
"Агравация" на етапі участі vs. "Агравация" на етапі декомпресії		51,55556	49,68889	0,984458	88	0,327589	45	45	10,44369	7,260798	2,068899	0,017688

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
"Вторгнення" на етапі участі (ПТСР) vs. "Вторгнення" на етапі декомпресії (ПТСР)		49,60000	49,15556	0,201920	88	0,840445	45	45	11,11592	9,718669	1,308209	0,376333

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
"Вторгнення" на етапі підготовки (ГСР) vs. "Вторгнення" на етапі участі (ГСР)		51,20000	48,97778	0,862751	88	0,390619	45	45	13,68742	10,54533	1,684700	0,087162

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
"Вторгнення" на етапі участі (ГСР) vs. "Вторгнення" на етапі декомпресії (ГСР)		48,97778	48,57778	0,190409	88	0,849427	45	45	10,54533	9,348040	1,272563	0,427234

Group 1 vs. Group 2		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
ГСР на етапі участі vs. ГСР на етапі декомпресії		49,64444	48,57778	0,482038	88	0,630976	45	45	11,61730	9,240447	1,580609	0,132761

Group 1 vs. Group 2		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Дистрес і дезадапт. на етапі участі (ПТСР) vs. Дистрес і дезадапт. на етапі декомпресії (ПТСР)		49,42222	49,28889	0,067956	88	0,945974	45	45	9,785167	8,802433	1,235751	0,48553

Group 1 vs. Group 2		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Дистрес і дезадапт. на етапі підготовки (ГСР) vs. Дистрес і дезадапт. на етапі участі (ГСР)		54,80000	49,91111	1,989623	88	0,049737	45	45	11,88888	11,41734	1,084307	0,789550

Group 1 vs. Group 2		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Дистрес і дезадапт. на етапі участі (ГСР) vs. Дистрес і дезадапт. на етапі декомпресії (ГСР)		49,91111	50,84444	-0,429373	88	0,668701	45	45	11,41734	9,070320	1,584471	0,130725

Group 1 vs. Group 2		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Дистрес і дезадапт. на етапі підготовки (ПТСР) vs. Дистрес і дезадапт. на етапі участі (ПТСР)		52,00000	49,42222	1,206075	88	0,231021	45	45	10,47942	9,785167	1,146932	0,651322

Group 1 vs. Group 2		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
		Mean	Mean	t-value	df	p	Valid N	Valid N	Std.Dev.	Std.Dev.	F-ratio	p
		Group 1	Group 2				Group 1	Group 2	Group 1	Group 2	Variances	Variances
Депресія на етапі підготовки vs. Депресія на етапі участі		48,88889	46,88889	0,864028	88	0,389922	45	45	11,46977	10,46688	1,200811	0,546457

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Депресія на етапі участі vs. Депресія на етапі декомпресії		46,88889	46,22222	0,353197	88	0,724786	45	45	10,46688	7,125144	2,157979	0,012193

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
"Дисимуляція" на етапі підготовки vs. "Дисимуляція" на етапі участі		48,00000	49,73333	-0,814964	88	0,417293	45	45	10,75343	9,376954	1,315136	0,367050

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
"Дисимуляція" на етапі участі vs. "Дисимуляція" на етапі декомпресії		49,73333	49,82222	-0,049336	88	0,960763	45	45	9,376954	7,625582	1,512090	0,174195

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Дисоц. симптоми на етапі підготовки (ГСР) vs. Дисоц. симптоми на етапі участі (ГСР)		52,08889	51,60000	0,194510	88	0,846225	45	45	12,69184	11,09955	1,307490	0,377306

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Дисоц. симптоми на етапі участі (ГСР) vs. Дисоц. симптоми на етапі декомпресії (ГСР)		51,60000	50,13333	0,670286	88	0,504431	45	45	11,09955	9,604923	1,335436	0,340956

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
ПТСР на етапі підготовки vs. ПТСР на етапі участі		52,08889	48,88889	1,300058	88	0,196976	45	45	12,61280	10,65624	1,400925	0,267341

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
ПТСР на етапі участі vs. ПТСР на етапі декомпресії		48,88889	47,37778	0,749010	88	0,455848	45	45	10,65624	8,342904	1,631451	0,108211

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Травм. подія на етапі підготовки vs. Травм. подія на етапі участі		52,40000	50,17778	1,152969	88	0,252045	45	45	9,405994	8,871017	1,124249	0,699410

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Травм. подія на етапі участі vs. Травм. подія на етапі декомпресії		50,17778	47,68889	1,508463	88	0,135018	45	45	8,871017	6,618920	1,796274	0,055095

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
"Уникнення" на етапі підготовки (ГСР) vs. "Уникнення" на етапі участі (ГСР)		53,68889	53,86667	-0,077440	88	0,938449	45	45	11,30531	10,45684	1,168865	0,607033

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2) Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
"Уникнення" на етапі участі (ГСР) vs. "Уникнення" на етапі декомпресії (ГСР)		53,86667	50,93333	1,432354	88	0,155585	45	45	10,45684	8,909647	1,377462	0,291939

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
"Уникнення" на етапі підготовки (ПТСР) vs. "Уникнення" на етапі участі (ПТСР)		51,02222	49,77778	0,525335	88	0,600672	45	45	11,98956	10,42917	1,321620	0,358539

		T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
		Note: Variables were treated as independent samples										
Group 1 vs. Group 2		Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
"Уникнення" на етапі участі (ПТСР) vs. "Уникнення" на етапі декомпресії (ПТСР)		49,77778	47,51111	1,101327	88	0,273758	45	45	10,42917	9,046904	1,328923	0,349150

Статистичні показники кореляційного зв'язку між досвідом служби військовослужбовців та показниками методики багаторівневого особистісного опитувальника (БОО) «Адаптивність-200» (коефіцієнт лінійної кореляції Пірсона)

Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)	
Variable	Військово-професійна спрямованість	Variable	Схильність до девіантних форм поведінки	Variable	Суїцидальний ризик
Досвід служби	,2016 p=,184	Досвід служби	,1299 p=,395	Досвід служби	,2877 p=,055

Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)	
Variable	Рівень стійкості до бойового стресу	Variable	Комунікативний потенціал	Variable	Морально-етична нормативність
Досвід служби	,0790 p=,606	Досвід служби	-,0734 p=,632	Досвід служби	-,1804 p=,236

Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)	
Variable	Поведінкова регуляція	Variable	Поведінкова регуляція	Variable	Комунікативний потенціал
Досвід служби	,0778 p=,612	Досвід служби	-,0512 p=,739	Досвід служби	,0591 p=,700

Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)	
Variable	Морально-етична нормативність	Variable	Військово-професійна спрямованість	Variable	Схильність до девіантних форм поведінки
Досвід служби	,2095	Досвід служби	,2269	Досвід служби	,2256
	$p=,167$		$p=,134$		$p=,136$

Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)	
Variable	Суїцидальний ризик	Variable	Рівень стійкості до бойового стресу	Variable	Поведінкова регуляція
Досвід служби	,0888	Досвід служби	,2257	Досвід служби	,1658
	$p=,562$		$p=,136$		$p=,276$

Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)	
Variable	Комунікативний потенціал	Variable	Морально-етична нормативність	Variable	Військово-професійна спрямованість
Досвід служби	-,0380	Досвід служби	,2296	Досвід служби	,2468
	$p=,804$		$p=,129$		$p=,102$

Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)	
Variable	Схильність до девіантних форм поведінки	Variable	Суїцидальний ризик	Variable	Рівень стійкості до бойового стресу
Досвід служби	,2470	Досвід служби	,1646	Досвід служби	,2783
	$p=,102$		$p=,280$		$p=,064$

Статистичні показники кореляційного зв'язку між досвідом служби військовослужбовців та показниками опитувальника травматичного стресу І. Котеньова (адаптація Н. Агаєва та ін.) (коефіцієнт лінійної кореляції Пірсона)

Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet2) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)	
Variable	"Агравация" на етапі декомпресії	Variable	"Агравация" на етапі підготовки до бойових дій	Variable	"Агравация" на етапі безпосередньої участі в бойових діях
Досвід служби	,1682 p=,269	Досвід служби	,1254 p=,412	Досвід служби	,1713 p=,261

Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet2) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)	
Variable	Симптоми гіперактивації на етапі декомпресії (ГСП)	Variable	Симптоми гіперактивації на етапі підготовки до бойових дій (ГСП)	Variable	Симптоми гіперактивації на етапі безпосередньої участі в бойових діях (ГСП)
Досвід служби	,1586 p=,298	Досвід служби	-,0001 p=,999	Досвід служби	,0325 p=,832

Correlations (Spreadsheet2) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)	
Variable	Симптоми гіперактивації на етапі безпосередньої участі в бойових діях (ПТСП)	Variable	ГСП на етапі декомпресії	Variable	ГСП на етапі підготовки до бойових дій
Досвід служби	-,0178 p=,908	Досвід служби	,1350 p=,377	Досвід служби	-,0371 p=,809

Correlations (Spreadsheet2) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)	
Variable	ГСП на етапі безпосередньої участі в бойових діях	Variable	Депресія на етапі декомпресії	Variable	Депресія на етапі підготовки до бойових дій
Досвід служби	-.0065	Досвід служби	.1551	Досвід служби	.1557
	$p = ,966$		$p = ,309$		$p = ,307$

Correlations (Spreadsheet2) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)	
Variable	Депресія на етапі безпосередньої участі в бойових діях	Variable	"Дисимуляція" на етапі декомпресії	Variable	"Дисимуляція" на етапі підготовки до бойових дій
Досвід служби	.1097	Досвід служби	.0779	Досвід служби	-.1848
	$p = ,473$		$p = ,611$		$p = ,224$

Correlations (Spreadsheet2) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)	
Variable	"Дисимуляція" на етапі безпосередньої участі в бойових діях	Variable	Дисоціативні симптоми на етапі декомпресії	Variable	Дисоціативні симптоми на етапі підготовки до бойових дій (ГСП)
Досвід служби	.0278	Досвід служби	.2050	Досвід служби	-.0526
	$p = ,856$		$p = ,177$		$p = ,732$

Correlations (Spreadsheet2) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet2) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)	
Variable	Дисоціативні симптоми на етапі безпосередньої участі в бойових діях (ГСП)	Variable	Дистрес і дезадаптація на етапі безпосередньої участі в бойових діях (ПТСР)	Variable	Дистрес і дезадаптація на етапі підготовки до бойових дій (ПТСР)
Досвід служби	.1615	Досвід служби	.1719	Досвід служби	.1544
	$p = ,289$		$p = ,259$		$p = ,311$

Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet2) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)	
Variable	Дистрес і дезадаптація на етапі декомпресії (ПТСР)	Variable	Дистрес і дезадаптація на етапі підготовки до бойових дій (ГСП)	Variable	Дистрес і дезадаптація на етапі безпосередньої участі в бойових діях (ГСП)
Досвід служби	.2284	Досвід служби	.0842	Досвід служби	.0466
	$p = ,131$		$p = ,582$		$p = ,761$

Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet2) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)	
Variable	Дистрес і дезадаптація на етапі декомпресії (ГСП)	Variable	Повторне переживання травми на етапі безпосередньої участі в бойових діях (ПТСР)	Variable	Повторне переживання травми на етапі декомпресії (ГСП) на етапі декомпресії
Досвід служби	.2127	Досвід служби	-.0487	Досвід служби	-.0359
	$p = ,161$		$p = ,751$		$p = ,815$

Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet2) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)	
Variable	Повторне переживання травми на етапі підготовки до бойових дій (ГСП)	Variable	Повторне переживання травми на етапі підготовки до бойових дій (ПТСР)	Variable	Повторне переживання травми на етапі безпосередньої участі в бойових діях (ГСП)
Досвід служби	-.1056	Досвід служби	-.0944	Досвід служби	.0247
	$p = ,490$		$p = ,537$		$p = ,872$

Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)	
Variable	Повторне переживання травми на етапі декомпресії	Variable	ПТСР на етапі декомпресії	Variable	ПТСР на етапі підготовки до бойових дій
Досвід служби	-.0359	Досвід служби	.1227	Досвід служби	-.0139
	$p = ,815$		$p = ,422$		$p = ,928$

Correlations (Spreadsheet2) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)	
Variable	ПТСР на етапі безпосередньої участі в бойових діях	Variable	Симптоми гіперактивації на етапі підготовки до бойових дій (ПТСР)	Variable	Симптоми гіперактивації на етапі декомпресії
Досвід служби	.0032	Досвід служби	-.0233	Досвід служби	.1249
	$\rho = ,983$		$\rho = ,879$		$\rho = ,414$

Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)	
Variable	Симптоми "уникнення" на етапі декомпресії	Variable	Травматична подія на етапі декомпресії	Variable	Травматична подія на етапі підготовки до бойових дій
Досвід служби	.0727	Досвід служби	.0087	Досвід служби	.2168
	$\rho = ,635$		$\rho = ,955$		$\rho = ,153$

Correlations (Spreadsheet2) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)	
Variable	Травматична подія на етапі безпосередньої участі в бойових діях	Variable	Симптоми "уникнення" на етапі декомпресії (ГСП)	Variable	Симптоми "уникнення" на етапі підготовки до бойових дій (ГСП)
Досвід служби	.1625	Досвід служби	.0344	Досвід служби	.0110
	$\rho = ,286$		$\rho = ,823$		$\rho = ,943$

Correlations (Spreadsheet4) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet2) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)		Correlations (Spreadsheet2) Marked correlations are significant at $p < ,05000$ N=45 (Casewise deletion of missing data)	
Variable	Симптоми "уникнення" на етапі підготовки до бойових дій (ПТСР)	Variable	Симптоми "уникнення" на етапі безпосередньої участі в бойових діях (ГСП)	Variable	Симптоми "уникнення" на етапі безпосередньої участі в бойових діях (ПТСР)
Досвід служби	.0135	Досвід служби	-.1272	Досвід служби	.0921
	$\rho = ,930$		$\rho = ,406$		$\rho = ,547$

Первинний діагностичний зріз отриманих результатів військовослужбовців за «Методикою вивчення ціннісної свідомості (МВЦС)» О. Музики на етапі аналізу формувального експерименту

№	Референтні особи	Цінності
Експериментальна група		
1.	Я, племінник, мати, брат, брат, сестра, друг, друг, дівчина, побратим	Дружба, мудрість, безпека, сім'я, доброта, гроші, виховання, дозвілля, авторитет, довіра
2.	Я, дружина, син 1, син 2, батько, мати, брат 1, брат 2, сестра 1, сестра 2	Здоров'я, сім'я, любов, родина, багатство, довіра, кар'єра, чесність, вигода, Батьківщина
3.	Я, дружина, сестра, мати, брат, чоловік сестри, кум 1, кум 2, кума 1, кума 2	Повага, саморозвиток, креативність, чуттєвість, романтика, сила, витриманість, творчість, свобода, пригоди
4.	Я, дружина, мати, сестра, донька, зять, шурина, невістка, кум, кума	Влада, чесність, кар'єра, авторитет, доброта, довіра, мудрість, самостійність, патріотизм, віра
5.	Я, дядько, тітка О., тітка З., брат О., брат М., брат Ю., брат Я., брат В.	Віра, вірність, дружелюбність, свобода, патріотизм, розкіш, чесність, повага, щедрість, пунктуальність
6.	Я, дружина, мати, дядько 1, тітка 1, друг, тітка 2, товариш, дядько 2, сусід	Повага, любов, свобода, справедливість, толерантність, спокій, чесність, відповідальність, здоров'я, розуміння
7.	Я, мати, дружина, брат, сестра, дядько, тітка, друг, побратим Артем, побратим Олексій	Великодушність, особистий ріст, стабільність, зосередженість, турбота, рівність, гідність, релігія, дисципліна, життєрадісність
8.	Я, тітка, брат, пасинок, дружина, кум, кум, товариш, побратим	Сім'я, допомога ближньому, гроші, довіра, здоров'я, справедливість, скромність, кар'єра, дружба, комфорт
9.	Я, мати, батько, сестра, дівчина, друг, сусід Володимир, бабуся, колишня дівчина, двоюрідний брат	Довіра, кохання, повага, гроші, багатство, традиції, сім'я, гідність, справедливість, працелюбність
10.	Я, дружина, мати, друг, племінник, брат, друг, побратим, кум, побратим	Самостійність, мудрість, безпека сім'ї, свобода, багатство, задоволення, авторитет, здоров'я, вихованість, дружба
11.	Я, мати, батько, бабуся, брат 1, брат 2, тітка, двоюрідна сестра, дядько, племінник	Універсалізм, безпека, досягнення, багатство, здоров'я, дружба, задоволення, кохання, родина, виховання
12.	Я, батько, мати, дружина, сестра, брат В., брат С., бабуся, кум, сестра В.	Сім'я, дружба, любов, здоров'я, багатство, свобода, вихованість, відданість, задоволення, повага

Контрольна група		
1.	Я, батько, брат, донька, друг С., друг Б., побратим, сестра О., сестра М., подруга	Чесність, порядність, повага, взаємопорозуміння, любов, довіра, підтримка, здоров'я, щирість, саморозвиток
2.	Я, тато, мати, брат Олег, брат Юра, сестра, сестра, подруга, кума, кум	Довіра, повага, здоров'я, взаємопорозуміння, чесність, підтримка, байдужість, любов, пильність, доброта
3.	Я, дружина, брат, донька, син, сусід, племінник, племінниця, мати, теща	Здоров'я, освіта, сім'я, кар'єра, сміливість. Дружба, гроші, скромність, секс, правда
4.	Я, дружина, донька 1, донька 2, друг О., друг С., друг І., товариш, сусід, побратим	Дружба, мудрість, вихованість, здоров'я, авторитет, довіра, кар'єра, сім'я, доброта, чесність
5.	Я, сестра, брат, мати, дівчина, тітка, друг 1, друг 2, товариш, дядько	Дружба, мудрість, вихованість, авторитет, доброта, універсалізм, задоволення, виховання, безпека, досягнення
6.	Я, тато, мама, брат А., сестра К., дівчина, друг М., брат М., сестра Н., сусід	Родина, свобода, довіра, гідність, дружба, скромність, толерантність, традиції, справедливість, кар'єра
7.	Я, брат, друг О., друг А., кохана, друг С., друг А., друг В., сусідка, побратим	Життя, здоров'я, сім'я, самоповага, час, вічність, інтелект, довіра, людяність, чесність
8.	Я, мама, папа, брат, сестра, дід, бабуся, друг О., кум, друг М.	Дружність, свобода, багатство, сім'я, самопізнання, задоволення, авторитет, здоров'я, вихованість, людяність
9.	Я, син, дочка, дружина, сестра, племінник, сусідка, кум, друг Вітя, друг Б.	Сім'я, здоров'я, життя, час, довіра, вірність, чесність, людяність, вічність, доброта
10.	Я, кум О., кум В., кума А., кума В., коханка, командир С., командир Л., командир А., друг Б.	Справедливість, час, життя, досвід, бажання, пристрасть, вірність, повага, релігія, скромність
11.	Я, мати, батько, брат, сестра, дружина, донька, сусід, друг, племінник	Здоров'я, кар'єра, освіта, скромність, сила, свобода, правда, дружба, самостійність. секс
12.	Я, дружина, діти, сестра В., сестра Т., друг, друг, кум, кум, колега	Сім'я, здоров'я, відповідальність, повага, вихованість, дружба, незалежність, багатство, відданість, духовність

Контрольний діагностичний зріз отриманих результатів військовослужбовців за «Методикою вивчення ціннісної свідомості (МВЦС)» О. Музики на етапі аналізу формувального експерименту

№	Референтні особи	Цінності
Експериментальна група		
1.	Я, мати, сестра, племінник, друг, дівчина, двоюрідний брат, двоюрідна сестра, сусід Сергій, колишня	Здоров'я, чесність, сила, свобода, скромність, повага, довіра, сім'я, гроші, розваги
2.	Я, дружина, син 1, син 2, батько, мати, брат 1, брат 2, сестра 1, сестра 2	Дружба, мудрість, вихованість, авторитет, доброта, універсалізм, задоволення, виховання, безпека, досягнення
3.	Я, дружина, сестра, мати, брат, чоловік сестри, кум 1, кум 2, кума 1, кума 2	Універсалізм, безпека, досягнення, багатство, здоров'я, дружба, задоволення, кохання, родина, виховання
4.	Я, дружина, донька, мати, сестра, зять, шурина, невістка, кум, кума	Підтримка, безпека, успіх, гроші, здоров'я, дружба, задоволення, сім'я, кохання, вихованість
5.	Я, дружина, мати, брат, батько, товариш 1, товариш 2, товариш 3, товариш 4, товариш 5	Безпека, досягнення, універсальність, багатство, дружба, здоров'я, задоволеність, любов, родина, повага
6.	Я, дружина, мати, батько, сестра, бабуся, дідусь, товариш А., кращий друг, сестра двоюрідна	Здоров'я, безпека, дружба, задоволення, багатство, свобода, мудрість, самостійність, авторитет, вихованість
7.	Я, мати, дружина, брат, сестра, дядько, тітка, друг, побратим Артем, побратим Олексій	Справедливість, традиції, чесність, держава, розваги, забезпечення, організованість, єдність, досвід, довіра
8.	Я, мама, дружина, донька, син, кращий товариш, товариш Віктор, сусід Микола, сестра, сестра дружини	Родина, дружба, повага, розуміння, розвиток, здоров'я, душевна щедрість, самоконтроль, чуйність, упевненість
9.	Я, мати, батько, сестра, дівчина, друг, сусід Володимир, бабуся, колишня дівчина, двоюрідний брат	Кар'єра, дружба, освіта, здоров'я, правда, свобода, краса, сила, турбота, сексуальні відносини
10.	Я, мати, дружина, брат, сестра, друг С., кум, друг П., перша вчителька, ком-р роти	Свобода, авторитет, багатство, сімейне благополуччя, рівність, мудрість, вірність, чесність, дружба, кохання
11.	Я, мати, батько, бабуся, брат 1, брат 2, тітка, двоюрідний брат, дядько, племінник	Віра, вірність, дружелюбність, свобода, патріотизм, розваги, чесність, повага, щедрість, пунктуальність
12.	Я, мати, батько, сестра, дружина, кум М., кум Ю., брат С., брат В., друг Д.	Сім'я, здоров'я, дружба, вихованість, повага, багатство, незалежність, задоволення, відповідальність, духовність

Контрольна група		
1.	Я, друг Міша, друг Саша, подруга Таня, подруга Катя, сестра Іра, подруга Надя, сестра Оля, брат, донька	Саморозвиток, релігійність, любов, байдужість, доброта, чесність, розуміння, порядність, допомога, хоробрість
2.	Я, друг Максим, друг Саша, друг Діма, друг Сергій, друг Саша, друг Надя, друг Руслан, друг Женя, друг Бодя	Довіра, повага, взаєморозуміння, чесність, підтримка, байдужість, пильність, доброта, зміст, законслухняність
3.	Я, дружина, донька, син, брат, сусід, племінник, племінниця, мати, батько	Освіта, сім'я, сила, здоров'я, секс, дружба, правда, свобода, сумісність, кар'єра
4.	Я, дружина, донька 1, донька 2, побратим А., побратим Вас, сусід Петро, друг О., друг О., друг А.	Багатство духовне, досягнення, любов, багатство матеріальне, безпека, доброта, повага, здоров'я, свобода, задоволення
5.	Я, сестра, брат, друг Олександр., тітка Ніна, дядько С., товариш Андр., Дівчина, побратим Арт., подруга	Багатство, досягнення, гедонізм, стимуляція, самостійність, універсалізм, доброта, традиційність, любов, безпека
6.	Я, тітка, друг А., дядько, бабуся, сестра М., друг В., друг К., друг О., побратим	Здоров'я, праця, довіра, влада, сила, статус, краса, бережливість, права, гроші
7.	Я, кум В., кум Д., друг Ол., друг Вяч., побратим В., друг Олег, друг С., друг Б., друг Г.	Задоволення, свобода, дружба, повага, релігія, авторитет, вихованість, освіта, сім'я, вірність
8.	Я, племінник, друг О., друг А., друг Г., кум К., кохана, побратим К., побратим А., побратим С.	Духовність, життя, освіта, труд, справедливість, релігія, повага, безпека, любов, доброта
9.	Я, кум Д., друг В., подруга Л., сусідка Т., друг Б., друг О., друг К., друг Г., подруга О.	Господарство, порядність, свобода, повага, освіта, вірність, дружба, вихованість, авторитет, релігія
10.	Я, жінка, мати, батько, кум О., кум В., командир, друг В., друг С., друг К.	Любов, дружба, радість, безпека, спілкування, сім'я, талант, свобода, чесність, хист
11.	Я, дружина, брат, батько, мати, друг, син, сестра, сусід, донька	Кар'єра, дружба, здоров'я, сила, секс, скромність, освіта, сміливість, свобода, правда
12.	Я, дружина, теща, брат, племінник, брат, син, дочка, друг Р., кума	Наполегливість, добродушність, чесність, уважність, серйозність, байдужість, працеспособність, розваги, довіра, мудрість

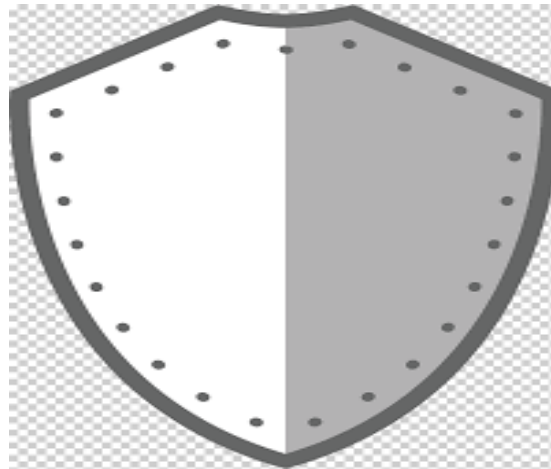
Кількісний аналіз отриманих результатів первинного та контрольного вимірів військовослужбовців контрольної та експериментальної групи за «Методикою вивчення ціннісної свідомості (МВЦС)» О. Музики

№	Особистісний розвиток		Духовність		Сімейні стосунки		Людські чесноти		Безпека		Морально-етичні норми		Лідерство		Здоров'я		Комунікації		Гедонізм		Індекс ціннісної когнітивної складності		Індекс ціннісної єдності індивіда з групою	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
Експериментальна група																								
1.	0	19	1	4	10	0	2	18	4	0	13	0	7	6	9	0	6	5	3	3	0,6	0,8	3,1	1,2
2.	19	14	0	0	1	6	11	4	6	2	0	0	2	9	13	12	7	8	0	0	0,7	0,7	1,4	2,7
3.	7	3	2	0	11	14	11	2	0	7	3	0	0	9	17	0	4	12	0	8	0,8	0,7	4,5	2
4.	0	13	0	1	9	7	6	0	0	14	0	19	0	4	26	0	11	6	0	0	0,8	0,7	3,5	2,1
5.	6	15	0	15	9	2	4	1	10	3	1	10	3	0	2	9	8	0	12	0	0,8	0,7	3,5	2,2
6.	10	4	0	1	8	8	8	0	0	10	0	7	0	6	24	0	5	10	0	9	0,6	0,8	4,5	3,2
7.	2	8	4	3	10	0	14	0	8	7	6	0	0	10	0	12	13	6	0	9	0,7	0,7	2,9	1,8
8.	3	4	7	6	9	5	6	2	0	17	2	7	4	0	10	10	14	0	0	4	0,6	0,7	3,4	4
9.	15	11	0	0	8	16	10	6	0	3	0	0	5	2	10	12	3	5	4	0	0,6	0,7	3,5	2,9
10.	0	0	0	2	2	0	8	13	0	1	10	8	6	10	9	0	9	18	3	3	0,7	0,8	4,7	3,6
11.	6	10	0	2	1	1	11	17	0	0	15	7	0	6	8	0	14	9	0	3	0,9	0,7	2	2,7
12.	11	7	1	10	9	0	3	9	10	8	0	10	6	3	0	0	5	7	10	1	0,7	0,7	3,4	3
Середнє значення	6,6	9,0	1,3	3,7	7,3	4,9	7,8	6,0	3,2	6,0	4,2	5,7	2,8	5,4	9,7	4,6	8,3	7,2	2,7	3,3	0,7	0,7	3,4	2,6
Контрольна група																								
1.	0	0	0	1	19	10	6	0	5	4	7	11	0	7	8	8	7	9	0	5	0,9	0,6	2,0	1,7
2.	4	10	1	1	16	11	5	8	0	4	14	0	0	0	0	12	10	9	5	0	0,7	0,7	1,2	1,9

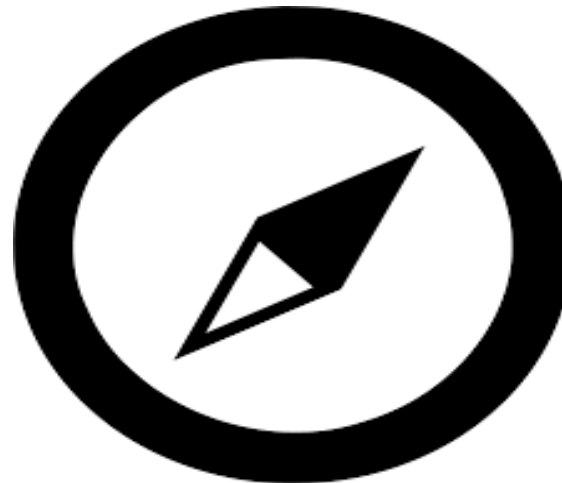
3.	0	5	3	2	10	13	0	6	10	0	9	0	12	3	5	0	7	17	3	9	0,7	0,7	3,3	2,6
4.	2	5	0	0	10	10	5	8	3	0	0	7	9	5	6	8	13	12	7	0	0,4	0,7	2,5	3,9
5.	0	0	1	6	7	0	9	0	11	17	8	2	5	8	10	10	4	4	0	8	0,9	0,7	2,7	2,4
6.	8	10	11	2	0	0	14	7	7	6	0	8	4	1	0	0	11	14	0	7	0,5	0,8	1,1	0,9
7.	6	6	4	0	0	16	11	0	10	10	11	5	0	0	0	8	12	7	1	3	0,7	0,7	3,3	2,5
8.	3	5	14	0	0	17	13	0	0	9	7	1	8	0	0	8	10	9	0	6	0,8	0,8	2,4	2,2
9.	14	5	0	0	2	18	6	0	11	6	9	7	0	0	13	9	0	7	0	3	0,7	0,7	2,2	1,7
10.	5	7	0	10	25	0	3	9	7	8	0	10	0	3	8	0	4	7	3	1	0,7	0,7	2,3	1,2
11.	0	0	6	0	9	10	5	10	10	8	4	6	8	0	9	4	10	5	3	3	0,6	0,8	1,8	1,5
12.	3	0	0	7	12	0	0	7	8	10	1	17	0	1	9	0	14	11	8	2	0,8	0,8	2,2	0,6
Середнє значення	3,8	4,4	3,3	2,4	9,2	8,8	6,4	4,6	6,8	6,8	5,8	6,2	3,8	2,3	5,7	5,6	8,5	9,3	2,5	3,9	0,7	0,7	2,3	1,9

Ілюстративні матеріали до тренінгової програми підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців**Вправа «Колесо життєвого балансу»**

Вправа «Емблема спільності»

Вправа «Компас цінностей»

Статистичний аналіз (обчислення достовірності порівняння середніх показників за допомогою критерію знаків)

результатів експерименту за методикою вивчення ціннісної свідомості О. Музики

Контрольна група

Pair of Variables	Sign Test (Spreadsheet2) Marked tests are significant at $p < ,05000$				Pair of Variables	Sign Test (Spreadsheet2) Marked tests are significant at $p < ,05000$			
	No. of Non-ties	Percent $v < V$	Z	p-level		No. of Non-ties	Percent $v < V$	Z	p-level
Безпека ДО & Безпека ПІСЛЯ	11	45,45455	0,000000	1,000000	Гедонізм ДО & Гедонізм ПІСЛЯ	11	63,63636	0,603023	0,546494

Pair of Variables	Sign Test (Spreadsheet2) Marked tests are significant at $p < ,05000$				Pair of Variables	Sign Test (Spreadsheet2) Marked tests are significant at $p < ,05000$			
	No. of Non-ties	Percent $v < V$	Z	p-level		No. of Non-ties	Percent $v < V$	Z	p-level
Духовність ДО & Духовність ПІСЛЯ	9	44,44444	0,000000	1,000000	Здоров'я ДО & Здоров'я ПІСЛЯ	9	44,44444	0,000000	1,000000

Pair of Variables	Sign Test (Spreadsheet2) Marked tests are significant at $p < ,05000$				Pair of Variables	Sign Test (Spreadsheet2) Marked tests are significant at $p < ,05000$			
	No. of Non-ties	Percent $v < V$	Z	p-level		No. of Non-ties	Percent $v < V$	Z	p-level
Комунікації ДО & Комунікації ПІСЛЯ	11	45,45455	0,000000	1,000000	Лідерство ДО & Лідерство ПІСЛЯ	9	44,44444	0,000000	1,000000

Pair of Variables	Sign Test (Spreadsheet2) Marked tests are significant at $p < .05000$				Pair of Variables	Sign Test (Spreadsheet2) Marked tests are significant at $p < .05000$			
	No. of Non-ties	Percent $v < V$	Z	p-level		No. of Non-ties	Percent $v < V$	Z	p-level
Людські чесноти ДО & Людські чесноти ПІСЛЯ	12	50,00000	-0,288675	0,772830	Морально-етичні норми ДО & Морально-етичні норми ПІСЛЯ	12	50,00000	-0,288675	0,772830

Pair of Variables	Sign Test (Spreadsheet2) Marked tests are significant at $p < .05000$				Pair of Variables	Sign Test (Spreadsheet2) Marked tests are significant at $p < .05000$			
	No. of Non-ties	Percent $v < V$	Z	p-level		No. of Non-ties	Percent $v < V$	Z	p-level
Особистісний розвиток ДО & Особистісний розвиток ПІСЛЯ	8	75,00000	1,060660	0,288844	Сімейні стосунки ДО & Сімейні стосунки ПІСЛЯ	10	50,00000	-0,316228	0,751830

Експериментальна група

Pair of Variables	Sign Test (Spreadsheet2) Marked tests are significant at $p < .05000$				Pair of Variables	Sign Test (Spreadsheet2) Marked tests are significant at $p < .05000$			
	No. of Non-ties	Percent $v < V$	Z	p-level		No. of Non-ties	Percent $v < V$	Z	p-level
Безпека ДО & Безпека ПІСЛЯ	11	54,54545	-0,000000	1,000000	Гедонізм ДО & Гедонізм ПІСЛЯ	8	62,50000	0,353553	0,723674

Pair of Variables	Sign Test (Spreadsheet2) Marked tests are significant at $p < .05000$				Pair of Variables	Sign Test (Spreadsheet2) Marked tests are significant at $p < .05000$			
	No. of Non-ties	Percent $v < V$	Z	p-level		No. of Non-ties	Percent $v < V$	Z	p-level
Духовність ДО & Духовність ПІСЛЯ	10	70,00000	0,948683	0,342782	Здоров'я ДО & Здоров'я ПІСЛЯ	10	30,00000	0,948683	0,342782

Pair of Variables	Sign Test (Spreadsheet2) Marked tests are significant at $p < .05000$				Pair of Variables	Sign Test (Spreadsheet2) Marked tests are significant at $p < .05000$			
	No. of Non-ties	Percent $v < V$	Z	p-level		No. of Non-ties	Percent $v < V$	Z	p-level
Комунікації ДО & Комунікації ПІСЛЯ	12	50,00000	-0,288675	0,772830	Лідерство ДО & Лідерство ПІСЛЯ	12	58,33333	0,288675	0,772830

Pair of Variables	Sign Test (Spreadsheet2) Marked tests are significant at $p < ,05000$				Pair of Variables	Sign Test (Spreadsheet2) Marked tests are significant at $p < ,05000$			
	No. of Non-ties	Percent $v < V$	Z	p-level		No. of Non-ties	Percent $v < V$	Z	p-level
Людські чесноти ДО & Людські чесноти ПІСЛЯ	12	33,33333	0,866025	0,386476	Морально-етичні норми ДО & Морально-етичні норми ПІСЛЯ	10	50,00000	-0,316228	0,751830

Pair of Variables	Sign Test (Spreadsheet2) Marked tests are significant at $p < ,05000$				Pair of Variables	Sign Test (Spreadsheet2) Marked tests are significant at $p < ,05000$			
	No. of Non-ties	Percent $v < V$	Z	p-level		No. of Non-ties	Percent $v < V$	Z	p-level
Особистісний розвиток ДО & Особистісний розвиток ПІСЛЯ	11	54,54545	-0,000000	1,000000	Сімейні стосунки ДО & Сімейні стосунки ПІСЛЯ	10	30,00000	0,948683	0,342782

Статистичний аналіз (U-критерій Манна-Уїтні) результатів експерименту за методикою вивчення ціннісної свідомості О. Музики

Mann-Whitney U Test (Spreadsheet2) By variable Група Marked tests are significant at p <,05000											Mann-Whitney U Test (Spreadsheet2) By variable Група Marked tests are significant at p <,05000										
variable	Rank Sum K	Rank Sum E	U	Z	p-level	Z adjusted	p-level	Valid N K	Valid N E	2*1sided exact p	variable	Rank Sum K	Rank Sum E	U	Z	p-level	Z adjusted	p-level	Valid N K	Valid N E	2*1sided exact p
Безпека ДО	160,5000	139,5000	61,50000	0,606218	0,544371	0,609272	0,542345	12	12	0,551167	Безпека ПІСЛЯ	184,5000	115,5000	37,50000	1,991858	0,046387	2,056825	0,039704	12	12	0,044902
Mann-Whitney U Test (Spreadsheet2) By variable Група Marked tests are significant at p <,05000											Mann-Whitney U Test (Spreadsheet2) By variable Група Marked tests are significant at p <,05000										
variable	Rank Sum K	Rank Sum E	U	Z	p-level	Z adjusted	p-level	Valid N K	Valid N E	2*1sided exact p	variable	Rank Sum K	Rank Sum E	U	Z	p-level	Z adjusted	p-level	Valid N K	Valid N E	2*1sided exact p
Гедонізм ДО	156,5000	143,5000	65,50000	0,375278	0,707454	0,403045	0,686915	12	12	0,712535	Гедонізм ПІСЛЯ	158,5000	141,5000	63,50000	0,490748	0,623605	0,499062	0,617736	12	12	0,629726
Mann-Whitney U Test (Spreadsheet2) By variable Група Marked tests are significant at p <,05000											Mann-Whitney U Test (Spreadsheet2) By variable Група Marked tests are significant at p <,05000										
variable	Rank Sum K	Rank Sum E	U	Z	p-level	Z adjusted	p-level	Valid N K	Valid N E	2*1sided exact p	variable	Rank Sum K	Rank Sum E	U	Z	p-level	Z adjusted	p-level	Valid N K	Valid N E	2*1sided exact p
Духовність ДО	167,0000	133,0000	55,00000	0,981495	0,326349	1,051748	0,292916	12	12	0,347358	Духовність ПІСЛЯ	135,5000	164,5000	57,50000	-0,837158	0,402504	-0,857142	0,391367	12	12	0,409510
Mann-Whitney U Test (Spreadsheet2) By variable Група Marked tests are significant at p <,05000											Mann-Whitney U Test (Spreadsheet2) By variable Група Marked tests are significant at p <,05000										
variable	Rank Sum K	Rank Sum E	U	Z	p-level	Z adjusted	p-level	Valid N K	Valid N E	2*1sided exact p	variable	Rank Sum K	Rank Sum E	U	Z	p-level	Z adjusted	p-level	Valid N K	Valid N E	2*1sided exact p
Здоров'я ДО	120,5000	179,5000	42,50000	-1,70318	0,088535	-1,72354	0,084793	12	12	0,088734	Здоров'я ПІСЛЯ	160,5000	139,5000	61,50000	0,606218	0,544371	0,625990	0,531322	12	12	0,551167

Mann-Whitney U Test (Spreadsheet2) By variable Група Marked tests are significant at p <,05000		Mann-Whitney U Test (Spreadsheet2) By variable Група Marked tests are significant at p <,05000																			
variable	Rank Sum K	Rank Sum E	U	Z	p-level	Z adjusted	p-level	Valid N K	Valid N E	2*1sided exact p	Rank Sum K	Rank Sum E	U	Z	p-level	Z adjusted	p-level	Valid N K	Valid N E	2*1sided exact p	
Комунікації ДО	154,0000	146,0000	68,00000	0,230940	0,817361	0,231900	0,816616	12	12	0,842836	Комунікації ПІСЛЯ	170,5000	129,5000	51,50000	1,183568	0,236585	1,190577	0,233821	12	12	0,241524

Mann-Whitney U Test (Spreadsheet2) By variable Група Marked tests are significant at p <,05000		Mann-Whitney U Test (Spreadsheet2) By variable Група Marked tests are significant at p <,05000																			
variable	Rank Sum K	Rank Sum E	U	Z	p-level	Z adjusted	p-level	Valid N K	Valid N E	2*1sided exact p	Rank Sum K	Rank Sum E	U	Z	p-level	Z adjusted	p-level	Valid N K	Valid N E	2*1sided exact p	
Лідерство ДО	157,0000	143,0000	65,00000	0,404145	0,686106	0,425390	0,670552	12	12	0,712535	Лідерство ПІСЛЯ	115,0000	185,0000	37,00000	-2,02073	0,043309	-2,05082	0,040286	12	12	0,044902

Mann-Whitney U Test (Spreadsheet2) By variable Група Marked tests are significant at p <,05000		Mann-Whitney U Test (Spreadsheet2) By variable Група Marked tests are significant at p <,05000																			
variable	Rank Sum K	Rank Sum E	U	Z	p-level	Z adjusted	p-level	Valid N K	Valid N E	2*1sided exact p	Rank Sum K	Rank Sum E	U	Z	p-level	Z adjusted	p-level	Valid N K	Valid N E	2*1sided exact p	
Людські чесноти ДО	135,5000	164,5000	57,50000	-0,837158	0,402504	-0,842301	0,399620	12	12	0,409510	Людські чесноти ПІСЛЯ	142,5000	157,5000	64,50000	-0,433013	0,665006	-0,441642	0,658749	12	12	0,670660

Mann-Whitney U Test (Spreadsheet2) By variable Група Marked tests are significant at p <,05000		Mann-Whitney U Test (Spreadsheet2) By variable Група Marked tests are significant at p <,05000																			
variable	Rank Sum K	Rank Sum E	U	Z	p-level	Z adjusted	p-level	Valid N K	Valid N E	2*1sided exact p	Rank Sum K	Rank Sum E	U	Z	p-level	Z adjusted	p-level	Valid N K	Valid N E	2*1sided exact p	
Морально-етичні норми ДО	165,0000	135,0000	57,00000	0,866025	0,386477	0,882884	0,377299	12	12	0,409510	Морально-етичні норми ПІСЛЯ	156,5000	143,5000	65,50000	0,375278	0,707454	0,382066	0,702413	12	12	0,712535

Mann-Whitney U Test (Spreadsheet2) By variable Гпуна Marked tests are significant at p <,05000											Mann-Whitney U Test (Spreadsheet2) By variable Гпуна Marked tests are significant at p <,05000										
variable	Rank Sum K	Rank Sum E	U	Z	p-level	Z adjusted	p-level	Valid N K	Valid N E	2*1sided exact p	variable	Rank Sum K	Rank Sum E	U	Z	p-level	Z adjusted	p-level	Valid N K	Valid N E	2*1sided exact p
Особистісний розвиток ДО	130,5000	169,5000	52,50000	-1,12583	0,260237	-1,14209	0,253419	12	12	0,265670	Особистісний розвиток ПІСЛЯ	117,5000	182,5000	39,50000	-1,87639	0,060603	-1,89125	0,058592	12	12	0,059657

Mann-Whitney U Test (Spreadsheet2) By variable Гпуна Marked tests are significant at p <,05000											Mann-Whitney U Test (Spreadsheet2) By variable Гпуна Marked tests are significant at p <,05000										
variable	Rank Sum K	Rank Sum E	U	Z	p-level	Z adjusted	p-level	Valid N K	Valid N E	2*1sided exact p	variable	Rank Sum K	Rank Sum E	U	Z	p-level	Z adjusted	p-level	Valid N K	Valid N E	2*1sided exact p
Сімейні стосунки ДО	158,5000	141,5000	63,50000	0,490748	0,623605	0,494743	0,620782	12	12	0,629726	Сімейні стосунки ПІСЛЯ	171,5000	128,5000	50,50000	1,241303	0,214495	1,266040	0,205500	12	12	0,218921

Довідки про впровадження результатів дисертаційного дослідження «Психологічні особливості розвитку ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців»

Український
Католицький
Університет

вул. Іл. Свенцицького, 17,
м. Львів, 79011
тел.: (38/032) 240-99-40
факс: (38/032) 240-99-50

Ukrainian
Catholic
University

Ilariona Svientsitskoho St., 17
Lviv, 79011, Ukraine
email: info@ucu.edu.ua
www.ucu.edu.ua

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи
асистента кафедри соціальної та практичної психології
Житомирського державного університету імені Івана Франка
Кротюк Катерини Андріївни
«Психологічні особливості розвитку ціннісно-сміслової сфери
військовослужбовців»
(за спеціальністю 19.00.09 – психологія діяльності в особливих умовах)

Результати дисертаційного дослідження Кротюк Катерини Андріївни «Психологічні особливості розвитку ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців» впроваджено у навчальний процес Українського Католицького Університету при викладанні навчальних дисциплін «Психологічна допомога в надзвичайних ситуаціях», «Менеджмент організації психосоціальної підтримки в умовах надзвичайних ситуацій» та «Психологічне консультування пар та подружжя» для студентів спеціальності 053 Психологія другого (магістерського) рівня вищої освіти.

У процесі викладання курсу «Психологічна допомога в надзвичайних ситуаціях» використовується авторська модель розвитку ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців внаслідок участі в бойових діях. Наукові результати впливу психологічних характеристик ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців у процесі виконання службових обов'язків в районах ведення бойових дій чи ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій в умовах воєнного стану розглядається на дисципліні «Менеджмент організації психосоціальної підтримки в умовах надзвичайних ситуацій».

У межах вивчення курсу «Психологічне консультування пар та подружжя» вивчаються, запропоновані К.А. Кротюк у дисертаційній роботі «Психологічні особливості розвитку ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців», шляхи та можливості підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців, в тому числі внаслідок участі в бойових діях.

Результати дисертаційного дослідження К.А. Кротюк обговорені на засіданні кафедри клінічної психології, протокол № 1 від 12 січня 2024 р.

Перший проректор

Завідувач кафедри клінічної психології

Я. Притула

О. Аврамчук

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
 Ministry of Education and Science of Ukraine, Zhytomyr Polytechnic State University

вул. Чуднівська, 103, м. Житомир, 10005
 103, Chudnivska Str., Zhytomyr, Ukraine, 10005
 Phone/fax: (0412) 24-14-22, 24-14-23, e-mail: rector@ztu.edu.ua, https://ztu.edu.ua, код ЄДРПОУ 05407870

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ВІДПОВІДАЄ ДСТУ ISO 9001:2015
 QUALITY MANAGEMENT SYSTEM ISO 9001:2015

Від 28.03.2024 № 44-01.00/345
 На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи
 асистентки кафедри соціальної та практичної психології
 Житомирського державного університету імені Івана Франка
Кротюк Катерини Андріївни
 «Психологічні особливості розвитку ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців»
 053 Психологія

Результати наукової роботи асистентки кафедри соціальної та практичної психології Житомирського державного університету імені Івана Франка Кротюк Катерини Андріївни впроваджено в освітню діяльність Державного університету «Житомирська політехніка».

Тематика дослідницької роботи Кротюк Катерини Андріївни пов'язана з особливостями розвитку цінностей та смислів, вивченням психологічних характеристик військовослужбовців в умовах ведення бойових дій. Теоретико-методологічні та емпіричні результати дослідження, які представлені у дисертаційній роботі «Психологічні особливості розвитку ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців», використовуються у процесі підготовки студентів за першим (бакалаврським) та другим (магістерським) рівнями вищої освіти при викладанні таких навчальних дисциплін, як «Діагностика психічних станів в надзвичайних ситуаціях», «Психологія управління», «Психологія стресу та посттравматичного стресового розладу», «Кризова психологія».

Кротюк Катерина Андріївна пропонує оригінальну структурну модель розвитку ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців на різних етапах виконання службових обов'язків, авторську психологічну тренінгову програму підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців. Практичні рекомендації щодо роботи офіцер-психологів є цінними у процесі підготовки психологів та підвищенні їх кваліфікації.

Результати впровадження дисертаційного дослідження Кротюк Катерини Андріївни обговорені на засіданні кафедри психології та соціального забезпечення Державного університету «Житомирська політехніка», протокол №2 від 01 лютого 2024 року.

Перший проректор
 Державного університету
 «Житомирська політехніка»,
 д.е.н., професор

Завідувач кафедри психології та
 соціального забезпечення,
 к.філос.н.

Оксана ОЛІЙНИК

Марина ОКСЮТОВИЧ

ПІДТВЕРДЖУЮ
 Заступник начальника Житомирського інституту
 з навчально-методичної роботи
 полковник А. АМІРОВ
 13 березня 2024 р.

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ

результатів дисертаційної роботи
 асистентки кафедри соціальної та практичної психології
 Житомирського державного університету імені Івана Франка
Кротюк Катерини Андріївни
 «Психологічні особливості розвитку ціннісно-сміслової сфери
 військовослужбовців»

Комісія у складі: голови – начальника кафедри суспільних наук, кандидата педагогічних наук, доцента полковника Ю. Корнійчука, членів комісії – доцента кафедри суспільних наук, кандидата філософських наук, доцента Н. Лазуріної, професора кафедри суспільних наук, кандидата психологічних наук, доцента Є. Староконя склали цей акт про те, що результати наукових досліджень Кротюк Катерини Андріївни за темою дисертаційної роботи: «Психологічні особливості розвитку ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців» впроваджені та набули подальшого розвитку в освітньому процесі кафедри суспільних наук факультету лідерства Житомирського військового інституту імені С. П. Корольова.

Актом підтверджується, що окремі положення наданого дослідження впроваджені у викладання таких навчальних дисциплін на різних рівнях вищої освіти за всіма освітніми програмами.

1. Військова педагогіка та психологія.

Тема 11. Основні професійні цінності та професіоналізм сержанта.

2. Лідерство у професійній діяльності.

Тема 13. Етика лідерства

3. Основи військового лідерства.

Тема 2. Особиста ефективність лідера.

Тема 3. Особистісні характеристики та феномен авторитету командира-лідера.

4. Морально-психологічне забезпечення підготовки та застосування Збройних Сил України.

Тема 1. Поняття та характеристика морально-психологічного стану військовослужбовців.

Тема 3. Етос воїна і кодекс честі офіцера

При обговоренні результатів наукового дослідження Кротюк К.А. кафедрою було констатовано, що базові тези дисертаційного дослідження мають практичне та теоретичне значення, науково обгрунтовані та актуальні для формування патріотизму, відданого служіння українському народові у наших випускників в умовах повномасштабного вторгнення в Україну російської федерації

Обговорено та схвалено на засіданні кафедри суспільних наук факультету лідерства Житомирського військового інституту імені С. П. Корольова, протокол № 9 від 13.березня.2024 року.

Голова комісії.

Начальник кафедри суспільних наук
 кандидат педагогічних наук, доцент

полковник

Ю. КОРНІЙЧУК

Члени комісії:

Доцент кафедри суспільних наук
 кандидат філософських наук, доцент

працівник ЗС України

Н. ЛАЗУРІНА

Професор кафедри суспільних наук
 кандидат психологічних наук, доцент

працівник ЗС України

Є. СТАРОКОНЬ

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ Г.С. КОСТЮКА**

вул. Паньківська, 2, Київ, 01033
телефон / факс (044) 288-33-20, (044) 288-19-63
e-mail: 2883320@gmail.com / web-caim: psychology-naes-ua.institute
код ЄДРПОУ 02141213

14.03.2024 № 86-01-26

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи
асистента кафедри соціальної та практичної психології
Житомирського державного університету імені Івана Франка

Кротюк Катерини Андріївни

«Психологічні особливості розвитку ціннісно-сислової сфери військовослужбовців»
053 Психологія

Результати дисертаційного дослідження асистента кафедри соціальної та практичної психології Кротюк Катерини Андріївни «Психологічні особливості розвитку ціннісно-сислової сфери військовослужбовців» впроваджено у науково-дослідну роботу лабораторії психології творчості Інституту психології імені Г. С. Костюка Національної Академії педагогічних наук України.

Результати теоретичних та практичних напрацювань К. А. Кротюк включені у дослідницьку роботу «Функціонування творчого мислення в умовах інформаційної невизначеності» в рамках комплексної проблеми «Інформаційно-психологічна безпека особистості та творчих процесів».

Авторський підхід Катерини Андріївни до побудови структурної моделі розвитку ціннісно-сислової сфери військовослужбовців та розробки психологічного тренінгу підтримки ціннісної стійкості передбачає оригінальність та практичне значення для розвитку психологічної науки.

Результати впровадження дисертаційного дослідження К. А. Кротюк обговорені на засіданні лабораторії психології творчості Інституту психології імені Г.С. Костюка Національної академії педагогічних наук України, протокол № 4 від 29 лютого 2024 року.

Заступник директора Інституту психології імені Г.С. Костюка
НАПН України з науково-інноваційної роботи,
доктор психологічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України

О. М. Кокун

В. о. завідувача лабораторії психології творчості
Інституту психології імені Г. С. Костюка
НАПН України,
кандидат психологічних наук

М. В. Шепельова

**МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ
УКРАЇНИ
ВІЙСЬКОВА ЧАСТИНА
А1262**

Житомирська область
смт. Гуйва, 12442
Тел.: (0412) 48-54-67

Код ЄДРПОУ 26605769
"18" березня 2024 р. № 815

Кротюк Катерині Андріївні,
асистенту кафедри соціальної та практичної
психології соціально-психологічного
факультету Житомирського державного
університету імені Івана Франка

ДОВІДКА

про впровадження авторської тренінгової програми підтримки
ціннісної стійкості військовослужбовців та рекомендацій щодо
психологічної роботи офіцера-психолога

Шановна Катерина Андріївна. Повідомляємо Вас, що авторська тренінгова програма підтримки ціннісної стійкості військовослужбовців та рекомендації щодо психологічної роботи офіцера-психолога розглянуті командуванням військової частини та впроваджені в роботу з особовим складом військової частини.

ТВО командира військової частини А1262
майор

А.ПУГАЧ

Список публікацій здобувача за темою дисертації:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Журавльова Л. П., Кротюк К. А. Особливості ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців з різним досвідом участі в бойових діях. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки: зб. наук. праць.* 2020. № 10, С. 26–36.

2. Кротюк К. А. Рівень психологічної тривожності військовослужбовців, які перебувають в зоні ООС. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»).* 2022. № 2(7), С. 892–900.

3. Кириченко В. В., Кротюк К. А. Динаміка ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців в умовах бойових дій. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права.* 2023. № 1, С. 79–84.

4. Кротюк К. А. Структурна модель ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців-учасників бойових дій. *Психологічні студії.* 2023. № 3, С. 81–89.

5. Кротюк К. А. Розвиток ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців внаслідок участі в бойових діях: практичний аспект. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»).* 2024. № 2(36), С. 698–708.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Журавльова Л. П., Кротюк К. А. Смісловиттєві орієнтації військовослужбовців, які перебували в зоні АТО. *Особистісне зростання: теорія і практика: Збірник наукових праць за матеріалами IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Україна, Житомир, 21 квітня 2020 року / Ред. колегія: Л. П. Журавльова, Г. В. Пирог, Т. М. Шапран.* Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2020. С. 163–165.

7. Кротюк К. А. Розвиток ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців, які брали участь в бойових діях зони ООС. *Актуальні проблеми особистісного зростання: Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-*

практичної інтернет-конференції (м. Житомир, 13 травня 2021 року) / Ред. Колегія: Л. О. Котлова, Г. В. Пирог. Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2021. С. 167–170.

8. Кротюк К. А. Деструкції ціннісно-сислової сфери військовослужбовців, які брали участь в бойових діях. *Психологічні проблеми мислення: матеріали XXI Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 27 травня 2021 року)* / за ред. В. О. Моляко. Київ : Інститут психології Г. С. Костюка НАПН України, 2021. С. 50–53.

9. Кротюк К. А. Теоретичний аналіз впливу участі в бойових діях на психічне здоров'я військовослужбовців. *Функціонування творчого мислення в умовах інформаційної невизначеності: матеріали XXII Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 24 травня 2022 року)* / за ред. В. О. Моляко. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. С. 124–129.

10. Кротюк К. А. Формування бойового стресу військовослужбовців-учасників бойових дій. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XXVI Міжнародної науково-практичної конференції (Хорватія, Загреб, 07 листопада 2022 року)* / за ред. І. В. Жукової, Є. О. Романенка. Загреб : ГО «ВАДНД», 2022. С. 406–412.

11. Кротюк К. А. Теоретичний аналіз розвитку ціннісно-сислової сфери військовослужбовців, які беруть участь в бойових діях. *Суспільство для психічного здоров'я особистості: взаємодія родини, освіти, громади: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Житомир, 24 листопада 2022 року)*. Житомир: Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2022. С. 129–133.

12. Кротюк К. А. Психологічні характеристики сучасного військовослужбовця. *Information technologies in education, technology and industry : The VII International Scientific and Practical Conference (Madrid, 2024, February 19)*. Madrid, 2024. С. 232–234.

Відомості про апробацію результатів дисертації

Матеріали дисертаційної роботи були оприлюднені та обговорювались на науково-практичних конференціях: *міжнародних*: «Особистісне зростання: теорія і практика» (Житомир, 2020, заочно), «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку» (Загреб, Хорватія, 2022, дистанційно), «Суспільство для психічного здоров'я особистості: взаємодія родини, освіти, громади» (Житомир, 2022, заочно), «Information technologies in education, technology and industry» (Мадрид, Іспанія, 2024, дистанційно), *всеукраїнських*: «Актуальні проблеми особистісного зростання» (Житомир, 2021, заочно), «Психологічні проблеми мислення» (Київ, 2021, дистанційно), «Функціонування творчого мислення в умовах інформаційної невизначеності» (Київ, 2021, дистанційно); засіданнях кафедри соціальної та практичної психології соціально-психологічного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка (2020-2024 рр.).